

## ODABRANA DJELA VICKI BAUM

VICKI BAUM

ČUVAJTE SE SRNA

Oprema DORIAN SOKOLIĆ

„OTOKAR KERSOVANI' RIJEKA

Naslov Izvornika

VICKI BAUM

VOR REHEN WIRD GEWARNT

S njemačkog preveo VLATKO ŠARIĆ

PRVI DIO

— Ah što ću sada — uzdahnu slabašna stara dama ugledavši visoke stepenice uz koje se morala uspeti da bi ušla u vagon. Njezina krhkost i nježnost, njezin očajno-nemoćni izraz pretvorio je te tri stepenice u zapreku, u neosvojivu tvrđavu, u nesavladivu planinu. Čak je i konduktar osjetio nešto od toga i pomalo smeteno promrmljao: „Oprostite, gospođo" — te je pažljivo i brižno podigao.

Neki se oficir, koji je stajao na gornjoj stepenici, okrene, prepozna Mrs. Ambros i pažljivo joj pomogne da uđe u kola. Čim je Mrs. Ambros, Čvrsto stisnutih usana, svladala strmi uspon, odmah se počeo na sve strane osmjehivati i zahvaljivati. „Hvala vam lijepa, dobri čovječe, i hvala vam, najljepša hvala, majore Rversone. Kako je to prijatno iznenađenje naći vas u istom vlaku! Ah, zaista je vrlo glupo kakva sam ja beskorisna osoba postala otkako trpim od tih malih napadaja slabosti — ovdje unutra. Njezina upadljivo malena i uska ruka u čisto! bijeloj rukavici od srneće kože pokrenu se prema srcu, ali ne završi tu malu kretnju, već joj ruka opet nemoćno klону, gotovo na rezignirani način, dok se Mrs. Ambros i dalje osmjehivala. Baš u tome je ležao čitav njezin šarm: ironija na račun same sebe i teret starenja koji je ponosno nosila.

— A kamo putujete, majore?

— U Washington; tamo treba još štošta urediti\* a osim toga ...

— To je vrlo interesantno — dobaci Mrs. Ambros, ali se počela uznemiravati.

— Gdje li je samo moja kći? Uvijek se negdje izgubi, na kolodvoru, na poštama; to ludo dijete — nemirno će ona i nehotice je prepriječila put dvojici mladih artiljerijskih oficira kojima je jedna ojaka sestra Crvenog križa pomagala da se uspnu uza stepenice. Jedan je od njih hodao na štakama, a drugi je imao glavu omotanu povojem. Crte njihovih lica bile su premlade i prestare, karakteristična lica svih mladih ljudi koji su ravno iz školskih klupa bili bačeni u rat. Upravo u času kad su nemoćno zastali iza stare dame, pojavi se Miss Ambros.

— Oprosti, majko, ali ja sam samo kupovala časopise koje si željela — reče i prokrči put za sestru i njezine štice.

Miss Ambros visoka i mršava, ni mlada ni stara, bila je natovarena časopisima, putnom torbom i kovčežicom, staromodnim kariranim pokrivačem, te s dva sportska kaputa, svojim i onim njezine maćehe.

— Dođi, majko, moramo potražiti svoja mjesta — reče i krenu ispred nje u kupe.

— Ah, bože moj — ponovo uzdahnu Mrs. Ambros vidjevši da je vagon pretrpan uniformama i vojnicima, mladim vojničkim ženama i njihovom dojenčadi. Ovog puta diskretno pritisne ruku na prsa i opre se o naslon klupe. Okrenula se tražeći pogledom majora Rversona, ali njega nije bilo.

A Miss Ambros je pošla u potragu za konduktarom koji se ubrzo pojavio i uklonio s rezerviranih mjesta neku mladu majku, koja je svojim bebama--blizancima mijenjala pelene.

Neki mladi zastavnik skoči sav uzbuđen. „Zar vam možda nije dobro, Miss?

— Najljepša hvala — r odmah će mi biti bolje. Patim samo od tih malih glupih napadaja — reče Mrs. Ambros, hrabro se smiješeći i sjede na ispražnjeno mjesto.

— No, hvala bogu, sad bar sjedimo — reče kad se smjestila. — Na trenutak sam pomislila da ću se onesvijestiti. Zapravo nisam! smjela poći na to putovanje.

— Tačno. Zapravo nisi — odvrati njezina kćerka, a da je pri tom nije ni pogledala. Prije no što je otvorila časopis, baca Mrs. Ambros brzi i oštri pogled na to mršavo, zatvoreno lice.

Unatoč bespomoćnoj krhkosti, njezin je nježni lik bio mladenački, dok je Miss Ambros izgledala kao da nikada nije bila zaista mlada. Majka je imala fine, nježne udove, a kretnje su joj bile brze i djevojačke, dok joj je koža, iako smežurana poput najtanjeg svilenog papira, bijelo i ružičasto prosijavala kroz finu koprenu pudera. Kosa joj je bila brižljivo očešljana, kapica od sjajnog, bijelog atlasa s posve nježnim plavičastim sjajom, a oči, bistre kao oči u djeteta koje još nije upoznalo složenost života.

Naprotiv, Miss Ambros, Joy Ambros, bila je opaljena od sunca, udovi su joj bili dugački i nespretni kao krila na vjetrenjači, a usta stisnuta između oštrog lica. Njezine duboko položene zasjenjene oči kao da su bile malo upaljene i malo umorne; bile su to oči čovjeka koji mnogo čita ili previše razmišlja.

Objesila je ogrtače o kuku sa svoje strane, pre-savila putni pokrivač i stavila ga kraj svoje maćehe, smjestila torbu i kovčežić, pa tek onda skinula šešir i zagladila gustu kosu sa čela. Sjediš li ugodno, majko? — upita prije nego što je i sama sjela.

— Samo kad ne bi bilo tako hladno. Voljela bih znati što je zapravo s tim grijanjem — potuži se Mrs. Ambros. Joy razmota pokrivač i položi joj ga na koljena.

— Hvala ti, dijete moje. Ah, što bih ja bez tebe?

— Da. To se i ja katkada pitam — odvrati Miss Ambros.

Mrs. Ambros ispusti časopis. — Taj neizbježni prijevoz na skeli iz San Franciska u Oakland zaista je nešto odvratno i to me svaki put potpuno do tuče. Postoji li na svijetu još jedan jedini grad u kojem moraš veslati preko čitavog zaljeva da bi stigla do željezničke stanice? — upita ona, kad ne dobi odgovor, nasloni glavu i sklopi oči.

„Kad bismo mogli dopustiti sebi da držimo automobil ili bar da unajmimo taksu, onda se ljudi kao što smo mi ne bi morali miješati u tu strašnu gužvu na skelama, razmišljala je kao da nekom prebacuje. „A taj major Rverson — da sam znala da se vozi u istom vlaku, mogla sam ga zamoliti da nas poveze sa sobom preko mosta. On sigurno dobiva kola i benzin koliko god hoće od vojske. Ono guranje i ona gužva na skeli su upravo gori nego ikada, sad, kad se toliko vojnika vraća iz rata. I onaj vjetar, buka i smrad! I Joy, bezobzirna kao uvijek: smješta me u kut kao da sam kakav suvišan komad prtljage, dok se ona sama, dakako, vrlo upadljivo postavlja na najvjetrovitijem mjestu čitave skele i izigrava Niku iz Samo trake. Ali čini se da Joy nije nikada dosta te ružne skele; vjerojatno je to još kakav sentimentalni ostatak onih nekadašnjih izleta s njezinim mladićem. ..Kako li se ono zvao? Veliki bože, jednom su te dvije lude čitavo popodne provele na skeli vozeći se tamo-amo između San Fran-cisca i Oaklanda, dok sam ja morala sama sjediti kod kuće, tako da umalo nisam poludjela od brige. No, na kraju je taj Fred HoUenbeck ipak imao dovoljno zdravog ljudskog razuma da se povuče na način dobro odgojenih ljudi..”

Buka se na stanici pojačala u naglom krešćendu: promukla dreka razglasa, dozivanje konduktera: „Ulazite”, siktanje i treštanje vlakova koji su polazili, dok su ispražnjena kolica za prtljagu štopotala odlazeći. Onda se učini kao da peron, zidovi, željezni stupovi, stepenice i kolodvorski službenici klize prema natrag, najprije polagano, a zatim sve brže, dok vlak nije izišao iz stanice i dok ga nisu usisale ulice oaklandskog predgrađa.

I Joy je sklopila oči da bi u sjećanju bolje zadržala sliku grada koji je ostao iza njih na protivnoj strani zaljeva: sve one brojne slike San Franciska pri zalazu sunca koje su prekrivale jedna drugu. Kadšto, kad bi oštar vjetar potjerao ispred sebe sive krpe magle i kad bi metalno svjetlo obasjalo stambene zgrade na hrptovima brežuljaka i uglate nebodere u poslovnoj

četvrti, pretvorio bi se grad u nešto mračno i prkosno, u El Grecov „Toledo". Kadšto je opet bio nježni japanski drvorez, otok, obala i brdo, poredani jedni za drugima u sve blijedim obrisima, iščezavajući u sjajnoj omaglici. Danas je grad, međutim, nosio svoju srednjovjekovnu odoru: strme ulice na brežuljcima sa svojim starim neukusnim vilama<sup>^</sup> koje su se poput dječjih igračaka od ispiljenih daščica, pretvarale u kruništa i bedeme. Ona nešto modernija zgrada koja je kaos kažiprst virila iz eukaliptusove šumice na vrhu Telegraph Hilla, kao da se nekakvom čarolijom pretvorila u golemu kulu stražara Toskane.

„Ah, kič, kič, kič, dvanaest tableta saharina u šalicu kave", pomisli Joy i kapci joj nervozno zatrepću. Pogledajmo samo prave boje, a ne to smeće s putnih brošura i kolor dopisnica.

Zaljev za jednoga od onih rijetkih vedrih dana punih sunca: da, na žalost, nalikuje na gusto kobaltno plavilo, a k tome još „srdačni pozdravi s Rivijere". Bolji je za olujnih dana taj neprijazni Pacifik, to tamno sivilo i neumoljiva bijela i crna boja valova, gotovo kao apstraktni drvorez. Danas, za vrijeme prijelaza, bio je kao plitica od mutnog starog kositra s preljevom od sjajnog bijelog srebra, ondje gdje bi zraka sunca dodirnula površinu mora. A malo kasnije pretvorio se zaljev u polirani bakar, koji se talio, dok je crveno sunce padalo s onu stranu Zlatnih Vrata, a svi se zapadni prozori San Franciska zaplamtjeli.

„Tako je, i ti znaš da bi iz toga napravila lijepu mazariju", pomisli Joy. Bio je to veličanstven prizor: zalaz sunca iznad San Franciska, ali istodobno i prokletstvo i nesreća, ako ga je netko tako često slikao kao što je to činila ona. Bore uz kutove njezinih usana još dublje se urezaše.

„Ali počekaj, tik prije nego što smo pristali u Oaklandu bilo je tu još nešto, samo na trenutak, jedan hladan, prazan, oštar sumrak." Joy je pokušavala da se prisjeti onog prodornog zelenila i da ga pohrani u svome pamćenju. Jedan je bičjeli galeb osamljeno leteo ističući se na crnom nebu, a onda se Mrs. Ambros pokrenu i Joy otvori oči.

— Sad je odjednom prevruće — potuži se Mrs. Ambros, zrak je jednostavno nepodnošljiv.

Dvojci su počeli dječati, a nekoliko je vojnika pripalilo cigarete, unatoč svim propisima. — Zaista ne znam kako da u tom vlaku izdržim tri dana?

Joy joj nije odgovorila. — Daj mi svoj ogrtač reče i pomogne maćehi da ga skinu. Bio je to ogrtač od nerca, ne baš po posljednjoj modi, ali izrađen od vrlo lijepih tamnih kožica. Ogrtač što ga je nosila Joy bio je od jeftinog janječeg krzna koje je pokušavala da izgleda kao dabar; kupila ga je na rasprodaji u nekoj robnoj kući.

Ubrzo pošto je vlak izašao iz Oaklanda, pojavi se neki konobar s gongom i počeo melodičnim glasom pozivati na večeru, a polagana nezadrživa struja gladnih putnika krenu prema vagon-restoranu. Taj pretrpani vlak nije, doduše, vozio sa sobom prevelik teret uljudnosti, ali ono malo što je još postojalo, iskazivano je toj maloj ljubaznoj staroj dami. Leđa se pritisnuše o stijene, a trbusi se uvukoše. Susretljive ruke pomogoše joj da uđe u tamne harmonike koje su se tresle i poskakivale i koje su povezivale vagone, a mladi vojnici koji su u ratu zaboravili dobro vladanje, odmah ga se sjetiše ugledavši staru damu; otvarali su pred njom teška vrata. Na ulazu u vagon-restoran gdje isu čeličnosivi zidovi isijavali vrućinu i mirise kuhinje, struju putnika zaustavio je izmučeni natkonobar dijeleći brojeve za sjedala. Ljudi počеше mrmljati i psovati, ali više navike radi, jer svi su oni bili već naučili da stoje u redovima, a mnogi mladi ratnik nije imao ništa protiv kad bi ga u gužvi pritisnuli o tijela mladih žena koje su, dotjerane i s jedva prigušenim uzbuđenjem, putovale ki svojim muževima, koji su se vraćali iz rata.

Čule su se mnoge značajne primjedbe, vicevi i uvijek jednaki ulomci govora s fronte i kasarne.

—... Kako bi bilo da malo zakartamo dok nas puste do kotla s gulašom?... — Njezina bi

majka voljela uzeti dijete k sebi, ali to uopće ne dolazi u obzir... — Piše mi žena da moj mali teži dvadeset i jednu funtu, a nije mu još ni godinu dana i već je težak dvadeset i jednu funtu...

— Aha, a gdje su ostavili tebe, kad je počela ona svinjarija u Casinu?

Zrak je postajao sve topliji i gušći, vicevi sve određeniji, a zatim je negdje pri kraju reda došlo do male uzbune i nekolicina od onih koji su stajali na čelu okrenuše se dok su se ostali i dalje gurali naprijed.

10

— No, što se to tamo zapravo zbiva?... — Samo mirno, bakici je pozlilo ... — Nije čudo, ni ja se baš osobito ne osjećam... — Potražite negdje liječnika ... — pustite je da sjedne... — no, dakle, tako je već bolje... — daj mi malo bocu s rakijom...

— evo, pijte samo, bakice, to uvijek pomaže...

Mrs. Ambros izroni iz gužve dršćući i iscrpljena. Ona čvrsta stara bolničarka hladnokrvno joj opipa bilo, a mladi poručnik povezane glave prepusti joj svoju dragocjenu stolicu i svoj stol.

Mrs. Ambros je već imala iskustva sa svojom nesvjesticom. To je činila diskretno i ljubazno.

— Oh, molim, oprostite mi zbog te smetnje, zaista nisam htjela, to je samo to ludo srce. —

Ne, zaista, gospodine poručnice, ne smijete dopustiti da vas smetam kod jela, to ni u kojem slučaju ne .mogu prihvatiti...

— To me nimalo ne smeta, gospođo. Mi smo ionako već završili, zar ne, sestro?

— Nisam smjela poći na to putovanje; i moj se liječnik tome odlučno protivio. Ali moj se sin vraća s bojišta, a ja ga već dvije godine nisam vidjela, a mi majke smo, eto, luckasta stvorenja. Oh, hvala vam lijepa, hvala,, to je zaista i previše ljubazno od vas, tisuću puta vam hvala!

Zatim je Mrs. Ambros sjela & postavila torbicu na stol kao zastavu. — A sada — zadovoljno reče

— kad bi sad još netko bio tako dobar da pronade moju kćer.

Uzbuđenje se stišalo i oba se ranjenika koji su Mrs. Ambros prepustili svoj stol povukoše u salomr-ska kola, a nekoliko minuta kasnije pojavi se i Miss Ambros, koju su puštali da prođe, ali su pri tom mrmrljali: — Što znači to? Ovdje se nitko neće gurati naprijed...

— Pusti je da prođe, to je kćerka one bolesne stare dame...

— No, dobro, gospođice, ali drugi put ostanite kod svoje majke, potrebna joj je njega...

Kad su majka i kći završile večeru, drugi su jioš uvijek stajali u repu. Za vrijeme jela nisu njih dvije progovorile ni riječi, premda je Joy besprije-

11

komom uljudnošću dvorila maćehu, ulijevala joj vodu, pružala kruh, stavljala šećer i mlijeko u čaj, i naposljetku platila račun.

— Dopuštaš li da pušim? — upita na kraju, i tek kad je stara dama kimmula glavom, izvadi iz džepa na ogrtaču dozu za cigarete i pritisne dugme. Bila je to zlatna muška doza, velika, masivna i staromodna, a na unutarnjoj je strani bila ugravirana mala kruna i nekoliko riječi. Pogledi obiju žena ukr-stiše se iznad toga predmeta kao floreti dvaju ma-čevalaca u „grand salutu".

— To bi zapravo morala dati bratu u znak dobrodošlice, dijete moje — reče Mrs. Ambros. — Po pravu pripada njemu. Ta to je bila tatina doza.

— Jeste. Upravo zato je i zadržavam — odvrati Joy. Ona zatvori dozu, pripali cigaretu i duboko uvuče dim u pluća. — Ne bismo li pošla u salon i prepustili drugim ljudima svoja mjesta, majko?

Bio je to jedan od onih starih vagona za razgledavanje okoline kojega je zabrinuta uprava željeznica ponovo stavila u službu pošto ga je prije toga na brzu ruku upotpunila jednim barom s nekoliko kromiranih okova. Zrak je bio zasićen dimom, a sva su mjesta bila zauzeta. Ali kad je Mrs. Ambros oklijevajući zastala na vratima kao krhka figurica od Medsenova porculana koja nipošto nije pristajala u tu mušku okolinu, ustane major Rverson na protivnom kraju vagona i ponudi joj svoje mjesto uz nekog starijeg gospodina koji kao da se zadubio u novine. — Molim, nećete li sjesti ovamo, Mrs. Ambros? "Vi poznajete mog prijatelja, Georga Wattsa, zar ne?

Odvjetnik podigne pogled s novina. Imao je budni izraz i smežurane ovješene obraze kao kakav stari buldog.

— Dakako da se poznajemo. Tko u San Fran-cisku ne poznaje našeg dobrog Georgea? Suradivali smo u Crvenom križu i u svim mogućim drugim dobrotvornim društvima, zar ne? Zaista ne znam što bismo ponekad mogli i početi bez Georgesa? Kakve li sve trikove poznaje taj čovjek ako se radi o tome da se smogne novac za plemenitu svrhu...

— Odviše si dobrostiva, Ann, ali ipak bi već morala znati koliko se oduševljavam komplimentima

12

— reče Watts, teško ustane i uze obje Jovine ruke u svoje. — Zdravo, Joy, uvijek me veseli kad te vidim. Poznaješ li Toma — majora Rversona?

— Ne lično: pročitala sam nekoliko vaših članaka — reče Joy. Zvučalo je kao da do tih članaka ne drži mnogo. Ryerson joj se nasmiješi kao da odobrava njezin ton. Bio je visok i vitak, sijede kose i s nekoliko urezanih bora na licu, ali nije bio starac. „Možda je bio mlad prije nego što je vidio Hi-rošimu i napisao nekoliko članaka o tome“, pomisli Joy.

Vlak skrene u zavoj i kola se nagnuše. Tražeći uporište, uhvati Mrs. Ambros Wattsove revere kao su držači u tramvajskim kolima. Uzdignu lice i nasmiješi mu se, a on pogleda dolje na nju kao što su ljudi uvijek gledali na njezin niski stas i njezinu nježnost i pri tom se obično osjećali viši, „snažniji i muževniji nego što su to zapravo bili.

— Još si uvijek ona ista, zar ne, Ann? — upita Watts šireći svoje naborano lice buldoga u usiljeni smiješak. Mrs. Ambros je još trenutak ostala naslonjena na njegovo masivno tijelo, a onda joj ruke kloniše i ona se odvoji od njega. — Prihvaćam to kao veliki kompliment, a osobito od tebe, George

— poluglasno će ona.

Joy je stajala kraj njega, a na čvrstom joj se licu pokazivao neki neobični izraz, kao da prisluškuje, ali kao da je istodobno i odsutna duhom. Povuče još jedan dim iz cigarete, a zatim je žestokom kretnjom ugasi u kromiranoj pepeljari.

— Molim, sjednite. Ne, ni u snu ne bih pomislila na to da vam oduzmem mjesto — reče Mrs. Ambros smiješeći se svojim najljepšim smiješkom.

— Putovanje će biti mnogo ugodnije nego što sam prvobitno pomislila, sada kad znam da ste obojica u vlaku. Sutra me smijete opet pobijediti u remiju, majore, na to smo već navikli u bolnici! Dođi, dijete moje, sjest ćemo par minuta na platformu za razgledavanje, ako ti ne bude prehladno vani. Ovdje se jedva može disati. Oh, molim, George, ne bi li mi mogao otvoriti vrata, tako su teška. Hvala, najljepša ti hvala, i do viđenja kasnije.

13

Rverson zatvori vrata za damama. — Nije li upravo čarobna? — upita. — Zaista izuzetno dražesno biće.

— Dragi moj Tom, ako želite napisati veliki roman, preporučio bih vam da preciznije odabirete svoje pridjeve. Joy je mnogo više, a ne samo dražesna.

— Joy? Ah, tako — to je kći! Ali tko govori o njoj? Mislio sam na majku. Ona ima tako nešto — kako da to nazovem — neki čar koji stoji izvan svakog vremena, nešto što su današnje mlade djevojke izgubile. Hoće li vas smetati ako primijenim potpuno zastarjeli izraz „gracija“?

— Zaboga, Tommy, ta mi ne živimo baš u ljupkom i gracioznom vremenu! Ili, zar možda to još niste opazili?

— Jesam, jesam, a osim toga se s našim mladim djevojkama nalazimo kao usred boksačkog ringa. Postale su proketo samostalne, prevejane i vrijedne, te naše djevojke, ako želite znati što mislim. To ih čini uglatim i tvrdoglavim, a na kraju dobivaju slom živaca i trebaju

psihoanalitičara, dvadeset pet dolara za pregled — reče Rverson koji se upravo rastavio od žene i stoga bio još veoma osjetljiv.

— Ne bismo li Corinnu ispustili iz igre? — predloži Watts. On je bio Ryersonov odvjetnik pri rastavi braka. — A osim toga i atomsku bombu, ako to uopće možete učiniti, Tommy. Ja sam na odmoru, znate li to?

— Ta govorio sam samo o misis Ambros. Čovjek je jednostavno mora zavoljeti. Ona je stara dama, dakako, ali vrlo je ženstvena i kao da je satkana iz nekog finijeg materijala, tako nešto. Čovjek bi je uvijek htio štititi i maziti. Još i na svoj stoti rođendan znat će ona da je u prvom redu žena, i to dražesna žena. Mlada se generacija ne drži tako dobro; prebrzo se troši.

— Mladom je pokoljenju izvučeno tlo ispod nogu i mladi su prokletu žestoko tresnuli o zemlju. Tlo se ispod njih još uvijek tresne, pa te djevojke imaju možda važnijeg posla nego da se brinu za to jesu li ženstvene, graciozne i pune cara ili nisu.

14

— Tlo se ispod nas uvijek treslo, a mlada se generacija samo naveliko izgovara. Koliko sam čuo, ni misis Ambros nije uvijek spavala na ružama, pa ipak...

— Vjerojatno sami sebe smatrate mudrim starcem samo zato jer sa četrdeset tri godine već imate sijedu kosu, Tom. Uostalom, gdje ste upoznali misis Ambros?

— U vojnoj bolnici. Redovito je dolazila da piše naša pisma, da nam naglas čita i da nam krati vrijeme.

— Aha. Vidjeli ste je sa svetačkom aureolom, a ja je poznajem bez nje. U tome je razlika.

— Zar dobro poznajete misis Ambros?

— Prilično dobro — i prilično dugo. Za vrijeme mog djetinjstva bili smo u neku ruku susjedi; obitelj Ballard imala je malu ljetnu kuću u Belve-deru. To je ljupki poluotok na suprotnoj obali zaljeva. Ne znam jeste li ikad bili ondje. A moj je otac vodio gostionicu u malom ribarskom selu Ti-buron.

— Sad mi je sinulo, George. Bili ste zaljubljeni u nju, ali ona se udala za drugoga.

Činilo se da ta ideja veoma zabavlja starog odvjetnika. — To bi bilo preslabo čak i za bulvards-ski roman, Tommy, mladiću moj. Neka vam bude jasno da je Ann bila već udata žena kad sam dobio svoje prve dugačke hlače.

— Ne, nećete me razuvjeriti, siguran sam da je između vas bilo nečeg. Umijem prilično dobro nanjušiti takve stvari. Kako vas je ta stara dama samo pogledala; zakleo bih se da vas još uvijek nije zaboravila, George.

— Veliki bože, zaista ste na posve pogrešnom putu. Ann me mrzila kao kugu, a vi imate pokvarenu maštu, dragi moj. To 'nešto' između nas sastoji se u tome da sam ja kao predstavnik osiguravajućeg društva morao istraživati: Annine zahtjeve, čim bi zapala u kašu, a to se dogodilo nekoliko puta. Nikada mi nije oprostila da sam službeno, u okviru svoga zvanja, morao zabadati nos u njezine privatne stvari. Uostalom, psiholozi da se ljudima koji uvijek

15

iznova zapadaju u slične kaše, to događa jednostavno zato jer ih na to tjera njihova podsvijest.

— Može biti. Unatoč tome sumnjam da je podsvijest misis Ambros izazvala veliki potres u San Francisku. Pripovijedali su mi kako je ta mala slabašna žena spasila svoju kćer iz zapaljene kuće.

— Da, i ja poznajem tu pripovijest; nisam znao, Tom, da proučavate naše domaće bajke i legende. Uostalom, Joy nije Annina kćer, već zapravo njezina nećakinja. Kako to? No, prava Joyina majka bila je druga Ballardova djevojka, Annina sestra Maud, vrlo sam je volio. Kad je umrla, prerano, u tridesetoj, preuzela je Ann čitavo kućanstvo: kuću, dijete i muža: glasovitog Floriana Ambrosa s njegovom glasovitom violinom, ali to su stare priče.

— Pripovijedali su mi o tome. Bio je pijanica, zar ne?

— Ne, ne, to je bio njezin prvi muž, Clide Hop-per. Zapravo i nije bio loš momak, ali pio je previše, to je tačno. No, dragi moj, ako vam se još i sada čini da je misis Ambros čarobna, onda ste je trebali vidjeti kao uciviljenu mladu udovicu! Ambros je bio posve drugačiji. Taj je u najboljem slučaju gucnuo malo finog starog serija ili francuskog šampanjca. Bio je neobičan čovjek, Evropljanin, umjetnik, pa nikada nije pravo pristajao u naš gradić, koliko je god pokušavao da se prilagodi i koliko god smo se mi razmetali svojom otvorenošću prema čitavom svijetu. No, najprije im je izgorjela kuća, pa onda je Ambros posve naglo umro; da, zaista posve naglo, a godinu dana kasnije Ann je na burzi do posljednjeg centa izgubila novac od njegova životnog osiguranja. Jedino što joj je preostalo iz toga drugog braka bila je Joy. Vjerujte mi, Tommy, to je krasna djevojka. Možete uzeti Ann Ambros sa svom njezinom gracioznošću i ženstvenošću, a ja ću uzeti Maudinu kćer.

— Je li Mass. Ambros slična svojoj majci?

— Vanjštinom nije; više je očevo dijete, ali je isto tako altruista kao i Maud. Maud sam jako volio.

— A što preostaje biću bez ikakva cara, kao što je ta miss Ambros, nego da bude altruista.

16

— Stišajte brzo glas, jer Joy, eto dolazi. A kad jednom ne budete imali nikakvog pametnijeg posla, onda malo tačnije pogledajte tu djevojku. Ako za nju kažete da nema cara

...

— Joy, što se dogodilo?

— Oh, zdravo, još ste ovdje! — reče Joy kao da je odsutna duhom, ali zastane vrteći ugašenu cigaretu među prstima. Kad se sagnula nad zapaljenu šibicu koju joj je Ryerson ponudio, on je pažljivije pogleda. Ne, pomisli malo začuđeno, stvarno nije nezanimljiva, ali ne bismo je mogli nazvati ni dražesnom. To nije bila topla ženstvenost već kamena ljepota mramornog kipa; crte lica bile su joj odviše istaknute, čelo previsoko obrve preguste; bila je to ljepota koja je u svojoj strogosti izgubila svu ljupkost.

— Idem po majčin krzneni ogrtač. Vani na platformi je jako hladno.

— To i nije mjesto za vašu majku. Može se na smrt prehladiti.

— Pa vi je poznajete; nikada ne može izdržati u vlaku. U stanju je da samu sebe ubijedi kako boluje od klaustrofobije.

— Kamo putuje? U New York?

— Najprije onamo, a zatim dalje, u Boston. Četa u kojoj se nalazi moj brat iskreat će se ondje idućeg ponedjeljka. Bar se nadam tako — reče ona, a u pogledu joj se javi novi izraz, više bljesak nego osmijeh.

— Dobro, izvrsno. Nije dakle čudo da ti je majka postala nervozna. A Suzana? Mlada gospođa Ambros? Nije li i ona pošla s vama?

— Suzana? Ne, morala je ostati kod djece. Ta i vi znate kako je sada sa poslugom: ima samo dvorkinju, a k tome je mala Maxina pred tjedan dana dobila ospice. Ne. Suzana ga neće dočekati, samo majka.

— I vi, Joy. Siguran sam da je to za Charlesa važnije od sve one graje i svih talambasa kojima ljudi pozdravljaju naše momke.

— Ja? — Ah, ja sam mu samo sestra — reče Joy. Pogled joj krenu dalje, do prozora, a zatim van, u veće gdje je nekoliko osamljenih svjetiljki kliznulo kraj vlaka. Major Rverson osjeti na trenutak nekakvu samllost prema njoj. Kad je krenula, pogledao je za njom kroz dim svoje lule.

— Možete li mi možda odati zašto ste to stvorenje nazvali Joy? Joy — gioia — radost. Ta ona se ne uspijeva čak na nasmiješiti — zamišljeno će on. Odjednom se dosjetio zbog čega

ga je podsjetila na mramorni kip. Michelangelova „Noć" u kapelici Medici u Firenci. Da, tu je bila ta sličnost.

— Zar ne? Roditelji često donose djeci velike nevolje, Tom, a kako je poznato, na sjeveru ne rastu slatke naranče — odgovori odvjetnik. — Ali vjerujte mi, Tommy, mladiću moj, čak i Joy je nekoć bila debeljuškasto nasmijano malo dijete... Malo prije deset sati izašao je Ryerson u uski hodnik ispred kupea, što ga je dijelio s odvjetnikom, da popuši posljednju lulu prije nego što pođe u postelju. Stajao je tako njišući se usporedo s pokretima vlaka i pokušavao da ne misli ni na što, a pri tom buljio van u crnu noć, gdje se ništa nije moglo vidjeti. Iz toga ga stanja trgnu tiho šuškanje i dašak despikova parfema. Pojavila se Mrs Am-bros. Bila je odjevena u izvezeni kineski ogrtač u čijim je širokim rukavima sakrila svoje sitne ruke kao u kakav muf. — Oh, misis Ambros, zar i vi ne možete spavati?

— Ja to i ne pokušavam, jer za mene to uopće nema smisla. U vlaku ne mogu sklopiti ni oka, oduvijek. Ti me odvrtni, prepuni kupei za spavanje plaše. Zaista, tu nema razloga za smijeh. Osim toga, vagon tako jako vibrira da od toga dobivam svoju glavobolju. (Glavobolju je spomenula kao da je to njezino specijalno i potpuno privatno vlasništvo. Moja glavobolja, moj ogrtač od nerca, moja kći. Ranije je s jednakim naglaskom govorila: „moj muž".) Radije cijelu noć stojim u hodniku, nego da legnem iza tih strašnih zelenih zastora. Znam da je to luckasto i smiješno ali čim se zavučem u koju od tih ležaljki, čini mi se kao da je ona lijes i ja ležim u njemu i s njime će me živu zakopati. Ne mogu disati i tisuću puta umirem. To je prava mora, ali ja je doživljavam potpuno budna.

18

Uska ruka izniknu iz širokog rukava i krenu prema njezinu vratu. Podsjetila je Ryersona na sićušnog baršunastog bijelog miša kojega je imao kao dijete.

— A sve ono što vidite u takvim kolima za spavanje ... — nastavi Mrs. Ambros — zaista nisam pretjerano stidljiva, ne trebate se tome smijati majore! Dobro dakle, možete me nazvati veoma osjetljivom, ali mene jednostavno spopadne mučnina ako moram gledati desetke dlakavih vojničkih nogu i ncobrijanih lica ...

— Zašto niste uzeli posebni kupe, misis Ambros? Mnogo su udobniji.

— Dragi moj majore Ryersone, zaboravljate da ja ne spadam među utjecajne osobe. Posebni kupei rezervirani su za oficirski štab. Ah, dragi bože, nisam mislila na vas, majore, sigurno nisam mislila; uopće se i ne tužim. Potpuno je pravo da ljudi kao što ste vi, koji su za nas dobili rat, uživaju takva mala posebna prava, ali, dakako, za nas siromašne civile ne dolazi takav luksuz uopće u obzir.

Što je, dakle, preostalo Ryersonu nego da Mrs. Ambros ponudi kupe kojega je dijelio s Wattsom. Odvjetnik je već bio razodjeven i zadubio se u neki detektivski roman pa ga nije baš previše razveselilo ovo Ryersonovo viteštvo, ali nije pokazao da ga to smeta već dozove konduktera i provede zamjenu. Selidba je izvršena, ali je izazvala malo nemira u zajedničkom vagonu za spavanje.

Bilo je to jedno od svojstava Mrs. Ambros da je ona, ma kako bila tiha, skromna, ljubezna i ma kako lako osvajala ljude, ipak često postajala središte takvih malih uznemiravanja, upadica i okupljanja. Iza zelenih zastora se ukazaše smetena lica, blizanci se probudiše i počеше krekutati. Došlo je do velikog komešanja amo-tamo, šaputanja, mrmljanja, navlačenja prtljage, cijelih hrpa kovčega i putnih torbi.

Mr. Watts, već u kućnom kaputu i papučama, stajao je pri tom, a njegovo je buldoško lice bilo mrzovoljno, pa je Ryerson gotovo požalio što je postao uzrokom čitavog tog uzbuđenja. Joy, pristala u svojoj smeđoj dvodjelnoj haljini, šutke je pomagala pri prenošenju prtljage i selidbi, a na kraju ne reče ništa osim hladno: — Hvala vam i laku noć objema žrtvama Ryersonove dobrodušnosti, dok je Mrs. Ambros na svoj bespomoćni način, samo ponavljala da je to previše, uistinu previše, i da nikada neće moći



sama sebi oprostiti što je spomenula neudobnosti putovanja, ona stara luda, što već jeste. Ali na kraju je ipak sve bilo uređeno; obje dame Ambros smještaše se u posebni kupe, a oba gospodina krenuše sa svojim aktovkama u velika spavaća kola.

— Vidite, to sam i mislio! Vaša čarobna stara dama nas je jednostavno iskoristila — reče Watts. Bio je krupan i trom čovjek pa je morao upotrijebiti svu svoju vještinu da bi se u tako uskoj pregradi izvukao iz donjeg rublja. Ali kad se Rverson upravo uspinjao po ljestvicama na svoju gornju postelju, začu prijatelja kako se dolje ispod njega smije. — Šta je tu tako smiješno? — upita ga.

— Oh, zapravo ništa osobito. Samo sam se sjetio jedne ploče s upozorenjem koju sam jednom vidio u Engleskoj. Jeste li bili kad u Bushev perivoju? Niste? Između Richmonda i Hampton-Cour-ta? Ta se ploča nalazila u tamošnjem zvjerinjaku, a znate li što je na njoj stajalo ispisano slovima visokim poput čovjeka: ČUVAJTE SE SRNA! Da, to je stajalo na ploči. U zvjerinjaku su živjele te ljupke, bojažljive životinje dugačkih, mekih, Walt Disnevevih trepavica, ali tu je bila i ta ploča na kojoj je slovima visokim poput čovjeka pisalo: ČUVAJTE SE SRNA! OVIME UPOZORUJEMO SETAOCE DA JE PRIBLIŽAVANJE ŽIVOTINJAMA U SVAKO VRIJEME OPASNO. OPASNOST JE NAJVEĆA U DOBA PARENJA. Da, i tako dalje. Kad god sretnem Ann Ambros, uvijek se sjetim te ploče s opo\*-menom. Dakle, laku noć i spavajte dobro, tamo gore, vi, viteže bez straha i prijekora — reče Geor-ge Watts i povuče svoje zastore.

Joy Ambros je ležala u gornjoj postelji posebnog kupea i nije mogla zaspati. Popila je prašak za spavanje i on ju je malo ošamutio, ali zaspati nije mogla.

— Budite oprezni sa sredstvima za spavanje, jer se čovjek na njilih vrlo lako nauči — opomenuo ju je dr Brvant; u taj čas nije shvatila što se skriva iza tih riječi, ali sad je znala. U prvo se vrijeme pouzdavala u dobru malu kapsulu koja ju je sprečavala da razmišlja, a zatim joj je bila zahvalna za toplu i meku zaborav u koju je zapadala. Nakon izvjesnog vremena kapsula joj je još uvijek pomagala da se smiri i zaspi, iako samo na nekoliko sati, sve kraćih sati. Ubrzo bi se budila, suviše prerano, prije zore i ležala dok su joj oči bile vruće i širom razrogačene, i razmišljala je kako je sve moglo biti drugačije da je — i da nije... a onda je morala primijetiti da prašak više ne djeluje, pa je počela uzimati dva, a nakon nekog vremena izgubili su i oni svoju magičnu snagu. A onda se sjetila male bočice s lijekom što ga je onog određenog jutra našla na tatinu noćnom ormariću, kraj otvorene doze s cigaretama, a onda se upustila u samotnu borbu sama sa sobom i skupila svu snagu volje, bacila ostatak prašaka za spavanje i prihvatila muku dugih budnih noći.

U tamu su kraj nje marširale kolone svih onih „da sam" i „da nisam" jednog promašenog života, jedna falanga za drugom, svi oni leptiri koje nije uhvatila, sve slike koje nije naslikala, sav život kojeg nije proživjela...

Te se iioći, dok nije mogla spavati, radilo o Char-leyu, Suzani i djeci — o četverogodišnjem Flori janu i o Maxini kojoj je bilo gotovo šest godina; trebalo je nešto poduzeti da se djeca spase i njena je dužnost bila da to učini. Doduše, postojao je i lakši izlaz, (dr Brvant je ponovio recept) i tu je bila bočica s malim kapsulama, pa je trebalo samo otvoriti stražnja vrata i odšuljati se, i sva bi muka prestala.

Joy zadrži dah i stane oslušivati u tami. Majka je u donjoj postelji disala duboko i ravnomjerno. Uski krug modre noćne svjetiljke širio je nešto nesigurne svjetlosti. Kad bi bar mogla zapaliti svjetlo i čitati, pomisli Joy, to bi pomoglo. Ali znala je da je to nemoguće. Nije smjela smetati majku u snu, svjetiljku nije smjela zapaliti, i Joy se ponovo nađe u internu koji ju je čekao na dnu nesanice.

Ponovo je sve bilo tu: Charlev, Suzan i djeca, mala kuća za koju je Charlev sam izradio planove, dječja soba koju je Suzan oslikala, one vesele životinje što ih je načinila za mališane, soba za dnevni boravak čije su žute stijene čak i za kišinih dana pobuđivale dojam da sja sunce, gredice sa cvijećem u malenom vrtu, dječje knjige i uspavanke što ih je Suzan napisala.

Draga, vesela, pametna Suzan. Ne, pomisli Joy, po tisuću puta: ndšta im se ne smije dogoditi, ja to neću dopustiti. Dva tjedna prije puta naišla je na Charlevenu sliku iz djetinjstva i odjednom se, posve jasno sjetila one krive košarice koju je četverogodišnji dječak svojim ljepljivim, nespretnim prstima izradio kao poklon za njezin dvanaesti rođendan. Sve su je te prijazne uspomene upravo omamile i ona se nasmiješi u plavi polumrak kupea, tako da je gotovo mogla zaspati i skoro da je još jednom odgodila odluku koju su od nje tražili. Onda se vlak zaustavi na nekoj bezimenoj stanici i vagoni se dva puta žestoko sudariše, a Mrs. se Ambros pomaknu dolje, u svom krevetu, probudi se i upali svjetlo.

— Joy? Spavaš li Joy?

— Ne, majko, zapravo ne spavam.

— Ovdje je upravo nepodnošljivo, zar ne, upravo se gušiš. Vrućina je, ali to je možda, samo moj krvni tlak. Ni oka nisam sklopila.

— Hoćeš li uzeti kakav lijek? Mali prašak za spavanje?

— Ne, nipošto. Ta znaš što mislim o tome. Vlak se ponovo pokrenu udarajući i tresući se. Glavna ulica nepoznatog malog grada zaostala je za njima, kao i blijeda noćna stanica i nekoliko fenjera i par automobila koji su tamo spavali.

— Joy?

— Da, majko?

— Ako ti nije preteško, trebala bih malo vode.

Joy siđe sa svoje postelje, pronade bocu i ulije ustajalu tekućinu u čašu. Zatim navuče zastor i uska prostorija postade još uža i kao da se stisnu okonjih.

— Nemoj, dijete moje, i onako ne mogu disati. Poslušaj samo kako mi kuca srce. Kao bubanj. Ne bi li bilo strašno da na putovanju dobijem napadaj?

— To se neće dogoditi, majko, sigurno neće — reče Joy i uspe se natrag u postelju. Uskoro se dolje ugasi svjetiljka. — Silno mi je žao što ti tako padam na teret — turobno šapnu Mrs. Ambros iz donjeg kreveta. — Ne smeta me ništa što ležim u tami; htjela bih da spavaš, kad ja već ne mogu.

Malo kasnije se dolje počne nešto pomicati, šušcati i tapkati i Joy zapali svjetlo. Majka je stajala u kupeu ljuljajući se, jer je vlak vrlo brzo vozio. Skinula je spavaćicu i upravo se odijevala.

— Što je to sad opet, majko?

— Ne mogu više izdržati. Umrijet ću ostanem li još malo ovdje. Ne brini se za to, dijete. Otići ću u posljednja kola da udahnem malo svježeg zraka.

Joy izađe iz postelje i počne joj pomagati da odjene čarape, cipele i svilenu podsuknju. To je bila jedna od njezinih dužnosti, ali je iz dana u dan osjećala sve veću odvratnost dodirujući maćehino tijelo. Ne možda zbog njezine uvele starosti, već, naprotiv, zato jer je ta koža još uvijek bila nježnija i bjelja od njezine, noge su joj još uvijek bile vitke, s finim zglobovima, a ruke kao u mlade djevojke. Kod Mrs. Ambros nisi mogao pronaći nikakve ružne simptome starosti. Kosa joj je rasla brzo i gusto, svi su joj zubi bili zdravi i na broju, a probava joj je bila izvrsna. U svom ormaru za rublje držala je vrećice s kristalima koji su mirisali po ljubicama a u kupelj bi stavljala sol od despika. Čak je i za taj mali noćni izlet napudrala lice i nanijela malo ruža na obraze. Joy je obuče u ogrtač od nerca, sama brzo navuče sportski ogrtač preko svoje pidžame i preko ruke stavi stari putni pokrivač. — Jesi li gotova? — upita.

— Zaista ne moraš poći sa mnom, dijete, stvarno ne moraš ako ti se ne ide. Možda bi mi kondukter mogao pomoći...

Obadvije su znale da su to samo prazne riječi. Joy otvori majci vrata i provede je kroz usnuli vlak. Tek sad je mogla osjetiti svu onu tupost u koju je pilula za spavanje ovila aijezi mozak i svim predmetima dala neku neobičnu nestvarnost.

Vlak je teturao sve dalje i dalje, bubnjajući uvijek jednaki ritam kroz noć, i javljao se u mrak uvijek istim promuklim otegnutim piskom parne zviždaljke. Prolazile su kroz jedan vagon u

drugi\* Svi su spavali i sanjali. Bila je to polifonija disanja i uskoro se Joy učini kao da neprekidno prolaze kroz jedna ista kola, kao što se čovjek u teškim snima uvijek vraća jednom, te istom ulicom. Uvijek bi se sa svom svojom težinom oslonila o uvijek ista vrata, pa čekala majku i otpratila je kroz uvijek isti drhtavi prolaz u slijedeća kola. Zatim bi se priti-sla o iduća vrata i opet iduća, oprezno udisala ustajali mrtvi zrak usnulih vagona, prolazila kroz tijesni hodnik koji je podsjećao na crijevo, duž posljednjih kupea i uvijek iznova čitala istu objavu: Molimo za mir da bi putnici mogli spavati. Vagon-\* restoran u protivnom smjeru. Dame. Gospoda.

Naposljetku stigoše u salonska kola koja im se učindše previše svjetla i budna nakon njihova puta kojega su prešle kao u snu. U salonu je bilo još nekoliko ljudi koji su se kartali. Dva su konduktera pila pivo, ona postarija bolničarka pisala je pismo, a barski je mikser promatrao dva mlada oficira kako igraju šah. Svi podigoše glave kad su ušli Joy i njezina majka, a Mrs. Ambros se nasmiješi svojim ljubaznim smiješkom kao da se ispričava. — Nas dvije smo prave noćne ptice — veselo reče. — To je zaista sramota, ali vi ćete to sigurno razumjeti — nastavi ona obraćajući se bolničarki. — Jednostavno nisam više mogla izdržati u kupeu. Nadam se da će mi svježiji zrak goditi.

Bolničarka ih letimično pogleda, reče: — Sigurno, i vrati se svom pismu. Joy otvori vrata koja su vodila na malu platformu za razgledavanje okoline. Noćni je zrak pljesnu po licu kao veoma hladna ruka, šibne je po nogama i kao da je povuče za hlače pidžame. Osim toga ju je probudio i trgnuo iz one nestvarnosti u koju je zapala; tek sad je požalila da se nije potpuno odjenula. Ali u društvu svoje majke često ju je prožimao osjećaj da je nevidljiva, a to je bio i jedan od razloga zbog kojih se nije mnogo brinula kako izgleda.

— No, dakle, ovdje je bolje. Ili, zar nije, dijete? — dobaci Mrs. Ambros i sjede na usku klupicu. Joy nagonski sjedne na protivnu klupu tako da su između njih ležala vrata koja su vodila u vagon, Predma se tu vani mnogo jače čuo glas noćnoga vlaka, činilo joj se da je ipak tiše nego u kupeu. Noć je bila crna, a tanki ostatak mjeseca žurio je kroz rijetke i rastrgane oblake.

Zastori su s unutarnje strane vrata bili zatvoreni i skrivali svjetlo u vagonu ispred tame noći. Ali nakon pola minuta Joyine su se oči naučile na tamu pa je mogla razabrati kako tračnice klize ispod vlaka i kako nestaju u finoj magli koja je ležala između niskih brežuljaka. Odsjev stražnjeg svjetla na vlaku kovao je crvene i zelene iskre iz čeličnih zmija tračnica. Kadšto bi se na putu pojavila druga svjetla: crveni i bijeli signali koji su nalikovali budnim patuljcima.

— Joy, jesi li sa sobom ponijela putni pokrivač? Hladno mi je za noge.

— Jesam, majko — odgovori Joy, klekne i ovije pokrivač oko nogu stare dame koja se dobrostiva smiješila na nju. Mirisalo je po kuglicama naftalina i po neprozračenom kovčegu u kojemu je stari pokrivač obično spavao između putovanja.

— Kadšto me veoma podsjećaš na tvoga oca: i on me je uvijek uvijao u pokrivač kad bi se loše osjećala na našim putovanjima. Znaš li koliko sam puta s tvojim ocem prešla preko Atlantika? — upita Mrs. Ambros. Joy je znala, ali ju je pustila da i dalje govori. — Kako je samo nemiran duh bio! Ja, stvorenje vrijedno žaljenja, uvijek sam ga pratila na turnejama, a bio je to put iz jednog hotela u drugi i nikad se nisam mogla na to mirno naučiti. Mirno mi možeš vjerovati: kao žena glasovita čovjeka ne spavaš uvijek na ružama. Ali unatoč svemu, to mi se sviđalo.

Joy sjede natrag na svoje mjesto s druge strane vrata i prekriži ruke na leđima. I to je bila gesta koju je naslijedila od oca.

— Što je to s tobom, dijete? Zašto ne govoriš ni riječi? To nije baš osobito zabavno. Sad mi za promjenu ti nešto pripovijedaj.

24

— Što da ti pripovijedam, majko? Ne znam ništa što i ti već ne bi znala.

— Jučer si se telefonski oprostila od Suzane — čula sam od vas.

— Da, i što onda? Čula si nas?

— Je li ona, mislim, je li zvučalo malo... Ti već znaš što bih htjela reći. Nije li ti se činilo da ona nešto skriva?

Joy umorno slegnu ramenima. — Ako baš želiš tačno znati, nije bila osobito sretna zbog toga što ćeš ti dočekati Charleva, a ne ona — polako odgovori Joy, još čvršće ukrštavajući ruke sve dok nije osjetila svaku kost ruke.

Kraj njih klizne nekoliko usnulih, malih kuća, a velika kuća namijenjena reguliranju skretnica nalikovala je na osvijetljeni stakleni kavez čija svjetlost preli tračnice dok su se vozili kraj njega. Tri teška teretna automobila strpljivo su se uspinjala cestom koja je nevidljivo tekla kraj vlaka; zatim sve opet utonu u tamu. Onda se na platformi pojavi kočničar, otvori mala vratašca na rešetkastoj ogradi pa se u svjetlu svojeg fenjera zagleda u obje dame koje je tako neočekivano i tako kasno noću otkrio ovdje vani.

— Dobro večer, moje dame. Zaista je ugodna noć, zar ne? Zatim prijazno nastavi: — Ali neće li mladim damama biti hladno? Ja sam navikao na to, ali vi, moje gospođice ... Sigurno ih je smatrao mladim i ljepuškastim, ali čim je primakao svoj fenjer i pogledao Jovino lice puno odbijanja, on odmah uzmak-ne. — Ne zamjerite mi, gospođice, ukusi su različiti. I ja to uvijek govorim svojoj staroj.

Joy je pokušavala da ne čuje majčin odgovor. Opet je spominjala bolesno srce, glavobolju i okolnost da ne može cijelu noć izdržati u kupeu. Vidjela je kako je kočničar osigurao ogradu zataknuvši klin ili kračun. — Vlak ima dvadeset dvije minute zakašnjenja, ali to ćemo ubrzo nadoknaditi — reče on. — No, laku noć, moje dame, i nemojte predugo ostati ovdje vani da ne dobijete hunjavicu. On otvori vrata i korakne u rasvijetljenu unutrašnjost vagona, a kad su se za njim zatvorila, noć je bila još tamnija nego prije. Joy rastavi svoje skvrčene ruke i izvadi dozu s cigaretama i šibice iz džepa na ogrtaču.

26

— Smijem li puši ti, majko?

— Ako baš mora biti.

Joy uvuče dim i gorki joj okus prođe kroz grlo kao lijek koji okrepljuje. — Majko — reče. Sjedila je vrlo kruto i čvrsto pritiskala hrptenjaču, zatiljak i tjeme o hladno drvo naslona na klupi. — Čuj, majko, to putovanje ti ne čini dobro. Sutra ujutro stići ćemo u Ogden. Okrenimo se i vratimo se u San Fran-cisko.

Sve ako je taj neobični prijedlog i prestrašio Mrs. Ambros, ona nije dopustila da se to opazi.

— Ne čini mi se da je to baš dobra ideja, dijete moje — mirno odgovori. — Preduzela sam da prva pozdravim Char-lesa, a ti bi me zapravo već trebala poznavati: kad ja sebi jednom nešto preduzmem ...

— O, da, majko, poznajem te. Ali ovaj puta sam i ja nešto preduzela.

— Znam da se stvarno brineš da bi putovanje moglo naškoditi mom zdravlju, ali ja se nikada nisam ustručavala da podnesem žrtvu, i upravo ti bi to trebala znati bolje od svih ostalih.

Osim toga, posve tačno znaš zašto moram razgovarati sa Charlesom prije nego što od drugih ljudi čuje što se događa. On je naposljetku moj sin i...

— Ne trebaš se služiti svojim dirljivim govorom da bi me uvjerila! Ostavimo sva ta zavaravanja, majko. Ne mogu dopustiti da putuješ u Boston i tačka.

Joy je drhtala od jedva suzdržavanog uzbuđenja, ali Mrs. Ambros je sačuvala svoj mir. — Daj, daj, Joy, ne smiješ dopustiti da te zanese taj opaki tem-peramenat obitelji Ambros. Saberi se.

— Čuj, majko, danas ćemo se odreći svih ukrasa. Ono što kažem nema nikakve veze s mojim živcima, temperamentom i ja ponavljam, potpuno hladno ali konačno: da neću gledati kako uništavaš Charlesov život kao što si uništila moj, moj život i život svakoga tko ti je ikada došao u blizinu. Dosta si štete nanijela i ja neću dozvoliti da razbiješ Charlesov brak. Sutra

ćeš ujutro izaći iz ovoga vlaka pa makar te budem morala izvlačiti za tu tvoju njegovanu sijedu kosu. Jesi li razumjela?

— To je zaista dobra šala! Sad sam ja ona koja razbija Charlesov brak! A ta osoba s kojom se ože-

27

nio, ona je bijela kao snijeg? Luda si ako misliš da ću dopustiti da se čitav San Francisco smije mom sinu. Svatko zna što se zbiva između Suzan i toga nemogućeg Larrvja Granta. Potpuno je isključeno da ću svom Charlesu dopustiti da zagazi u tu kaljužu, a da ga ne opomenem. Uistinu, Joy.

— Čuj me majko — reče Joy pokušavajući da potisne odvratnost, očaj i bolnu mržnju. — Misli na djecu. Zar ne želiš da odrastu u roditeljskoj kući pod jednim krovom, s osloncem i sigurnošću? To su tvoji unuci i ti ih voliš pa ne možeš, zaboga, željeti da se potucaju po svijetu kao što smo se mi potucali. Ne znam što je Suzan učinila i što nije učinila, a ni ti to ne znaš.

— Budi sigurna da ja to znam! Nisam slijepa i dobro sam pazila što se zbiva. Uхватила sam ih u tako skandaloznom položaju da su mi morali priznati istinu.

— Priznati istinu — pa to je čista besmislica! Ne pričaj mi laži, majko, zaboga, nemoj lagati kad se radi o egzistenciji jedne obitelji. Što god se dogodilo između Suzan i Larrvja, tebe se to ništa ne tiče. Uostalom, ti to i onako ne bi razumjela. Tu se radi o njihovu životu i njihovim problemima! Radi se o Suzani i Charlevu i Larrvju, a ja ti zabranjujem da im sve zasvinjiš. Zabranjujem, čuješ li? Ovaj puta td to zabranjujem.

— Vidi, vidi, ti mi to zabranjuješ! Lijepo, a ja ću zabraniti Charlesu da pravi ludu od sebe kad se vrati. Poznajem ja Suzan, ona je vrlo prevejana i umije postupati sa svojim muškarcima. Sigurna sam da će Charlesa dočekati s kakvom dirljivom pripovijesti i sve će završiti sa suzama i scenama i velikim izmirenjem, a moj siromašni dječak će joj ponovo pasti u stupicu. Nikada, nikada je nije smio oženiti, tu prostu proračunatu malu tipkačicu! Ja sam od samog početka bila protiv toga i bila sam u pravu. Ali sad je otišla malo predaleko pa bih zaista voljela znati kako ćeš me spriječiti u tome da ispričovijedim Charlesu kako se njegova žena vladala dok se on tamo vani borio za nas?

U tome je i bila stvar: kako da je spriječi? U Jovinoj omamljenoj glavi valjalo se to pitanje amo-

28

tamo kao kakva vruća kugla. Već više dana i tjedana valjala se ta kugla amo-tamo, Kako netko može Ann Ambros zadržati da ne donosi nevolje? To se ne može postići nagovaranjem, ni uvjerljivim a razumnim razlozima, a još manje pozivajući se na njezinu čestitost. Dakle silom? Treba li da izazovem skandal? Ili da se ubijem, kao što se ubio moj otac? Ali bi li je to zadržalo? Ne, tisuću puta ne!

Joy je skočila na noge i sad je koračala po uskom prostoru platforme kao u kavezu: dva koraka naprijed i dva koraka natrag. Bacila je cigaretu i sićušna iskra opiše svijetli krug kroz tamu. Na mome-nat je poželjela da šumski požar uništi vlak zajedno s njome i njezinom maćehom.

Vlak je ubrzao vožnju i crna se noć š tisuću igala zabadala u njezino lice, a negdje u daljini, na obzorju, pojavilo se nekoliko zvijezda, svega tri ili četiri. Joy je pokušala da svoj pogled zaustavi na njima i da se koncentrira, a pri tom je drhtavim, nespretnim prstima tražila u džepovima ogrtača cigarete, ali ih nije uspijevala pronaći. Sagne se nad Mrs. Ambros i reče joj tiho, gotovo blago: — Pa ipak, ipak, spriječit ću te u tome, čak da se zbog toga mo-ram i ubiti. Pisala sam Charlesu pismo i sve mu razjasnila. Ubit ću se, majko, a kad budem mrtva on će mi vjerovati, meni i Suzani i Larrvju, a ne tebi, o, ne, ne, tebi\_\_

— Sad si zaista poludjela — reče Mrs. Ambros smiješeći se kao da ne vjeruje. — Luda si, žao mi te, Joy, tako mi boga, žao mi te je.

Vlak je još više ubrzavao i sad je izmijenio i pisak približavajući se mostu koji kao da je visio u nekom ništa vilu. Uništenje, uništenje, uništenje, pjevao je vlak dok je kraj vagona jurila čelična paučina. Iznad dubine visile su magle obojene crvenkastom bojom od odsjeva stražnje svjetiljke, a tamo dolje ležala je, crna i tiha, jedna rijeka, jedan klanac, jedan nepoznati, nevidljivi ponor u noći. Joyine ruke, prekrštene na leđima, udariše o ogradu, naiđoše na klin koji ju je zatvarao, i pokušao ga izvući. Možda je istina, možda sam luda, možda si me ti natjerala u ludilo, i mene natjerala, a sad kaniš uništiti Charleya, ali to neću dopustiti — uto klin popusti i rešetka se otvori.

29

Mrs. Ambros je skočila na noge i sad je pokušala da je odvede od opasne ograde. Joy je bila snažna, ali je i nježna Mrs. Ambros pokazala snagu, upravo začuđujuću snagu. — Ja to ne dopuštam — ja to ne dopuštam — šapnu Joy. Mislila je da više ali iz njezinoga stisnutog grla čuo se samo prigušeni šapat. — Ubila si moju majku i moga oca. Uništila si moj život, a sad hoćeš još da uništiš i Charlesov život. Ali ja to ne dopuštam, ne dopuštam, ne dopuštam, prije ću se ubiti. Prije ću se ubiti nego da dopustim da uništiš Charleya.

Rvale su se, tijelo uz tijelo, teško dišući i stenjući. Još nikad dosad nije Joy lice svoje maćehe vidjela tako izbliza, tako odlučno, a istodobno i tako začuđeno. I kad su se njezini prsti sve dublje utisnuli u te mladenačke stare ruke, usta starice se širom otvoriše, zaobliše i pocmiše, i ona resko kriknu: — U pomoć! Ali krik joj se izgubio u još glasnijem zvižduku lokomotive, daleko sprijeda u magli. Joy pritisnu svoju ruku na ta usta, iz kojih su izlazili krici i osjeti da su vlažna, meka i odbojna, a čas zatim osjeti i oštru bol kad su se zubi Mrs. Ambros žarili u njezin palac, a onda jedno beskrajno olakšanje kad su se njezini vlastiti prsti utisnuti u meso neprijate-ljice i kad su dozivi u pomoć, i siktanje pare i bijesna vožnja, i bubnjanje čeličnih potpornja i točkova na tračnicama, i mržnja, i bojazan čitavog jednog života prasnule u jednoj golemoj, rasplamtjeloj, gromkoj eksploziji. Nešto je popustilo i bilo je bačeno u prazninu i nije više bilo ovdje... Ali sve se to već davno prije dogodilo, često se događalo, ali možda samo u snima...

A onda nadodje jedno golo Ništa.

Najprije crveno, pa bijelo, pa crno, pa potom jedna velika prazna slabost kao da iz nje nezadrživo istječe krv. I ništa osim toga Ništa, posvuda oko nje.

Platforma je bila prazna.

Vratašca u ogradi ljuljala su se amotamo javljajući se tihim klik, klik, klik. Vlak je prešao preko mosta i vozio se rubom strmog obronka, a zatim kroz klanac između hridina koje su najednom iskočile iz noći; vozio se dalje između planinskih stijena i na kraju izašao u prostranu brežuljkastu krajinu. Neg-

30

dje, daleko odstraga, ostala je Mrs. Ambros. Zatvorenih očiju, dok joj se svijest polako vraćala iz drhtavog ništavila, Joy ju je mogla vidjeti. Bila je kao tamni svežanj koji je tresnuo o čelični stup mosta i poput prazne vreće pao u rijeku, niz strmu obalu. — Radujem se — reče Joy posve glasno — da, radujem se što sam to učinila. Ništa bolje nisi zaslužila, i ja se radujem.

Koljena joj oslabiše i ona brzo sjede, pokloni sama sebi kratak odmor osjećajući neobično zadovoljstvo nakon počinjena djela. Malo kasnije potraži u džepovima dozu i pripali cigaretu. Čvrsto je držala zapaljenu šibicu sve dok joj nije opalila vrškove prstiju, i u tom sitnom svjetlu, kao odsutna duhom pročitala posvetu s unutarne strane otvorene doze: Velikom guslaču Florijanu Ambrosu od njegova iskrenog prijatelja i poštovaoca: nadvojvode Josephusa Albertusa od Habsburga, 1895.

Davno je tome, pomisli ona, davno je to prošlo. Ubogi tata, ubogi veliki Florijan Ambros; i sjaj jedne prošlosti o kojoj joj je kadšto pripovijedao, zaplamti na trenutak u posljednjoj iskri šibice i ugasi se. Charley će biti veoma žalostan, pomisli ona, jer vjerujem da je na neki način

ipak vrlo volio majku, unatoč svemu. Ali bolje je tako. Sad je sve dobro. Sad sve čeka na njega: Suzan i djeca, njegova kuća i njegov rad. Sve majke umiru i Charley će to pre-žaliti. A što se mene tiče, pomisli ona, ali ne uzmogne nastaviti. Onda pokuša da olabavi ruke, čvrsto stisnute zube i napete mišiće na zatiljku koji su je boljeli. Što se mene tiče — moram se pretvarati kao da se nije ništa dogodilo, ništa osim jedne slučajne nezgode. Moram i dalje živjeti s tom laži, s tim otrovnim znanjem i zakopanom tajnom. Za mene ne postoji laki put u slobodu. Učinila sam to i od sada to moram vući sa sobom, moram sama sebe nadzirati kod svake riječi, kod svakog koraka, i nikada nikome ne smijem odati što se dogodilo. Ne smije biti skandala i ničega ružnoga kad se Charley vrati kući. Sad treba biti pametan, bože moj a ja nikada nisam bila pametna.

Mnogo kasnije, kad je sve sama sebi razjasnila i kad su joj ruke prestale drhtati, ustane i vrati se u salonska kola. Činilo joj se kao da prelazi preko

31

praga jednoga svijeta kojega je ostavila nekad davno, jednog normalnog svijeta u kojemu su gorjele svjetiljke i ljudi pili pivo. Ali svjetiljke nisu gorjele više tako jasno kao prije jer su posljednji putnici otišli i mikser je upravo htio zatvoriti bar. Joy se zagleda u njega i pokuša izreći ono što je s toliko muke ponavljala i zapamtila tamo vani, na platformi.

— Oprostite, mogu li, možete li mi dati jedan viski?

— Zao mi je, gospođice, ali iza ponoći ne poslužujemo alkohol.

— To, to nisam znala. Htjela sam ga samo za moju majku ona, ona pati od napadaja slabosti. Izvela sam je na svježi zrak ali je dobila jaku vrtoglavicu i umalo što se nije onesvijestila. Pomislila sam da bi joj malo viskija pomoglo, jer joj obično pomaže. Vrlo je stara i nije baš osobito snažna. Ili možda trebam recept da bi dobila gutljaj viskija?

— Istina je, cijelo se vrijeme tužila na slabo srce, reče jedan od kondukera dignuvši glavu sa svojih bilješki koje je unosio na list papira. — Požuri malo, Joe, ako te dama moli da joj daš lijek.

— Ne biste smjeli dopustiti, gospođice, da stara dama čitavu noć sjedi tamo vani. Može dobiti lijepu upalu pluća — promrmlja mikser. — Ali čini se da ni vama ne bi naškodilo mali gutljaj — doda, pogledavši Jovitno blijedo lice. Zakima glavom kao da joj predbacuje, otključa ormar i izvadi dvije boce. — Burbon ili skoč? Sa sodom ili bez nje?

— Dva skoča, bez — odgovori Joy. — Hvala, najljepša vam hvala. Žao mi je da sam vas zadržala. Ona naglo ispije svoj viski, plati i daje čovjeku napojnicu. Drugu čašu iznese kroz vrata. Ruka joj je bila mirna.

— Što kažeš na to? Vjerojatno stara voli da istrusi čašicu, a glumi majku s bolesnim srcem — dobaci mikser kondukeru čim je Joy izašla i nije ih više mogla čuti.

— Ah, zaveži tu prljavu gubicu — odgovori konduker. To je najfinija stara dama koju čovjek sebi uopće može predočiti. Mrs. Ambros; poznajem je još iz dobrih starih vremena. Ona i njezin muž su

32

se često vozili mojim vlakovima. Sjećanje na prošli sjaj Mrs. Ambros kao da je u srcu starog kondukera raspirio iskru ljudske dobrote, jer on doda: — Bit će bolje da izađem i da je odvedem natrag u njezin kupe ako joj nije dobro. Konačno, zato smo i ovdje. Ali kad je pošao za Miss Ambros na platformu, ondje više nije bilo Mrs. Ambros. Tamo je bila samo miss Ambros, visoka i blijeda i sva van sebe. Samo je neprekidno pokazivala na otvorena vratašca u ogradi koja su se ljuljala amo-tamo i štopotala i neprekidno ponavljala: — Mora da je u nastupu vrtoglavice pala iz vlaka — mora da se onesvijestila i pala. Nipošto je nisam smjela ostaviti samu — kako ću to ikada moći sama sebi oprostiti — siromašna moja majka — izgubljena — i to mojom krivnjom...

Negdje je iz visine dopirala glasna tutnjava, a u njoj se nalazio neki glas koji je vikao:

— Angelina! Angelina!

— Da. Odmah. Ovdje sam — spremno odvrati Mrs. Ambros. Silno se napregla i uspjela da otvori oči. Ali ni sada nije mogla vidjeti ništa osim ništa vila bez obala koje se okretalo u krugu, a ona je letjela po njemu kao po nekoj golemoj bačvi. Onako omamljena kao što je bila, pomisli da je to ludo Ništa koje se vrtjelo, sigurno svemir o kojemu se kadšto govorilo u novinskim člancima. Kako sam zapravo došla ovamo i što radim ja, Ann Ambros u svemiru, začuđeno pomisli ona. Možda sam mrtva. Smiješno, koliko se samo ljudi uzbuđuje zbog toga, a kad dođe do umiranja, to je posve jednostavna stvar. Ona umorno sklopi oči i odmah zapliva nekamo kao u vrtoglavici poput sićušnog zvrka ili božje igrčke koju je on bičem tjerao kroz crno, vrtoglavo Ništa. No, ipak je to bilo ugodno i ona se htjela prepustiti toj praznini punoj mira, kad je opet pozva onaj glas, jači i prodorniji, štoviše, pun neke nestrpljive i razdražene oštine.

— Angelina! Angelina!

Sad je prepoznala taj glas: bio je to glas njezinog umrlog muža, a prva njezina reakcija bila je ona stara, dobro poznata i gotovo zaboravljena zlovolja.

3 Čuvajte se srna

33

Ah, nebesa, ne možeš li me ostaviti na miru, pomisli. Osjećala je priličnu mučninu u želucu, a kad je htjela da duboko udahne zrak nije joj to uspjelo. „Eto, sad mi počinje praviti neprilike“, pomisli. „A što bih drugo od njega i mogla očekivati?“

Cio svoj život bila je Ann temeljita, iako nesvjesna, materijalistkinja. Nije imala smisla za metafizička razmatranja, pa ako je sebi uopće stvarala predodžbu o bogu, onda je to bio jedan blagi, stariji gospodin građen prema slici njezinog oca koji joj je u subotu davao čokoladu i džeparac, bez obzira na to što se ona u toku tjedna nije uvijek besprijekorno vladala. A što se tiče smrti, to je bilo nešto o čemu gotovo nikada nije razmišljala, a pogotovu ne u vezi sa samom sobom. No, eto, umiranje je manje ili više bilo pokrivač kojega je čovjek prevlačio preko nosa da bolje zaspi. Nikada nije došla na pomisao da bi se na onom drugom svijetu mogla sresti s Florijanom. Da je ikada došla na takvu ideju, možda bi neke nebitne stvari izvela malo drugačije.

Grmljavina, brujanje i tutnjava popustiše i Flo-rijanov glas se udalji. Ona tama poče kružiti polaganije, još polaganije, kao vrtuljak i na kraju se zaustavi. Sad je mogla vidjeti da je ono prostrano Ništa, tamo gore, bilo nebo na kojem su hitri oblaci jurili kraj mršavog Mjeseca. Tu su bile i crne sjene pognutih brežuljaka, a u daljini se poput igle, koja svojim svjetlom probada tamu okretao upozoravajući avione, reflektor.

Pošto je sve to shvatila, pokuša ustanoviti na čemu zapravo leži, ali čim je pomakla glavu poče se sve oko nje okretati i oštra je bol probode kroz sljepoočice. Ann Ambros koja u toku svojih šezdeset pet godina još nikada nije patila od glavobolje, preplašeno sklopi oči. Bilo joj je vrlo zlo i ona se stenjući uspravi. Borila se protiv mučine. Nije joj bilo bolje ni dok je sjedila. Osjećala se sva kruta i izranjavana da nikad ne bi mogla povjerovati da se ona uopće tako može osjećati, čak ni za osamdeset ili devedeset godina. Ako je smrt tako neugodna, odluči ona, ne želi više imati nikakva posla s njome. Ona stegne zube i pri tom otkrije da su joj usta puna pješka i šljunka. Zaboga, pomisli sva užasnuta<sup>^</sup>

34

nadam se da me ti idioti nisu živu zakopali! Disala je još uvijek vrlo teško, a kako ju je samo silno boljela glava!

Opipavajući rukama tlo na kojem je sjedila, pokušala je ustanoviti kakvo je: pijesak, šljunak, kamenje, čičak, osušeni bokori trave. Dvije noćne ptice poletješe na velikim krilima s neke vrbe, resko krik-nufie i to je vrati k svijesti. Ah, što, ta ja uopće nisam mrtva, reče sama sebi; ali ako još živim, što mi se zapravo dogodilo? Gdje se to nalazim? Kako sam Ktitfla ovamo, i zaboga, kako da odem odavde?



Za vrijeme rata bila je revnosna učenica, a kasnije stroga učiteljica na tječajevima za prvu pomoć. Pa i sad, čim je došla do zaključka da je još živa, odmah se počne stručno pregledavati od glave do pete. Uboji i oguljena koža na nogama, a zatim, što je bilo još gore, njezine su dragocjene najlonske čarape visile u krpama. Poznavala je, doduše, jedan skriveni mali dućan u kojem si mogao kupiti najlonske čarape, ali ona besramna bagra ondje tražila je četiri dolara za par. Osim toga je njezin ogrtač od nerca bio poderan na desnom rukavu. To moram popraviti kod Mergenheimerovih, a sam bog zna koliki će mi imetak zaračunati za to, i sigurno će stari Mergenheimer opet pokušati da mi brbljanjem nametne kep od hermelina za operu. Prava je sramota da je moj stari hermelin tako požutio, a bio je to lijep komad. Možda bismo mogli još nešto učiniti od moga činčila--ovratnika, pomisli ona. Bilo joj je ugodno razmišljati o tome. Činčila je tako distingvirana, pomisli, a osim devedesetogodišnje Mrs. Bensinger bila bih ja u San Francisku jedina žena s ogrlicom od činčile.

Pošto ju je to sjećanje na činčilu okrijepilo, ona nastavi s pregledom. Kvruga na sljepočici velika poput golubinjeg jajeta razjasnila joj je zašto je boli glava. Dlanovi su je pekli, a u ranjenu se kožu uvukao pijesak. Nokti su joj bili popucani i slomljeni. Kakva je to svinjarija, ljutito pomisli ona, potrajat će dva tjedna dok joj opet ne narastu. Još uvijek je osjećala mučninu u želucu, ali ono najgore je prošlo i bila je gotovo sigurna da neće povraćati. Doduše, još uvijek je prilično teško udisala zrak. Možda je to bila kakva nategnuta tetiva, ali pod opipom je izgledalo nekako sumnjivo kao da su joj rebra slom-

\*

35

ljena. Sto još? Možda mali potres mozga? — No, nadam se da nije — reče Ann glasno i odlučno. Šok? Staklaste oči? Zimica? Tko? Ja? Smiješno! Ali, zaboga, kako sam samo došla u takvo stanje?

Na tlu ispred nje širila se golema crna trokutasta sjena, a iza nje se u crnom noćnom blijedilu ocrtavalo nekoliko vrba u tami, nepravilan tok jednog isušenog riječnog korita, trstika, šaš i trava. Uspjelo joj je da se okrene, ali je pri tom tiho zaja-dikovala jer su joj svaki mišić i svaka kost tijela bili ukočeni. Razmišljajući neko vrijeme ustanovi da leži u sjeni masivnog stupa jednog mosta koji je stršao iznad nje. Pokušala je pogledom obuhvatiti cio strmi obronak na čijem se podnožju našla, ali kralješnjaci na njezinu zatiljku joj otkazaše službu pa se je morala odreći te namjere. Nakon toga neuspjeha je neko vrijeme sjedila potpuno nepomično, ne smogavši hrabrosti za novu kretnju.

Kako je "ovdje bilo samo tiho, strašno tiho. Teško je bilo podnositi tu duboku tišinu koja je sve gutala. Nakon dugog vremena dopre kroz prostranu noć do nje neki ugodni slabašni zvuk. — Je li to bila voda koja je tekla preko kamenih blokova? I tek joj u tom času prodre do svijesti kako je sva isušena i žedna. No ipak se još nije usudila uspraviti pa je polako i oprezno počela puzati prema tihom kloketu: preko pijeska, preko velikih kamenova u riječnom koritu, koje je voda izbrusila te su bili okrugli, i kroz maglu što je visila iznad malog korita koje će za vrijeme kiša nabujati u divlju rijeku. Rukama zahvati vode, ispere usta, ispljune pijesak, opere lice, ohladi izgrebane noge i porezotinu na lijevom obrazu. U džepu ogrtača pronađe čist rupčić pa ga namoči u hladnu vodu i pritisne ga na kvrgu na sljepoočnici u kojoj je bilo jasno udaralo. Taj ju je hladni oblog malo razbistrilo i ona se počne polako u mislima vraćati u prošlost da ustanovi što se s njom dogodilo.

Danas bi morao biti utorak ili, dapače već srijeda jer su malo prije ponoći prošli kroz Retno. Slijedećeg ponedjeljka uplovit će Charlesov vojni transporter u Boston. Bilo je prijeko potrebno da ne promaši njegov dolazak, to je Mrs. Ambros tačno znala,

36

ali zbog čega je bilo apsolutno potrebno da govori s Charlesom, tome se u tom času i uz najbolju volju nije mogla dosjetiti. Pri svakom pokušaju da se tome dosjeti okretao bi joj se želudac.

Za sada se, dakle, odrekla da razmišlja o tome, a kao nagrada javi se u njoj jasno, ali isprekidano sjećanje na vlak u kojem je putovao. Sve u svemu, bio je to odvratan vlak, dupkom pun bezobzirnih, neodgojenih ljudi koji su je gurali i gnjeli. Umalo što se nije ugušila u sitnoj bijeloj kutiji za koju su drsko tvrdili da je postelja, pa je pošla na platformu za razgledavanje, da bi udahnula malo svježeg zraka i ondje je Joy postala drska. Mrs. Ambros uzdahnu, a u rebrima joj odgovori bolna jeka. Zaista, sve je teže živjeti s Joy, pomisli ona, ali dužnost mi je da se time pomirim. Dužnost mi je da se zauzmem za to siromašno nerazborito dijete iako se ona svim silama trudi da mi život učini nepodnošljivim. Ah, dragi bože, da je otac slutio kako će se sve razvijati, sigurno bi napisao drugu oporuku. On sigurno nije namjeravao da me ostavi posve samu na svijetu bez igdje ičega. Zajedno s Joy natrpala sam si na glavu cijelu gomilu neugodnosti, a onih tričavih četiri tisuće dolara kamata što ih njezin novac snosi godišnje, zaista su vrlo bijedna odšteta za sve ono što moram trpjeti. Da, ali tu ne mogu ništa pomoći, rezignirano pomisli Mrs. Ambros. Joy je privaga od kosti uz onaj komadić mesa što ga dobivam. No, kako je to bilo ondje na platformi? Joy je bila još neugodni ja nego inače i mi smo se malo svađale, a zatim..

Da, a zatim? Pokušavala je da se sjeti pri čemu joj je bilo sve jače kucalo u sjepoočicama, a bol u zatiljku se okrutno zabola u njezino tupo razmiš-<sup>\*</sup>ljanje: a onda mora da sam pala s vlaka. Ali to je jednostavno ludo, takve se stvari meni ne mogu dogoditi.

Odjednom se rastrgnu koprena i ona vrlo oštro i jasno razabere u mislima vratašca u rešetkastoj ogradi koja su se ljuljala amo-tamo i začu njihov klik, klik, klik. Trgnu se i ispravi potpuno zaboravivši boli. O ne, reče sama sebi, tako mi boga, ne, nisam pala iz vlaka, Joy me izbacila, sad se sjećam njezinih očiju, u njima je sijalo umorstvo, umorstvo. Htjela me je udaviti, htjela crne je ubiti. Joy me je

37

htjela ubiti i ubila me. Umalo, umalo! Mene, koja sam je spasila iz zapaljene kuće, mene, koja sam joj bila majka, i više nego majka!

Ponovo je ugledala Jovino lice tik uza svoje, bijesno u vatrenoj borbi. Čula je njezino vruće i glasno disanje i osjetila kako joj se Jovine ruke zabadaju u rame i vrat. Za vrijeme jedne sekunde u kojoj kao da je sve osvijetlila munja, još jednom je doživjela prepirku na platformi, a zatim iskopča viziju kao u kakvom projekcionom aparatu i poče se smijati. Najprije je to bilo hihotanje duboko u grlu, a zatim prevre, poraste i posta sve glasnije, dok nije prešlo u grohotan smijeh, u divlji izljev koji je njezino žilavo tijelo sa svim njegovim bolima i ranama tresao kao kakav grč.

Ali nije to tako jednostavno, ukloniti mene sa svijeta, o ne, gospođice Joy, nije to tako jednostavno. Sad mogu s tobom raditi što god hoću, pa ću dati da te proglase umobolnom i staviti te u kakvu bolnicu za neizlječive. Sada sam te se konačno riješila, tebe, a istodobno i Suzane i imam ću Charlesa potpuno za sebe, konačno!

Jedna krhka stara dama oguljene kože, izderane haljine, ranjena, posve sama u prostranoj noći, a ipak posve puna osjećaja osvete: Ann Ambros koja je uvijek radila ono što je htjela i uzimala ono što bi poželjela. Ali taj je smijeh iscrpio njezinu snagu i njezin zanos splasnu, a ona osta oslabljena i puna saučešća prema samoj sebi. Zašto, veliki bože, zašto se meni događaju takve stvari? Zašto se to događa meni koja ne mogu nauditi ni muhi? Zašto me moj vlastiti sin ne sluša? Zašto me Joy tako mrzi? Zašto me ni živa duša stvarno ne voli? Ne, čak me ni Flori jan nije volio. Nije me baš onako pravo volio, onako kao što sam ja njega voljela. Što sam to učinila da su svi protiv mene? Samo zato jer sam slaba i dobrodušna!

Čitav svoj život provela je sažaljevajući sama sebe. To je bio njezin elemenat, njezina najuža domovina, to je bila kolijevka u koju bi se zavukla kad nešto nije bilo onako kako je ona htjela. Bilo je to kućište u kojem se mogla skupiti i postati posve sitna i blaga, vrlo mekana i nježna, i potpuno neranjiva.

38

Nakon smijeha dođoše suze, bogati blagi potok suza kojim je oplakivala svoje nemoćno biće puno ljubavi. Kao obično, grč plača ostavio ju je olakšanu i ugodno izmorenu. Glava joj je bila mnogo bistrija. Čelo je hladila mokrim rupčićem. Sad se leđima naslonila na neki veliki kamen i sklopi oči. Ah" ja ne smijem ovdje zaspati, opomene sama sebe, nabrajajući opasnosti koje joj prijete u slobodnoj prirodi: čegrtaše, pustinjski štakori, golemi otrovni gušteri, kojoti, prerijski vukovi, kradljivi Indijanci i skitnice sklone razbojstvima i otimačini. I s tim bi mislima zaspala da je ponovo nije pozvao onaj glas:

— Angelina! Angelina!

— Ah, dragi moj! Ne vidiš li da sam umorna? — promrmlja ona, ali glas nije popuštao.

— Angelina, ovdje ne možeš ostati. Radi se o životu i smrti.

— Dobro, dobro, ne moraš vikati ma mene, već idem, promrmlja ona. Prihvati se za veliki kamen i uzdigne trzaj ući se kao konj koji je pao na zaleđenoj ulici. Tako se uspravila, najprije na ranjava koljena, a zatim pokuša ispraviti leđa i naposljetku, krajnjim naporom, stane na noge. Zatim pokuša može li kretati mičući nogu za nogom: da, da išlo je.

Teturajući, posrćući, napola omamljena, ali ipak tvrdoglavo, vukla se neravnim tlom, dalje od mjesta svoje nerazjašnjive nezgode.

— Zvat ću vas Angelina — rekao je Florijan Ambros kad je prvi put ugledao Anu Ballard. Bila je tek petnaestogodišnja učenica u neugodno kratkoj suknjici koja je otkrivala njezine tanke noge u crnim pamučnim čarapama. Naprotiv, Maud, osamnaestogodišnja djevojka kojoj je Ann za vidjela, bila je obučena u dugačku haljinu od voala ukrašenu cvjetnim uzorkom i nosila visoku frizuru kakvu nose odrasle žene. Tako je stvar započela i da je Ann onog dana kad je prvi put srela Florijana bila starija, onda, tako bi kadšto razmišljala, onda bi se sve odvijalo posve drukčije.

I prije toga su postojala ogledala, oduvijek su postojala. Upravo su je magično privlačila pa je

39

duge sate mogla buljiti u onaj ljupki lik koji je bila ona sama, u svoje lice, u svoj smiješak, u svoje ruke. Kretala se otmjeno kao velika dama, iskušavala različite vrste smiješaka, sve same osmijehe odrasle žene. Potom bi obarala očne kapke, a zatim bi opet širom otvarala svoje bistre smeđe oči da sama sebe nalazila još jednom, sićušnu ali savršenu u ogledalu. Sve je to bilo kao u onim snovima u kojima lebdiš uvijek kroz nova vrata i tako u beskraj...

— Ne smiješ toliko gledati u ogledala, to nije dobro, Annina mia — grdila ju je talijanska dadilja Beatrice — jer će jednom iz ogledala iskočiti djavo i uhvatiti te za perčin.

— Neka samo iskoči, ja ga se ne bojim. Onoga dana kad je Florijan Ambros otputovao iz San Franciska ne ostavivši za nju ni jednu oproštajnu riječ, izlemala je svog psića.

Zahvatila ju je prava oluja povrijeđenosti i razočaranosti pa je svoj bijes morala iskaliti i tako je počela tući psića. — Moram ga kazniti, tog prljavog, prljavog, prljavog...

— Još je premlad, ubogi mališan — rekla je Maud. — Dođi k meni, uboga, životinjice, dođi... i Jolly otapka po glatkom podu i liznu Maudinu cipelu.

— Siromašak! Opet je legao na moju postelju. Ako ga ne izlupam, nikad neće naučiti kako treba da se vlada.

— To isto bismo mogli reći i za tebe, dobacila je Maud, a Ann bi je najradije odmah zadavila.

— ..." a to su moje dvije djevojke, predstavio ih je Mr. Ballard Florijanu Ambrosu onoga dana kad je mladog virtuoza doveo sa sobom u kuću u Clay Streetu. — Dođi ovamo, Maud, to je Florijan Ambros, ti već znaš, veliki Florijan Ambros. No, što ću dobiti za to jer sam tako glasovitog čovjeka ispred nosa oteo starom mister Bensingeru i dovukao ga ovamo iz Palače bara da ga moje dame upoznaju.

— Ah, mister Ambros! — viknula je Mrs. Ballard dršćući od uzbuđenja. Maudini obrazi koji su već po prirodi bili crveni postadoše još crvenij i, a njezine se velike grube ruke stidljivo pokušale sakriti. Mr. Ambros se odmaknu od novog klavira u

40

čijem je udubljenju bio nemarno naslonjen, pokloni se i poljubi Maudinu ruku kao da je to najprirodnija stvar na svijetu. Bilo je to prvi poljubac na ruku kojemu je Ann prisustvovala izvan kakve kazališne predstave pa je taj prizor koji ju je zapanjio promatrala začuđenih i gladnih očiju. — Ali, molim, niste me još pravilno predstavili ovoj drugoj mladoj dami — rekao je Florijan Ambros nekim stranim, malo odviše preciznim engleskim jezikom oduzevši svoj smiješak Maudi i upravivši ga u Ann.

— Ah, ta mala? No, to je naša Annie. Nakloni se gospodinu, Annie — rekla je Mrs. Ballard, a Ann bi je najradije udarila nogom u trbuh čvrsto stisnut steznikom. Umjesto toga pruži Ambrosu ruku veličanstvenim pokretom koji je trebao da izbriše onaj dojam o zatraženom naklonu. Srećom imala je dovoljno prisutnosti duha da opere ruke prije nego što je štrcala niza stepenice, a putem je još brzo rasplesala čvrsto spleteno djevojačke pletenice, tako da joj je kosa kao slučajno padala u blagim uvojcima na ramena. Plava je kosa bila u San Francisku rijetka, a novine su stalno opominjale da sredstva za bojenje kose mogu izazvati paralizu mozga. Samo se nekoliko dama iz polusvijeta izvrgavalo zbog svoga zvanja tom riziku pa su kosu bojadisale kanom, a u oči kapale beladonu.

— Drago mi je što sam vas upoznala, mister Ambros — rekla je Ann, a pritom su posve slučajno tisuće iskrica jedne sunčane zrake koja je koso proždrti kroz prozor obasjale njezinu kosu. Florijan Ambros je ispitivačkim pogledom promotrio njezin lik pred sobom.

— Annie? — upita kao da osluškuje taj tupi zvuk. — Ne, to nije pravo ime za tebe. Zvat ću te Angelina, ako dopuštaš. Nije poljubio njezinu ispruženu ruku, ali ju je uzeo i zadržao u svojoj, a zatim položio i svoju drugu ruku kretnjom spontane srdačnosti na njezinu. — Znaš, to znači anđelak — reče. Ann ga je pogledala kroz svoje zlatne trepavice.

— Najljepša hvala, mister Ambros — rekla je skromno i ponosno. — Ali i ja znam malo talijanski.

— Naučila je od svoje dadilje — dobaci Mr. Ballard odmekale izdaleka.

41

Dogodilo se to upravo u trenutku kad su njegove ruke obuhvatile njezinu ruku. Bilo je to posve slično situaciji kad je Miss Fishbein u toku poduke na satu fizike naredila čitavom razredu da stane u lanac, a zatim kroz spojene ruke poslala udarac električne struje. Novi je osjećaj prošao kroz Annio tijelo i ona ga oćuti posvuda: u hrptenjaći kao jezu, na zatiljku kao hladnoću, na licu kao vrućinu, a u koljenima kao težinu. Mr. Ambrosovi prsti bili su dugački i snažni i činilo se da svaki od njih ima svoj posebni život i da emitiraju zrake osobite snage. Nije se usuđivala da ih pogleda, no ipak opazi da su mu prsti na starom pijaninu bake Ballard, da su požutjeli od nikotina i da se s njih uzdiže nježan miris po cigaretama. Još uvijek ju je čvrsto držao za ruku. Kanio ju je zvati Angelina.

Taj se prvi susret dogodio u biblioteci čiji su zidovi bili u drvetu, a koja je, otkako je obitelj nedavno nabavila klavir, bila prekrštena u sobu za glazbu. Na stropu su plesali anđelčići, makartovske kite cvijeća stajale su u golemim kineskim vazama u svakom kutu, a u ormaru za knjige stajalo je raskošno izdanje sveukupnih djela Williama Shakespearea i „kućno blago znanja i zabave" u dvanaest svezaka.

Unatoč obrazovanju i kulturi koje se moralo zapaziti u toj prostoriji mogla je Angelina primijetiti da se majka ljuti što je otac tako jednostavno dovukao toga glasovitog gosta bez opomene i bez priprema, umjesto da joj pruži priliku da pozove nekoliko svojih prijateljica i sve svoje društvene suparnice, te da u velikom salonu održi primanje. Ali otac nije mario za takve profinjenosti koje je nazivao; koje-štarijama pa se jednostavno ravnao prema svojim momentanim idejama. Ali, premda je otac rođen samo kao sin jednog kopača zlata i odrastao

u njihovim logoru, bez mnogo školske naobrazbe, njega je volio i poštovao cio grad jer niti je tajio svoje skromno podrijeklo, niti se njime hvalisao kao što su to činili brojni drugi poslovni ljudi. Jednom riječju, otac je bio pravi gospodin: otac je bio dobrodušan, otac je bio darežljiv, otac je bio, sve u svemu, divan. Ann se silno ponosila ocem. Prava šteta da se opteretio takvom svadjivom Ksantipom kao što je bila Mrs. Ballard, koja će ga sad grditi jer ju je doveo

42

u nepriliku, premda se posve jasno moglo vidjeti kako se silno raduje što je za nju upecao toga glasovitog čovjeka.

O budućem koncertu Florijana Ambrosa govorio je cio grad; za to se pobrinuo već i njegov impresario. Njegovo se ime moglo posvuda pročitati: na plakatima, u intervjuima i spretno ubačenim anegdotama, ispod portretnih skica u novinama i u citatima iz kritika glavnih gradova Evrope i Amerike. Osim toga publika je kao opipljivi dokaz njegove slave doznala da je za svaki koncert dobivao najmanje tisuću dolara, a nerijetko čak i dvije tisuće.

— Vidjela sam vašu sliku u novinama i pročitala svaku riječ koju su o vama pisali — reče Ann kojoj je upravo ponestalo daha. Iz popularnog časopisa „Ladies Home Journal“ doznala je da je laskanje najkraći put do srca jednog muškarca. Kako se činilo, čovjek nije nikad mogao previše laskati, pa ga je prema tome Ann sad pogledala neskrivenim obožavanjem pri čemu je slobodnu ruku pritisla na svoje, na žalost, još malo razvijene grudi kao da će se začas onesvijestiti.

Mr. Ballard se u sebi nasmije pokušaju njegove kćerkice da igra veliku damu, ali Mrs. Ballard nabere čelo, jer je smatrala da se djeca ne smiju miješati u razgovor. — Radije donesi svoj spomenar: mala sabire, naime, autograme. Ima već potpis predsjednika Clevelanda i majora Sutra i glumice May Irwin i čiji sve još, Annie? Sigurna sam da će ti mister Ambros zapisati nešto u njega, ako ga lijepo zamoliš za to.

— Bit će mi osobita čast da se nađem u tako probranom društvu — odgovorio je Ambros, a Ann je ogorčeno naslutila da se on zapravo svima izru-gava.

— Već odavno sam prestala sabirati autograme — naglo će ona — to je smiješna stvar, zar ne, mister Ambros? Mislim da to može da bude posve zgodno za mlade šiparice, ali ... Eto, tako se dogodi da Ann najednom odbaci kratku suknju, pamučne čarape i sve ono što je spadalo k tome i mlada žena do koje je dozrela dok je on njezinu ruku držao u svojoj, zagleda mu se duboko u oči i izazovno reče: — Bilo

43

bi nešto posve drugo da mi napišefce pismo. Voljela bih dobiti od vas pravo pismo!

— Da? A ako ti zaista pošaljem pismo, hoćeš li mi odgovoriti? — upita on i izvadi svoju zlatnu dozu za cigarete. — Pušite li, missis Ballard? Miss Maud?

— Zaboga, što vam pada na um? A moja kći, na to ne smijete ni pomisliti!

— A zašto ne? Moja majka neprekidno puši, a k tome još i cigare. Bojim se da sam, na žalost, naslijedio sve majčane pogreške ali ni jednu od njezinih vrlina.

Sad se i Maud umiješala u razgovor: — I ja sam vidjela vašu sliku u novinama pa mi se čini da je bila vrlo loša: vi posve drukčije izgledate — reče ona.

— Ali Maud, kako možeš nešto takvo reći! — viknu Mrs. Ballard koreći je. Maud ušuti i prepusti Mrs. Ballard riječ. — Radujem se samo da je mi-ster Ballard na vrijeme nabavio karte za koncert, jer karata već dva tjedna nema. Sve je rasprodano!

— Da, no nadam se da vam moj program neće biti previše dosadan, to je malo teško probavljiva hrana — reče Ambros nagoniski pogledavši veliki klavir pokriven španjolskim šalom s resama, na kojem se nalazio mali mramorni Amor koji je nekamo nišanio strelicom. Pretjerano ukrašen intarzijama od sedefa, taj je instrument nekako podsjećao na bogatu, neukusno odjevenu udovicu. Bio je to vrlo skupi koncertni klavir i na njemu se posve jasno vidjelo da ga nitko ne upotrebljava.

— Ah, ne govorite tako, mister Ambros, vaš će nam se program sigurno svidjeti, osobito sada kad smo vas osobno upoznale — ustvrđi Mrs. Ballard uvijek spremna da konferenciju održi jeftinim banalnostima. Ali Ambros je nije čuo, jer je u duhu još uvijek bio zabavljen svojim programom. — Moj impresario Lombardi me je opomenuo da ne sviram Beethovenov koncert. On tvrdi da San Francisco nije naučen na ozbiljnu glazbu, ali što onda, zaboga, od mene očekuju? Banalnosti i kič? Paganinija, Sa-rasatu, Vieuxtempa. Takve stvari sviram vrlo loše, pa ne mogu biti na usluzi signor Lombardiju. Sviram Bacha, Mozarta, Beethovena, ili uopće ne sviram.

44

— Volim Beethovenov koncert — neočekivano reče Maud — nikada ga se ne mogu dovoljno naslušati. Molila sam našega ser Hevmana, to je stari učitelj guslanja kod kojega jedna od mojih prijateljica uzima satove, da sve dotle svira taj koncert dok ga nisam uspjela djelomično upamtiti. U drugom stavku ima jedna melodija koja prolazi upravo čitavim tijelom.

— Da. Zar ne, miss Maud? — upita Ambros pokušavši da ga to zanima, ali Maud ponovo zapadne u bojažljivu šutnju pa nije uspio iz nje izvuci više ni riječi. — Naša je Maud vrlo muzikalna — izjavila je Mrs. Ballard — nju smo od njezine sedme godine dali poučavati u klaviru. Ne bi li mister Ambrosu nešto odsvirala, Maud?

— O, nemojte se nipošto truditi — naglo je rekao Ambros. — A Angelina? Je li i ona muzikalna? — upita je Ambros uzdigavši lijevu obrvu u arogantnom i podrugljivom pokretu. — Zao mi je, mister Ambros, ali ja nisam dresirani majmunčić. Ne umijem pokazivati nikakve zabavne trikove, ali glazbu vrlo rado slušam.

— Izvrsno. Za vrijeme koncerta sam ću sebi reći: „Miss Maud voli Beethovena, a mala Angelina ga rado sluša" i potrudit ću se koliko god mogu da se svidim objema mladim damama.

— Zapravo nismo namjeravali povesti Anme na koncert, jer se dijete vrlo lako uzbuđuje — rekao je otac. — Naš doktor, Bryant, želi da je najkasnije u devet sati u postelji. Malo je nježna i osjetljiva, naša mala, zar ne, Annie? Ne, zaista je nismo htjeli povesti na koncert. Na oči joj navriješe vruće suze ali ona ih uhvati trepavicama. I dalje se smiješila svojim najhrabrijim i najdirljivijim smiješkom. Bilo je upravo neizbježno da Mrs. Ambros to opazi i ponovo je uhvati za ruku. Nije prihvatio Maudinu ruku premda se ona toliko razmetala svojim Beethovenom, već Angeli-ninu. — Mister Ballard, a i vi, milostiva gospođo, ako vas sad vrlo lijepo zamolim, sigurno ćete ovaj puta učiniti iznimku, zar ne? Ja ću bolje, mnogo bolje svirati budem li znao da je mala Angelina u dvorani — usrdno zamoli on.

45

Bilo je to tako jasno ljubavno očitovanje da se samo jedan zaista fini gospodin mogao usuditi da ga u prisutnosti roditelja učini jednoj mladoj dami nije li tako?

Dakako da je Annie time uspjela da je povedu na koncert. Pobjedila je sve protivljenje Mrs. Ballard, laskanjem izmamila od Maud njezinu prošlogodišnju haljinu s riševima od ružičastog tafta, nagovorila miss Adams, staru kućnu švelju, da je preradi za nju i da prugastim organdijem dopuni one oblike koji su joj sprijeda nedostajali. Oca je naposljetku osvojila oduševljenjem koje ga je obu-zelo kad je svoju malu kćer prvi puta ugledao u dugačkoj haljini.

Od trenutka kad je obitelj ušla u kazalište Ti-voli, bila je Angelina sigurna da su se svi pogledi uperili u nju i da se šum glasova i sve šaptanje odnose na njezinu slavnu ljupkost. Upravo ju je hvatala omaglica od uzbuđenja. Mala kitica ruža u njezinoj kosi neprekidno je podrhtavala, dok joj je lice gorjelo, a ruke u bijelim glaziranim rukavicama postajale sve hladnije i hladnije. Od glazbe nije mnogo čula jer je previše bila zabavljena time da pokaže kako je duboko utonula u slušanje. Pa ipak je bilo trenutaka u kojima se činilo kao da prsti Florijana Ambrosa ne sviraju na njegovoj violini već na strunama koje su vibrirale u njoj.

Nije shvatila ni te večeri ni mnogo godina kasnije, da je ljubomorna na njegovu violinu. Taj se instrument, koji je pjevao, sa svojim izbočinama, vitkim strukom i finim dugačkim vratom, pretvarao u ženu, u suparnicu, On ga je pomilovao, položio ga na mekani jastuk na ramenu i uho okrenuo prema njemu kao da osluškuje neke slatke tajne. Kako mu je posvetio čitavu svoju pažnju, kako ga je nježno gladio pa čak i onda kad ne bi svirao na njemu, već je puštao da ona otrcana stara kreatura za klavirom sama klepeće po njemu! Sve je to u Angelini izazivalo silnu želju da bude na mjestu toga glupog komadića drveta. Neprekidno je čekala na to da će je stari Ambros opaziti i znakom joj pokazati da ju je prepoznao.

Parquet, treći red, sredina, jedan pogled, jedan smiješak, bilo što, što bi za čitav svijet vidljivo istaklo iznad mnoštva. Ali Florijan Ambros je na koncert-nom podijumu bio nešto sasvim drugo od onog elegantnog mladića koji se u improviziranom posjetu pojavio u njihovoj sobi za glazbu. U hladnom odrazu svjetiljki na pozornici njegovo se lice pretvorilo u blijedu, tvrdo rezanu masku, s crnim rupama umjesto očiju, a on se sam pretvorio u potpuno stranog čovjeka, u mjesečara koji se nekako nedokučivo odvojio i žarko zadubio u se. Tek kad ga je pljesak obasuo kao kakav uljudni prolom oblaka, činilo se da raste i da se sjeća svojih kraljevskih manira pa se počeo klanjati, uzdigavši lijevu obrvu i smiješiti se slušaocima kao da je upravo ispripo vi jedio neku\* dobru šalu.

Ann je skočila sa svoga sjedala, počela pljeskati i domahivati da privuče njegovu pozornost, ali Mrs. Ballard je brzo povuče natrag na sjedalo, a Maud razdraženo promrmlja: — Zaboga, ne vladaj se kao školsko derište. Mr. Ballard, veoma elegantan u fraku, s briljantinom na kosi i brkovima, položi ruku na rame svoje kćerkice da je umiri. — No, no, što je, Annie? Dijete dršće čitavim tijelom, majko.

— Znala sam da će to biti previše za nju. Ne bih se začudila kad bi sutra opet imala groznicu! — reče Mrs. Ballard. — Pst! — opomenu Maud roditelje kad je Ambros stupio na čelo pozornice da nešto objavi. — S vašim dobrotivim dopuštenjem, svirat ću sad za vas Bachov „Air na G — žici“.

— Za vas — rekao je i njegov je pogled odjednom pogodio treći red, sredinu, kao da je posve sam s Angelinom i kao da mu u čitavom dupko punom kazalištu nije više ni do koga stalo. I dok je ort svirao, ona je napredovala golemim koracima: već je bila udata za njega pa su zajedno putovali u New York, London, Pariz i Rim, a već je um jela brbljati francuski kao rođena francuska ljepotica, u Buckingham-hamovoj palači predstavljena je britanskom kraljevskom paru, i graciozno je, ali dostojanstveno odbila neprikladne ljubavne ponude princa od Walesa. Bila je odjevena u vjenčanu haljinu od pravih alanson-skih čipki s povlakom dugom dva metra i senzacionalnom ogrlicom od bisera, a gdje god bi se pojavili,

46

4?

Ljudi bi šaptali za njima: — Vidi, to je ona, to je ona divna mladenka koju je Florijan Ambros doveo iz Amerike... — Međutim, Ambros je završio svoj dodatak a publika ustade sa sjedala i nagura se prema naprijed moljajući za sve nove i nove dodatke. Taj je grad imao golem apetit i nije mnogo birao, a imao je i sjajnu probavu. Ljudi su jeli večere od četrnaest jela, pili goleme količine šampanjca, uživali u ljepotama jata lako pristupačnih žena krupnih grudi ju i širokih bedara, i divili se umjetnosti u obliku nebrojenih polugolih mramornih kipova i brončanih figura. U tom je gradu punom životne radosti vladalo pjenušavo preobilje svega i svačega. Grad je čitao knjige, što deblje to bolje, pa je svoje netom podignute knjižnice, koje su se sjale kao ispod čekića, punio kilometrima klasične, svjetovne i religiozne literature. Grad je obožavao kazalište u svim njegovim oblicima, od najnižega varijetea pa do „Hamleta“ i „Tristana“. Grad je gladno i zahvalno gutao glazbu, posve jednako i vojnički marš i Beethovenov koncert kojega je svirao Florian Ambros. Ali San Francisco je uvijek u punoj svojoj toplini i nedužosti stavljao umjetnika iznad umjetnosti, glumca iznad drame, a virtuozu iznad

glazbe koju je interpretirao: osobu iznad djela. Ambrosov je program stvarno bio pretežak za ukus te publike, a ono moljakanje za dodatke bilo je zapravo moljakanje djece koja nisu htjela da stanu od stola, a da ne dobiju svoju porciju slatkih laganih kolača.

— Dođi sada, mačkice moja, odvest ću te u kočiju dok majka i Maud odu u umjetnikovu sobu. Beatrice već čeka na tebe — rekao je otac dodirnuvši Angelinino rame i podižući njen večernji kep. Annin pehar bio je vrhom pun i umalo što se nije prelio\*od ushićenja, ali sad se najednom sve pretvorilo u žuč i ocat. Ona je, doduše, čitavo vrijeme znala da su njezini roditelji, a što se još teže moglo podnijeti, da je i Maud bila pozvana na primanje koje su gospodin i gospođa Bensinger priredili u čast Florijana Ambrosa, ali joj nije palo ni na pamet da je oni namjeravaju smjestiti i tako brutalno poslati kući. Ako se ne bude Mr. Ambros mogla pokazati u svojoj dugačkog haljini, onda je čitava večer bila bez ikakva smisla. Sam bog zn: a kakve je vrto-

48

glave nade njezinih petnaest godina povezalo uz tu haljinu u kojoj će je on vidjeti — tako ljupku, tako odraslu, tako od glave do pete pravu pravcatu mladu damu sve do šušlavog trifrua njezinih svilenih podsuknji. A sad to razočaranje koje ju je upravo smrvilo, to nepodnošljivo poniženje! — Ali, ali, oče, ta to je nemoguće, moram se bar zahvaliti mister Ambrosu, pomisliti će da ga zanemarujem ako ne dođem u umjetničku sobu — rekla je napevši svu snagu da se svlada.

— Ah, koješta, gluposti! Mister Ambros i ne zna da živiš, on mora misliti na posve druge stvari. Sigurna sam da mister Ambrosu uopće ne bi bilo pravo kad bi svi ljudi dovukli sa sobom u umjetničku sobu svoju dječurliju — reče Mrs. Ballard bez ikakva osjećaja i razdraženo kao uvijek. Ann zahvati zrak kao da je nad njom netko neočekivano otvorio ledeni tuš, ukoči se od glave do pete i sva se skupi u prkosnom očaju. — Odakle tako sigurno znaš da me mister Ambros ne očekuje? — prigušeno upita.

— Ah, bože, što me tu gnjaviš? Već prije dva sata morala si biti u postelji. Odvedi je u kola, tata, prije nego što nam ovdje napravi jednu od svojih scena.

Dokle god joj je sezalo pamćenje, Ann Ballard nije prema majci osjećala ništa osim antipatije: prema njezinu stezniku koji je pucketao prema rižinom puderu na njezinu tupu sjajnu nosu, njezinim mani-rima, njezinoj proždrljivosti i čitavom njezinom grubom, netaktičnom i nenaobraženom biću. Kao malo dijete često je sanjara o tome da je ona na-hoće koje je netko ostavio na pragu Ballardove kuće, pa će se jednoga dana pokazati da je ona zapravo dijete mnogo finijeg i višeg porijekla, na primjer dijete jedne od prvih obitelji u gradu. Ballardovi su, doduše, bili ugledni i imućni ljudi (u bankovnim i trgovačkim krugovima se govorilo da je Charlev Ballard posve sigurno već skupio svoj prvi milijun), ali nipošto nisu spadali u društvenu elitu. Ann je smatrala da je za to odgovorna njezina majka koja se očito nije mogla osloboditi od one osrednjosti iz koje ju je izvukao Mr. Ballard. Unatoč svim njezinim naporima da dostigne Bensingerove ostajala je

4 Čuvajte se srna

49

Mrs. Ballard, rođena Smith, u beznadnoj drugoste-penosti. Boja lica bila joj je previše zdrava, govorila je previše glasno, frizura joj je bila previše ulickana, a manire uvijek previše namještene, jelovnici na njezinim večerama preobilni, a njezina dobrotvornost malo prevelika. Unatoč bogatog života, ipak bogatstvo u San Francisku nije samo po sebi mnogo značilo. Svi su i predobro znali da se s malo preduzet-nosti može preko noći zaraditi imetak, a isto tako i izgubiti. Da, dobra stara obitelj (a to je značilo obitelj koja se prije najmanje dvadeset godina na-iselila na pješćanim brežuljcima), to bi bilo nešto drugo! Ili si pripadao takvoj obitelji ili nisi i to se nije moglo izmijeniti.

Te večeri, nakon dugih godina uljudnih pokušaja približavanja i još uljudnijeg odbijanja, prvi se puta dogodilo da su Ballardovi bili pozvani u ekskluzivnu izdvojenost Bensingerove kuće.



— Samo zato si pozvana, jer si se uhvatila za frak mister Ambrosa, a sada mi ne dopuštaš da pođem k njemu da mu se zahvalim — zajeca Ann.

Ann je često zapadala u grčeviti plač. To je bilo u vezi s njenom nježnošću, slabašnošću i slabokrv-nošću i svi su se članovi obitelji toga bojali. Nije to bilo ništa glasno, nisu to bili izljevi bijesa, samo bistre nijeme struje suza koje su joj se slijevale niz lice i nisu se mogle zaustaviti, koliko god to ona pokušavala. Mr. Ballard ju je, dakle naglo, blago i što neupadljivo je odveo u predvorje. — Saberi se, Annie, ta stvar nije toliko važna, zar ne? Morala bi se zapravo radovati i samo zbog ovog jer si još premlada za takve stvari. A poznajem mnoštvo ljudi koji bi platili cio milijun kad bi još jednom mogli imati petnaest godina.

I tako su stigli u foaje gdje ih je čekala Beatrice, raščupana, širokih kukova i tamne puti, otrcana u svom starom crnom rupcu, da odvede Annie kući. Čekala ju je onako kao što ju je čekala čitav Annin život, nakon škole, nakon plesnog sata, nakon posjeta babi Ballard u Belvedereu, nakon vesele gužve pri slavljenju dječjih rođendana. „I čujte, Beatrice, misis Ballard kaže da djetetu date čašu toplog mlijeka prije nego što pođe u postelju. Ne, kola ne trebamo, mi ćemo se s mister Ambrosom odvesti Bensingero-

50

vima. — Dakle, laku noć, malo moje zlato — rekao je otac. Zajedno k njime otišao je i topli osjećaj Migurnosti, pa nije ostalo ništa osim malo mirisa po briljantinu Moraft malo podići suknu kao dama, piccolin.-i opnincnc jo Beatrice, — ali ne previsoko. i)nni« i ni da im se malo vide podsuknje, ali ti«' ti".- i.iv:";i to ona se kao kakav crna jastuk

u«ui \* u Ann i gužve probijajući joj put prema

i.-I i,-u,

Vuni i |»led kazališta Tivoli puhao je i zviždao «»|.il.i, burni, proljetni vjetar kao što često puše u J..HI Krancisku. Vlažne krpice magle pljeskale su o u lune svjetiljke, s konja se dizala para, a kola su .ijala od vlage. Unatoč lošem vremenu uobičajeno je mnoštvo besposličara i gledalaca zakrčavalo Eddy Street: ulični derani svake dobi, siromašne žene zao-tfrnute rupcima koje su došle da bulje u bogate dame u elegantnim toaletama, nekoliko mladih gizdelina koji su se nadali da će uspjeti da ugledaju podsuknje i lijepe gležnjeve. Tu je bio i prosjak Gympi sa svojim badrljicama nogu i prodavačica cvijeća Rosaria s burnom prošlošću, teška tri stotine funti. Uobičajeni postotak pijanih ljudi pretvarao je to mnoštvo u veselo demokratsko bratstvo u kojemu su se radničke kape i svileni cilinderd vrlo dobro slagali. Iz luke je vjetar donio mornare i lučke radnike s njihovim djevojkama pa su ondje zastali, na trenutak radoznalo buljeći u mnoštvo. Tu su bili i ulični prodavci novina, gladni kao ptice grabljivice, tu je bilo Iraca, Talijana, Meksikanaca, Židova, Kineza, Japanaca i različitih tamnopusih individua neodređenog podrijetla, sve otpaci toga velikog lučkog grada. Tu je bdio i nekoliko naličenih gospođica spremnih da prave društvo osamljenim ljubiteljima glazbe koji bi možda mogli poželjeti da nakon koncerta daju maha svojim osjećajima. Bio je to bučni, veseli i grubi prosjek grada, skupina koju su jedni druge gurali, zviždali, šalili se i smijali, dobre volje, jednostavni i dobrodušni, usred toga okrutnog vremena.

Ann se prvi put našla tako kasno na ulici, jer joj je sve do te večeri bilo dopušteno samo da pohada popodnevne predstave pa ju je malo zaplašila dreka

51

i jednostavnost te svjetine, ali ipak je i to spadalo među one nove i opojne stvari koje je doživljavala otkako ju je Florijan Ambros nazvao Angelinom...

Uto se dovezoše Ballardova kola. Na kozliću je sjedio stari O'Shaughaiessv, a Beatrice raširi ruke u crnom rupcu kao netopirova krila i gurne Ann u tamnu kočiju. Dok su se vozili neravnom kaldrmom i zaokretali u sve tiše i praznije ulice, sve dalje i dalje od Mr. Ambrosa, Annino srce umalo što nije puklo. Stisnula se uz Beatrice i udisala poznati vonj starog crnog vunenog rupca kao što mlada mačkica udiše poznati topli miris majčina krzna. Bio je to još

uvijek onaj dsti vuneni rubac u kome je Beatrice pred više od petnaest godina stigla u Ballardovu kuću.

Ann je poznavala svaku pojedinost Beatricine biografije jer je Beatrice smatrala svojom dužnošću da dijete uputi u neke zabranjene stvari o kojima se nije govorilo, ali su se neprekidno odigravale među odraslima. Tako je Ann doznala da je Beatricu „upropastio“ neki mladi ribar s brodogradilišta, da ju je prevario i napustio i ostavio ma cjedilu sa svom njezinom nesrećom. To je bila najstarija, uvijek jednaka balada: ali premda je sve bilo veoma tužno, ipak je zvučalo kao da je Beatrici pružilo mnogo radosti. Kad bi pripovijedala o Aureliju, sunce bi uvijek sjalo, na brežuljcima bi cvale divlje perunike i svake bi večeri svijetlio pun mjesec.

— Zar nikad nije bilo magle u San Francisku kad si ti bila mlada, Beatrice? Nije li bilo prehladno da se pođe u perivoj i legne na travu?

Ali Beatrice nije to nipošto htjela priznati. — No, no, no, uvijek sja sunce, *piccolina mia*; dobro se sjećam, ili sam možda zaboravila na loše vrijeme. Kad mi je bilo hladno, Aurelio bi mi gladio ruke, skinuo mi cipele, gladio mi noge i čvrsto me zagrlio, vrlo čvrsto, ali na kraju je pobjegao i oženio se nekom ženskom u Sacramentu. Ona ima malu gostionicu koju je nazvala „Margaritina spilja“, ona je iz Aurelija napravila konobara a Beatrice je ostala s malim Benedettom...

Mali je Benedetto nakon nekoliko dana umro i Beatrice se svom težinom svoje neiskorištene ljubavi bacila na Anninu, dojila je i mazila i odgojila. („Jed-  
52

nostavno nismo imali srca da je otpustimo kad je Annie pošla u školu“, često bi tumačila Mrs. Ballard; a takva vjerna privrže<n<xst između gospodarice i služavke značila je otmjenost.) Beatrice je prala Annino lice mlijekom, a njezinu plavu kosu čajem od kamilice i boraksom, uljeni je mazala njezine dječje ručice i njegovala njezinu ljepotu za onu daleku budućnost kad će njezina bambina poći u društvo. Mazila ju je na sve moguće načiiK\* i u svemu joj popuštala, pa je došlo do stalne nklivene borbe između onih sila koje su htjele odgojiti Ann Ballard i Beatrice koja ju je umjela samo voljeti.

Magla je postala tako gusta da nisu mogli vidjeti ništa osim iduće ulične svjetiljke. Činilo se kao da se kola jedva pokreću s mjesta kad su konji rt apeli svu snagu da se uspnu uz brežuljak prema California Streetu. Ann je sve glasnije dahtala. Premda bi više voljela zaplakati, ipak se dahtanje nije pretvorilo u prave jecaje. Grlo joj je bilo puno pijeska, a oči su joj ostale suhe.

— Što će reći mister Ambros kad te vidi u tvojoj finoj dugačkoj haljini? Okladila bih se da će reći: „Angelina je najljepša mlada dama u San Francisku“!

— Ah, zaveži! Ako kažeš ma samo još jedinu riječ, počet ću da vičem. Da nije takav traljavec uopće bi odbio da bez mene pođe Bensingerovima.

— Nije ti, dakle, više ništa stalo do mister Ambrosa?

— Ne trpim ga više! — odvrati Ann dršćući kao izmlačeni konj. Beatrice je privuče bliže u svoj topli crni rubac, ali njoj odjednom postane nepodnošljiv zadah toga starog rupca: ulje, drveni ugljen, dim, luk, riba i Beatricino toplo teško tijelo. — Što je, što je, *piccolina mia*? — upita Beatrice alarmirana tihim glasom koji je prodro iz Anninog zgrčenog grla.

— Mislim da mi je vrlo zlo, Bea, osjećam kako mi se sve diže. Želudac me tako boli, oh, sad moram povraćati, neka O'Shaughnessv zaustavi kola, brzo!

I to je bio svršetak velike večeri za vrijeme koje je Ann Ballard nosila svoju prvu dugačku haljinu i prvi put čula Florijana Ambrosa kako svira ina koncertu.

53

Na opći zahtjev aranžiran je drugi koncert i u toku idućih dana predstavljao je Florijan Ambros glavnu temu gradskih razgovora, središte svih govorkanja na čajevima elegantnih dama, predmet ozbiljnog poštovanja kod gospode u barovima i piva-nama, na takozvanoj koktel-ruti. Među umjetnicima i boemima došlo je do dubokih ezoteričnih raspravljanja o

njemu a u oduševljenim kritikama uspoređivali su ga sa Francom Ondričekom i Eugenom Ysayem koji su bili moda prošlih godina. Samo je jedan mrzovoljni kritičar napisao da je Ambrosovo shvaćanje možda malo suho i da kvaliteta njegova tona ne zadovoljava. Da je Ann bila muškarac otišla bi ravno u uredništvo u Montgomery Street pa bi tom idiotu bacila rukavice u lice ili bi ga čak povukla za njegov dugački neprijazni nos, a zatim bi ga ubila u dvoboju.

U to je vrijeme obitelj Ballard veselo jedrila u struji popularnosti svoga novog prijatelja. Onih pet dana između oba koncerta bili su neprekidna svečanost, - gotovo nešto još bolje od prošlogodišnje svjetske izložbe. Sa svih su strana stizali pozivi, a u orijaškoj blagovaonici Ballardovih održana je obilna gozba, puna fazana: naslikanih fazana u mrtvoj prirodi i pečenih fazana na teškim srebrnim zdjelama, večera na koju je došao cio svijet; to jest cio svijet izuzevši obitelji Bensinger koja se ispričala time da je starog Mr. Bensingera, na žalost, zahvatio jedan od njegovih napadaja astme.

Florijanu Ambrosu pokazane su sve znamenitosti San Franciska: Golden Gate perivoj, Cliff House, Presidio i hridina s tuljanima; kadšto bi Mrs. Ballard pratila mlade ljude a nekoliko je puta pustila obje kćerke da se izvezu s gostom, pri čemu je samo Beatrice vršila dužnost gardedame, a O'Shaughnessy tjelesne straže. Nakon svojih uredovnih sati obično bi Mr. Ballard preuzeo gosta i pratio ga kroz muževnije lokale, klubove, barove, restorane, pokazivao mu opasnosti kineske četvrti, uličice, špelunke, javne kuće i sve ga dublje i dublje uvodio u, po cijelom svijetu poznato, naličje toga grada. Igračnice i pušionice opija, bijedne prostitutke četvrti Morton Streeta, otrcana tri bloka kuća sa svojim jarko osvijetljenim prljavim zabavištima od kojih se sastojala

54

zloglasna Barbary Coast; sve su mu to pokazali, neobično se ponoseći time što San Francisco uživa glas najizopačenijeg grada svijeta.

— Pravo čudo — primijetio je Mr. Ambros oti-rući s očiju pijesak kojega mu je onamo neprekidno nanosio vjetar. — To je mjesto zaista vrijedno čuđenja, pogotovo ako uzmemo u obzir da cio taj grad nije ni toliko star kao moja majka! Neboderi! Žičana željeznica! Električne lučne svjetiljke! Usporedimo moj Beč s time, eno ga tamo otkako su ga Rimljani osnovali, otprilike prije osamnaest stotina godina, ali ima li Beč jedan jedini neboder? Nipošto. S druge strane, a vi mi morate oprostiti ako se time malo hvatam, toranj naše Stjepanove crkve isto je tako visok a možda i malo viši od vašeg Call Buildinga. Podigli su ga graditelji trinaestog i četrnaestog stoljeća, kamen na kamen, vlastitim rukama i nadahnuti svojom jednostavnom vjerom ...

Nikad nisi znao ne šali li se on, pa se u Angelini kadšto javljala sumnja da ništa ne shvaća ozbiljno osim svoje svirke na violini. — Oprostite da sam tako dosadan — viknuo je jednom — ali sad me više nemojte dovoditi u napast, dosta je toga dulce far niente!

Ispružio je ruke i zgrčio prste pa ih stao promatrati, oštro i nepovjerljivo mršteći čelo. Zar su se možda usudili da dršću? Ne, nisu se to usuđivali i on duboko i olakšano odahnu. Zatim se povukao posve u sebe, odbijao da pije bilo kakvo žestoko piće ali je neprekidno pušio gorke egiptanske cigarete iz svoje upadljive zlatne doze koju mu je, kako su td Ballardovi ustanovili, poklonio neki nadvojvoda.

Činilo se da u tom intervalu između oba koncerta uopće ne može mirno sjediti. Zabacivši ramena i skrštivši ruke na leđima hodao je gore-dolje ispred Ballardovih dama koje su ga uljudno slušale, i pokušavao im rastumačiti: — Treba se koncentrirati!! Raditi! Vježbati, vježbati, vježbati! Disciplina, znate li, Miss Maud, što znači disciplina za nas muzičare? Au fond svi smo mi cirkusanti, plesači na užetu, umjetnici na trapezu, uvijek u opasnosti, tamo gore ispod samog vrha cirkuskog šatora. Gospode, kako je to opasno zvanje, sviranje na violini, kako je to

55

tanko mlohavo uže, ta mrvica uspjeha na kojemu plešu ljudi kao što smo mi! Pogriješimo li u zahvatu prstima nećemo, doduše, slomiti vrat, ali, tako mi boga, volio bih da slomim vrat nego da pokvarim Beethovenov koncert. To sigurno shvaćate, Miss Maud, zar ne? Na to Maud, promatrajući ga svojim pospanim, krupnim, kravljim očima ustvrdi da ona to dobro shvaća.

Kad se potužio na smetnje i buku u Palače hotelu\* pozva ga otac da vježba u njihovoj sobi za glazbu a on je živo i zahvalno prihvatio to utočište koje se gušilo u baršunu.

Premda je Mr. Ballard glasno izjavljivao da je nemuzikalan kao kakva kanalska cijev, ipak je u njemu živjela skrivena, duboko ukorijenjena i stidljiva ljubav prema glazbi, vjerojatno naslijeđe njegovih njemačkih predaka. Tako su s klavira skinuli španjolski šal, mramorni Amor i sve ostale tričarije, i pozvali su ugađača klavira da uredi instrument. Tačno u devet sati svakog jutra pojavio bi se Flori jan Ambros sa svojom kutijom za violinu i ušuljao se u sobu za glazbu što god je nezapaženije mogao. U stopu ga je, kao tiha sjena, slijedila njegova pratilica na klaviru, neka malena postarija neupadljiva kreatura budnih krupnih inteligentnih očiju kao u sove.

— To je Mausī — jednostavno Mausī — rekao je onako uz put. — Strašna je žena; ako ne sviram po njezinom ukusu, udara me po prstima. Na to Mausī stisne čitavoj obitelji Ballard od četiri člana ruke i pri tom ih iznenadi gotovo muškaračkom snagom svojih širokih, malenih i kratkih prstiju. Mausī je neprekidno nosila crne haljine koje su izgledale kao da ih je neka gospoštija odbacila kao neupotrebljive. A vjerojatno i jeste. Nitko u obitelji Ballard nije nikada čuo da bi progovorila ma i jednu riječ.

Angelina je iz toga zaključila da Mausī mora biti ili gluhonijema ili toliko slaboumna da nije znala ni toliko engleski da zaželi dobro jutro. Uz klavir je Mausī, međutim, bila vrlo razgovorljiva i često je muziciranje iza zatvorenih zastora na vratima sobe za glazbu bilo prekinuto i umjesto njega se čula žestoka i uporna prepirka vođena na njemačkom ili francuskom jeziku.

56

Bilo je nepravedno da je Maud za vrijeme toga uzbudljivog tjedna smjela ostati kod kuće pa je tako imala na raspolaganju čitavo bojno polje, dok je Ann morala kasati u školu. „Licej za mlade dame" miss Fichbcinove bio je pravi ponor od dosade pa zbilja nije bilo ni najmanje zabavno čitati „Hamleta" kad su u njemu sve zabranjene riječi bile oprezno pro.lij opijene poštanskim markama. Otkako su Ann poslali u tu školu ona je prema dijagnozi doktora Brvnnta postala slabašno dijete. Cim bi se protiv nečeg pobunila, počela bi vidljivo venuti, blijediti, a čitava mreža plavih žila u kojima je kolala krv ocrtala bi se odjednom na njezinim prozirnim slje-poočicama. Dobivala bi napadaje groznice, bolio bi je vrat i imala je poteškoće sa želucem. Nije htjela da jede a mlijeko kojega je Mrs. Ballard mrkom odlučnošću sipala u nju, vraćalo bi se s pola puta. Bila je to neugodnost koju je Ann podnosila teško se naprežući, znojeći se, tiho stenjući, ali sve s rezigniranim smiješkom jedne svetice. Očajno je tražila razlog da izostane iz škole, ali sad očito nije bio pravi čas za upalu grla. Put iz škole kući bio je predugačak, žičana željeznica se prepolagano tresući uspinjala uz strmu California-Street, a Ann je bila neprijazna prema Johnnvju O'Shaughnessvju koji je još uvijek, kao u onoj davnoj prošlosti „prije Ara-brosa", čekao na nju na uglu da joj ponese školsku torbu i da je otprati kući.

Johnnv, sin staroga O'Shaughnessvja, upravo je završavao svoju posljednju godinu na srednjoj školi, a u slobodno je vrijeme obavljao sve moguće poslove u Ballardovu domaćinstvu. Njegovao je travnjak, podrezivao živicu i čistio, neugodno viseći na pojasevima, prozore na altanu na prvom katu, popravljao brojne petrolejske svjetiljke, pipe koje su kapale i začepljene zahodske cijevi, a i podmazivao dvokolice obiju kćeri. Kad bi se u kući primali gosti, on bi im otvarao kućna vrata, efektno obučen u Mr. Ballardov iznošeni

cutaway u bijelim končanim rukavicama na velikim rukama, a u osobitim prilikama, kad su Ballardove dame htjele nastupiti u velikom stilu, koristile su ga kao livriranog slugu\*

57

Johnnvju je bilo sedamnaest godina. Bio je visok i snažan, ozbiljno je puštao da mu rastu ponosni crveni brkovi kao pravom muškarcu i Ircu. Bio je Annin javni odani rob koji joj se divio. Ann ga je sa svoje strane smatrala korisnim osobnim vlasništvom pa bi joj sigurno nedostajao da je nije čekao na uglu. Ali otkako je poznavala Ambrosa, Johnnv ju je smetao. Činilo joj se da je neuglađen, da ima previše mrlja od sunca, da je suvišan i nezgodan ostatak iz djetinjeg doba.

Kad bi Ann ušla u sobu, odmah bi joj zvuk violine, kadenca koja se uvijek iznova ponavljala, svaki put svirana sve brže, pokazala da je, nebesima hvala, Mr. Ambros još ovdje. Još dok je trčala uza stepenice, dozvala bi Beatricu da joj pomogne, brzo, brzo. Izvukla bi se iz svoje odvratne školske haljine pa bi brzo odjenula svježije rublje i drugu haljinu. Navukla bi podsuknju s izvezenim volanima od ba-tista koju je zapravo smjela nositi samo u nedjelju, rasplela i očetkala kosu. Trljala bi obraze dok ne bi pocrvenjeM, a Beatrice joj je morala preliti ruke ružinom vodom i glicerinom a zatim bi ih Ann uzdigla uvis i lepršala i mahala njima da postanu još nježnije i bjelje. I tako bi se, uljepšana i puna iščekivanja, kao kakva perzijska mladenka, uvukla u sobu za glazbu.

— Tko je tu? Gospode, što hoćeš opet? — viknuo je Florijan promuklim i nerazumljivim njemačkim jezikom kao mjesečar kojega su trgnuli iz sna i doveli ga u smrtnu opasnost na rubu krova obasjanog mjesečinom.

— Nitko, mislim reći, to sam samo ja, molim, molim, smijem li ovdje posve tiho sjediti i slušati? Vi uopće ne znate što to za mene znači?

— No, lijepo, ali sjedi onamo gdje te ne vidim, jer se inače ne mogu koncentrirati.

Ann se učini da su to snažne, vrlo laskave i gotovo previše strastvene riječi. Sva se skutрила da svojom uzbudljivom prisutnošću ne skrene njegovu pažnju, a Ambros nastavi vježbanje. Jednoličnom i beskrajnom strpljivošću ponavljao je, uvijek iznova, isti slijed nota koji mu se opirao. Ann to nije ništa smetalo jer ga ionako nije slušala, nego ga je samo gledala. Ta morala je proučavati toga čovjeka jer je odlučila da će se jednoga dana udati za njega. Kad bi svirao violinu, opet bi se pretvorio u stranca, neko tajanstveno biće, stanovnika Marsa, ali ah, bio je tako zavodljiv! Ujutro nije nosio svoj vitki cutaway već prilično otrcani baršunasti haljetak a i njega bi ubrzo bacio na pod i pri tom ljutito njemački prokleo. Za kaputom bi stigla crna kravata a zatim krupni okrugli zlatni gumbi za manžete, niska bijela kragna, sve dok na kraju ne bi vježbao zasukavši rukave na košulji. Kosa mu je bila crna prašuma, a lice blijedo i sjajno od znoja. Bilo je to, pomisli Ann, golo lice. Mrs. Ballard je, doduše, zabranila kćerima da se služe tom neprikladnom riječi, ali za Ann je to bilo i ostalo golo lice i to joj je dalo prkosni i neobičan osjećaj intimnosti i uzimanja u posjed. Na tom licu nije bilo brade kao kod svih ostalih muškaraca, ni brkova iza kojih bi mogao sakriti usta, svoj oholi ironični a unatoč tome i melankolični smiješak. Onaj neobični, istodobno mrki i nježni izraz kojega je pokazivao kad bd svojoj violini izjavljivao ljubav. — Na njegovu se licu uvijek nešto zbiva — saopćila je Ann Beatrici koju je to zanimalo, — izgleda kao glumac.

— Ili kao natkonobar — dobaci Maud koju nitko nije pitao što o tome misli. Uvijek bi na Mr. Ambrosu pronašla nešto čemu bi mogla prigovarati; ali Ann odluči da se neće ni obazirati!, na nju. — Tebe jednostavno ignoriram — saopći svojoj nesimpatičnoj starijoj sestri.

— Što je opet među vama, djevojke? upita otac za vrijeme večere. — Zar više ne razgovarate?

— To derište neprekidno muči mister Ambrosa. Objesila se na njega kao čičak, ne da mu mira ni onda kad hoće da vježba. Silno ga smeta, oče.

— To je još ljepše! Je li se potužio na nju?

— On je preveliki kavalir a da se potuži, no ipak je dopustio da to naslutim.

— To je laž, ona laže, oče — očajno reče Ann i vječno pripravne suze briznuše joj na oči, a grlo joj se stisnu. Maud ju je posve hladno promatrala. Nije je mogla dirnuti ni njezina nježnost, njezina nemoćnost, ni njezina duboka povrijeđenost. — Eto

58

59

je opet, uvijek ista komedija — ranjena gazela. Za boga, zašto se ne okaniš toga, Annie? — upita samo. Otac pogleda obje kćeri. — No, dakle, djevojke, što se to zapravo događa? Maud? Annie? Što je tu na stvari?

— To se derište zatelebalo u mister Ambrosa, eto, to je na stvari — odgovori Maud. Ann na trenutak razmisli ne bi li možda mogla nagovoriti kineskog kuhara Lee Onga da iz kakve kineske apoteke nabavi otrov koji polako djeluje. Oči su joj bile suhe od bijesa dok je tražila kakav smrtonosni odgovor.

— Očito ti nije palo ma pamet da bi moglo biti i drukčije. Možda se mister Ambros zatelebao u mene

— samouvjereno će ona.

— Ne budi smiješna! Zašto ne pokušaš da se vladaš malo odraslije? —< upita Maud i ustane od stola.

Maud je bila neproračunljiva. Još iste večeri pokloni Annie svoju koraljnu ogrlicu za kojom je Ann već dugo žudjela. — Evo ti je, samo je uzmi; na tebi će mnogo ljepše izgledati nego na meni — pomirljivo će ona. — Žao mi je, sestrice, nisam te htjela povrijediti. Sad me pokušava podmititi, pomisli Ann, ali to nije rekla. — Ah, ostavi to — velikodušno reče.

— Zašto bih bila povrijeđena?

— Samo zato jer si upravo u onoj dobi kad djevojka uvrtd sebi u glavu kojekakve besmislice. Krajnje je vrijeme da te netko probudi iz tvojih zanosnih snova — reče Maud i povuče se.

Ann izađe iz postelje, smakne spavaćicu s ramena i okuša kako joj stoji koralj na ogrlica. „Ogledalce reci meni, tko najljepši je na zemlji?“ Njezin najraniji obožavalac, ogledalo, uvjeravao ju je da joj koralji, razumije se, mnogo bolje stoje nego njezinoj sestri. Za Annin ukus Maud nipošto nije bila privlačna. Maud je bila velika i troma kao tovarni konj, s kosom grubom kao konjska griva, a k tome je još imala široke ruke s grubom kožom, što je bila posljedica njenog nerazboritog bavljenja javnom skrbi u „Domu siročadi“.

Ann je nosila koralje uvečer prije Ambrosova drugog koncerta i ovog je puta imao prilike da je

60

vidi' u svom njezinom sjaju — u dugačkoj haljini. Primanje je održavano u Ballardovoj kući i Ann je izborila dopuštenje da do ponoći ostane u društvu i da ispije čašu vina kao zdravicu kojom su Florijanu poželjeli uspjeh. Bila je malo pijana, a imala je i malo groznice, ali ne mnogo. Čula je kako negdje u pozadini Beatrice zabrinuto kašljuca. — Odlazi odavde, ostavi me na miru, ne budi tako glupa — promrmlja Ann i potjera je iz malenoga zimskog vrta kamo se povukla da bi je ondje otkrio Ambros. Ovdje je bilo hladno i mirno, a mali vodoskok prijazno je žuborio u svoj mramorni bazen.

— No, dakle, ovdje si! — reče on pojavivši se iza nje. — Posvuda sam te tražio; nadam se da nisi namjeravala iščeznuti kad odbije dvanaest kao Pepeljuga, a da mi ne poželiš laku noć.

Ann sagne glavu i počne promatrati debelu zlatnu ribu u bazenu; to je bila nijema ponuda upućena Ambrosu da joj stavi ruku pod bradu i da njezino lice okrene sebi. — Zašto si tako zamišljena, Ange-lina? — upita Ambros smiješeći se. Na prstima mu se osjećao vrlo elegantni miris njegovih cigareta.

— Ja? Zamišljena? Ne znam pravo, možda zbog toga jer ćete sutra otputovati. Za vas to, doduše, ne znači ništa, jer ste navikli na to da odlazite i ostavljate ljude za sobom. Mislim, ljude koji vas vole. Ali, sad, laku noć, i zbogom, mister Ambros.

— Zbogom, ni govora o tome! Nisam ja nikakav Ciganin-skitnica kao što misliš, a osim toga odlučio sam još nekoliko dana ostati u San Francisku. Jednostavno se ne mogu otrgnuti od tog grada. Mislim da me je netko morao opčarati, a što misliš ti o tome?

— Ja?! Ne morate li otputovati u St. Louis na svoj slijedeći koncert?

— Sve je to već uređeno. Šaljem onamo Mausi pa ona može obaviti sve dosadne pripreme. To će mi omogućiti pun tjedan odmora. Već čitavu jednu vječnost nisam za sebe imao pun tjedan, a boga mi, trebam ga.

—• Zaista ne znam što da kažem na to, mister Ambros. To je davno, čitav jedan tjedan, to je već jedna mala vječnost, zar ne? Dragi bože, što li se sve

61

može dogoditi u toku jednog tjedna — promuca Ann hvatajući dah. Ako me sada ovdje, u ovom trenutku zamoli da pobjegnem s njim, onda ću to i učiniti, pomisli ona, dakako, učinit ću, tako mi bog pomogao.

— Reci mi, Angelina, ako ti povjerim jednu tajnu, hoćeš li je moći sačuvati? — upita je on pogodivši je tim pitanjem u dugu njezinih osjećaja.

— Dakako da ću moći. Ta vi znate da ću za sebe zadržali sve što mi kažete. Zaklinjem se svojim životom.

On skine ruku s njezina lica, strese glavom, razmišljajući nekako razveseljen. — O ne, ti to ne bi prešutjela. Uostalom, još je prerano da o) tome govorimo.

— Mislite li da sam premlada? Ali ja više nisam dijete, uistinu nisam i...

— Vrh nosa ti je pobijelio, moraš u postelju. Tvoja mi majka ne bi nikad oprostila kad bih te još dulje zadržavao.

On ustane s mramorne klupe i malo se umorno protegnu. — Gospode, što sam umoran!

Uopće nisam znao kako sam umoran! Sagne se k njoj, tiho se smijući. — Zar ne izgledaju kao da se uvijek zovu Oskar? — upita.

— A tko to?

— Zlatne ribice. Pogledaj je samo: „Zovem se Oskar“; ne vidiš li kako to kazuje? Oskar, Oskar... — rekavši to sagnu se još dublje i nešto dotakne njezino tjeme. Nikad nije doznala jesu li to bili njegovi prsti ili njegove usne, jer kad je podigla pogled on je upravo vadio cigaretu da ju pripali krećući prema izrezbarenom luku koji je zimski vrt odvajao od velikog salona. — Veliki bože — reče — ne bih smio piti šampanjac na prazan želudac. No, laku noć, mali ružin oblaćiu.

Annini su dani prolazili ispunjeni sanjarskim iščekivanjem. Ubrzo će se nešto dogoditi, nije pravo znala što, ali bila je spremna, pa ma što od nje zatražili. Službene zaruke, potajni bijeg i svadba, borba s majkom, a što se tiče oca, njega će već obrlatiti. Bio je to neobičan tjedan s jekom nevidljivih glasova

62

u visokim sobama, šaptanjem iza teških zastora i vrata koja su se iznenada zatvarala. K tome svemu Maud je postala neproračunljiviija nego ikada: jednoga dana ljubezna i raspoložena, a idućega potpuno nijema.

Okolišnim putevima preko kuhinjskog osoblja i sobarice doznala je Beatrice uzbuđljive ulomke razgovora pa ih je vjerno prenosila svojoj Annini. — Ni govora — rekla je Mrs. Ballard. — Ni govora. Odakle znaš da to nije samo lovac na miraz? Fućkam ja na njegovu glasovitost, nemoj dopustiti da ti sipa pijesak u oči, jer što može biti na takvom violinisti, i k tome još inozemcu?

— A ja fućkam na ono što ti misliš — odgovorio je Mr. Ballard, upravo u času kad je Maggie donijela doručak. — Zaradio sam dovoljno novaca da uzmog-nem našim djevojkama dati

ono za čim im čezne srce, draga moja — rekao je on —| pa ako zaista voli djevojku i ako je njoj toliko stalo do njega, nikako ne uviđam zašto..., i pri tom je Mr. Ballard uzeo dva komadića šunke s pladnja i Magrgie nije nikako više mogla ostati u sobi a da oni to ne zamijete.

— Zнала sam ja to,, znala! — uzbuđeno viknu Ann. — Zнала sam, on je govorio s ocem, o dio mio, Beatrice, što će se sad dogoditi? Hoćemo li se zaručiti prije nego što otputuje? Ne službeno, razumije se, bar ne dok ne navršim šesnaest godina.

Ali zasad se dogodilo samo to da je obitelj Ballard odlučila da će s Ambrosom poći na izlet. U San Francisku su ljudi vrlo voljeli izlete jer su se na njima osjećali slobodno i veselo, a to sretno i romantično raspoloženje na takvim izletima navelo je već brojne mlade ljude na to da izreknu odlučne riječi i da prvim poljupcem zapečate želju za trajnom vezom. Ann shvati da se iza tih priprema skriva očeva prijazna i spretna ruka pa mu je na tome bila beskrajno zahvalna, a Mr. Ballard se upravo zanosno latio priprema za taj pothvat.

Unajmljene su kočije jer se na izlete nije odlazilo privatnim kolima, a u čast glasovitog gosta Mr. Ballard je sam odabrao dva najbolja konja iz Kel-lvjevih staja. Lee Ong, koji se lako uzbuđivao kao

63

svi kineski; kuhari, nalazio se u pravoj ekstazi kuhanja i pečenja, priređivanja šunki, purana, pašteta i salata, dok je Mr. Ballard znalački odabirao vina koja su, zajedno s brojnim bocama piva i čitavim sandukom francuskog šampanjca, imali ponijeti sa sobom. Tu je bilo kolača i kolačića, kruha, dvopeka i biskvita. Stigle su vreće s drvenim ugljenom, košare s jelom su napunjene, a pokrivači izvađeni iz sanduka s naftalinom. Stari O'Shaughnessy je dovukao goleme komade jedrenoga platna, upravo tako kao da se ne radi o jednostavnom obiteljskom izletu, već o pravom ratnom pohodu.

A onda, dva dana prije toga događaja došlo je do velikog sloma.

— Čuj me, Annie — reče joj Mr. Ballard i povuče je među koljena kao da je još malo dijete.

— Čuj me malo, mačkice. Htio bih da se porazgovorim s tobom prije nego što se počneš previše radovati izletu. Ti, naime, ne možeš poći s nama već moraš ostati kod kuće i otići u školu. Molim, ne protivi mi se. Znam da je to za tebe razočaranje, ali ovaj put ti ne mogu pomoći. Sve ću ti to nadoknaditi za Uskrs, što kažeš na to? Na Uskrs možeš sa mnom poći na posjed; kako ti se to sviđa? Nas dvoje ćemo poći na posjed, samo ti i ja, posve sami, i izvrsno ćemo se zabavljati, jahat ćemo i... Ta nemoj me gledati kao da ti tupim nožem sjećam srce iz grudiju. Nije to tako strašno!

Ann se tako užasno osjećala da je jedva smogla daha da prosvjeduje. — Ali oče, ta to je posve nemoguće, zar ne shvaćaš? Mister Ambros, dan nakon izleta mora otputovati!

— Upravo zato. Ti si ga i onako previše upregla pa, je krajnje vrijeme da i drugi ljudi jednom dođu na red. Odrasli ljudi. Postala si malo suviše poduzetna a to nije lijepo za malu djevojku tvoje dobi. Ne mogu dozvoliti da sama sebi toliko dopuštaš, pa nd ja ni majka ne želimo da sudjeluješ u tom izletu. No, sad nemoj plakati i nemoj grčiti lice, a nemoj ni misliti da me možeš obrlatiti. Dosta s tim!

Ann je previše dobro poznavala oca a da mu priredi scenu. Ako je otac rekao „dosta s tim", onda je to uvijek bilo konačno. Zapravo ga je, zbog toga vo-

64

ljela, jer bez te poput dijamanta tvrde jezgre njegova bića ne bi uspio da postane milijunaš, niti bi jedna ulica u zapadnom dijelu grada dobila po njemu ime. Ali znam ja što se iza toga skriva, reče ona sama sebi, dok joj se srdžba raspalila upravo u bijelu jar. Dakako, Maud! Počekaj samo, ja ću ti već pokazati. Ne dopuštam da tako postupate sa mnom, dokazat ću vam to!

Ona pođe na gornji kat; oči su je pekle i bile suhe. Legla je na postelju, bacila cipele u sobu, prekrstila ruke iza glave i stala razmišljati kako da se osveti. Gong pozove na večeru ali ona



se ne maknu. Beatrice dotapka u čarapama i zabrinuto zastane na vratima. — Što je, piccolina mia? Nije ti dobro? Treba li da ti priredim vruću čokoladu? Treba li da Beatrice priredi zabaglione?

— Ah, gledaj da nestaneš! Ostavi me na miru! Nisam gladna, samo me boli glava.

— Poverina, stavit ću ti hladam oblog pa će ti odmah biti lakše. Hoćeš li?

— Odlazi odavde, čuješ li! Gledaj da nestaneš! — viknu Ann. — Va via — viknu sva očajna. — Va via, glupa stara kozo! — I Beatrice se povuče, poražena i mrmljajući.

Malo kasnije se Ann poče vrlo loše osjećati, premda nije bilo baš tako potpuno loše kao što bi to tražila dana prilika. Odvuče se u kupaonicu i pokuša povraćati ali bez uspjeha, a zatim iz kućne ljekarne izvadi termometar. Kupaonica je imala prozor od šarenog stakla pa su na kamenom podu svjetlucali crveni, plavi i žuti kolotovi. Piljila je u njih dok joj se nije malo zavrtjelo u glavi. Tiho stenjući odvuče se natrag u postelju, stavi termometar pod jezik i poče čekati s mnogo nade: trideset šest, osam. Normalna temperatura. Vjerojatno termometar nije bio u redu.

Neko je vrijeme potrajalo a onda je zgrabi zi-mica, a zubi joj počеше cvokotati. Tako, sad sam zaista bolesna, pomisli ona, teško bolesna. Neka im bude. Vidjet ćemo hoće li poći na svoj izlet dok ja ovdje umirem.

Prestrašena Beatrice dozvala je Mrs. Ballard i ona se pojavi uz Anninu postelju. — Što je, Annie, zar te opet boli vrat?

5 Čuvajte se srna

65

— Nije mi ništa, majko, zaista nije — reče Ann, posve slabo i veoma hrabro, zaista vrijedna sažaljenja. — Samo sam morala malo povraćati. Boli me i glava a osim toga mi je strašno hladno. Ali do sutra ću ozdraviti.

— Sigurno si jela previše čokoladne torte. Odmah sam ti rekla, ali ti me ne slušaš. Mrs. Ballard opipa Annino čelo hrptom ruke. — Vrućine uopće nemaš. Dakle, Beatrice, ako joj ne bude bolje, moramo joj dati ricinusovo ulje.

Ann bi voljela znati jesu li sve majke takve nemani ili je samo njezina iznimka. Osjećala se strašno osamljena, napuštena i prevarena. Nitko je nije razumio i nitko je nije volio.

Kasnije je u sobu ušla Maud, s medenim izrazom na lfcu i počela se igrati sestre milosrdnice. — Zaista si još pravo djetence, toliko uzbuđenja baš ni za što. Za godinu dana smijat ćeš se svemu tome, to ti mogu obećati. Znaš, u tvojim godinama sve smo mi prošle te gluparije ali smo ih preživjele, to mi možeš vjerovati. Sjećaš li se još kako sam se zaljubila u starog tenora, u onog cavaliere Mazzinrja koji je izgledao kao potočni konj?

— Uopće ne znam o čemu govoriš. Bolesna sam, imam groznicu — izjavi Ann s tragičnim izrazom lica.

— Vrućicu? Koliko? — upita Maud i pruži ruku prema termometru.

— Ne baš mnogo, nešto iznad trideset osam — reče Ann koja je kojekakvim trakovima natjerala živu u termometru da malo naraste.

— To ništa ne znači; ja svako popodne imam preko trideset osam — dobaci Maud, ali Ann se razljuti. — I opet lažeš, neprekidno pretjeravaš — reče ona ogorčeno. Umjesto odgovora Maud strese živu u termometru i stavi termometar u usta. Malo je uredila sobu, objesila Annine haljine u zidni ormar bi cipele lijepo navukla na uloške. Nakon nepune jedine minute izvadi termometar i pruži ga Ann pod nos: termometar je pokazivao dvije crte iznad trideset osam.

— Vidiš li — reče Maud. To baš ništa ne znači, Ne bi se smjela neprekidno pretvarati da si bolesna.

Ne vidiš li koliko zabave propuštaš tim svojim malim napadajima bolesti?

— Posve sigurno. Samo predoči sebi koliko ću uživati da sama čučim kod kuće dok ti odlaziš na izlet — htjela je reći Ann, ali glas je izda i ona je morala odustati od toga pokušaja. Maud

slegne ramenima, potapša Ann po glavi kao što je obično tap-šala psića Jollyja i izađe iz sobe. Tek sad je Ann zaista postala bolesna.

Tako je oboljela da su nakon večere poslali po dr Brvanta. On pogladi bradu i prepíše svoje uobičajene lijekove: sodu bikarbonu, vrući čaj s limunovim sokom, a bude li potrebno, malo ricinusova ulja. Neće škoditi ni grgljanje supermanganom. Pojača li se u toku noći Annina vrućica ili pojave li se neki drugi simptomi, crvenkaste mrlje, na primjer osip, neka ga odmah pozovu. U gradu je došlo do nekoliko slučajeva šarlaha,, veselo dobaci dr Brvant. To nipošto nije epidemija, ali ipak treba biti oprezan, a tako dalje.

Ann je o svemu temeljito promislila. Vrlo je vjerojatno negdje uhvatila šarlaha pa je bilo potpuno pogrešno da čovjek koji se osjeća tako bolestan i jadan može pokazati samo tako malo simptoma. Upravo je mogla osjetiti kako se te crvene mrlje koje toliko svrbe, razvijaju ispod njezine kože: ali ako se pojave na površini tek nakon što obitelj bude otišla na izlet, onda joj cio šarlaha ništa neće pomoći. Ali ako ta opasna i zarazna bolest izbije već sutra, morat će oni otkazati izlet, čak ni njezina majka, ma kako bezobzirna bila, neće moći priuštiti sama sebi da pođe na izlet dok se njezina mala kći nalazi u smrtnoj opasnosti. To bi kod drugih dama iz društva izazvalo previše loš dojam.

U takvim je mislima zaspala, a kad se ujutru probudila konstatirala je da se u toku noći nisu pojavili nikakvi novi simptomi, te joj je dobro smišljeni plan morao izići iz glavice, jednako ko što je Minerva — ili o kome se već radilo o onome što je u razredu pričala Miss Fishbein, iskočila iz Jupitrove mramorne glave.

Ona se odjene i saopći smiješeći se rezignirano i umorno, da nije bolesna već samo malko umorna,

5\*

67

i da joj je nekako iznutra hladno. Zatim pođe u školu. To jest, zapravo nije pošla u školu već je prvi put u svom životu — koliko li se tih prvih stvari odigralo otkako je Florijan Ambros stigao u grad! — izostala iz nje i u zasjedi čekala na Johnnvja O'Shaugnessvja.

— Johnny, ti znaš koliko te volim, zar ne? I ti mene voliš, nije li tako? Znaš li, Johnnv, na svijetu nema ničega što ne bih učinila za tebe, jer mi smo prijatelji, Johnnv, pravi dobri drugovi, zar ne?

— Da, to i jesmo, Ann — odgovori Johnnv iz dubine srca.

— Ako te, dakle, zamolim za uslugu, sigurno me nećeš odbiti. Sigurno znam da ćeš i ti za mene nešto učiniti, Johnnv, ta valjda se mogu u to pouzdati.

— Dakako. Za tebe ću učiniti sve što god hoćeš, Ann, samo mi reci.

— Naime — radi se o tome: trebam jednog jastoga — reče Ann.

— O sveta majko božja! A čemu?

— Ah, samo za šalu, razumiješ li? Da ga Maud stavim u postelju, ispod plahte. To će biti krasna šala. Shvaćaš li? Moram joj se zbog nečeg osvetiti ali tebi može biti posve svejedno o čemu se radi. Čuj me, Johnnv, siđi dolje u Fischermans Warf i kupi za mene jednog jastoga. Ja, dakako, ne mogu sama otići onamo jer to je strašan predio, svi ti prosti Talijani koji odmah potežu nož. Ali kad bi ti bio uza me, onda bi to bilo nešto posve drugo. Ako si ti kraj mene, ničega se ne bojim.

— Reci, Annie, zašto zapravo ne zamoliš vašeg Lee Onga ili tvoju Beatrice da ti kupe tog jastoga? Kasno je i ja bih trebao već biti u školi.

— Ah, Johnnv, ostavi ovaj put tu tvoju blesavu školu. To je prvi puta što te molim za usluga pa ako odbiješ da mi učiniš tu malenkost, onda te nikada više neću pogledati. Nikada. Ne mogu nikog drugog zamoliti za to jer ti si jedini čovjek na cijelom svijetu u kojega imam povjerenja. Moraš mi pomoći, Johnnv, a osim toga mi moraš dati tvoju svetu časnu riječ da nikad nećeš pisnuti ni slova o tome, nikad i nikome, razumiješ li? Na svijetu ne postoji nitko osim tebe, Johnnv, s kim bih mogla podijeliti takvu tajnu.

Mladi O'Shaughnessy razmisli o tome. — Živog jastoga? — upita na kraju.

— Ne, kuhanoga.

— Živi bi bio bolja šala.

— Ne, to nije tačno, jer on bi puzao naokolo i pao s postelje pa šala ne bi uspjela. Osim toga ja se na smrt bojim živih jastoga. Jedan lijepi i hladan kuhani jastog je baš ono što trebam.

Johnny nije bio stopostotni idealista. Pomno je razmislio o stvari. — Sve je to dobro i lijepo — reče zatim. — Pretpostavimo da zbog tebe ne odem u školu, da ti nabavim jastoga i da ti dam svoju svetu časnu riječ da neću ništa odati. Što ću dobiti za to?

— Johnny O'Shaughnessy, pa valjda ne tražiš plaću za to ako prijateljici! napraviš uslugu? Ti znaš kako nazivaju čovjeka koji uzima novac od djevojke!

— Ja uopće i ne tražim novac od tebe. Htio bih jedan poljubac.

— Johnny, sad postaješ prost. Stidi se, Johnny O'Shaughnessy, radije bih umrla nego...

Govoreći tako uspjeli su se na vrh Telegraph Halla gdje je mladi O'Shaughnessy u zaklonu malog eukaliptusovog gaja stručno i s priličnim zadovolj-svom izljubio Ann. Zatim siđoše u krivudave uličice talijanske četvrti, u gužvu čamaca, jarbola i ljudi, gdje se sve smijalo, pjevalo i vikalo, gdje je mirisalo po ribama, i Ann konačno dobije svog jastoga. Sve u svemu bila je to posve zgodna pustolovina. Pošto se na uobičajenom uglu oprostila od Johnnyja, preostalo je Arun da izvrši još ono što je bilo najteže. Iza jedne malo zloglasne kuće pronađe taman ugao, zdrobi jastogov oklop, izvadi mu meso i polako, svjesna svoga cilja, sjedeći na jednoj azvrnutoj kanti za smeće proguta tu odvratnu stvar.

Vratila se kući vrlo blijeda. Osjećala se loše i odmah pošla u postelju. Najradije bi povratila, ali joj je krajnjim naporom uspjelo da zadrži jastoga. Puna nade čekala je na to da jastog izvrši svoju dužnost. U svom njezinom jadu samo ju je jedna pomisao održavala. Pokazat ću ja vama! Ako me ne povedete sa sobom na izlet, ni vi nećete otići. Bez mene nema izleta.

Pokazat ću ja već vama!

Izmjerila je temperaturu koja, na žalost, nije htjela da poraste, tako da je bilo potrebno da sama obradi neposlušni termometar. Umočila ga je u vrući čaj i živin stupac skoči na četrdeset četiri stupnja. Ona se sjeti da je negdje čitala da ljudi umiru već kod četrdeset dva stupnja. Da ohladi tvrdoglavi instrument umoči ga u čašu ledene vode koju joj je Beatrice donijela, našto se živa povuče u malu kuglicu na donjem kraju termometra. To je, međutim, očito bila temperatura koja je pristajala samo lešinama. Ali ipak, pošto ga je dosta dugo tresla, ribala i izmjenično kupala u vrućem čaju i hladnoj vodi, uspjela je termometar navesti na to da pokaže efektanu temperaturu od trideset devet, šest.

Sat kasnije bila je pokrivena crvenim mrljama i bubuljicama koje su na njezinoj finoj koži plivale kao otoci i kontinenti na geografskoj karti. Okrenula se k zidu i najradije bi umrla. U polusvjesnom stanju koje je bilo slično snu čula je kako njezini roditelji šapuću s Beaticom, a tu je bio i dr Bry-ant. Stresao ju je, a tresao je i glavom, tresao je termometar i tri puta upitao je li Mrs. Ballard posve sigurna da Ann nije jela majonezu od jastoga. — Jer sjećate li se, misis Ballard, kakav nam je strah kao četvorogodišnja djevojčica utjerala u kosti dok nismo ustanovili da joj od jastoga iskaču bu-buljice? — Mrs. Ballard i Beatrice izjaviše jednoglasno da apsolutno sigurno znaju da Annie nije pojela ništa zabranjeno, jer od jučer ujutro uopće gotovo nije ništa jela, a osim toga dijete neće ni da dirne u jastoga sve kad bi joj za to daM. i tisuću dolara. I tako dr Brvantu nije preostalo ništa nego da, gladeći bradu, blagim riječima izjavi da se, na žalost, čini da je mala Annie oboljela od šarlaha, doduše od lakog šarlaha, ali ipak od šarlaha.

Pokazat ću ja već vama, vama s vašim izletom bez mene. Pokazat ću ja vama, pomisli Annie. Maud su odmah poslali na suprotnu obalu zaljeva, u Belvedere, gdje je baka Ballard stanovala u maloj ladanjskoj kući. Ni Mr. Ballard nije smio ulaziti u bolesničku sobu, jer nije mogao



razumijem, moram znati što mi se dogodilo i zašto se to dogodilo upravo meni, meni koja još nikome nisam učinila ništa nažao.

72

Učinilo joj se kao da malo podalje stoji neki čovjek nepomičan u magli. Oči su joj bile još dobre, srećom, samo s ušima je imala malo poteškoća. U njima joj je šumjelo, čula je neko neugodno šuškanje i neku zvonjavu čim bi se umorila.

No, umornost nije prava riječ z\*a ono kako se sada osjećam, pomisli Mrs. Ambros kao da nekom predbacuje, a zatim domahne onom čovjeku u magli i pozove ga u pomoć. Glas joj je zvučao slabo i veoma osamljeno, a čovjek je stajao nepomičan, i to ju je plašilo. „Ne budi tako glupa, sablasti ne postoje“, ukori sama sebe jer je bilo posve jasno da tu nitko ne stoji na putu, pa ni Florijamov duh, već da je to samo zakržljalo vrbino stablo. Zahvalna zbog oslonca koji joj je dalo, nasloni Ann leđa na grubu koru stabla da se jednu minutu odmori.

Čekaj da vidim, pomisli, moram sve sebi razjasniti. Moram se sjetiti kakav je čovjek bio Flori-jao i zašto sam se toliko zaljubila u njega. Jedina je pogreška bila, ako je uopće bila pogreška, da sam ga htjela samo za sebe, čitavog Florijana, i to zauvijek. Ah, bože, da, onog ljeta u Beču, onda sam ja, mlada djevojka zaista mogla izgubiti glavu, jer je Flori jan onda bio sjajan, blještav, glasovit, posve drukčiji od svih onih ljudi koje sam poznavala. Tko zna, možda je upravo zato bilo tako teško s njime.

Njegove zelene oči, pomisli Mrs. Ambros i pri tom se poče smješkat. Odmaknula se od isušenog stabla kao da mora poslušati neki zov i krenula naprijed. Pred njom je lebdjela Florijanova slika, tako jasna, tako dohvatljiva da ju je gotovo mogla dotaći: njegove dugoljaste zelene oči čije vanjske kutove podižu uvis snažne visoke jagodične kosti, teški očni kapci, trepavice tako guste i dugačke da se u njima hvatalo svjetlo, iako su se oči sakrivale u sumraku dubokih očnih duplji.

Da vidimo čega se još mogu sjetiti? Imao je nemirne ruke, kratko odrezane nokte, mršave prste s proširenim vršcima, kao žaba, kako ga je kasnijih godina često zadirkivala.

Neprekidno je gladio, masirao, milovao sve što god bi mu palo u ruke, izvlačio je niti iz jednostavne zelene sofe u takozvanom salonu njegove majke, cupkao suhe listove s njezinih biljki u loncima, igrao se bakrenim novčićem

73

na lančiću od sata koji mu je Brahms nakon jednog koncerta poklonio kao talisman. Prije svakog koncerta sjedio je ukočen i kao slijep u sobi za umjetnike, kao kip nekog iščezlog faraona. Ruke su mu bile obučene u debele vunene rukavice koje mu je splela njegova majka; hladne su i pune straha ležale na koljenima. Kad ga je Angelina prvi put vidjela takvoga, neugodno su je se dojmili njegov strah i njegova slabost, pa mu to zapravo nikada nije oprostila. Maud je, naprotiv, u takvim prilikama bila puna samilosti i postupala s njime kao s jednini od njezine dojenčadi iz nahodišta, dok je Maus i u pozadini na kuhalu podgrij avala neku odvratnu mješavinu, nešto što je trebalo da posluži za umirenje Florijanovih živaca upravo kao da je žena koju su spopali trudovi. Zimica prije svakog koncerta i znojenje nakon njega, nebesa, tko je ikad pomislio na te rijeke znoja povezane sa sjajem i slavom jednog virtuoz! Pripazi, Flori, ovdje malo puše, ne smiješ se prehladiti, podigni ogrlicu na ogrtaču, zatvori vrata, dopusti da Maus ponese tvoje note. Odvratno!

Promatrala ga je sva smetena, jer nije postojao samo jedan Florijan Ambros, već ih je bilo mnogo oi svi su bili različiti. Ona nesretna kukavica u sobi za umjetnike mije mogla biti isti čovjek kao što je bio samosvjesni i veliki virtuoz koji je vladao svima, a virtuoz je postao čim je izašao na koncertni podij. Flori jan Ambros je imao dva lica. Jedno za publiku, a drugo u privatnom životu. Flori jan Ambros iz godina velikog uspjeha i slave bio je potpuno različit od kasnijeg tragičnog Florijana Aimbrosa iz doba propadanja. On je sve bio istodobno: uljudan kao kralj i brutalan kao lučki radnik, pun nestrpljive tvrdoglavosti u mekim stvarima i

gotovo previše popustljiv u drugima. Bio je hladan i strastven, grub i nježan, mogao je biti vjeran i unatoč tome varati, bio je odviše tvrd a i odviše mekan.

— Zaboga, Florijame, zar esd zaista potpuno bez karaktera? — optužila ga je ona.

— Žao mi je, ljubavi moja, ali bojim se da čitava moja zaliha karaktera prelazi u muziku.

Tako je, eto, bog stvorio nas muzičare: nedostatni smo.

74

Suprotnosti u njegovoj naravi nisu joj nikada dopustile da se smiri. Florijan je mogao biti najljubezniji i najpažljiviji prijatelj, da, kadšto bi njegov pogled počivao na mjoj s izrazom koji je bio jednak nijemoj i strastvenoj izjavi ljubavi, a kad bi joj pomogao da uđe u kočiju ili ma da samo obuče ogrtač, mogao je to pretvoriti u milovanje pod kojim bi zadrhtala. Ali, unatoč tome, u drugim je prilikama bio ogorčen i povučen u sebe, ohol, odsutan duhom, nepodnošljivo mlohav i nemaran u stvarima koje su za nju bile najvažnije: tako, na primjer, u pogledu svoje glasovitosti, svoje popularnosti, svoga sjaja u čijoj je sjeni živjela, u šaptu punom udivljenja koji ih je pratio gdje god bi se zajedno pojavili ...

Onaj briljantni stranac kojega je prvi put srela u izrezbarenoj, ukrašenoj, pretjerano bogato namještenoj kući svojih roditelja, jedva da je išta bio sličan njezinu ljubavniku, njezinu mužu i njezinu protivniku kasnijih godina. Nije bio sličan ni onom sijedom, iznurenom, bolesnom čovjeku koji je mih-ran i nepristupačan venuo u stražnjoj sobi njihova otrcanog stana i koji je, još uvijek uljudan i brutalan, bezobziran i neshvatljiv sve do kraja, otišao i ostavio je kao udovicu. Ali ono najgore bila je oštra, reska i smrtonosna razlika između Maudinog muža i njezinog vlastitog muža; jedan je od njih bio privržen, pun ljubavi i nježnosti, a drugi porugljiv, razdražljiv i nepristupačan. Ipak je to jedan isti čovjek: Florijan.

— Što se to zapravo zbiva s nama, Flori? Zašto nismo sretni sada kad smo konačno vjenčani? — tužila se ona posizujući za njim u onom prostranom Ništa koje je ležalo između njih razdvajajući ih. — Zar me uopće ne voliš?

— Gospode, uvijek ista stara pjesma: zar me baš ništa ne voliš, zar me baš ništa ne voliš, zar me baš ništa ne voliš. Da, zlato moje, ja te volim, ali mi je dojadilo da uvijek govorim jedno isto kao dresirana papiga. Upravo sada imam u glavi nešto drugo, a ne da se tebi udvaram, ali ti se ne zanimaš ni za što drugo osim za samu sebe; to uvijek stoji između tebe i sreće, tvoje i moje i naše sreće. Ti ne razumiješ ništa osim ono što je izvana, a te su vanj-

75

ske stvari uvijek obične i istrošene i nisu potpuno čiste. Ti dodiruješ samo površinu i nikad ne znaš što se iza nje skriva.

— lijepo, a što se zapravo iza njih skriva? Jesi li ikada pokušao da oguliš kožicu s luka? Skidaš sloj za slojem, a na kraju ne ostaje ništa. Suze ti navru na oči i nos ti pocrveni, inače ništa — gorko je odgovorila ona. To je bilo godine 1912. Maud je umrla prije više od tri godine, Florijanov prvi koncert u Parizu nije uspio, drugoga je otkazao, a one četiri tisuće tri stotine dvadeset četiri dolara koje su izdali za pripremu i za golemu reklamu bile su izbačene kroz prozor.

— Ah, da, Angelina, ja doduše nisam glavica luka, ali htio bih ti dokazati da se ispod naše kože može mnogo toga naći. Cio jedan svijet živaca i žila, crvena krv i H<sub>2</sub>O više NaCl, od kojih se sastoje naše suze, čitava alkemija u kojoj se destilira glazba. Pri tom nisam uzeo u obzir moždane ćelije i misli što ih one proizvode, pritajene želje, besplodno žaljenje, brodove naših snova koji nikad ne pristanu ...

Veliki bože, kako su joj samo dojadile njegove velike riječi i njegov neizlječivo stran izgovor i kako su je samo zamorili njezini naponi da ga opet učini on'im čovjekom kakav je bio prije Maudine smrti. Kako ju je samo iscrpio nastojanje da još jednom spasi njegovu prekinutu karijeru i njegovu glasovitost koja se gubila u magli.

— Zaista ne znam što je to s tobom, Flori, nikad ne znam kako nas dvoje stojimo. Ponekad mi se čini kao da ne govorimo istim jezikom.

— Stvarno i ne govorimo. To si morala opaziti već prvoga časa kad si stigla u Beč, sjećaš li se? Beč te je isto tako razočarao kao što sam te i ja razočarao. Ti i ja, mi smo dva potpuno različita kontinenta, draga moja, i što god činimo, uvijek će između nas ležati Atlantski ocean, uvijek.

— Molim te, nemoj reći „uvijek“, jer to me čini previše nesretnom. Zašto te ja samo tako teško shvaćam?

— Šteta, draga moja, sklopila si loš posao. *Alegro non troppo*, Schubertov trio, Beethovenova sona-

76

ta, komorna glazba: to sam ja. Zbirka stvari do jih tebi nije ništa stalo, među ostalim moje evropsko podrijetlo. Nisi razumjela Beč, zašto da razumiješ mene? Beč će sa svim svojim sitnim otrcanostima i svojim velikim tradicijama uvijek ostati moja domovina, ali za tebe je on samo hrpa starudije.

— Glupost, ti si postao američki građanin. Voliš Ameriku, zar ne? A voliš i mene? Ili, zar me više uopće ne voliš? Florijane, ah, Florijane...

— Nemoj plakati, anđelčiču moj, dođi k meni, poljubi me, Angelina.

I prepirka se završila kao sve ostale: u jednom gladnom i očajnom zagrljaju na groblju njihovih tisuću zakopanih nesporazuma ...

Ljeto 1898. Godina kad je stari car Franjo Josip slavio svoj pedeset godišnji jubilej i kad je Thomas Cook and Son's upravio rijetku struju američkih putnika u svečani stari carski grad.

— Evo nas, dakle, ovdje, tipični Mark Twainovi „Innocents abroad“ — rekao je Mr. Ballard očito radosno stišćući ruku Florijana Ambrosa. Maud i Angelina stajale su po strani i uljudno čekale da dođu na red. Maudini obrazi bili su tamno crveni a na golom joj je vratu kucala jedna žila. Angelinino je lice, naprotiv, bilo bijelo i prozirno, premda je prije velikog susreta pokušala da ga natare i tako natjera u njega malo boje.

Ambrosa je izdao dah kad ju je ugledao u njezinoj svijetlozelenoj haljini koja je tako dobro isticala njezinu finu put plavokose djevojke. — Angelina, gospode! Kako ste samo postali lijepi i visoki! — reče poluglasno prije nego što se uopće sjetio da mora poljubiti ruku Mrs. Ballard. Maudinu ruku nije ovaj puta poljubio već ju je samo stisnuo, gotovo kao da je ona kakav mladić. — Izgledate mnogo bolje, Maud, nego što ste izgledali kad smo se posljednji put sreli — izjavi on, a onda se obrati roditeljima: — Kad sam zimus svirao u Lausanne, Maud je bila jako prehladna ali unatoč tome je došla na moj koncert. Maud je zimu provela u pan-sionatu madame Cecile Revires u koji je godinu dana

77

ranije Mrs. Bencinger poslala svoju kćer Carolinu i u koji je u rujnu trebala otići Annie.

Angelina se bojala da bi Mr. Ambros mogao spomenuti njezino pismo, ali on to nije učinio i tako je od samog početka između njih postojalo nešto slično važnoj tajni. U pismu je samo usput spomenula njihovu grand tour, ali, zapravo je postojala velika opasnost da će je ostaviti kod kuće pod zaštitom bake Ballard. To što je unatoč svemu stajala u predvorju hotela Bristol sučelice Florijanu Ambrosu, bila je odlučna pobjeda stečena u bici napoleonskih razmjera. Kad je čula za majčin plan da pođe po Maud u Lausanne i da s njome paradira po čitavoj Evropi, morala je Ann napeti čitavu snagu volje da ne izazove nikakvu scenu prije nego što je stigla u svoju spavaonicu. — To je strašna besramnost, jednostavno užas, i ako misle da mi to mogu učiniti, oho, pokazat ću ja njima, već ću ja njima pokazati. Od Mrs. Ballard ne možemo ništa drugo očekivati, ali otac, kako on može tako nešto dopustiti? Ta zar je on papučar? Zašto dopušta da one rade što god hoće?

Jolly, sad već odrastao pas, zacvili i pobjegne, a Beatrice promrmlja da su svi muškarci jednaki. — Možda tvoj tata mora popustiti jer želi da vikend provede na posjedu.

— Kakve veze ima posjed s time?

— Niente, niente, madonna mia, Beatrice neće ništa reći, ti si još premlada, bambina, da to shvatiš. Sad moraš misliti sačmo na sebe.

— Budi uvjerena da ću to i učiniti — odvrati Ann.

Nije ona bila kriva ako ju je ograničenost njezine majke tu i tamo silila da primijeni male diplomatske laži iz nužde. I da Mrs. Ballard nije bila tako radoznala i indiskretna, ne bi pročitala pismo koje je Angelina naglo nadrljala i ostavila među časopisima na stolu u predvorju. To je pismo bilo adresirano na J. W. O'Shaughnessyja, esquire, a on više nije bio srednjoškolac već kočničar na žicanoj željeznici. Nedavno je Angelina otkrila svoj talent za

78  
pisanje efektnih pisama, a epistula koju je pronašla Mrs. Ballard govorila je upravo strašno jasnim jezikom:

„Johnny, ljubljeno moje zlato!

I danju i noću mislim na tebe i ne mogu sebi pomoći premda znam da je to krivo. Da, najdraži Johnny, možemo se sutra sastati, na našem uobičajenom mjestu, u uobičajeno vrijeme. Ali moraš mi obećati, Johnny, da nećeš navaljivati na mene i da me nećeš plašiti i da nećeš raditi ništa što ti ne mogu dopustiti.

Tvoja mala Annie, zauvijek XXX

P. s. Svaki mali križ znači, ti već znaš što. Sutra će toga biti i više."

Kočničari žičane željeznice bili su poznati po svojoj snazi i svojim ljubavnim pustolovinama pa nije bilo rijetko da su se mlade dame iz dobrih starih obitelji našle zapletene u skandal s kojim od ovih pristalih momaka. Nakon takvih žaljenja vrijednih događaja bilo je uobičajeno da se mlade dame pošalju na putovanje, u Chicago ili u New York ili, ako je to obitelj sebi mogla priuštiti, čak u Evropu, odakle se prijestupnica nakon nekoig vremena vraćala svježe polirana, zasićena kulturom i odviše profinjena za primitivne čari jednog kočničara. I Carolinu Bensinger su s tog istog razloga ukrcali za Lozanu, a od travnja je bila sretno udata za Jamesa Brooksa II, mlađeg sina bogatog Mnelo Park Bro-oksa.

Kako je bilo predviđeno, Angelinino lukavo pismo odnijelo ju je čarobnjačkom snagom letećeg saga iz San Franciska u hotel Bristol u Beču. Johnny je ispunioi svoju svrhu. Ne smijem zaboraviti da mu pošaljem dopisnicu, pomisli Angelina.

— Eto, sad smo dakle ovdje — reče ona. — Da, sad ste ovdje — odgovori Mr. Ambros ne baš osobito duhovito. A onda, upravo kao i onoga nezaboravnog dana u sobi za glazbu, uze on Angelininu ruku u svoju (srećom imala je dovoljno prisutnosti duha da skinе rukavicu) a svoju drugu ruku položi na njezinu. I eto, opet je bilo ovdje, sve je opet bilo ovdje:

79

električni šok, slatkoća, težina u koljenima i čežnja za još više toga, više, više, sve...

— Lijepi mali hoteli — prijazno će Mr. Ballard. — Ni usporediti se ne može s našim Palače hotelom

— umiješa se Mrs. Ballard. — Ali ima cachet — doda Maud svojim opreznim pansionatskim francuskim jezikom. — Možeš ti to nazvati kako god hoćeš, meni se čini prilično otrcan. Nemam baš mnogo povjerenja u, kako da se izrazim, neke potrebne higijenske uređaje — reče Mrs. Ballard pocrvenjevši ispod svog rižmog pudera. Mr. Ambros je još uvijek držao Ange-lininu ruku u svojim proslavljenim prstima.

Na brodu su upoznali nekog Mr. Hoppera, Clide Hoppera, visokog dobra dva metra, Engleza od dvije cente s crvenkastoplavom čupavom kosom iznad iz-brazdana čela. Bio je to neki ljudi momak, pun humora, snage i pustolovnih pripovijesti. Imao je plantaže čaja na Cevlonu i veoma se zanimao za lijepu, mlađu Ballardovu djevojku. Budući da je Hopper, tako reći, predstavljao glavni zgoditak među svom raspoloživom gospodom na palubi S. S. Majestica, Ann je dopustila da joj on izražava svoje malo nametljivo udivljenje. Svakog jutra prešla je s njime četiri puta palubu, svake je večeri plesala s njime i jedne noći, punoj mjesečine, dopustila mu je da joj pokaže najgornju palubu. U gustoj crnoj sjeni dim-naka Hopper ju je



zgrabio i nasilno izljubio. Ange-lina se, doduše, osjećala iskreno povrijeđenom zbog toga nezgrapnog napadaja, ali je ipak donekle uživala u tome što je muškarac zbog nje mogao tako izgubiti glavu. — Vi se zaboravljate, mister Hopper — strogo inu je rekla. Hopper, odjednom posve malen, ponizan i spreman za pokoru, zamolio ju je za oprostjenje i nespretno pokušao da joj razjasni kakvu silnu potrebu osjeća za profinjenim druženjem s mladim damama kojega se tolikih godina morao odricati.

U međuvremenu su se Mr. Hopper i Mr. Ballard uz nekoliko čaša dobro sprijateljili i Mr. Ballard je spomenuo, ne bez određenog udivljenja, kako Hopper izvrsno podnosi piće, („Moramo priznati Englezima da pri piću ne gube držanje.“) i ima poduzetni duh. Kako se činilo, na plantažama Cevloona bilo je

80

poteškoća s nekim kukcima i Mr. Hopper je pohodio Sjedinjene Države da se informira o izgledima za uzgoj šećerne trstike. U obzir je uzeo i Kubu, ali ondje su neprekidno vladali ratovi, ustanci i revolucije. Mr. Ballard mu je predložio Havajske otoke kao bolji teren za šecemo plantaže.

Angelina jo primijetila da su njezini roditelji hrabрили Mr. Hoppera u njegovim nastojanjima. I zaista jo mnogo toga govorilo za nj. Mr. Hopper je bio Englez, pa je već i to značilo prednost, a nije sakrivao da je u kolonijama stekao lijepu svoticu. Govorio je o lovovima na tigrove kao da se radilo o kunićima. Mr. Hopper je manje spominjao svoju malariju nego što se otac tužio na običnu hunjavicu. Poklonio je Angelini za uspomenu tri metra dugačku kožu jedne ordjaške zmije, i nemarno joj pokazao šaku punu safira stručno okrenuvši ruku tako da su zasjale zvjezd'ice u njima. — Nije to ništa osobito, kod nas leže ti kamenčići na cesti.

Malo-pomalo postao je Mr. Hopper slikovita romantična figura, osobito kad ga je Angelina predočavala sebi kao gospodara jedne rulje smeđih robova koiu nisu radili ništa drugo osim što su za njega pobirali safire krupne kao kamenje za taracanje ulica. Uostalom, poljubac što ga joj je silom ugrabio, nije bio baš potpuno neugodan.

Uživala je u tome što smiješkom ili tobožnjom srdžbom može toga upravo strašno jakoga i moćnoga Mr. Hoppera dovesti u stanje ponizne bespomoćnosti. Jednom riječi, Angelina je ustanovila da je Mr. Hopper čovjek kojega može omotati oko svog sitnog malog prsta kad god joj se to prohtje.

Ali u trenutku kad je Florijan Ambros položio njezinu ruku u svoje dugačke, glasovite, izvrsno plaćene prste, prestao je Mr. Hopper postojati i nestao je u zraku kao oblačić dima. Ne smijem zaboraviti da mu pošaljem dopisnicu, pomisli Angelina.

— To je dakle Beč — reče Mr. Ballard. Pošli su u pohode majci Mr. Ambrosa. Tri su dame i njdhova tri mala suncobrana bili na stražnjem sjedalu iznajmljene kočije, dok su oba gospodina, sjedeći na pomoćnom sjedalu, pokušavala da nekamo smjeste svoje dugačke noge i fina koljena. — Tako dakle izgleda

6 Čuvajte se sama

81

vaš lijepi Beč — rekao je otac spreman da uživa u znamenitostima kao i ostali putnici. No, tako je izgledao, i što sad? Sive zgrade, kuće su bile niske, ali ulice su pak bile uske i tamne u sjeni. U perivojima si mogao vidjeti upravo začuđujuće skupine loših pasa, a na ulicama je prevladavao začuđujući veliki broj uniformi punih važnosti, bar tako se činilo američkim posjetiocima. Kestenova stabla stajala su u malim barama od izbljedjelih otpalih cvjetova, a grozdovi na grmovima jorgovana izgledali su kao ukiseljena krema od malina. — Nije baš tako veseo kao što sam ja sebi predočavao, taj vaš Beč — rekao je Mr. Ballard malo potišteno.

— Dragi bože, a zašto bismo trebali biti tako veseli? — odvrati Florijan. — Mi smo melankoličan narod i zato izmišljamo tolike viceve, osobito o nama samima. Takvi se

rađamo, mudri, umorni i stari, a naši prijatelji nas moraju uzeti onakve kakvi jesmo, skeptične i malo degenerirane.

Sve je pobuđivalo isti dojam otrcanosti, istrošenosti, činilo se da sve treba popraviti i nanovo oličiti, pa čak i lica mladih ljudi. Osim toga Beč je bio prljav grad. I u San Francisku je bilo mnogo prljavštine, ali prljavština je u San Francisku bila nešto posve drugo: isprala ju je magla, filtrirao ju je slani zrak, prosijao vjetar, i ta je prljavština bila nekako nova i svježija kao da su je svako jutro unosili u grad zajedno s povrćem i voćem. Naprotiv, činilo se da je bečka prljavština ležala ovdje nekoliko stoljeća i što je starija postajala, to više kao da se sviđala Bečanima. Crkveni tornjevi i kupole, posve drukčiji nego u Americi, nisu imali ni mrvice politure, a spomenici u perivojima i neupadljive fasade palača izgledali su istrošeno, upravo tako kao da se nitko nije trudio da sa njih očisti zelenu patinu i si-vosmeđu koru starosti.

— A smijemo li vas upitati gdje se nalazi vas plavi Dunav? — upita Mr. Ballard, i odista, Mr. Am~ broš to nije tačno znao. — Ah, negdje tamo vani gdje lisice požele jedna drugoj laku noć. Ja ga nikada nisam vidio, ali vele da nije plav već žut kao graškova juha.

— Tako dakle. Onda se bar nadam da u Beči« još uvijek plešu valcer? malo potišteno dobaci Ballard.

82

— Da, to se može pretpostaviti; za vrijeme jubilarnog mjeseca sigurno će se plesati. Tu je, na primjer, veliki jubilarni ples i čitav će dvor biti prisutan, plemstvo, društvena kroma. Kad je opazio napetost na licu Mrs. Ballard, Florijan nemarno dobaci: — Ako vam je stalo do toga, milostiva gospođo, mogu zamoliti Jožija da vam nabavi pozivnicu. Ali opominjem vas, to će biti jedna od onih strašno ekskluzivnih i užasno dosadnih priredbi.

— Smiješno ime, Joži. Što je taj Joži? Ciganin? Svira li i on violinu? Ili je možda kakav plesač?

Florijan se prijazno nasmije u zagrijano Lice Mrs. Ballard. — Da, on je u neku ruku pomalo od svega toga. Ali zapravo je moj prijatelj Joži jedan nadvojvoda, Josephus Albertus, jedan od nećaka njegova veličanstva.

Nakon toga je slijedila dugačka potištena šutnja sve dok naposljetku Mr. Ballard nije pod nogama osjetio čvrsto demokratsko tlo: — Govori se da su isvi ti vaši nadvojvode lakomisleni besposličari i prijatelji žena.

— To je potpuno tačno, ali vrlo su ljubezni i simpatični. Ja vrlo volim svog prijatelja Jožija jer on se zaista razumije u glazbu.

— Možete li s njime razgovarati kao s običnim ljudima? — zapanjeno upita Mrs. Ballard i — A zašto ne bi moglo? Ja sviram prvu violinu u našem gudačkom kvartetu, a on drugu. Sviramo komornu glazbu svake srijede, u njegovoj maloj palači

: O bože, umalo što nisam zaboravila kako si divan, Florijane, pomisli Angelina. Poljubila bih te, odmah

'■[ sada, ovdje, u ovom času; i tebi bi se to svidjelo, zar ne? O da, to bi ti se svidjelo.

Kola se zakoturaše preko mosta koji se pružao iznad neke vode neugodnog zadaha u pretjerano širokom koritu, a zatim dalje kraj tržnice koja je bila upravo neopisivo bučna, a velika i šarena kao na kakvom proštenju. Probili su se kroz gusti prostački zadah luka i kiselog zelja, ribe, sira i truloga voća, a Florijan reče: Molim, ovdje moramo izaći iz kola.

Moja majka stanuje tamo prijeko a mi se ne

6\*

83

smijemo provesti kroz Naschmarkt. Moram vas, na žalost, zamoliti da tih nekoliko koraka pri jedete pješke.

Malo potišteno podigoše Ballardove dame svoje dugačKe suKnje i satnim koracima prijedošE preko bara i skliskog kamenja kolnika, preko mokrih dasaka i trulih otpadaka tržnice. Oko njih su prodavačice širokih bokova pjevajući izvikivale svoju robu. Bio je to cio zbor stranih oporih glasova koji su se pogađali, svađali i prepirali. Mišićavi momci te-toviranih ruku gurali

su se kroz mnoštvo a neki mesarski momak noseći na leđima polovinu teleta umalo da nije krvlju pošticao njihove nove ljetne haljine. Pitale su same sebe, u što su se to upustile i iz kakvih je opskurnih i neugodnih početaka njihov elegantni prijatelj pronašao svoj put na visove slave.

Njihove neugodne slutnje porastoše kad ih je Ambros uljudnom kretnjom pozvao da kroz uski ulaz uđu u neku zapuštenu kuću na sredini trga. Prošle su kroz uski tamni hodnik zakrčen praznom vinskom buradi. U hodniku nije bilo nikakve druge rasvjete osim crvene svjetiljčice ispod slike jedne Madone. Zatim je došlo malo dvorište s neravnom kaldrmom u Voiem su u neredu stajali sanduci, bačve i ručna kolica. Jedno je orahovo stablo domahivalo zelenim granama iznad izbljedjelog zida pokrivenog crtari-jama što su ih djeca kredom narisala na njemu; bile su to iste one crtarije kao u svim zemljama svijeta, tako jasne simbolike da su dame brzo skrenule pogled s njih. Florijan je, međutim, upravo ondje zastao: — Ovdje vam se mora svidjeti, zar ne — izjavio je oduševljeno se smiješeći: Ovdje se nalazimo u „Kući slobode“ koja je svoje ime dobila po tome što u davna vremena nisu smjeli progoniti nikoga tko se zaklonio unutar njezinih zidova. A ovo ovdje — izjavi široko mahnuvši rukom, kad su ušli u drugo, veće dvorište, — je mjesto na kojem je stajala mala Mozartova vrtna kuća. Sjećate li se, Maud? Obećao sam da ću vam jednom pokazati mjesto gdje je komponirao Čarobnu frulu. A sad ste zaista ovdje; jedva da to mogu i povjerovati.

Angelina odjednom osjeti da je odgurnuta u stranu. Okolina nije bila baš uzvišena: tik ispred

84

njihova nosa dizala su dva čovjeka u nečistim bijelim pregačama golemo okrugle ementaler sireve iz velikih sanduka a miris sira je u njoj uvijek izazivao malu mučninu. Ona uhvati Florijana ispod ruke da ga odvuče dalje j potraži njegov pogled. — Ah, Flori jane, lako Kam uzbuđena i sve me se to silno doimlje. Morate mi pokazati sve i mnogo mi pripovijeda!// o Mozartu i, o, baš o Mozartu. Sama se sebi činim takvom neznačicom, ali vi ćete me naučiti svih onih tisuću stvari koje bih trebala znati. O Mozartu, na primjer, to mi obećajete, zar ne? Mrs. Ballard, vrlo čvrsto uklještena u svoj visoki steznik, poče soptati kad se onih nekoliko nagoviještenih koraka rasteglo u beskrajno prolaženje kroz svakovrsna dvorišta, kroz veže, ispod lukova, uz hodnike i niz njih, kroz pravu zbrku stepeništa i stepenica.

— Vidite „Kuća slobode“ je mali svijet za sebe — rastumači Florijan. — Ovdje živi vrlo mnogo ljudi pa su već više stoljeća živjeli tako vrata uz vrata, bogataši i siromasi, bez obzira na to jesu li bili visokog podrijetla ili su dolazili posve odozdo. Postolar u istom hodniku s knegtinjom, ulična djevojka kraj doktora teologije, bogata obitelj koja se služi istom toaletom kao i sušicava švelja i njezin pijani besposličar od muža. Mislim da bi to u Americi nazvali demokratskim načinom života.

Za Ballardove koji su potjecali iz demokracije u kojoj se radilo ne samo o tome u kojem dijelu grada stanujete, već je, štoviše, u njihovu neelastičnom i neizmjenjivom društvenom poretku čak predstavljalo veliku razliku ako je netko stanovao u pogrešnom bloku kuća ili na onoj strani ulice koja nije bila baš najotmenija, ta je kuća bila neshvatljivi kuriozitet i zapravo nije bila baš posve besprijekorna, zar ne? Prošli su kroz još jedna niska vrata, uspeli se uskim stepenicama u kojima su se miješali šumovi i mirisi kuće u stražnjem dvorištu, sve dok se nisu zaustavili ispred nekih drugih niskih bijelih vrata. Ona se otvoriše kao nekom čarolijom i pred njima se pojavi neki visoki starac u otrcanoj uniformi koja mu je loše pristajala, s bijelim rukavicama na golemim rukama.

85

— Je li generalica kod kuće? — upita Florijan.

— Na zapovijed, vaša milosti. Milostiva gospođa očekuje gospodu.

Ballardove nije više moglo ništa baš lako zapanjiti nakon što su prije dva tjedna u Londonu upoznali različite znamenitosti i kojekakve ekscentrične figure. Unatoč tome su se začudili i

malo smeli kad ih je Florijan predstavio svojoj majci. Niskog stasa ali uspravna i živahna, generalica je Drimila goste među portretima pokoljenja Ambrosovih, potamnje-lim od starosti koji su visili na niskim zidovima malog salona. Njezina sjajna crna kosa počesljana u visoku frizuru sličnu tanjuru punom kupina („Kosu bojadišem ekstraktom od oraha: to je stari obiteljski recept; sijede žene su nešto strašno, trebalo bi ih zatući", rekla je ona), oči su joj bile tako crne i vatrene da su Angelinu podsjetile na šljive u rakiji. Kratka debela crna cigara bila je čvrsto usađena među najbjele zube koje sebi čovjek može uopće predočiti. Smijala se najširim i najvećim ustima koje je jedna žena mogla sebi dopustiti, a osim toga je taj divlji, crveni raspor bio bez ikakve suzdržanosti tako premazan crvenilom kako se u San Francisku ne bi usudile učiniti ni žene sumnjiva glasa koje su se potucale među publikom i na pozornici Orfeu-ma. Obrve su joj bile guste i čupave kao brkovi a njezine male ruke finih kostiju neprekidno su se kretale, izražajno i kao da govore ondje gdje govor nije bio dovoljan. Vesela, mudra i bez ikakva prenemaganja u govoru generalica je nesumnjivo bila velika dama, ali, Ballardovi pomisliše, malo neobična, da ne kažemo malo luckasta. Pet minuta pošto je Florijan predstavio obitelj Ballard svojoj majci otvoriše se vrata susjedne prostorije i iz njih izviri Mausino neupadljivo lice promatrajući Florijana svojim okruglim, krupnim, sovu-ljaginim očima. Ne obazirući se na posjetioce, a možda ih čak ni ne primjećujući, dobacila je svojim tvrdim njemačkim jezikom nekoliko zapovjednih riječi, a Florijan smjesta skoči na noge i promrmlja neko nejasno objašnjenje: — Važna proba, ne mogu otkazati, vraćam se u pola pet — i izjuri kroz vrata a da se uopće nije oprostio od njih.

66

— No, eto, sad je pobjegao, taj moj Flori! Čovjek bi mogao pomisliti da ima ugovoreni sastanak s Valeriennom, sigurno ste u Americi čuli o njoj, to je najglasovitija bečka amoureuse, ali molim, ni govora, to je samo onaj tusti, zlovoljni, stari čelavi momak, njegov stari učitelj, koji je još studirao s gospodinom Brahmsom. Morate, naime, znati da je moj sin Flori bijelo janje među samim crnima, sni-ježnobijelo malo janješce, pa uopće ne znam kako je zapao u to Ambrosovo stado crno poput gavrana. Unatrag pet pokoljenja svaki je Ambros bio vojnik, oficir, pogledajte samo četiri Florijanova brata, svi u konjici, njegov je pokojni otac također bio dobar vojnik, dobar oficir, pristojan general. I sve moje tri kćeri udale su se za oficire. Možete mi vjerovati, gospođo Ballard, kad imaš sinove u konjici i kad za kćeri moraš platiti oficirsku jamčevinu, onda to nije jeftina šala! Da, i kako sam rekla, devet godina nakon najmlađega, došao je taj zakašnjeli sin, taj Flori, no da, možda smo zaista bdli malo neoprezni, i, voila l'omelette! Već od samog rođenja bio je posve drukčiji od ostalih. Tek što mu je bilo tri tjedna, već je pokušao da digne glavicu. A znate zašto? Cuo je trubača gdje svira reveille. Trebali ste samo vidjeti kako se general smijao i kako umalo da nije dječaćića uzdigao do stropa. „Izvršno, kadetu Ambros, viknuo je, mirno! Revedlle! Jednom ćeš postati dobar vojnik!" Koješta! Od toga nije bilo ništa. Moj Flori ne trpi vojnike i aišta mu nije stalo do uniforme, puca kao noćobdija a njegovo mačevanje ne vrijedi na pola pišljiva boba, i Isuse, Marijo i Josipe, trebali biste šta samo vidjeti na konju! Pljesnuo je o njega kao kvargla, ali molim lijepo, možda gospoda ne znaju što je kvargla. To je tako jedna vrst malenog, jeftinog, smrdljivog sira kojega jedu radnici u ciglani i slični ljudi. Prava je sramota: Ambros kojemu nije stalo do konja. „Majko", rekao mi je, „ja imam samo dva alata, jednu desnu ruku i jednu lijevu pa ako padnem s konja i slomim jednu od tih ruku, onda sam odsvirao". Već kao mali dječak nije mario ni za što osim za učenje, čitanje i studije, a dušu je izgubio gudeći. Osluškivao je sam sebe, i čitav je bio uho-. „Znaš li posve sigurno da nisi imala odnošaj s onim čardaškim violinistom iz Temišvara?"

87

zadirktivao me je general. Da, zaista je moguće da sam malo previše pogledavala Laj osa kad sam bila u drugom stanju. Da sam samo znala što će iz toga ispasti, ne bih to učinila. Ili, možda bih ipak učinila, svima u linat. Kadšto razmišljam o tome, da sam u ono vrijeme još

malo više gledala toga Ciganina, možda moj Flori ne bi tako ozbiljno shvaćao svoju glazbu; molim lijepo, pojedite još komadić kuglofa, sama sam ga ispekla i znate li u čemu je njegova tajna? Uspije samo onda ako uzmete dvanaest jaja; kakvu kavu volite? Za mene ne može nikada biti dovoljno crna i jaka. Ali možda bi mlade dame voljele malo tučenog vrhnja na kavu? Ne, ne, gospodine Ballard, za vas imam nešto posve posebno.. Đuro, Đuro! Donesi one boce tokajca, stavila sam ih na policu u kuhinji da tokajac dobije pravu temperaturu. Kamo trčiš, vole jedan? Češke čaše, ti već znaš koje!

— Zaista smiješan klippan, taj naš Đuro-bači — reče, čim je sluga izašao. — Bilo mu je tek osamnaest godina kad je došao k nama, puk ga je poslao generalu kao ordonansa. Bio je mladi divljak pa sam ga svemu morala naučiti: kako da govori, kako da servira, kako se mora prati, uopće sve. Vjerovali li vi meni ili ne, gospođo Ballard, morala sam ga uzeti za ruku i odvesti ga na ono mjesto i razjasniti mu u koju se svrhu upotrebljava, ali Đuro se bojao lokusa i vodenog ispiranja pa je počeo plakati.

Ballardovi su sjedili posve omamljeni. Sve što su čuli i vidjeli kod generalice stajalo je u apsolutnoj suprotnosti prema njihovim pojmovima društvene otmjenosti, pa ipak, ipak je tu bilo nešto posebno. Kradomice su promatrali namještaj; tako malo komada pokućstva, a osim toga tako izvanredno jednostavno pokućstvo sa svega posve malo ukrasa ili rezbarija. Tu nije bilo ni čipkastih gardina ni veličanstvenih baršunastih ili brokatnih zastora, nije bilo portijera između soba, već samo gola, bijelo oličena vrata. Osim toga, generalica je bila još daleko od napretka s kojim je došla električna rasvjeta pa u svom stanu nije imala čak ni plinsko svjetlo već samo dvije petrolejske svjetiljke koje su stajale na širokoj komodi među prozorima,

88

— Lijep komad, zar ne? — upita generalica. — Carica Marija Terezija poklonila ju je mojoj prababi kao vjenčani dar, a sad bi je Jožd volio kupiti natrag. Ponudio mi je pet tisuća forinti, a ja sam mu odmah rekla, izbijte to sebi iz glave, carska visosti! Ja ne vodim trgovinu rabljenog namještaja, ali ako mi carska visost da za komodu svoju violinu, može je dobiti! Morate znati da on ima jednu Strad'ivari za koju bi moj Flori dao svoje vječno blaženstvo, ali Joži mi se samo nasmijao zbog mog prijedloga; istina je, da je njegova Stradivari pet puta vrednija od moje komode, iako obje potječu od Marije Terezije. Zgodan je to momak, taj Joži, ali previše trči za djevojkama.

— Vrlo zanimljivo — reče Mrs. Ballard koja nije baš ništa razumjela.

Razgovor je šepao na različitim jezicima. Generalica je svoj dio govorila brzim, lakim i netačnim francuskim jezikom (vjerojatno nije uopće mogla sebi predstaviti da postoje ljudi koji ne bi razumjeli taj univerzalni jezik), i Angelina odmah odluči da će učiti francuski. Maud koja je jedva pratila generalicu, prevodila je roditeljima ono najvažnije, a Angelina se bar donekle sporazumijevala talijanskim jezikom premda je od Beatrdce naučila, na žalost, samo ordinarnu mješavinu Sicilije i Telegraph Hilla. Začudo, činilo se da se Mr. Ballard sjeća njemačkog jezika kojega je kao dijete čuo od djeda i bake. Činjenica da Mrs. Ballard nije razumjela sve, nipošto nije bila nešto loše jer bi je neki generaličini izrazi i izvještaji toliko šokirali da bi joj zastao dah. Generalica se, naprotiv, izvrsno zabavljala tim labirintskim hao-som jezika u konverzaciji.

— Lijep sam ja idiot — viknula je i obrisala suze koje su joj od smijeha navrle na goleme vesele oči. — Znate li koliko jezika govorim? Otprilike jedno tuce. A ni jednim se od njih ne mogu poslužiti i među njima se ne nalazi ni jedna jedina engleska riječ, nije li to blesavo? To je, uostalom, nipošto nije spriječilo da nastavi svojim vedrim monolozima.

Sat na antiknoj komodi odbije četiri i pol. Flori jan Ambros se nije vratio, Mr. Ballard je čeznuo za solidnim gutljajem viskija, pićem koje, kako se

89

činilo, u Beču nije uopće bilo poznato. Jako slatko vino činilo ga je pospanim. Osjećao je čežnju za domovinom i za ugodnim zadimljenim barovima gdje su se u to vrijeme sakupljali

svi njegovi prijatelji. Angelina je o tome nešto naslućivala, jer je i ona u taj čas morala pomisliti na San Francisko; u San Francisku je čitav svijet govorio engleski pa si znao na čemu si, dok si ovdje iz jedne neprilike padao u drugu, uvijek izvrgnut opasnosti da se pokažeš kao glupa nezalica čim samo zineš. S nekog ne baš posve jasnog razloga sjetila se Mr. Hoppera. Ako je Hopper rekao četiri i pol, onda je on i mislio četiri i pol, a u svojoj uzavreloj nestrpljivosti da se sretne s njom on bi vjerojatno stigao i mnogo prije zakazanog vremena. Ali ovdje je ona bila nestrpljiva. Minute su se otezale i nakon čitave jedne vječnosti nakašlje se brončani sat na komodi i svojim finim tankim glasićem objavi da je pet sati. Florijanu još uvijek nije bilo ni traga dok je poliglotska krparija njihove konverzacije počela pokazivati znakove izmorenosti.

— Kad moj Flori radi na svom Brahmsu, on, eto, zaboravlja sve — pokušavala je razjasniti generalica. — A taj prokleti koncert za violinu nije nikakva malenkost. Molim lijepo, vi to morate razumjeti, gospođice Maud i imati malo strpljenja s dječakom.

— Ja nisam nestrpljiva, madame. Ako je netko morao tako dugo čekati na nešto kao ja, onda se zaista više ne radi o pola sata dulje — reče Maud. To je zvučalo malo tajnovito, a Angelina se ozlovolji jer nije pravo mogla razumjeti francuski

— Muzičari su smiješni ljudi, Miss Maud — reče generalica; — a i muzika Je smiješna stvar, to sam i ja morala naučiti. Ne možete je dotaći, ne možete je vidjeti, ne možete je razjasniti, au fond, muzika je sve. Za tog je dječaka muzika nešto isto tako stvarno kao taj stol ili njegova postelja ili njegova košulja. Za mog Florija je muzika jedina stvar koja postoji na svijetu, a sve ostalo je, no, eto, nevažno, posve nevažno za njega, i ona kretnjom svojih izražajnih ruku odbaci svu realnost u kut, a u zraku ostavi samo lelujavu crtu glazbe da lebdi.

90

Susrevši Angelinin pogled koji je odavao da nije ništa razumjela, nastavi ona talijanski: — Ako pravo razmislimo, to je zapravo ludo: moj dječak struže s nekoliko konjskih struna i to znači čitav njegov život. I time može čovjeka navesti da plače ili da bude veseo, a kadšto, ako svira ljubavne stvari, može svojim sviranjem čovjeku upravo okrenuti srce u grudima...

— A osim toga, time je postao glasovit i bogat...

— završi Angelina rečenicu koja kao da je ostala visi ti u zraku. Generalica se morala nasmijati pa brzo i lako udari Angelinu po ruci. — Vi, piccolina — reče

— vi sve mala realistikinja, to sam već opazila. Hoćemo li se kucnuti, gospodine Ballard. U zdravlje realistiknje, ali i također u zdravlje sanjara.

Kad se Florijan u šest sati još uvijek nije vratio, oprostije se Ballardovi, a Đuro ih potpuno iscrpljene isprati iz labirinta Kuće slobode do fijakera koji je čekao na njih. Mrs. Ballard duboko uzdahne. — Zapravo bih pomislila ...

— Što bi pomislila?

— Mogla bih pomisliti da bi Mr. Ambros, koji toliko zarađuje, mogao za svoju majku pronaći kakav bolji stan — dobaci ona putem.

— Mi te ljude ne razmijenio potpuno. Možda ona voli jednostavno živjeti. Meni se to prilično sviđjelo; bar čovjek neprestano ne zapinje kao za tvoje proklete rese i kićanke — odvrati otac.

— Sad su možda čak moje rese i kićanke razlog da svaki vikend provodiš na posjedu — oštro dobaci Mrs. Ballard. — Kao da se muškarac ne bi mogao zaplesti u gore stvari nego što je pozamanterija. Maud se probudi iz svog sanjarenja i reče: — Bez obzira na to je li stan previše jednostavan ili nije, generalica ima stila. Ona je velika dama. Noblesse oblige.

— Ah, koješta! Ako hoćeš da čuješ što ja mislim, ta je žena jednostavno luda — odlučno će Mrs. Ballard. Ann nije tome imala što da doda. Ovaj put se potpuno slagala s majkom. Beč se napunio ljudima kad su pokorni i slikoviti podanici njegova veličanstva stigli iz svih krajeva

monarhije u prijestolnicu da svoga dostojanstvenog, starog vladara uvjere u svoju vjernost. Plemstvo je napustilo dvorce i posjede, a čitav je svijet poslao diplomate i predstavnike u Beč. Na ulicama si mogao čuti sve jezike koji su se uopće mogli zamisliti i kamo god bi pošao susretao bi najčudnije i naj neobični je narodne nošnje. Uslijed prijateljstva s Florijanom i generalicom, Ballardovi su vidjeli mnogo više nego što bi vidjei uz kakvog običnog turističkog vodiča. Kod primanja i pri vožnji kroz Prater, na jutarnjim jahanjima i večernjim posjetama kazalištima bili su uvedeni u društvo. Ali njihov je uspješni boravak bio okrunjen kad su jednoga dana u hotelskoj hali sreli obitelj Frankel.

Jer Frankelovi su također bili Amerikanci, i oni su dolazili iz San Franciska, i kad bi, na primjer, netko spomenuo Sutro Heights, znali su o čemu je riječ, a u prvom redu se moglo s njima govoriti vlastitim jezikom. Bio je to susret kao s davno izgubljenim prijateljima koji su također izgubljeni lutali u divljim, tamnim šumama Evrope. Tako je tiha i diskretna hotelska hala mogla postati svjedokom pretjeranom, oduševljenom, naivno sretnom i silno bučnom prizoru koji se odigrava kad god se Amerikanci sretnu u inozemstvu. U San Francisku se, doduše, Ballardovi i Frankelovi nisu kretali u istim krugovima pa su Ballardovi za Frankelove bili otprilike isto što su Bensingerovi bili za Ballardove. Viđevali su se u službenim prilikama, na dobrotvornim priredbama, na sjednicama općinske uprave, ali privatno nisu saobraćali. Osim toga se šutke sporazumijevalo da će svaka od tih obitelji, kad se vrati kući, ponovo potražiti svoj propisani golubinjak u društvu.

Ali u tom je času taj susret bio nešto najbolje što se objema obiteljima moglo dogoditi i u pravom vatrometu radosti: dame su upravo vriskale od ushićenja, a gospoda su bila tako potresena da su svoje osjećaje morala sakriti iza glasnih i ne baš osobito dobrih viceva. Naručen je šampanjac i svi su se kucnuli za doživotno prijateljstvo. Sada, kad je Mrs. Ballard mogla pred radoznom Mrs. Frankel paradirati sa svojim novim toalet ama i šeširima i svojim silnim poznanstvima s aristokracijom, Beč je zasjao u posve novom sjaju. S druge su strane Frankelovi

nešto malo vladali njemačkim jezikom i poznavali su Beč, odakle je njihova obitelj prvotno potjecala i gdje su imali još nekoliko rođaka. I tako su oni stvarno i malko protektorski preuzeli vodstvo pri svim daljnjim kupovinama, razgledavanjima i programima zabavo. Možda su se Ballardovi malo preglasno hvalisali svojim otmjenim vezama, jer su ih stvarno tištale velike brige. Nadali su se i čekali i molili da im Flo-rijan nabavi onaj nečuveno važan poziv za tako izvanredno ekskluzivni jubilarni ples. Bile su naručene tri izvanredne plesne haljdne: Mrs. Ballard se nadala da će se na plesu pojaviti u ljubičastom atlasu s volanima od francuske čipke koju će oko njezine suknje i uz njezin duboki dekolte pridržavati dvadeset i dva srebrna grozda. Angelina je savjetovala Maud da uzme haljinu od bijelog moarea koja je dobro pristajala uz njezin nježni ten, premda ju je odostraga činila možda malo širokom. Angelina se na život i smrt borila za toaletu od crnog baršuna koji bi istaknuo njezinu nježnu, plavu ljepotu. Ali Mrs. Ballard je uporno tvrdila da se samo udovice ili žene sumnjivog glasa pokazuju u crnom baršunu i tako su se naposljetku odlučili za tamnomodru haljinu od sifona, vrlo tamnu a ipak prozirnu kao nebo za ljetnjih noći.

Kadšto, kad bi se u onoj svojoj staroj očaranosti zagledala u ogledalo, Angelina bi se osjećala sva opijena gledajući samu sebe. — To sam ja, — govorila bi svojoj slici u ogledalu. — To sam ja, tako nježna, tako mlada, tako dražesna. — Milovala bi finu kožu svojih ramena, gladila svoju kosu, a znala bi čak i uvojak kose uzeti u usta i zagristi ga kao da kuša kako ona sama sebi prija. Kadšto bi se igrala opake kraljice iz bajke o Snjeguljici; to je bila stara igra i svako bi joj ogledalo pripovijedalo da je najliepša u čitavoj zemlji i da se ne mora brinuti zbog Maud, zbog te dosadne čestite Snjeguljice čiji su obrazi bili crveni kao krv. Na kraju bi je ogledalo, međutim, natjeralo malo u strah, jednako kao što je to činilo i za vrijeme njezina

djetinjstva, jer opaka je kraljica morala naposljetku plesati u užarenim cipelama dok nije pala mrtva...

93

;l ;

Postala je sve nemirnija jer je nikada nisu ostavljala samu s Florijanom, pa čak ni na pet minuta. Kadšto bi mu natuknula da bi se možda mogli potajno sastati, ali on nije to prihvatio; ili je u tom pogledu bio preveliki kavalir ili se toliko zadubio u svoj pro-keti Brahmsov koncert koji je još uvijek visio iznad njega kao njegov poseban, vlastiti, crni oblak pun prijetnje. Nije bio tačan, a ako bi se i priključio kojemu od njihovih pothvata, bilo je očito da se pri tom napreže. Na očima se zapažalo da je odsutan duhom, kosa mu je bila smršena kao džungla a ruke nemirne kao životinje koje bježe iz zapaljene šume.

Ann je sve nervoznije brojala dane koji su joj još preostajali do odlaska. Još tjedan dana i onda je dolazilo unaprijed plaćeno putovanje u Budimpeštu gdje će se nastaviti jubilarne svečanosti. Angelina je smatrala da se samo po sebi razumije da će ih Florijan pratiti u mađarsku prijestolnicu, ali je opet doživjela jedno od onih ledenih, malih razočaranja s kojima si se morao pomiriti ako si bio zaljubljen u glasovitog čovjeka.

Florijan ih je burno uvjeravao da bi im silno rado pokazao Budimpeštu: — Ali na žalost, na žalost, moje vrijeme ne pripada meni, ja sam vezan uz pripreme za moju koncertnu turneju, vi to morate razumjeti, Maud, Angelina, Mr. Ballard, zar ne? Bio je blijed pa nastavi malo očajno:— Gospode, već odavno sam morao završiti svoj program, ali bio sam lijena svinja pa sad sviram kao kakva stara krmača, zar ne, Maus? — A Maus? odgovori na to: — tako je, zlato moje.

Angelina se ljutila na Florijana, na Brahmsov koncert, na Maus, na cio svijet. Kad bi, na primjer, pomislila na Mr. Hoppera, znala je da bi on posve sigurno pošao s njima u Peštu. Da ga je ma i neznatno ohrabrila, on bi putovao za njom preko čitavog kontinenta. Stvarno je još uvijek bilo moguće da se negdje usput pojavi. Ali u tom času nije Angelina željela da ga ponovo vidi. Htjela je samo Florijana.

U međuvremenu su duž Ringa sagrađene tribine kraj kojih je imala proći svečana povorka djece. Tkanina za zastave drapirana je u duljini od više kilometara i prikucana, a u gradu je iz sata u sat

raslo grozničavo raspoloženje. Održavane su vojne parade i svečana procesija oko stare Stjepanove crkve sa zvonjavom zvona i sa svom crkvenom raskoši: s ljubičastim i grimiznim odorama kardinala, s papinskim nuncijem koji je dijelio blagoslove i s tajanstvenim smiješkom gotičk'ih svetaca dugačkih nogu i ruku, koji su sa svojih tamnih oltara izneseni na sunce. Posvuda je vladalo raspoloženje sretno razigrane svečanosti, ali ispod toga se ipak skrivala neka donja struja starosti i propadanja. — Miriše po sprovodu — rekao je Florijan za vrijeme jednoga od! svojih mračnih raspoloženja koja su uvijek pokazivala da Brahm baš nije potpuno zadovoljan s njime. „Pod cvijećem je sakriven lijes...”

Preostalo je još samo šest, a sada još samo pet dana do velikog jubilarnog plesa, a poziv nije stigao. Nakon svega njezinog razmetanja pred Frankelovima i dopisnicama koje je slala svojim prijateljicama u San Francisku, činilo se da će Mrs. Ballard doživjeti tešku blamažu, a to ju je činilo još neugodnijom; nego inače.

— Ne budemo li pošli na ples, ja ću se ubiti — izjavi ona dok su joj drhtale brada i ruke. — Dobro, a gdje želiš da te zakopamo? — upita Mr. Ballard koji je također bio malo nervozan i razdražen. Angelina je bala sva očajna. I ona je sve svoje nade polagala na taj ples, na plavu plesnu haljinu, na jedan ples s Florijanom, na jednu riječ, jedan poljubac, na nešto odlučno i konačno. Maud je bila jedina koja je u toj krizi, koja je prijetila, sačuvala ravnodušnost: ali Maud je bila krava bez temperamenta, a osim toga, ona nije stavljala ništa na kocku. — Kako se čini, ipak nećemo poći na ples — dobaci Mrs. Ballard Florijanu kao da joj je to posve svejedno. Samo je njezin nos koji se sjao kao bakreno dugme odavao njezinu muku.



— Beč nije San Francisko, i ovdje stvarno nitko ne zna tko smo mi. Nije, dakle, čudo da ovdašnje visoko društvo gledat preko ramena na nas, jednostavne Amerikance, — reče ona. To je prilično sličilo razgovorima u trgovini njezina oca u Polk Streetu.

94

95\*

— Ali misis Ballard, dakako da idete na ples — stane se buniti Florijan koji se iz svoje sanjarske daljine vratio u stvarnost.

— Kako to? Ta nismo pozvani — šapnu Mrs. Ballard kojoj umalo da suze nisu navrle na oči.

— Ah, gospode, pozivnica! Potpuno sam zaboravio na nju! Već je tjedan dana nosim sa sobom u džepu — reče Florijan. Bio je više odsutan duhom i razdražljiviji nego ikada. S Hopperom se nešto takvo nikad ne bi moglo dogoditi, pomisli Angelina.

Jutro' velike dječje povorke svanulo je bistro i puno sunca kao da se sam dragi bog smiješi starom carskom gradu. Zrak je bio svjež i kao da nije imao težine. Drveće duž staroga Ringa bacalo je fino crtane sjene, a visoko iznad glava mnoštva vijorile su se zastave u šumi visokih kopalja.

Zahvaljujući Florijanu i njegovom prijatelju Jo-žiju, Ballardovi su dobili mjesto na tribini za oda-branike, u blizini golemoga carevog šatora. Jasno su mogli vidjeti starog vladara: vitki, visoki sijedi lik u bijelom koporanu koji je, u redovitim razmacima salutirao desnom rukom. Izgledalo je kao da neki nevidljivi igrač marioneta povlači uzicu koja je navodila starca da podigne ruku i pozdravi mladost i budućnost svoje zemlje.

Sate i sate prolazila su djeca, vikala svoj Heil! i Hoch! u dobro uvježbanom umisonu, sunce se us-pinjalo, postajalo je sve k>plije, a grube drvene klupe na tribinama bivale su sve tvrđe.

Djeca, djeca i još više djece, beskrajna struja djece; to je, doduše, bilo efektno, ali upravo nepodnošljivo dosadno. Vjerojatno je bilo potrebno da si car i da si posebno odgojen za takve ovacije da uzmogneš dugo izdržati. Amge-lina je osjećala da postaje sve blijeda i blijeda ispod svog crvenog suncobrana koji joj je bacao ružičasti odraz na lice i poljepšavao je, a na obraze joj izbije hladan, rijetki znoj. Ustala je mnogo prije nego ostali i dobila malu vrtoglavicu, pa kad je povorka djece i dalje beskrajno prolazila, a Florijan se bavio samo s Maud kao da je zaboravio da je i ona prisutna i kad je osjetila da jednostavno ne može više izdržati

da kraj nje prođe ma samo još jedan jedini red djece: tiho uzdahne i pade u nesvijest.

Zapravo je bilo vrlo ugodno klonuti i utonuti u neku lelujavu tamu. Onesvijestivši se klonula je na Florijanovo rame pa je tako morao ipak primijetiti da i ona, eto, još postoji. Prije nego što joj je Mr. Ballard mogao priskočiti upomoć, Angelini je uspjelo da je Florijan digne i da je nježno odnese u naručaju. Bio je to upravo divan osjećaj, tako sav pun mirnoće, pogotovu ako si uzeo u obzir da je Florijan općenito odbijao da nosi bilo što osim svoje kutije s violinom. Tvrдио je da bi mu to pokvarilo ruke pa je zbog toga Maudi morala uvijek kasati iza njega kao tovarno magare, natovarena njegovim notama, kovčežićem i kositrenom kutijom u kojoj su bile spremljene žice za gusle. To što ju je sad držao na rukama i ne misleći na te osjetljive i proslavljene ruke, ispunilo je Angelinu sretnim osjećajem da je ona nešto izvanredno dragocjeno. Ali, budući da nipošto nije željela da je predaju liječnicima i bolničarkama najbliže ambulante stanice za hitnu pomoć, osjetila se dovoljno snažnom da otvori oči prije nego što su stigli onamo. Kroz drhtave trepavice ugleda Florijanovo zabrinuto lice nagnuto tik nad njezinim i puno nježnosti. — Dolazi k sebi, Mrs. Ballard — rekao je on i gle, majka se potpuno suvišno pojavi kraj nje. — Gdje sam to? Jesam li se onesvijestila? Oh, kako je to bilo nespretno od mene, vrlo mi je žao — šapnu Angelina.

Bila je to, sve u svemu, vrlo uspješna improvizacija. Florijan je zaboravio Maud i svoju majku pa je odveze natrag u hotel. Čvrsto ju je držao za ruku, gladio joj je vlažnu kosu sa čela i šaptao joj nježne riječi da je umiri. Sve bi to bilo upravo divno da Mrs. Ballard nije zabila sebi u glavu da svojom uobičajenom netaktičnošću ostane uz njih i da stavlja svoje neslane

primjedbe. — Rekla sam ti da ne jedeš toliko tih teških guščjih jetara — a zatim: — Eto, vidiš, Annie, to dolazi od toga što si se tako prejako stegla steznikom. Prisilila ju da skine stez-nik, gurnula joj jastuk pod glavu i neprekidno se vrtjela oko nje, i nije je ni minutu o ta vila nasamo s Florijanom.

7 Čuvajte se srna

97

Onako slaboj kakva je bila nakon nesvjestice, Angelini bi bilo lako da ostane u postelji i da time zavuče odlazak u Budimpeštu, ali njezin otac, tvrdoga srca kao obično, odluči da se ne smiju obazirati na te njezine komedije i da će joj vožnja na dunavskom brodu sigurno koristiti. Otkako su se Ballardovi tako sretno sreli s Frankelovima, Mr. Ballard je čvrsto odlučio da će u svim znamenitostima Evrope uživati u društvu svojih novih prijatelja i da poduzeću Thomas Cooc i Sons neće pokloniti ni jednu jedinu tačku unaprijed plaćenog putovanja. A Mrs. Ballard doda očevoj odluci s mješavinom samilosti i zlobe: — Zaista bi bilo šteta kad bi se naša Annie tako loše osjećala da bismo bez nje morali poći na jubilarni ples.

— Ne brini, majko, ni za što na svijetu ne bih ti pokvarila ples — šapnu Angelina tiho ali hrabro.

Za Mrs. Ballard bio je taj ples vrhunac njezina života. Još uvijek se nije potpuno oslobodila podrumskog zadaha dućana u Polk Streetu a već je dotjerala tako daleko da se ona i njezina obitelj mogla umiješati među plemstvo a možda i upoznati članove carske kuće. U glavi' je slagala predavanje kojega je u tom događaju kanila održati u Thursdav Mor-nigg klubu. Da bi joj sreća bila potpuna, tu su bili još i Frankelovi da kao zavidni svjedoci dozive trijumf Ballardovih i da kasnije o tome pripovijedaju ljudima u San Francisku.

— Pozvali smo Frankelove da u subotu prije plesa večeraju s nama — saopćila je kćerkama. — Htjela bih da im priuštim užitak da nas vide u našim novim plesnim haljinama jer to je nešto posebno za njih. Gledaj, dakle, da što brže ozdraviš, Annie.

— Sigurno. Ostat ću u postelji i spavati dok ne ozdravim. Vidiš li kako sam pametna! Oak te ne molim ni da me večeras povedeš u operu — reče Ann u čijoj se glavi počeo oblikovati divni, iako još ne sasvim gotov plan.

Kad je obitelj otišla da se odveze u operu, činilo se da Ann čvrsto spava, ali čim se uvjerila da je sama kod kuće, skoči iz postelje, naglo ali pažljivo dotjera lice, kosu i ruke, odjene se, doduše jedno-

98

stavno ali s proračunatim ukusom, prebroji novac, da, bilo je dovoljno za kočiju, i krenu u Kuću slobode.

Jučer je nlučnjno Čula kako je Florijan rekao Maud: — Z:u> mi jr fitto sam tako dosadan, ali ni šest konja me n« lki mogli odvući u operu, pogotovu ne na „CAvaltMiu mr,tiranu" ili na „Bajazzo". Ne. ostat ću lijepo k«'«l l-.urr i natezati se s Brahmsovim kon-crrtom.

NI sam dragi bog lično ne bi mogao aranžirati bolju priliku za taj toliko željeni i potrebni UHe-a-tete1 između Angeline i Florijana Ambrosa i premda je zaista drhtala zbog svoje smione pustolovine dok se u starom jednopregu vozila preko mosta, ipak nije bila takva luda da bi ututanj protratila to prvo i jedino veče svoje nezavisnosti.

Hrabro je posrtala kroz loše osvijetljena dvorišta i stubišta goleme stare zgrade, ali kad je pteгла za zvono učini joj se da je stan nijem, taman i prazan. Osluškivala je neće li čuti zvukove violine koji su inače uvijek razdražljivom upornošću prodirali kroz debele1' zidove. Nagli napadaj bijesa zatrese njezino tijelo kad je pomislila: Lagao je, dakle, nije ostao kod kuće i sam bog zna gdje se sad skice

' i s kime, dok ja, dok ja, tako slaba samo da mu pokažem koliko ga volim, oh, on to ne zaslužuje...

; Upravo se htjela okrenuti kao poraženi vojnik

na uzroku, kad začu kako nešto struže i klopoće

1 a onda Đuro, pospan i bez karcuta otvori vrata.

— Je li mister Ambros kod kuće? — upita Ann i prođe kraj njega u tamno predsoblje. Stari se vojnik nakesi, nakloni, poče gestikulirati i u svom barbarskom jeziku dade oštri raport da joj nekako rastumači kako Florijan, doduše, još nije stigao kući, ali da ga očekuje. — Dobro je, Đuro. Počekat ću ga reče Ann onako odozgo i uđe u salon koji joj je bio već poznat, no još uvijek je za nju stran. Đuro

, zapali petrolejske svjetiljke i primakne stolice, a nakon nekoliko minuta ponovo se pojavi, ovaj put uredno odjeven u uniformu i bijel© rukavice pa joj ponudi čašu vina i malo kolača, a osim toga, u svo-

Povjerljivi sastanak udvoje.

joj pretjeranoj gostoljubivosti položi pred nju obiteljski album. Bez mnogo zanimanja otvori Ann album i stane razgledavati sve te članove Ambrosova roda s konjima, ženama i djecom. Doći će dan kad će se i moja fotografija dičiti u tom albumu, pomisli ona i' opet se pojavi ona dražesna vizija: čipke iz Alengona, biserna ogrlica, mladenkina koprena i šaputanje: To je lijepa mlada misis Ambros, doveo ju je iz Amerike ...

Sagnuta nad Florijanovom fotografijom koja ga je pokazivala kao nespretnog četrnaestogodišnjeg dječaka u kadetskoj uniformi/ pretvarala se da ne čuje kako su se otvorila vrata. Suzdržala je dah a u prsima joj se sve komešalo: što će reći na to iznenađenje?

— Čekate Florija? Ako vam je pravo, pravat ću vam društvo — izjavi netko prodirući u Aninu malu pozu. Bila je to Mausica koja nikada dosad nije uspjela reći ma samo dobro jutro engleskim jezikom. Ann se zapanjeno i' malo zlovoljno zagleda u nju. Mausica se kao obično pojavila ni iz čega, upravo kao da se sastoji od ekto plazme koja pod utjecajem muzike poprima ljudski lik da bi se s posljednjim taktom opet povukla u nepoznate dimenzije. Ann je pri svojim planovima potpuno zaboravila Mausicu. — Ah, kako ste me prestrašili! Ja sam, htjela sam samo mister Ambrosu donijeti njegove rukavice, zaboravio ih je u hotelu. Kako to da odjednom govorite engleski?

— A zašto ne bih govorila? Rođena sam u Broo-klinu pa sam ondje išla i u školu. U školu sam išla, uostalom, posvuda, u Kini, Turskoj, Alžiru, a kad mi je bilo dvanaest godina, došla sam u Beč. Moj otac je bio inozemni novinski reporter, ali ne govorimo o meni. Ima važnijih stvari o kojima sam već dugo htjela s vama porazgovoriti.

— Sa mnom? Angelina je u svom sjećanju tražila sve one neoprezne i odviše jasne izjave koje su joj mogle izmaći u Mausinoj prisutnosti, izjave koje nipošto nisu bile određene za te velike stare uši sa smežuranim mesnatim resicama koje su je uvijek podsjećale na krestu staroga pijetla. — Sa mnom? Nešto se porazgovoriti sa mnom? — upita, dok ju je obuzimala sve veća zlovolja.

100

— S vama, draga moja. Htjela bih, naime, da Florijana malo odvratite od njegova rada. On pre-tjerava, postaje pedantan a svaki drugi stavak mu se više i više suši. Ako ga ne odvratite od toga, njegov će Ilruhinsov koncert doživjeti neuspjeh.

— A kako da #a odvratim? Kako bih ga mogla odvi.iMi od njegove violine?

T◇ ne smijete pitati mene, srdašce; kad bih ji ,-n.ii.i t.ij trik onda ne bih sa četrdeset i dvije gordim lii i n>3 virgo intacta. Ali ja sam vas promatrala, ni;11.1 i iko ga vi ne možete odvratiti, ne može ni ji dna. Kako? Da,i to je zaista vaša stvar. Gledajte t\n ravno u oči, ta vaše su oči dovoljno krupne i dirljive, objesite se na njega u vašoj bespomoćnosti, glumite lascivnu mladenku, obećajte mu ples sedam vela, budite za našega sveca Herodova kćerkica prije nego što svoj Brahmsov koncert pretvori u pilovinu.

— Vjerojatno ne razumijem potpuno vaše bruk-linsko narečje, ali — uistinu, ne vjerujem da sam vam dala povoda da me vrijeđate — zlovoljno će Angelina.

— Dragi bože, ta ja vas ne vrijeđam, naprotiv, ja vam govorim komplimente. Gledajte, srdašce, nemojmo jedna drugoj ništa glumiti, vi i ja, jeste li sporazumni? Tačno sam razmislila o tome koja bi od vas dviju djevojaka bila bolja žena za našeg Florijana, vedro izjavi Maudi. Vaša je sestra nesumnjivo mnogo prijaznija, daleko boljeg značaja od vas, ali žena koja se sastoji od same dobrote je kao salata bez octa. Maud bi se prema Florijanu vladala majčinski i čuvala ga, donosila mu papuče i smirivala njegove živce pa bi ga, vjerojatno, čak i izliječila od njegove treme. Ali budite sigurni, bez svoje treme ne bi Florijan nikada imao toliki uspjeh. Ona je njegov najjači stimulans, a miran život i mirni živci isto mu tako ne bi nimalo koristili kao ni čir na nosu. Bič, pikadorovo koplje u rebra, to koristi našem Floriju, a od vas bi to ti dobio. Vi biste bili prava žena da ga podbode i uzbuđi. Nastojte da se razbjesni, nanosite mu bol, mora naučiti što je to bol, jer će inače njegovi adaggiosi sve dublje padati. Dragi bože, da sam bar jedna od onih žena koja bi

101

mu mogla nanijeti bol, kakva bih umjetnika načinila od njega. Ali sve što ja mogu učiniti jeste da sviram pratnju i da se derem na njega ako postane previše pedantan i suh, ta siromašna luda. Ali da prijedemo na stvar — nastavi Maudi i odgurne u kut svoje neproživljene snove — odlučila sam da bi on učinio pametnije da se oženi s vama a ne s vašom sestrom unatoč svim poteškoćama koje će s vama imati. O-sim toga, za umjetnika je uvijek dobro da ima lijepu ženu...

Vidi, vidi, pomisli Angelina, koja je s mnogo truda pratila isprekidani slijed Mausinih misli, čini mi se da je ta bijedna, ružna, stara sova zaljubljena u Florijana! — Vi govorite tako kao da se samo radi

o tome koju će se od nas sestara Florijan udostojati da odabere — reče ona pokušavajući da bude arogantna, kao što je ponekad bio Florijan.

— Tako je, upravo to mora učiniti, iako njemu samome to još nije jasno, jer, izuzmemo M muziku, Flori, naime, ne zna o svom unutarnjem duševnom životu više nego što zna kuhari krumpir.

— Čini se da uopće niste došli na pomisao da možda ni meni ini mojoj sestri nije stalo da se udarno za mister Ambrosa — vrlo dostojanstveno reče Angelina. Maudi kao da su veoma zabavljale te riječi.

— Ali jasno je da se hoćete udati za Florijana,

1 to obje, o tome nema nikakve sumnje — veselo će ona. A zatim, odjednom se uozbiljivši, sagne se bliže Angelini i u povjerenju upita: — Zna li koliki miraz kani vaš otac dati vama djevojkama? Pa on je milijunaš, zar ne? Čini se kao da me ne razumijete. Votre dot, znate, vaš vjenčani dar, da se staromodno izrazim.

— Oprostite, ali ja ne shvaćam ni jedne riječi — odgovori Angelina hladno i odbijajući. — Ne vjerujem da moj otac namjerava da za nas kupi muževe, ako mi to želite nagovijestiti. Tako nešto nije uobičajeno u Sjedinjenim Državama, pa čak ni u Brooklvnu, bar tako pretpostavljam.

— Oh bože, bože — uzdahne Maudi, — po tome se vidi kako me već dugo nema kod kuće! No, različita plemena imaju i različite običaje. U nekim

102

zemljama treba kupovati muževe, dok se u drugima kćeri prodaju najboljom kupcu, na primjer u Sjedinjenim Državama. To baš nije razlog da se zbog toga toliko umišljamo. U našem dijelu Evrope ne bi nitko ni pomislio na to da ^e jedan brak zasnuje ni ni ivinti drugom nego na mjesečini i zvjezdanom sjaju ml.idi« ljubavi. Jedno je sigurno, a to je, da Klonim ubrzo mora doći do novaca. A zašto bi se Ina«, po vaSem mišljenju, generalica toliko trudila .1 v ni i? Ona dobro zna što radi, ta vrlo mudra stara

-■••Li, pa koliko god se rugala Florijanu, ona ga vuli od svih svojih ostalih sinova zajedno. Vje-i i c mi, generalica će nastojati da dobije u ruke i „ko novaca koliko mu treba za „Caricu“.

Na trenutak se Angelina poplaši da u Mausinoj glavi nešto nije potpuno u redu, ali okrugle sovine oči promatrale su je nesmanjenom bistrom inteligencijom. Zar vam nikad nije o njoj pripovijedao? Po čekajte samo, još ćete dosta čuti o njoj, jer on svakog slobodnog časa uopće na drugo i ne misli.

Angelini je zastao dah. — Ah, dragi bože — šapnu ona — ta to ne može biti moguće! Florijan — i carica?

Mausi prasnu u smijeh. — Merde! Sad sam zamijesila lijepu kašu! Čujte, srdašce, „Carica“ je jedna violina, jedna Stradivarijeva violina, jedna od najdragocjenijih violina koje uopće postoje. Zove se „Carica“ jer je poklon grofa d'Artota carici Mariji Tereziji, a on ju je naslijedio sa zbirkom violina svoga oca. Uostalom, možda vi i ne znate da svaka zaista velika violina ima ime? Molim, podsjetite me da vam dam knjigu u kojoj, među ostalima, možete pročitati čitavu biografiju „Carice“. Njezina je povijest zanimljiva i romantičnija od povijesti mnoge glasovite ljepotice. U ovaj čas pripada „Carica“ Jo-žiju koji kadšto dopušta Florijanu da svira na njoj. Taj se ubogi luđak zaljubio u violinu pa je do kraja zagrizao u ideju da čitava njegova karijera ovisi o tome da nabavi „Caricu“. Uvjeren je da će mu čitava budućnost biti promašena ako je ne uzmogne dobiti.

— A zašto da je ne dobije? Nadvojvoda je njegov prijatelj, pa ako je za Florijana toliko toga na kocki...

103

— Da, i mi smo svi to vjerovali. Ali najednom se na poprištu pojavio taj mister Gibbon, čovjek koji ima više novaca nego što i sam zna, i stavio Jožiju fantastičnu ponudu. Joži opet, upravo sada, treba čitavu vreću novaca da se oslobodi iz pandži Valerienne, a to se, naime, može provesti samo uz veliku otpremninu. Sigurno ste već čuli za nju; i mister Gibbon je došao, dakako, u pravi čas. Za Florija je strašno razočaranje što Joži želi prodati violinu. Da ga utješi, Joži mu je nabavio još jedno odlikovanje k njegovim ostalim odlikovanjima. Još više „špinata“ za Florijev zapučak koji je ionako prepun. Najponiznija hvala za veliku čast! Da, tako stoji stvar, i sada znate zašto Flori mora doći do novaca, i to vrlo brzo, prije nego što mu mister Gibbon uzmogne ispred nosa ugrabiti „Caricu“. Tako stoje stvari^ a za vas je mnogo bolje! da tačno znate na čemu ste, zar ne?

— Vi ste strašna žena — reče Angelina stisnuvši šake. Umalo što nije zaplakala. — Možete vi govoriti što god hoćete, ali ja nikad neću povjerovati da bi se Flori jan mogao^ prodati, pa čak ni za to da uzmogne doći do te proklete violine!

— Dakako da ne bi. On je takva ovca da nikad ne bi shvatio tako zamršenu trgovinu. Ali jedno znam, tko god mu pribavio violinu, toga će štovati i voljeti do kraja života.

Angelina je gotovo na punu minutu utonula u duboko razmišljanje. — Koliko stoji violina?

— upita zatim hladno i stvarno. — Netko bi mogao pomisliti da je moja mala Annie samo šareni leptirić — govorio bi Mr. Ballard — ali začudili biste se da znate koliko smisla ima za brojke.

— Nadvojvoda tvrdi da mu je mister Gibbon ponudio' dvadeset tisuća dolara. Ne vjerujem da bi vaš otac spao na prosjački štap kad bi vam taj iznos dao kao miraz; što mislite o tome?

Florijanova je slika izgubila malo od svojega blještavog sjaja, ali Angelini je istodobno postalo jasno da u toj igri drži nekoliko aduta u ruci. — Zašto Flori jan sam ne kupi violinu? Ta on zarađuje mnoštvo novaca?

— Zarađuje i izdaje. Glasovitost se ne stječe besplatno, a da nečije ime zadobije toliku slavu kao

104

što je njegova, to dosta stoji. Isuse Kriste, koliko to stoji! Male pažnje i velika primanja za gospodu od štampe, potrebni su dmpresariji, reklame, treba reprezentirati. Umjetnost treba objavljivati bubnjanjem kao cirkus Možda 60 vas začuditi, ali Florijan mora platiti rak 1 mene i moj rad, jer i pratilice na klaviru /i-lr jivstl. A zatim, da ne zaboravim, tu je i nje-Kc>v;i "biti lj, njezin dobar glas, i ona prokleta čast ;,v«- tr rU'k'imtne braće i šurjaka u njihovim uskim .•.livntcima i pristalim oficirskim uniformama! Šam-p:mjm\ karte, dvoboji, oklade, gubici, konji, žene; čovjek ne može zaostati u rasipništvu uobičajenom u tim otmjenim konjičkim pukovima! A što mislite, tko plaća sve te hitne, časne dugove? Tako mi bog pomogao, kadšto bih najradije pomlatila svu tu bagru. Oni ponekad siromašnog Florija proždiru živoga d nebo se uopće ne vidi od tih skakavaca.

Angelina osjeti da ju je zanio Mausin gorki izljev. — Počekajte malo, ja ću im već pokazati! To jest, ja bih ih već naučila da ne diraju u Florijana — reče ona stisnuvši! zube. Maus i ju je zamišljeno promatrala. — Da, to vam vjerujem, vjerujem vam da biste sve što vam pripada držali čvrsto pod ključem! Vašu kuću, vašeg muža i vaš novac. A sad mir — reče ustuknuvši — Evo ga, upravo dolazi. Budite spretni, dijete moje. Servus, Flori, zašto dolaziš tako kasno? Zaista sam pomislila da si pao u začepijeni zahod svojeg velikog majstora.

— Angelina, draga moja — začuđeno će on — što, zašto ste ovdje?

— Donijela sam vam vaše rukavice; zaboravili ste ih kod nas.

— Sigurno si gladan, Flori! Pogledat ću što može Đuro pronaći za tebe u kuhinji — reče Maus i koja se opet pretvorila u sivu prugu ektoplazme i iščezla. To je bilo malo previše jasno, pomisli Ann.

— Što ste rekli? Aha, moje rukavice. Hvala lijepa — ubaci Florijan očito još negdje daleko i zabavljen gospodinom Brahmsom,

— Florijane — živo će Angelina — ja sam malo lagala. Uopće ne postoje nikakve rukavice, ali, jed-

105

nostavno sam morala večeras govoriti s vama. Samo još tri dana, i mi ćemo otputovati.

Florijane, slušate li me, Florijane?

— Da, zbilja, radujete li se što ćete vidjeti Budimpeštu?

Angelina proguta nekoliko oštrobriđih kamenčića, a zatim hrabro pokuša da privuče njegovu pažnju koja je lutala negdje naokolo. — Upravo smo razgovarali o violinama, o „Carici“.

Maus i mi je rekla da biste je voljeli kupiti, zar ne?

— Oh, zar vam je Maus i pripovijedala o tome? Ali vi nikako ne možete razumjeti, Angelina, što za violinistu znači dobiti u ruke takav instrument. Sveta Marijo i Josipe, već sama pomisao da bi je mogao kupiti taj Gibbon, tjera me upravo u ludilo; za njega Stradivari ne znači ništa drugo nego povoljnu novčanu investiciju. I do đavola muzika!

— Pogledajte me, Florijane: ja ću vam pribaviti tu violinu. To sam preduzela, a što ja preduzmem, to i provedem.

On se odvoji od prozora uz koji je stajao, priđe k njoj i uze njezino lice među dlanove. —

Kakva ste vi draga mala ludica, Angelina!

— Vi me još ne poznajete. Nisam ja nikakva ludica. Ako nešto zaželim, onda preduzmem da to i dobijem, i, dobivam. Neopozivo.

Činilo se da ga to zabavlja. — Neopozivo? Posve jednostavno, zar ne?

— Zašto me ozbiljno ne shvaćate? Jer nisam tako velika i snažna, i stara kao moja sestra? Zar me ne volite?

— A što mislite vi, Angelina?

— Onako kao što ja vas volim?

— Nemam ni pojma koliko me volite. Ali molim vas, prestanite da na mojim žilvcima igrate pizzikato, ili kako to vi nazivate: by heart strings?

— Vaš engleski postaje sve bolji, Florijane, ali unatoč tome vas kadšto ne mogu razumjeti. Teško se snalazim s vama.

— Zaista? A ja se kadšto bojim da sam gotovo previše proziran. Treba li baš sve izreći? Ne bismo

106

li mogli ostaviti nekoliko visokih tonova da jednostavno titraju u zraku? — Duboko joj se zagledao u lice i pri tom nije mislio na Brahmsa. — Sto biste zapravo htjeli da čujete od mene na mom izvrsnom engleskom jeziku? Da ćete za nekoliko godina biti prava ljepotica? Da, opasna ljepotica, to znate i sami. Sto zapravo radite ovdje? upita, kao da je tek sada zapazio njezinu prisutnost. — Zna li Maud za to? Jeste\* li ozdravili? Ne biste smjeli tako kasno uvečer lutati naokolo, treba da ste u postelji, treba da mirujete. Mausi! — viknu odjednom. — Gdje li se ta žena opet skriva. Mausi!

— Kako bi bilo: malo sira i boca piva? — upita Mausi materijalizirajući se ni iz čega. — To mi je posve svejedno — viknu Florijan, a Mausi ponovo iščeznu. — Dođite, Angelina, odvesti ću vas do kočije. Izgledate na smrt umorni, a ja ne bih volio da se još jednom onesvijestite na mojim rukama.

— Moram se još ispričati zbog toga. Jesam li vas uznemirila? Sad je stajala tik pred njim i čekala.

— Jeste, uznemirili ste me, jer vi ste mala osoba sposobna da vrlo uznemiri. Naprijed, sad ću vas odvesti do kočije! Mausi! Radit ćemo, vratiti ću se za minutu.

Mjesec je obasipao dvorišta svojim svjetlom, ali činilo se da Florijan ne zapaža ništa od toga primamljivog raspoloženja rane ljetne noći. — Za tri dana imat ćemo pun mjesec — naglasi Angelina. Tako? — rastreseno upita on.

— Da, i ja ću se na mjesecini voziti u Budimpeštu na dunavskom parobrodu. Šteta — reče ona, ali Florijan se neopozivo povukao u svoje misli. On probudi pospanoga kočijaša a ovaj probudi svoga pospanoga konja i Angelinu gurnuše bez milosti u kočiju.

Već je gotovo dva sata ležala u postelji kad se njezina obitelj vratila iz opere. — Čvrsto spava — šapne Maud gospođi Ballard koja se na vršcima prstiju obzirno odšuljala.

Ali Angelina nije spavala. Sva zadubljena u teške račune kako da što brže kupi „Caricu“, ona je u duhu puštala da čitavu pukovi brojki marširaju pred njom

107

u bojnem redu: djed je za mene uložio deset tisuća dolara, al proći će još mnogo vremena prije nego što navršim dvadeset jednu godinu, no, možda bih mogla na to pozajmiti novaca; morat ću se porazgovoriti s ocem; tu su i biseri koje sam naslijedila od bake Ral-lard, mogla bih ih prodate, ali morala bih se pretvarati kao da sam ih izgubila! Izvrsno. Onda ću za njih još dobiti pet tisuća dolara od osiguranja, ili bih mogla reći da su mi ukradeni u hotelu. Okladila bih se da je ta sobarica ukrala i moje čarape. Ima nepoštene oči. Maud je uštedjela malo od svoga džeparca, to mi mora pozajmiti, a d moja vlastita štedna knjižica. Ipak sve to nije dovoljno; ali možda kao kapara? Moram pokušati da osobno upoznam nadvojvodu, sutra na plesu, on je prijatelj žena, samo ako udesim stvar kako treba? Florijan? I u tim mislima Angelina zaspe s blaženim smiješkom slatkog zanesenog anđela na svom blagom djetinje lijepom licu.

U subotu ujutro osjećala je Angelina da ima malu groznicu, ali nije uopće željela znati ima li povišenu temperaturu ili nema. Nije htjela da zanovijeta kao kakva stara djevojka, kao, na primjer, Maud koja se navikla na to da svakom prilikom potajno stavlja termometar u usta i da ga tiho vraća u njegov etui pošto je pogledala što stoji na njemu. To je vjerojatno bio ostatak njezine influence jednako kao i njezino tiho prigušeno kašljanje.

— Koliko (imaš, Maud? Je li i tebi vruće i hladno?

— Vjerojatno smo obje malo uzbuđene. Trideset osam dva, ali tko zna koliko je to u Fahrenheitovim stupnjevima. Kod tih glupih evropskih termometara nitko ne zna na čemu je. Ujutro je već u devet sati stigao gospodin, Fessl, k. k. dvorski frizer lično, jer je toga dana trebalo na glavama više stotina dama izraditi umjetnički dotjerane frizure i hotel je ispunio topli zadah kuhala na alkoholu, opaljenog papira i vrućih mašica za kosu. Osim toga, došlo je do borbe za goleme, staromodne kade, pa uskoro nije više bilo dovoljno vruće vode jer se kupalo više gostiju nego obično. Kasnije se govorilo da je eksplodirala jedina kupaonska peć u drugom katu.

Okušavani su novi steznici, majka i kćerke su uzajamno za pokus stezale jedna drugu sve dok im

108

nije bio struk toliko vitak koliko su to tražile plesne haljine. Zatim su steznici opet skinuti da bi ostavili mjesta za mali obrok jela.

U dva sata uđe Mr. Ballard bučno u sobu i zapovjedi svojim damama da se toliko ne muče već da legnu i odmore se. Do vraga! Maud ga je poslušala, ali Angelina je bila previše uzbuđena a da bi mirno mogla ležati. Morala je sjediti pred ogledalom i vršiti pokuse s parfemom u puderom pa čak i s malom zabranjenom dozom ruža koju joj je po-tajniice pribavila sobarica nepoštenih očiju. Trebalo je u rublje uvući trake i polirati nokte, a nakon razmišljanja polirala je čak i nokte na nožnim prstima i to tako brižljivo, kao da ih kani pokazati javnosti.

Predosjećajući pustolovinu i grijeh oprala je puderom ramena i svoje mlade grudi i kolonjskom vodom ovlažila resice ušiju. Naposljetku se dosjetila da će se Florijan, a možda čak i nadvojvoda, pri plesu sagnuti nad njezinu kosu pa je i frizuru obradila kolonjskom vodom.

U pet je sati počela padati kiša, a u šest je Angelina bila već stegnuta u steznicu, s cipelama na nogama i potpuno spremna, a nekoliko trenutaka prije sedam sati, mnogo prerano, bila je i potpuno obučena. Preostao je još jedan čitav sat za vrijeme kojega se mogla vježbati u tome da se koketno služi lepezom, da podiže povlaku, da šuška svojim podsuknjama i da korača u premalenim i previsokim cipelama na koje nije bila naviknuta. Večeras, večeras, večeras, odjekivalo je u njoj. Večeras se moralo dogoditi nešto odlučno, jer sutra će biti prekasno.

Kasnijih je godina Angelina često razmišljala o tome da je to veće značilo odlučnu prekretnicu u njezinu životu. Da je to veće drukčije počelo i drukčije svršilo, možda bi se ona razvila u posve drukčijeg čovjeka i različite neugodne stvari koje su se dogodile njoj i drugima, nikada se ne bi dogodile. Jer one je noći oluja odnijela krov i zaštitu njezine očinske kuće, pa je, počevši od tada, morala živjeti u svijetu u kojemu nije bilo oca i u kojemu se nikome nije mogla povjeriti, pa da sama nije brinula za sebe, bila bi izgubljena ...

Neposredno nakon sedam sati postala joj je soba, u kojoj je stanovala zajedno s Maud, pretijesnom.

109

i ona pođe u salon koji ju je dijelio od sobe njezinih roditelja. Između prozora stajalo je veliko ogledalo i ona je nekoliko minuta stajala pred njim kao udarana, zapletena u staru igru: Ogledalce reci meni, tko najljepši je na zemlji?

Premda je bila ispunjena novim osjećajem o sebi samoj, tako izmijenjena, tako očaravajuća slika s bijelim ramenima u tamnoj princes-haljini, ipak je u njoj ostala neutoljena glad, ona poznata čežnja da je ljudi zapaze i dive joj se. Već kao dvogodišnje dijete, kad je prvi put nosila ružičastu traku u kosi, osjetila je tu glad za komplimentima. Njezin je otac onda i od onda neprekidno zadovoljavao tu potrebu. Kao i za milijune drugih američkih kćeri, i za nju je otac bio čovjek kakav više nije postojao. Na njemu je mogla graditi kao na kakvoj hridini, kod njega je bila toplina i duboka sigurnost, on joj je bio najbolji, najobzirniji prijatelj, pun razumijevanja i divljenja. Osim toga joj je služio i kao neka vrsta lutke za probanje na kojoj je mogla proučavati svoje nevine koketerije. Ta bio je, a to je bila glavna stvar, muškarac.



Prostrano predsoblje, slabo osvjetljeno sa dva plinska plamenika koji su tiho siktali, dijelilo je salon od roditeljske spavaonice. Na vješalici je visio očev operni kep, spreman da ga prebaci kad pođe na ples. Angelina je upravo htjela zakucati na vrata roditeljske sobe, kad su je neobični zvuči iz nje naveli da se zaustavi i osluhne. Ako se radilo o tome da se prisluškuje uz ključanicu ili pročitaju tuđa pisma, Angelioa se vladala bez ikakve suzdržljivosti kao neka divljakinja iz prašume. Bilo je posve prirodno da se takve stvari rade i Angelina je bila uvjerena da to radi svatko samo ako mu se pruži prilika. Kad je, međutim, oprezno i izbjegavajući svaki sušanj, počela prisluškivati na tim vratima, čula je nešto što još nikad dotad nije čula. U sobi je, naime, Mrs. Ballard plakala. Plakala je, jecala, čistila nos, a zatim je slijedila monotona tužaljka i još više jecaja, i to upravo večeras, pomisli Angelina, pa prisloni oko na ključanicu. Vidjeti nije mogla ništa, ali je čula mnogo toga.

110

— Stidi se — prodiralo je jecanje Mrs. Ballard kroz suze i rupčić. — Stidi se! Prava sramota za čovjeka tvoje dobi i tvoga položaja da se upuštaš s jednom takvom, s jednom... Ne, previše držim do sebe a da bih je nazvala pravim imenom. Loš komad mesa, tako sa svih strana opipan, da ga više ne bih dodir-nula ni kad bih ga našla u mesnici. Jesi li zaboravio da si td star čovjek od četrdeset šest godina? Ta bi osoba mogla biti tvoja kćerka. Plesačica na užetu! Dakle, dotle si dotjerao! S jednom plesačicom na užetu iz Ronachera lokao si šampanjac! Vrč se sad zaista prelio! To ne mogu dopustiti! Sve, sve drugo, ali plesačica na užetu...

— Prokletstvo, uvijek ista stara litanija! Stotinu puta sam ti razjasnio da ja sebi ne mogu pomoći, ja sam ipak muškarac, Margo, i moram prirodi dati ono što joj pripada —odgovorio je Mr. Ballard. Riječi mu nipošto nisu zvučale skrušeno već prije zlovoljno. Ako već kod kuće ne mogu imati nimalo radosti, onda moram svoje male zabave tražiti ondje gdje mi se pružaju. Za boga, nemoj iz toga praviti takvu tragediju. Što je već na tome ako sam s Coby Franke-lom i drugim momcima popio čašicu previše? Sigurno nije nikakav zločin što sam jednoj sirotoj djevojci platio večeru. Ali jedno neka ti je ipak jasno. Ona je i mene i šampanjac bolje umjela cijeniti nego što si ti to ikada učinila. Zaista ne uviđam na što se imaš tužiti. Činim za vas sve što mogu, dobar sam otac obitelji, brinem se za tebe i djecu; i sama znaš koliko volim naše djevojke. Prestani dakle zavijati, Margo, i dotjeraj se. Tisuću puta sam ti rekao da ti pri tom ništa ne gubiš ako sebi kadšto priuštim koje veselo veče. Ne želim te povrijediti, ali istina je da nas dvoje u tom pogledu nismo baš mnogo uživali. To su stvari u koje se mi ne razumijemo, počevši od one naše proklete bijedne svadbene noći...

— Charles Ballard, otišao si predaleko! Ni ja se nisam jučer rodila. I predobro znam kako su muškarci po prirodi pokvareni. Pomirila sam se s time kako god sam najbolje mogla, podnijela sam to i poklonila ti djecu, Charles, ali to je zaista strašan položaj. Svakoga drugog tjedna odlaziš na imanje, a zna se i zašto. Ili zar možda umišljaš sebi da ja ne znam kako

111

ondje imaš odnošaj s onom prljavom Meksikankom, s onom tustom, neopranom Gomezovom ženskom. A ja se moram smiješiti da bi spasila tvoj dobar glas, i sve sakrivati pred djecom. AM sada mi je dosta. Tri godine već traje ta stvar s onom ženetinom! Jedno» stavno ne mogu shvatiti što ima na toj osobi što te tako privlači?

— Što ima na njoj? Njoj je stalo do mene, eto, to je na njoj. Kod nje mogu osjetiti da sam pravi muškarac a to svaki čovjek treba. Kad bih to mogao naći kod kuće, ne bih morao da se kradem na imanje, a ako ti možda misliš da je to za mene lako, onako kako stvari stoje među nama ...

— Mir, netko, dolazi — reče Mrs. Ballard i žestoko puhne u rupčić. AngeMna se brzo povuče od vrata koja se čas kasnije otvoriše. Na njima je stajao otac, visok i težak, sa svojim tvrdim mišićima i bradom koja je ulijevala poštovanje, njezin otac kojim se cio svoj život tako ponosila, njezin vlastiti otac, razvratani i lažljiv čovjek. Stajao je ovdje u košulji s užro-

bljenim prsima, bikovskog zatiljka ali bez ogrlice i upravo je zakapčao naramenice na hlače svoga fraka. Ramena mu se široko ispupčila ispod tanke batistane košulje. Dok je tako raširenih nogu stajao na vratima, mirisao je po pomadi i sve je to bilo besramno, besramno i prljavo i zlo, i on ju je prevario. Njezin otac ju je nasamario i prevario i s tom prljavom ženom meksikanskog upravitelja imanja. Amigelinino se grlo odjednom ispuni svim onim zabranjenim riječima preko kojih je MLss Fishbein zalijepila poštanske marke. Eksplodirale su u njoj a da nije pravo znala odakle dolaze, sve one proste, sramotne riječi, imena svih onih prostačkih, prljavih stvari što ih jfe njezin otac izvodio s onom smrdljivom kurvom,, s onom ružnom ženetinom. Uzmakla je pred njim sve do suprotnog zida. Htjela je vikati, ali se sva smrsla u grudima leda, usnice su joj bile krute od hladnoće i umjesto da viče i proklinje, njezina su se usta i dalje smiješila. Samo što nije znala da se na njima nalazi taj slatki smiješak pun iščekivanja koji je ondje prirastao i postao dio njezina lica.

— Annie, Annie, ta ti izgledaš poput slike, pogledaj je malo, našu malu Annie, majko — vedro će

112

Mr. Ballard. — Okladit ću se da će biti kraljica plesa! Govorio je prijazno, kao obično, upravo tako kao da oluja uopće nije odvejala krov koji joj je zaštićivao život. Plinski su plamenovi postali modri i nejasni pred njezinim očima, plin je siktao sve glasnije, sve glasnije, a onda joj se sve smrači i kroz tu tamu priđe joj Mr. Ballard da bi poljubio svoju malu djevojčicu.

Kasnije nije znala kako je prošla kroz vrata u hodnik na koja je pobjegla i tresnula ih za sobom. Nije se mogla sjetiti ničega osim Ballardova lica punog nerazumijevanja. Ako u svoga vlastitog oca ne možeš imati povjerenja, u koga ćeš onda imati povjerenja na čitavom svijetu? Nekako nejasno bio je Florijan Ambros upleten u njezin jad i u iznenadni slom sve sigurnosti, ta nije li i on bio muškarac?

Bila je na smrt bolesna, očajna, tresao ju je crni bijes, a ovaj put nije bilo u blizini psića kojega bi mogla ističu, ni sestre koju bi mogla zbog toga mrziti, ni Beatrice koja bi došla da je utješi. Ondje gdje je još maločas otac zauzimaio svoje mjesto u njezinu životu nije sada bilo ničega osim bezdane praznine.

Angelina nije ni trenutak pomislila na majku; nije joj padalo na um da požali Mrs. Ballard, a pogotovu ne da joj se divi zbog načina na koji je podnosila dvostruki život svoga muža i sakrivala ga da bi pred svijetom i pred kćerima održala fikciju sretnog braka i zadovoljnog doma. Otac nije prevario njezinu majku, već nju samu, svoje dijete, Angelinu. Sva blijeda mučno je teturala ispod svoga zabranjenog crvenila na rubu prave nesvjestice. Hladan joj je znoj curio s čela kad je napola besvjesno posrtala dalje, silazeći niza stepenice. Hotel se ponosio svojim novim dizalom u zlatnom kavezu, ali, Angelina je zaboravila da tako nešto uopće postoji, kod tog prvog sudara sa stvarnošću zaboravila je sve, pa čak i jubilarni ples. U to vrijeme ušao je Florijan Ambros u hotelsko predvorje, pogledao na sat iznad tezge recepcije i opazio da je stigao prerano za malu večeru prije plesa na koju ga je pozvao Mr. Ballard. Zato zastane tu i da se malo našali s jednim starim konobarom, da izmijeni nekoliko riječi sa šefom recepcije i da po-

8 Čuvajte m strna

113

zdravi neke znance za jednim od mramornih stolova. Smiješio se svojim zamamnim koncertnim smiješkom, a svoj je frak nosio kao nešto što mu po prirodi pripada, kao čovjek kod kojega ta svečana odjeća spada zvanju. Ispod opernog kepa što ga je lako prebacio preko ramena svjetlucala su minijatura odlikovanja na njegovom lijevom reveru fraka, a jedno mu je veliko odlikovanje bilo na prugastoj traci pričvršćeno tik ispod bijele kravate. Kao obično šejir je zaboravio kod kuće pa mu je nekoliko kapljica kiše visjelo na kosi.

Tako ga je ugledala Angelina kad je onamo stigla na kraju svoga bijega kroz tisuću paklova. Stajao je na podnožju stepeništa, nebeski glasnik, divan kao arhanđeo s dobrotivim licem i.

plamenim mačem. I taj je jedan jedini puta bila potpuno neproračunana i pustila da se sve zbiva samo po sebi. Sjurivši niz posljednje stepenice kao da joj je za petama čopor vukova, baci se ona u njegovo naručje, a ledena se bol u njezinim grudima otopi. Bilo je to kao da je pukla brana, prava poplava i ona se, divlje jecajući, čvrsto stisne uz Florijana upravo na podnožju stepenica ispred svih onih elegantnih ljudi koji su u to vrijeme napunili hotelsku halu.

— Zaboga, što je, što se dogodilo, zašto plačeš? Daj, saberi se, ne smije se plakati na javnom mjestu. Kako je Maud? — zbunjeno upita Florijan — Kako je Maud? — ponovi i pokuša da se oslobodi Angeli-nina stiska, ali ona ga nije ispuštala.

— Ne mogu ti reći, ne mogu o tome govoriti, ali to je strašno, Florijame, najradije bih umrla. — No, no, ne smiješ ovdje praviti scenu pred svim tim ljudima. Sto se dogodilo? Zar te tvoji roditelji ne žele povesti na ples? Molim, pođimo gore, pa ćeš mi u sobi sve u miru ispriповjediti — predloži on. Pri tom uopće nije opazio da se vratio na onaj ti iz prvoga doba njihova poznanstva. Angelina zajeca sva slomljena, da se nikad više neće vratiti, nikad više, nikad, nikad, i kad je pokušao da je odvede prema dizalu ukruti se svaki mišić u njezinu tijelu kao da ju je zgrabio grč.

Flori jan nije mogao čitavu hotelsku halu pretvoriti u arenu za rvanje u kojoj bi se on borio s mladom

114

djevojkom koja je jecala, a niti je mogao Ann silom odvući gore, u njezinu sobu. U najvećoj je neprilici pogledom potražio kakav tihi kut da bi ondje djevojku doveo pameti. Ali u toj svečanoj plesnoj noći nije u prepunom hotelu bilo nijednog tihog kuta. No Flo-rijan je ovaj puta iznimno odlučno postupio. — Dođi, anđelčiću, izvest ćemo se u šetnju — reče vodeći je kroz halu, zatim iz nje kroz vrata i kraj vratara, nekog golemog crnca u smiješnim turskim hlačama. — Fijaker — reče Florijan i nemarno mahnu s dva prsta. — Na službu, vaša milosti, odmah, gospodine barune, kamo, vaša ekscelencijo? Cio zbor susretljivih glasova, fina kašica, nekoliko koraka ispod vratara va golemog kišobrana, i Ann osjeti da je blago dižu u kočiju. — Najprije duž Ringa — nesigurno zapovijedi Florijan. To je navelo kočijaša da naglašenom diskrecijom navuče male gardfrie na prozore i da vrata na kočiji zatvori smiješeći se u znak priznanja, muškarac muškarcu. Takve vožnje koje su zbog svoga posebnog značaja bile poznate pod imenom porculanske vožnje, bile su vrlo omiljene kod sentimentalnih bečkih kočijaša, jer je bilo jasno da su takvi putnici bez određena cilja bili ljubavnici koji su morali unajmiti fijaker ako su htjeli biti sami. To je samo po sebi bilo simpatično, a osim toga si za takvu vožnju mogao zatražiti dvostruku tarifu. Činilo se da čak i konji dobro razumiju o čemu se radi; polako, sporim korakom, vukli su fijaker po Ringu ispod kestenova s kojih je kapala kiša.

Tama, sigurnost, blizina, toplo zavijena u Flori-janov operni kep, zaštićena i čuvana, pod nježnom glazbom kiše na krovu kočije, pustila je Angelina da utone u takvu duboku prisnost kakvu nikad nije ni naslućivala. Sve je opet bilo dobro i pakao se pretvorio u raj. Smjestila se na Florijanovim prsima, na fraku ukrašenom odlikovanjima, a njegovo je srce muklo, tvrdo i jednolično kucalo u njezino uho. Za-štitnički joj je ogrlio rukom ramena i držao je tik uza se, milovao joj lice svojim ispitivačkim, osjetljivim prstima koji su je tješili. Neko je vrijeme Angelina još jecala, samo zbog nečuvena užitka što ga je osjećala, a zatim, kad mu se učinilo da se potpuno

115

isplakala, on se odvoji od nje i pripali cigaretu; samo je naglost kojom je duboko uvukao dim odala koliko je nervozan.

— A sada ćemo biti razboriti i porazgovoriti o onome što se zapravo dogodilo — predloži on, malo razboritije nego što se zapravo osjećao. — Prestani plakati. Sigurno ne želiš da svoje

ljupko lišće pokvariš za ples. Angelina promrlja stisnutih zubi da uopće neće ići na ples, radije će umrijeti! Radije će se ubiti nego da se vrati svojoj obitelji...

— Jesi li se posvadila s Maud? — upita on malo zabrinuto a malo raspoloženo. — Ili ti je možda Maud nešto rekla? ... Nešto što bi te moglo malo povrijediti?

— Maud? Kako dolazite na tu misao? Mi se nikada ne prepiremo, mi jedna drugu previše volimo, a Maud je tako draga, tako dobra, Maud ne bi ni muhi učinila ništa nažao. Ne, radi se o mom... ali je ustuknula pred riječi „otac“, pa je zvučalo gotovo kao jeka njezine majke, kad je mlako ni suho završila: — Povrijedio me mister Ballard i ne želim ga nikada više vidjeti. Najprije ga je žestoko uvjerala da će radije umrijeti nego da rekne kako ju je uvrijedio otac, ali malo-pomalo ležao je čitav Mr. Ballardov besramni i užasni zločin pred Florijanom i on potisne smiješak muškaračke solidarnosti koji nije bio određen za Angelinu.

— Gledaj, anđeliću, ti još ne možeš shvatiti takve stvari, tako divno mlada i nevina kao što jesi, ali toliko mi moraš vjerovati: tvoj otac ima pravo na svoj život, upravo onako kao što ćeš i ti jednom kasnije živjeti svojim životom pa ne smiješ ozbiljno shvatiti takve male stranputice. Tko zna, jednom, kasnije, kad ćeš bolje razumjeti oca, bit će ti ga, štoviše žao. A i tvoje majke. Život je osamljenost, Angelina, a bračni, su drugovi možda najosamljeniji, jer su oni možda vjerovali da su brak vrata koja vode iz osamljenosti; ali većinom se sve odvija posve drukčije. No, srećom, i ovdje postoje iznimke, pa se čovjek nepekidno nada ...

— Da, Florijane, govori samo i dalje i drži me, molim te, čvrsto me drži, jer se osjećam tako izgub-

116

Ijeno — šapne ona jedva čujno. Florijan malo nestrpljivim pokretom povuče indiskretne zastore, otvori prozor kočije i izbaci cigaretu. Zatim skine ruku s Angelininih ramena i ispusti je. — Reci mi, kad sam te uhvatio u hotelu, kamo si zapravo htjela pobjeći?

— Ne / .nam. Niisam mogla misliti, nisam znala što radim. — Ona podigne lice prema njemu i zagleda mu se u oči. U fijakeru je bilo tamno ali u redovitim bi vremenskim razmacima kliznula jedna ulična svjetiljka za drugom kraj kočije tako da bij se Florija-novo blijedo lice nejasno ocrtalo u svjetlu, a bijela prsa njegove košulje, prsluk i mandžete oštro isticali u tami. — Htjela sam k tebi, a kome bih inače mogla poći, Florijane?

On pripali novu cigaretu, a zatim ponovo uze njezinu ruku u svoju da je nagovori da bude pametna, no u njezinu su svijest prodrli samo ulomci njegovih riječi, u to blago, toplo, sanjarsko raspoloženje njezine samoće s njime ...

— ... ali jasno je da ćete se vratiti u hotel, i ja vam obećaj em da ćete se na plesu kraljevski zabavljati. Htio bih se ponositi vama, Angelina, i zato očekujem da ćete se dobro držati. „Drž se, kadetu Ambros, drž se“!, stalno mi je zapovijedao otac. I to je jedino dobro\* kojemu me je naučio. Mislite la da nisam morao na koncertnii podij ako su me boljeli zubi? Gospode, svirao sam Mozarta, Koncert u A--duru, dva sata pošto se moj najbolji prijatelj ustrijelio, i uvjeravam vas da sam dobro svirao. Svirao sam na jednom koncertu istoga dana kada me je napustila moja velika ljubav da se uda za pomoćnika

""; \ upravitelja jedne pivovare; u ono vrijeme mi nije bilo još ni osamnaest godina; bio sam gotovo jednako mlad kao i vi i činilo mi se kao da mi nikad više neće zasjat mjesec.

; Angelina je odmah bila ljubomorna na onu prvu veliku ljubav, ali mu to nije pokazala.

/ — Ako pravo razmislim, nije ga uopće ni bilo — reče on malo kasnije zadubljen u mdsli.

— Čega nije bilo, Florijane?

— Punog mjeseca.

117

Angelina zadrži dah. — Bio je pun mjesec, sinoć, Florijane — reče tiho, — kad si mi poželio laku noć...

Jedna ulična svjetiljka, zatim opet tama. Svjetiljka i tama. Svjetiljka i tama.

— Da, mislim da imaš pravo — napokon će on. — Ali bojim se da to nisam opazio. Ulična svjetiljka i tama. Ulična svjetiljka. — Pomozi mi, molim, po-mozi mi, ne ostavljaj me samu — šapnu ona.

— Nisi sama. Ja sam kraj tebe, siromašna mala, mala Angelino — odvрати on. Glas mu je postao pro-mukao.

To je možda bio jedini trenutak njezina života u kojem je ljubila bez suzdržavanja i ne samo samu sebe već i jedno biće; bez obilaznih putova, bez trikova, bez proračunatosti, potpuno iskreno. Duboko je uzdahnula kao dijete u snu i ovila ruke oko Flori ja-nova zatiljka. On se nagnu nad njezino lice i poljubi je, ili je to možda ona njega poljubila, uostalom, to nije bilo važno.

Ona otvori oči i ugleda gdje drveće na Ringu, mokrih sjajnih listova, polako klizi kraj trome kočije, te posve jasno razabere uzorak na prozorskom staklu kojega su ondje nacrtale kišne kapi i začu Florijana gdje šapuće: —"Prokletstvo, prokleta mala mrcino... Držao ju je još čvršće tik uza se i ponovo je poljubi. — Boli me — šapnu ona, — pusti me, boli me — kad je osjetila kako se njegovi zubi zabadaju u njezine usnice i nasilno ih otvaraju. Čula je kako nešto šapće na njemačkom što nije razumjela, možda kakvu nježnost, a možda i kletvu. I sve je to bilo potpuno drukčije nego Johnnv O'Shaughnessv ili Mr. Hopper na gornjoj palubi; i tako je sve bilo odlučem) i Florijan je pripadao njoj. Bijeje čipke iz Alengona, Eifelov toranj, svadba, mnoštvo koje šapuće, možda će joj nadvojvoda biti djever. Pred njom se poče okretati golemi točak sa svjetiljkama, njegova su usta još uvijek ležala na njezinima, a onda je on odgurne od sebe i ona se vrati u stvarnost.

— Florijane, Florijane, Florijane, dragi moj, što da sad radimo!

On se stisnuo u protivni kut i pripalio novu cigaretu. — Sad ćemo se pristojno vladati i gledati da

118

se vratimo u hotel, allegro molto. Ionako smo predugo ostali u tom sumnjivom fijakeru a ne želimo izazvati skandal.

Angelina se s putovanja na nepoznate kontinente vrati samoj sobi i dosjeti se da je vožnja s gospodinom u kočiji, pa još u zatvorenom fijakeru i bez gardedame bilo nešto što je mladu djevojku najviše kompromitiralo. Ako se takva pustolovina nije završila zarukama, onda je djevojka bila neopozivo izgubljena. Ann se ugrize za usnice i osjeti novi okus, jednu kapljicu krvi. Sve ako smo se i ljubili, ipak se nismo dovoljno dugo vozili u fijakeru da bismo izazvali skandal, razmišljala je ona. I jesmo li sada zaručeni? Nadam se da jesmo; bude li se on vladao kao pošten čovjek, onda smo nesumnjivo zaručeni, u najmanju ruku neslužbeno. Florijan će morati razgovorati s ocem smiješno, kako su joj odjednom nevažne bile očeve male stramputice.

Ali ako sam se već jednom kompromitirala, onda treba da to učinim temeljito, zaključiti Angelina. Njezin je mozak već hodao svojim običajnim dobro isplaniranim malim spiralama.

— Ah, molim te, Florijane, dragi moj, ne mogu još sada, još sam odviše uzbuđena. Ne osjećaš li kako drščem, pusti mi još malo vremena.

— No, svi smo mi ponekad kukavice; ja se borim sa svojom tremom prije nastupa a ti... — nije završio rečenicu već otvori prozor i zapovjedi kočijašu da ih odveze natrag u hotel Bristol.

— 2ao mi je, Angelina, da sam na trenutak izgubio glavu; hoćeš li mi oprostiti i zaboraviti? — rekao je i cio ostatak vožnje šutke pušio, dok se je Angelina spremala da se suprotstavi Mr. Ballardu. Osim toga je počela u duhu zamišljati svoju lito-grafiranu objavu vjenčanja.

Vjerojatno će je morati tiskati na dva jezika, a to će, štoviše, izgledati osobito elegantno. Ili možda, da je štampaju francuski, diplomatskim jezikom kojega razumije cio svijet, to jest cio svijet, izuzevši nju samu, njezine roditelje i velik dio najboljeg društva iz San Franciska.

Kad su stigli u hotel, ta su razmišljanja gotovo izbrisala onu strašnu krizu kroz koju je prošla, a i uzbuđenje što ga je u njoj izazvao Florijanov po-

119

Ijubac, počelo se stišavati. Dok je on plaćao kočijaša nadodje ona na novu zamisao koja je bacila novo svjetlo na očeve prijestupe. Prema svemu onome što je o njemu znala, on sigurno više nije mogao od nje očekivati staru sklonost i poštovanje. Ako je želi ponovo zadobiti, morat će se osobito napregnuti, i ona odjednom shvati zašto su supruzi svjesni krivnje obasipali svoje žene draguljima. Odjednom je znala da bi njezini obzir mogao biti unosan i da se oprostjen je moralo otkupiti. Nasmiješila se Florijanu kad ju je uzeo ispod ruke i proveo kroz halu: — Ne morate se bojati, Angelima, porazgovorit ću s vašim ocem i sve mu razjasniti, a smijem li pitati, što je to čemu se smijete?

— Znaite da sam obećala da ću vam nabaviti violinu? Mislim da ću je noćas dobiti za vas. Uspijete li vam stvar udesiti tako da nadvojvoda pleše sa mnom, onda sam sigurna da ću je dobiti, i to ne preskupo — reče ona.

— Ali posve sigurno, ti mali majmunčiću — na to će Florijan, — Princ uvijek poklanja svoje najveće blago za jedan ples s najljepšom djevojkom. Ali samo u bajci, mali majmunčiću, samo u bajci.

Ispred Ballardova apartmana naiđoše na Maud koja je šetala gore-dolje po hodniku. Ruke su joj bile hladne i vlažne, lice crveno i zajapureno. Potrči u susret Angelani pa joj promuklo i uzbuđeno šapnu:

— Za boga, Ann, ta gdje si? Zar si poludjela da tako nestaneš i to upravo večeras, i još u plesnoj haljini, bez šala, bez večernjeg ogrtača! Dobro sam lagala za tebe, što god sam najbolje mogla; uistinu, čitave godine nisam ispričovjedila toliko laži kao u posljednjih pola sata, samo da majku spriječim da uđe u našu sobu. Lijepo sam je nasamarila; da patiš od nepodnošljive glavobolje i da si popila neki prašak i zaspala, i da te nitko nipošto ne smije smetati. Zaključala sam vrata i razaslala hotelske momke da te traže u svim kute vama, za boga, ta gdje si bila? Kako si je pronašao, Florijane? Zaista, Ann, kadšto se vladaš kao neodgojeno derište! Ne bih se toliko trudila da se ne radi o majci; i sama znaš koliko taj ples znači za nju, ali čini se da ti je malo stalo do toga. Kaniš li njoj i svima nama pokvariti večer... 120

— Ah, nemoj se toliko napuhavati, Maud — reče Angelina. Nitko joj nije mogao toliko dosađivati kao njezina sestra sa svojom opširnošću i krijepošću, sa svojom širokim bokovima i blagim krupnim kravljim očima. — Ako se radi o tome da se majci pokvari večer, onda postoje i neki drugi članovi obitelji koji su to već obavili. A kako stoji stvar s mojom večeri? Tko se brine za to ako je moja večer pokvarena? Da imaš i pojma o tome što sam večeras prošla, stidjela bi se da me zbog takvih trica pozivaš na odgovornost.

Maud skrene pogled k Florijanu. Odjednom se smela. — Florijane, što se dogodilo? Zakasnila ste, zašto tako smiješno izgledate, i jedno i drugo? Pa valjda niste, ili zar ste joj možda rekli?

— Sve ću razjasniti, Maud. Angelina se zbog nečega silno uzбудila, ali sada je sve u redu: a ja, i ja sam se samo malo smeo. Kasnije ću vam razjasniti.

— A kako samo izgledaš! Tvoja frizura, sva si raščupana, pođi uredi se malo. I tvoje oči, zar si plakala? Maud položi ruku na Angelinina ramena kao da je ona još uvijek mala sestrica koju treba grditi, tješiti i čuvati.

— Plakala si, uboga sestrice? Počekaš, položiti ćemo ti na oči jastučice s čajem od kamilice, a zatim ćeš na nekoliko minuta leći, ali ne predugo. Svi već čekaju s večerom na tebe. Svi su već u salonu. Čitava obitelj Frankel. A i vaša majka je upravo stigla, Florijane. Zaboga, kakve su to komplikacije, i upravo večeras se to moralo dogoditi!

— Ne marim ja nimalo za to kako izgledam i tko je salonu — reče Angelina i borbeno otvori vrata u malo predvorje kroz koje je prije nepunih pola sata pobjegla. Upravo je konobar

izlazio iz salona noseći kablíč praznih šampanjtskih boca, a kroz otvorena vrata prodre cio val smijeha. Na trenutak se u zraku plaivčastom od dima ukaže vizija radosnih lica i ruku sa šampamjskim čašama. Usred sobe razabirao se Mr. Ballard gdje stoji raskrečenih nogu, očito veseo i zadovoljan sam sa sobom, a zatim se vrata opet zatvoriše. Činilo se da je Mr. Frankel, koji je bio uvjeren da je vrlo duhovit, pripovijedao neku pripovijest iza koje je slijedila nova eksplozija smijeha. U istom trenutku opazi Angelina svoji odraz u

121

uskom ogledalu garderobe. Zabranjenog crvenila nije više bilo na njezinim obrazima, ukosnice su poispa-dale iz razorene frizure, a na usnicama joj je ležao pečat Florijanova poljupca; gotovo crnkasta osušena kapljica krvi.

— Reci im da mi je glavobolja popustila i da ću za pet minuta biti gotova — šapnu ona Maud, naglo se povlačeći u spavaonicu. — I čuj me, Maud, hvala ti lijepa i na tome što si lagala za mene. Flori će ti sve razjasniti.

Poslužena je sjajna večera u sjajnoj blagovaonici sjajnog hotela u kojemu su američki milijunaši servirani drugim gostima kao neko posve osobito jelo. Čekajući na Angelinu gosti su ožednjeli a šampanjac prije jela veoma im je podigao raspoloženje, pa je prema tome njihov stol bio najglasniji, ili zapravo jedino glasan, u tihoj spilji blagovanja punoj teških crvenih sagova, baršunastih zastora i svjetiljki s ružičastim sjenilima.

Florijan je sjedio između nje i Maud pa se An-gelina uz njega osjećala kao glumica koja na kakvoj svečanoj predstavi igra glavnu ulogu i u koju su uprte svačije oči. Kad je donesen kolač na podnožju od prženoga šećera i kad je maitre d'hotel zapalio armagnac kojega je sam prelio preko kolača, ustane Mr. Ballard spreman da održi jednu od svojih zabavnih zdravica.

— Čujte, čujte! — viknu Mr. Frankel — tišina za potpredsjednika društva za pravednu raspodjelu psića starim djevicama koje trpe od oskudice!

— Bože, pravi si komičar, nije li komičar, mi-sis Ballard? — viknu Mrs. Frankel, ali Mrs. Ballard se dobro i odgojeno smiješila u svoje ljubičasto at-lasno krilo a Mr. Ballard je odjednom postao vrlo dostojanstven i vrlo ozbiljan. Za stolom zavlada tišina a konobari stupiše nijemo i puni iščekivanja iza stolica. Pažnja ostalih gostiju još više se upravi prema tom stolu pretrpanom cvijećem u čijoj je sredini stajala zdjela s koje se uzdizao plamen, upravi se prema američkim damama u njihovim senzacio-

122

nalnim plesnim haljinama uz čija je uzdignuta lica lelujaao odsjev plavih plamičaka.

— Dragi moji prijatelji, i vi, poštovana gospođo generalice koji ste za nas postali mnogo više od same prijateljice — reče Mr. Ballard, ovo je u neku ruku oproštaj, jer sutra moramo otputovati iz Beča, a to nam mije lako. No to je istodobno ne samo najsretniji sat u tim veselim tjednima što smo ih ovdje proživjeli, već i jedan od najsretnijih sati koje nam je sudbina ikada dodijelila. Ja ne govorim samo za sebe već i za moju dragu ženu ovdje uza me, koja me odlikovala i usrećila udavši se za mene. Nisam mogao poželjeti bolju priliku da objavim ono što za neke od nas neće biti baš veliko iznenađenje, premda su mladi ljudi o kojima se radi dugo vremena čuvali svoju tajnu. Bojim se da smo njihovu ljubav stavili na tešku kušnju, ali oni su nas svojom strpljivošću i izdržljivošću uvjerali o tome da misle ozbiljno. Ja sam samo jednostavan poslovan čovjek, ali na svoj laički način volim muziku pa ne mogu zamjeriti mojoj djevojci da se zaljubila u umjetnika kojega poznaje i divi mu se cio svijet i kojega smo moja žena i ja naučili da volimo i poštujemo kao sina. Flori, i ti, moja Maud, dižem čašu u čast vaših zaruka pa se nadam i želim vam da nikad ne budete manje sretni nego što ste u ovom trenutku!

Flori i Maud. Flori i Maud. Flori i Maud. Trublje i fanfare. Povici živio! i zagrljaji. Šampanjac u svim čašama, mali plavičasti plamenovi na svakom tanjuru, razdragani smiješak na svakom licu. I čekić koji je tresnuo o AngeMnino srce i razbio ga na komade. Osjetila je kako se razbilo i gotovo je mogla čuti škriputavi zvuk koji ga je razbio. Usta joj je ispunio neki gorak

okus, žuč, otrov, ocat. I Fran-keleci su na posebni poziv bili svjedoci njezina pri-bijanja na križ. Čitav San Francisko bio je prisutan u obliku tih petero vulgarnih bučnih ljudi njezinu padu u posnor.

I ako je bila ovdje, u svojoj divnoj plesnoj haljini, još sa znakom Florijanova poljupca ona donjoj usnici. Podigla je čašu i pila i pozdravljala zaručnike sa „živjeli" i smiješila se. Raspolagala je ona jednim značajnim svojstvom, ta mlada Angelina. Mogla je oboljeti ili pasti u ne-

123

svijest kad god je to bilo vezano uz kakvu prednost; ali mogla se i suzdržati od toga da padne u nesvijest kad je za to postojao stvaran razlog. Bol koja joj je stegla srce i širila se po njezinim grudima i probola je kroz rame i kroz lijevu ruku, ta je bol bila tako stvarna i tako nepodnošljivo žestoka, da je znala da treba samo jednu sekundu ostati bez daha, samo jedan jedini trenutak da joj ne kuca srce, pa da umre. O da, bilo bi vrlo lako da padne mrtva i da pokvari dražesno zaručničko veče Florijana i Maud, ali umjesto toga ustane, zagrl i poljubi svoju sestru, pogleda Florijanu ravno u oči i nasmiješi mu se govoreći: — Želim ti svu sreću koju zaslužuješ.

Ne, nije se onesvijestila niti se odala te večeri kad su bile objavljene zaruke njezine sestre i time se ponosila cio svoj život. Otišla je na ples i ondje je plesala ne samo jedan valcer s nadvojvodom Jose-phasom Alebtusom, već je plesala tri»; novine su zbog toga podigle veliku buku i narednoga je dana cio Beč govorio o tome. Maudine zaruke nisu, naprotiv, bile ni spomenute.

Ann je trebala tri dana da stvori odluku. Onda napiše pismo Clyde Hopperu esq. „Vrlo poštovani Mr. Hopper.

Sjećate li se još djevojke čiju vam snimku prilazem? Da, to sam ja...

Maud Ambros je ispitljivo promatrala portre pokojne Mrs. Ballard koji je nakon nekoliko premješ-tavanja stigao na mjesto iznad kamina u sobi za dnevni boravak. — Ne čini li ti se da je to najbolje mjesto za nju? Odavde može gledati na zaljev kako je to bila navikla.

Angelina umorno kininu. Oko ramena je ovila kašmirski šal što ga je naslijedila od bake Ballard i stolicu primakla tik do jantarova žara u kaminu; unatoč tome ju je zeblo. — Hladno je, zar ne? — upita drščući. — Gotovo sam zaboravila kako hladno zna biti u San Francisku. Opipaj malo moje ruke. Vjeruj mi, nisu se zagrijale otkako sam otputovala s Havaja.

124

— Siromašna sestrice! Kažu da u tropskim krajevima postaje krv rjeđa. Maud je još uvijek bila zabavljena majčinim portretom. Ljubičasti atlas sre- Vni grozdovi, dugačka povlaka, duboki dekolte, velika lepeza od nojeva perja. — Nije li to užasna moda? Možeš li se još sjetiti te haljine, Ann?

— Posve nejasno — odvrati Mrs. Hopper. Kao da bi ikada mogla zaboraviti gorčinu one večeri u Beču, svu onu nagomilanu gorčinu tih osam godina koje su od onda prošle! Maud se i dalje bavila slikom. Donijela je jednu od hijacintnih čaša iz kuta i postavila je na kamin. — Sirota mama! Kako je samo bila razočarana kad je mister Merrvl odbio da naslika sva dvadeset i dva srebrna grozda.

— Njezina generacija nije imala baš mnogo ukusa — obzirno reče Angelina.

— Nije, ali se zato vrlo mnogo trudila.

— Malo se previše trudila, čini se.

— Ne za sebe; nije željela ništa osim da nas dva derišteta odgoji u fine mlade dame i da nas uda za imućnu gospodu, ta altruistička čestita duša!

Angelina se umorila od toga post mortem. Vrlo se lako umarala; vjerojatno se njezino srce nije nikada potpuno oporavilo. Činilo se da je to bilo srce s pukotinom kroz koju je otjecala njezina snaga sve dok nepodnošljivu prazninu u njemu nije osjetila kao neku smrtnu bolest.



Na Havajima, na plantaži Leihana, često ju je grabila panična slutnja da će je jednog dana naći mrtvu na podu, posve samu i bez pomoći, u pustoši, daleko od malog grada Hilo.

— Pričaj dalje, draga — čula je Maud gdje govori — govorila si o vašem posjedu na otoku...

— Upravo čarobno lijepo imanje! Zaista šteta što niste uspjeli da nas pohodite. Zaljubila bi se u našu kuću. Gotovo kao jedan od onih velikih starih dvoraca u Engleskoj, ali, dakako, mnogo egzotičnije, s divnim perivojem i stajama. Imali smo i igralište za tenis, a razumljivo i svoj vlastiti pješčani sprud...

... tako je velika, tako prostrana bila kuća, da je gotovo ulijevala strah, s tako visokim sobama i silno praznim zeleno obojenim zidovima u vječno pokretnoj sjeni golemih tropskih biljki. U kući vlada

125

bojažljivo čuvana polutama bez sunca, koja upravo deprimira, a izvan nje ili bodeži svjetla ili sivi metež oblaka koji eksplodiraju u pljuskovima uz takvu buku kao da cijela brigada bubnjara luduje na limenom krovu. Kamo god pogledaš, svugdje monotonija beskrajnih polja sa šećernom trskom, ocean dosade čiji valovi u ranu zoru gutaju Hoppera na njegovu golemom konju i o zalazu sunca ga vraćaju iscrpljenog, žednog i prljavog. Prava kora prašine koja prođire svuda, pokriva njegovu proznojenu košulju, njegovo lice i kosu. Sa sobom donosi zadah po znoju i konju, oštri zadah spaljene šećerne trske, slatkasti dosadni smrad melase iz tvornice šećera i sve to unosi u bračnu spavaonicu. Moskiti, muhe, gušteri, svakovrsna gamad, jednoličan mučan život kojega kadšto prekidaju katastrofe: poplavna plima, izbijanje lave iz vulkana Mauna Loa, vatra u tvornici šećera upravo kad je Hopper na jednom od svojih čestih nadzornih putovanja odjedrio na neki drugi otok.

Kad se vratio našao ju je zaplakanu, gdje jeca, dok joj je neprekidni strah zbog samoće stezao grlo. — Ta reci mi, ženice, čemu sve to uzbuđenje? Ako se osjećaš osamljenom, dovoljno je da daš osedlati konja i da posjetiš susjede. Ili pozovi moje momke na večeru u kuću. Kako možeš biti sama kad imaš šesnaest ljudi posluge koji ti svaku želju čitaju s očiju! Kao da ne znaš da si kraljica na toj plantaži!

— ... šesnaest ljudi kućne posluge, a ni sama ne znam koliko vrti jara i stajskih momaka osim toga... — pripovijedala je Angelina sestri kod koje je željela izazvati jak dojam. —

Razumljivo je da smo morali priređivati brojna primanja; znaš, gospodar jedne plantaže mora reprezentirati, upravo kao kakav kralj, takav stil vlada na otocima...

Kadšto se toliko boji te šesnaestorice stranih slugu da bi gotovo mogla poludjeti, a glasine što ih Beatrice neprekidno prenosi iz kuhinjske zgrade njoj na' verandu, samo još pogoršavaju stvar. Ta bagra od Japanaca, Kineza i domorodaca otočana koja joj prijete i koja se šulja na nečujnim bosim nogama, kradljiva i ponizna u njezinoj prisutnosti a neprijateljska i opasna čim joj okrene leđa. A (susjedi, dragi

126

bože, najbliži susjedi udaljeni su trideset milja, jedan ostarjeli misionarski bračni par koji citira Bibliju i koji je prije dvadeset godina stigao u potpalublju jednog danskog parobroda pa se i danas zapaža njegovo podrijetlo. A što se tiče „mojih momaka“, Hop-perovih asistenata, to je surova neuglašena banda pivopija i jedno jedino veče u njihovu društvu bilo je dovoljno da Angelina klone u postelju s trodnevnom napadajem groznice i nepodnošljivom Čežnjom za domovinom. Upravo umire od čežnje za maglama iznad zaljeva, za vjetrom u San Francisku, za roditeljskom kućom u Clay Streetu, pa joj krupne bistre suze cure niza lice. Beatrice tiho ulazi u zamračenu sobu da joj donese rashlađene voćne sokove: papaja, ananas, kokosovo mlijeko, mango, preslatke, previše parfimirane, odvratne sokove.

— Ne mogu, Beatrice, ne mogu više izdržati taj život. Ovdje ću umrijeti. Hoću natrag, onamo kamo spadam... — jecala je. I Beatrice mrzi Leihanu. — Idi i reci mister Hopperu što misliš. Prava je okrutnost zarobiti moju bambinu u toj pustoši. Ne budeš li ti govorila s njime, Beatrice će mu već reći što mu spada.

— Ostavi to, Bea. Stotinu puta sam mu rekla, ali on neće za to ni da čuje. To je bio njezin jutarnji i večernji pozdrav: — To ne mogu izdržati, to više ne mogu izdržati, povedi me natrag na kontinent, Hoppy, zaklinjem te, odvedi me onamo kamo spadam, prije nego što postanem preslaba za putovanje...

— Vidi, ženice, ti si se udala za plantažera. To je jedini život za koji sam stvoren, a Leihana se divno razvija. Zaista ne poznajem nijedno ljepše mjesto na svijetu. Ti su otoci raj i svi ljudi su ovdje sretni; zašto i ti ne pokušaš da ti se ovdje malo dopadne? Meni za volju, a čim stigne mali Hopper, uvijek ćeš imati društvo.

Angelina raširi hladne prste iznad žara u kaminu; činilo joj se očajnički važnim da Maud uvjeri kako su sve sjajne zabave u Rimu i Parizu, druženje s visokim međunarodnim društvom i sve radosti i prednosti u kojima je njezina sestra mogla uživati kao supruga jednog glasovitog virtuozu, blijede i banalne u usporedbi s tropskim preobiljem njezinih osam godina provedenih na otocima.

127

— Život na Havajima — naglo nastavi ona u lažnom oduševljenju. — Nitko tko nije ondje živio ne može sebi predočiti to bogatstvo. Sve je to tako velikodušno, darežljivo i veselo, cijela je godina jedan lanac svečanosti, plesova i primanja.

U trećoj godini došlo je na plantaži do neugodnosti. Nova navala kukaca proždire šećernu trsku i pravi rupe u njoj kao i u Hopperovu udjelu na dobitku. Danju ga tište brige, pa postaje zlovoljan, i sve više i više noći provodi na bučnim sastancima sa svojim momcima. —

Otputujmo, vratimo se na kontinent, uništiti ćeš sebe i mene, a zašto? — uporno je govorila Angelina, ali Hopper je sad bio vojskovođa usred bitke i nije htio ni da čuje za uzmak. Kukci su poraženi ali dvije godine kasnije došlo je do novih poteškoća. Ovaj put su to bili poljodjelski radnici. Došlo je do pobune u radničkim kolibama, a u gospodarskoj kući vlada napola skriveni nemir. Zahvaćena panikom, Angelina je poslala glasnika u tvornicu šećera da dovede Hoppera kući, i kad je on, pokriven prašinom i znojem, dojurio u trku, našao ju je ispruženu na postelji, tako sitnu i slabu da je bila upravo vrijedna sažaljenja, svu ukočenu od straha, a unatoč tome punu želje da se pokaže hrabra. — To je samo moje glupo srce, ne želi više kucati, a Beatrice veli da je Takato htio u kuhinji probosti Ah Wonga, a ja sam tako sama, uvijek sam tako sama.

— Gledaj, mala moja vjeverice, ti nisi sama, ja sam uvijek uza te, uvijek, pa treba samo da me po-zoveš, ili, zar se ja uopće ne brojim?

Ali ipak nije bio ovdje kad je ona, pet tjedana prerano rodila dijete, upravo strašno sićušnu i strašno ružnu malu djevojčicu koja je za svoj dolazak zatražila četrdeset i osam sati trudova i čitavu umjetnost kineskog liječnika s plantaže, a bila je slična tisuću godina staroj mumiji. Nije bio ovdje ni onda kad je epidemija difterije iz sela Leihane zahvatila gospodsku kuću i odnijela male blizance japanskog vrtlara Takate, a zatim i njezino dijete. Naglo se vrativši s nekog drugog otoka, Hopper je plakao nad malim lijesom, tako bezumno plakao da to nipošto

128

nije pristajalo muškarcu visokom dva metra, a zatim se u društvu svojih momaka napio do besvjesti. Ali Hopper, to je posve posebno poglavlje...

— ... otkako sam izgubila svoje dječe, sve je za mene drukčije izgledalo. A zatim još moja nezgoda, da bi vrč nesreće bio vrhom pun, ali o tome nećemo govoriti — reče Angelina tako tiho i s takvim potresnim blijedim smiješkom, da su ovaj put Maud suze na vri jele na oči; brzo je svoju veliku ruku položila na Angelinino rame kao da želi utješiti i zaštititi svoju mlađu sestru.

— Znam, sestrice, znam. Ali pusti da prođe malo vremena. Još si vrlo mlada, dobit ćeš još jedno dijete.

Kad je Angelina osjetila da ne može ni jedan dan dulje podnijeti teškoće toga suzanjstva u Lei-hani, poslužila se jednim ludim, bezumnim trikom. Ili-ili, rekla je sama sebi i prisilila

svoga netrenira-noga mladog konja Poulana da preskoči previsoku ogradu. Mogla je slomiti vrat (to bi Ho<sup>er</sup> i zaslužio, pomisli ona), ali je prošla s nekoliko slomljenih rebara i s nekoliko lakših ozljeda. Njezina je nezgoda, svakako, donijela željeni rezultat: tako je preplašila svoga muža i on je tako malo povjerenja imao u bolnicu u Hilu, da je odlučio da je ipak preveze na kontinent; samo prolazno, kako je pokušavao sam sebe uvjeriti. Samo dok se malo ne oooravi, i samo dok on bude nadzirao konstrukciju jedne nove rafinerije šećera koju je njegovo poduzeće kanilo podići u Oaklandu. Ali Angelina je imala posve drukčije planove. — Zar se zaista kanite nastaniti u San Francisku? Zar ti neće nedostajati Leihana ako ti se ondje tako svidjelo? — upita Maud.

— Sigurno mi neće biti lako, ali bojim se da je sve ono za mene prošlo — tužno odgovori ona.

— A Clyde? Ne vjerujem da se u San Francisku bas dobro osjeća. Uredski posao mu ne pristaje najbolje, pa mi se čini malo, da tako kažem, malo nemirnim.

— Isto je tako nemiran bio i na plantaži, a na Francisko će se privići. Mora se pri vići na njega. Znaš da je vrlo žalosno, ali doktor Brvant kaže da se nikad više ne smijem vratiti u trope. Ustanovio je

9 Čuvajte se srna

129

da nisam dovoljno snažna za to i da bi me klima ondje s vremenom uništila.

Maud je zamišljeno pogleda. — Što je zapravo s nama dvjema, sestrice? Kad sam očekivala malu Joy, liječnici su rekli da će mi putovanja po svijetu naškoditi i sve od onda moram sjediti na jednom mjestu. Istina je, uostalom, da se na Florijevim kon-certnim turnejama nisam baš mnogo iskazala. U Rimu je vruće, u Stockholmu ledeno, a prehladu koju uhvatiš u Hamburgu vučeš sa sobom sve do Rio de Janeira. Moram zahvaliti nebesima što se Flori nije protivio tome da svoj glavni stan uredi u San Francisku. Gotovo vjerujem da mu se ovdje zapravo sviđa.

— Zaista? Ali grad nije više ono što je prije bio, ah, bože, govorim već kao svi starci. Trebali su San Francisko vidjeti sedamdesetih godina, još uvijek govori otac. A kad je još živjela baka Ballard: trebala si vidjeti San Francisko pedesetih godina, ali istina je, čak ni naša kuća nije više kao nekad, otkako si ti preuzela gospodarenje — reče Ann obuhvaćajući pogledom izmjene. Očinski lusteri bili su ovijeni električnom žicom, lažni je brokat ustupio mjesto kretonu sa cvjetnim uzorcima a između soba nisu više visjele portijere. — Sada je u kući uvijek propuh — reče Angelina stresavši se malo od jeze kao da joj predbacuje.

— Sve je to trebalo skinuti zbog akustike: u vatiranoj kutiji ne može Flori vježbati.

— Ne čini li ti se kadšto da je akustika sada malo previše dobra? — primijeti Angelina nasmijavši se. Kuća je upravo odjekivala od kojekakvih zvukova čiji su uzrok bili različiti hoMji Mr. Ballarda kojima se posvetio ubrzo nakon smrti Mrs. Ballard. Ako već nije u suterenu kucao i popravljao stare potrgane stolice koje više ni armija spasa nije htjela da primi kao poklon, onda je u svojoj radnoj Sobi navijao novi luksuzni gramofon i s užitkom slušao strašno glasne zvukove koji su navirali iz lijevka. U međuvremenu je slijedilo nekoliko naivnih malih in-termeca na usnoj harmonici jer se Mr. Ballard revno vratio umjetnosti svoje mladosti koju je proveo kao kopač zlata. U tome se pokazao kao virtuoz.

130

— Ne poželiš li kadšto da otac kao hobi sabire marke? — upita Angelina blijedo se nasmiješivši. — Kako Florijan uopće podnosi tu glazbu?

— To je posve jednostavno. Cim se Flori vrati kući, otac je tih kao miš; uostalom, on sve više vremena provodi na imanju.

— To je očito još jedno omiljeno zanimanje koje te me smeta?

— Kako to misliš?

— Znaš ti već, ona Gomezova ženska. Je li još uvijek ondje?

— Jeste, dakako. Otkako joj je umro muž, Lu-pita je nezamjenljiva. Brine se za imanje i za sve ostalo. To je dobra i vrijedna žena. Raduje me što je imamo, jer bi otac bez nje bio vrlo osamljen.

— Raduješ se! No, da, poznato je kakvi su muškarci u tom pogledu. — reče Ann malo se napreg-nuvši da bude obzirna. Naposljetku, ona je sada bila udata žena, i to udata za jednoga Hoppera.

Najednom utihnuše svi šumovi i Maud osluhne prateći zvuk vrata koja su se zatvorila. — Mislila sam da je Flori — reče nasmiješivši se, a da to nije ni znala. — Ali to je samo Beatrice s malom. Ange-linino je srce na trenutak prestalo kucati.

— Gdje je zapravo Florijan čitavo to vrijeme? Zašto se ne pojavljuje?

— Morao je otići na onu koktel-parti koju Bohemdan klub priređuje za Jana Kubelika.

— I on te ostavlja kod kuće? Dakle, Maud, moram reći...

— Ah, meni nije nimalo stalo do takvih priredbi. A danas i onako nisam bila raspoložena... Aha, reče Ann sama sebi. Jan Kubelik je bio najnovija senzacija u San Francisku. Njegov je program bio briljantan, a njegova tehnika silna. Osim toga, bio je oženjen jednom aristokratkinjom, kako su se izražavale novine, jednom damom zanosne ljepote; umjela je davati duhovite intervjuje koji su se mnogo štampali. Siromašna se Maud jednostavno ne usuđuje natjecati s Mrs. Kubelik, pomisli Angelina promatrajući zlobnim užitkom sestru koja je upravo palila nove modne električne svjetiljke.

9\*

131

Prvi put joj udari u oči da se Maud izmijenila. Vjerojatno je to bilo u vezi s mnogo većim izmjenama koje je sa sobom dovelo dvadeseto stoljeće. Bilo je koktela, električnog svjetla, automobila, bio je secesioni stil: Ibsen, Oskar Wilde, Beardslev, Richard Strauss, 'Čovjek i nadčovjek' od George Bernarda Shawa, dame su pile viski i džin kao muškarci, dame su javno pušile cigarete, dame su se mogle rastaviti i unatoč tome ostati dame. Borba se vodila i za žensko pravo glasa i protiv steznika; i Maud je izgledala viša, uža, gotovo malo mršava, a na njezinim su se rumenim obrazima ocrtavale male zasjenjene udubdne. Ili je to nova linija, razmišljala je Angelina ili je jabuka crvljiva, pa i brak nije tako sretan kako to ona tvrdi,

— Hoće li Clyde doći kući na večeru? — upita Maud prekinuvši Annine misli koje su lutale.

— Ne, ne vjerujem. (Zaista mi ne trebaš pokazivati da si ovdje domaćica, a ja samo gost, jer to je moja roditeljska kuća, upravo tako kao i tvoja, odjednom razdraženo pomisli Ann.) — Johnnv O'Shaughnessv htio mu je pokazati nekoliko gradilišta, tamo daleko vani na zapadu, a kasnije su kanili poći u klub ili što ja znam kaono.

— Jesi M vidjela Johnvja? Začudit ćeš se kako se razvio — reče Maud tiho se osmjehnuvši.

Otkako je Mr. Ballard dao O'Shaughnessvju namještenje u svojem poduzeću za kupoprodaju nekretnina, Johnnv je sretnim špekulacijama sa zemljištem dobro napredavao. Njegovo otvoreno drsko lice posuto pjegi-cama od sunca, njegove čestite plave oči, snažni lak-tovi i sposobnost uvjeravanja, donosili su mu velike prednosti pri kupovanju i prodaji zemljišta. Ann je već dopustila da je pozove na mali dejeuner u restoran, ali nije smatrala potrebnim da o tome obavijesti sestru. — Čini se da otac vjeruje da bd mladi O'Shaughnessv mogao daleko napredovati i u političkoj karijeri — reče ona izbjegavajući odgovor na Maudino pitanje.

— No, uzmemo li u obzir što otac misli o političkoj korupciji u našoj gradskoj i pokrajinskoj upravi, onda je to vrlo problematičan kompliment — veselo će Maud. — Sta to kani natovariti Clvdeu?

132

Nadam se ne onu malu pješčanu pustinju u Devetnaestoj ulici?

— Ne znam. Mislim da je to neka kuća koju bismo mogli unajmati za godinu dana. Krajnje je vrijeme da dobijemo svoj stan. Ako ovoga tjedna ne nađemo ništa što nam

odgovara, odlučila sam da se svakako preselimo u hotel. Ne možemo vam ovdje padati na teret.

■— Gluposti, Ann! O tome ne može biti ni govora, a osim toga, „računala sam s time da ćeš ostati u kući kad ja...“, činilo se da Maud traži riječi.

— S jednog posve određenog razloga mislila sam da ćeš ti, to ću ti ispričati kasnije, ne sada — reče ona sve smetenije kad se na stepenicama začu živahni topot i hihotanje. Mausius se pojavi na vratima. — Evo nekoga tko bi htio majci da poželi laku noć — objavi ona i mala se Joy odjevena već u svoj sićušni ogrtač za kupanje, dokotura u sobu kao lopta od frotira. Iza nje do jedri Beatrice raširenih netopir-skih krila sačinjenih od njezinog neuništivog vunenog rupca.

Joy je bila snažna živahna djevojčica od gotovo tri godine s pravom šumom debelih sjajnih uvojaka. Vani joj je vjetar na šetnji šibao crvene obraščiće sve dok nisu postali tamno crveni. U debelim šačicama držala je zdrobljenu kiticu sunovrata.

— Mama, mama, ona je mami donijela cvijeće!

— viknu; za svoju je dob um jela vrlo dobro govoriti, ali svoje lično „ja“ nije još odvojila od svijeta koji ju je okruživao sa svih strana i kad bi govorila o sebi, još uvijek se uporno držala trećeg lica.

Maud je stajala u doksatu na protivnoj strani sobe, okrenuvši leđa prozoru i svi su zumbuli bili poredam iza nje, ukočeno i kao da oslušuju. — Kako je to divno cvijeće, miljenče moje, najljepša ti hvala na njemu. Ne bi li ga htjela položiti na onaj stolčić ondje?

— Bambina bi htjela poljubiti mamu za laku noć? — reče Beatrice i gurne dijete prema Maud, ali Mausius ispruži ruku kao brodarsku kuku za djetetom i privuče ga natrag k sebi.

Mausius i Maud

133

ukrstiše poglede i Maud brzo reče: — Ne Mh htjela da mi se previše približi, Beatrice, još uvijek sam ružno prehladena. Ali gledaj, ljubimce, sad ti dobacujem poljubac, eno ga gdje leti kroz sobu, i sad je, osjećaš li, sjeo nasred tvojih usta. Beatrice je pratila taj mali ritual svojim dubokim grlenim smijehom, a u Mausiusnim očima žarile su se kombinirane ekstaze stare tetke usidjelice i oduševljene bake kad god bi promatrala Florijanovo dijete. Angelina osjeti da je iz svega toga isključena. Bio je to neugodan osjećaj osamljenosti.

— Budući da ja nisam prehladena, možda bi dopustila djetetu da mene poljubi za laku noć umjesto tebe? — nestrpljivo upita. Mausius ispusti djevojčicu i ona, dok ju je Beatrice hrabrila, oklijevajući pride Angelinii, a Angelina podigne na krilo taj mekani topli svežnjić. Bilo je lijepo držati dijete u naručaju; kod svoga vlastitog djeteta koje je bilo ružno i plačljivo, nije nikad nešto takvo osjetila. Da se nisam udala za Hoppera već za Florijana, Joy bi sad bila moje dijete, pomisli u njoj nešto što je bilo duboko zakopano.

— Čuj, čuj samo, kako ovo tika-taka — reče pokušavajući da zadobije dijete za sebe i Joy se da podmititi. Položila je sitno uho na sićušnu uru od emajla pričvršćenu na Anine grudi i odmah je obuze ushićenje od glave do pete.

— Voli li ona Angelinu, piccola gioia? — sufli-rala je Beatrice, a Joy velikodušno odgovori:

— Ona voli Angelinu — pa ispruži svoje tuste kratke ručice što god je dulje mogla da zagrlji Angelinu. Maud je još uvijek stajala odostraga u doksatu i promatrala taj mali prizor nekim kao odsutnim smiješkom. Užareno ugljevlje malo se pomaknu u kaminu, zumbuli su širili svoj teški slatki miris, a iz očeve sobe do\* priješe prvi zvuči habanere iz Carmena, a zatim se otvoriše kućna vrata. — To je Flori — reče Maud. Angelina je sve dotle držala Joy u naručaju dok Flori nije ušao: bila je to vrlo ljupka poza.

— Došao si tako rano? To je ugodno iznenađenje — tiho reče Maud. Pračkajući se kao ribica Joy se izvuče iz Angelinina krila i jurne u susret ocu. — Glupo je samo to što mogu ostati svega nekoliko

134

trenutaka. No i to je bolje nego mišta. Moram to večer provesti s Janom i njegovom ženom, a oni bi vrlo voljeli da te upoznaju, Maud. Mislio sam da bih te ipak mogao nagovoriti na to? Dobro, dobro, draga, ako nećeš, ostavit ću te s time na miru. Maudi! Gdje se ta neman opet nalazi? Maudi! molim te, donesi mi „Caricu“, Jan bi je vrlo volio okušati. Joy, prestani da me škakljaš, jer ću te inače ugristi. Evo, Beatrice, uzmi mi je, da posve sigurno, doći ću do tvoje posteljice i reći ti laku noć. I tek kad je nasmijano dijete predao talijanskoj dojilji i poljubio Mau-dine ruke, jednu za drugom, nježno i dugo, tek onda kao da je opazio Angelinu.

— Dobro večer, najljepša ženo na svijetu — nemarno reče, mješavinom malo uznemirenog priznanja i vesele ironije, tako kao da joj je još uvijek petnaest godina.

— Dobro večer, mister Ambros — odvrati ona. Napregnula se pokušavajući da prihvati njegov ton zadirkivanja. — Ne mogu se sjetiti kad smo se to posljednji puta vidjeli.

On je na nekoliko trenutaka položio usta na Maudino tjeme stojeći iza nje i ogrlivši je rukom oko ramena, kao da poziraju za svečanu svadbenu fotografiju. Izgledali su tako sigurno oženjeni, njih dvoje, tako trijumfalno i neopozivo oženjeni, i to je zaista bio vedar pogled, vedar da ti srce pukne ako ti nije preostalo ništa drugo nego da sjediš i gledaš, gledaš s naklonošću i kesiš se kako bi svojim smiješkom pokazala da im želiš svako dobro. Kao da mi ona nije ukrala sve što mi po pravu pripada: muža, dijete, i čitav taj svjetlucavi sjajni život slavnih ljudi, a onda se još tu žali ako mora iz Stockholma putovati u Rio de Janeiro. Da sam ja na njenom mjestu, često je Ann govorila sama sebi, da sam ja na Maudinom mjestu, što bih ja sve učinila, kako bih se odijevala, koliku bih pomoć značila za Florii-janovu karijeru, a ne takav privjesak koji samo smeta, kao što je ona. Da sam ja na Maudinom mjestu, tako mi boga, ne bih večeras ostala kod kuće, već bih porazila tu Mrs. Kubelik, svakog bih kritičara ovila oko malog prsta i pobrinula se za to da se

135

Mr. Kubelik nikada više ne uzmogne pokazati u San Francisku. Ja bih...

— Evo ti tvoja violina — javi se Maudi koja je ušla u sobu noseći crnu kutiju za violinu. Florijan je uzme i stavi je na stolicu na kojem su već ležali Joyioii zdrobljeni, uvenuti sunovrati. Otvorio je kutiju kao da se želi uvjeriti da je „Carica“ odjevena kako to treba da bude za tu veliku priliku. Pokreti njegovih ruku se izmijenise čim su dotakle instrument. Ni kad bi dotaknuo Maud, ni kad bi pogladio kćer-Mcu, nije iz njegovih ruku strujala takva živa nježnost i strast. Angelina nije mogla svratiti pogled s tih ruku koje su razodijevale „Caricu“. Tri svileni rupca: jedan bijeli s njegovim monogramom, slijedeći crven poput vina, a treći od mekog cvjetnog antiknog brokata, ovijali su „Caricino“ dragocjeno tijelo. Florijan prevuce palcem preko žica, plung, plang, plink, prije nego što ju je ponovo uvio i položio na baršunastu podstavu kutije.

— Ti si podmukao, Flori — dobaci Maudi — htio bi da u Janovu juhu staviš posve malo arsena. Poznajem te ja! Pokazat ćeš mu „Caricu“ samo da bi vidio kako će sav pozelenjeti od zavisti, tako da više neće moći spavati i da će upitati samoga sebe je li njegov ovdašnji uspjeh uopće vrijedan truda.

— Zaista umiješ čitati misli! — nasmije se Florijan. — Ali to je tačno, i ja sam dobio dojam da bi me Jao htio malo napiti šampanjcem, a kad budem potpuno pijan, pokušat će da me nagovori na zamjenu: moju Stradivari za njegovu Guarneri, a možda bi dodao čak i svoju malu Amati. Mora da me smatra tupljim nego što jesam. Vrlo volim Jana. Zaista je zgodan momak i stvarno velik violinista, ali morao bi znati da bih radije dao oba svoja oka nego svoju violinu.

Smiješak kojim je pri tom gledao Maud, bila je jedna od tajnih poruka između muškarca i žene, govorio je o dubokoj povezanosti, o onome što znaju samo dva čovjeka i nitko više. Zatim se Maudi, sa svojim posebnim talentom za mimikriju učinila nevidljivom, ali Angelina ju je čula kako brunda neku porugljivu malu melodiju. Voljela bih znati s kim se zapravo oženio, s Maud ili s violinom, pomisli Ann;

sigurno ne bi jednu uzeo bez druge. Negdje izdaleka začula je tihu jeku: „Ja ću dobiti violinu za tebe. Ja uvijek dobivam što hoću. Uvijek? Posve jednostavno, zar ne?“

Ne, ne uvijek.

Njegove ruke zatvoriše kutiju s violinom. — Laku noć, srce moje, sorvus Mausii, ciao, Beatrice. Njegova ruka dotakne i njezinu: — Do viđenja, Angelina. Hopper nije uopće (imao ruke, već šape, a crvene su dlake izrasle na hrptu njegovih kvrgavih prstiju. Posvuda je bio obrastao dlakom kao životinja i služio se rukama kao što se životinja služi šapama: grabio je plijen, drobio ono što je slabo i surovo, pljeskao ženkinu tijelo. Hopper je bio odvratan, odbijao ju je od prve noći kad je postala njegovom ženom.

Kućna se vrata zatvoriše. Florijan je otišao. O-tac ponovo počeo svirati na usnoj harmonici. — Ne bismo li ostali još malo sjediti uz kamin — predloži Maud. — Htjela bih se o nečemu s tobom porazgovarati dok Flori nije prisutan.

— Radi se o mojoj prehladi — reče kad su se ugodno smjestile ispred žara koji je zamirao. — Ta kronična stvar s mojim bronhijama. To se već dugo otegnulo, sjećaš li se kako smo se uvijek šalili s mojom povišenom temperaturom? Čini se da se doktoru Brvantu to ne sviđa pa me je u toku posljednjih tjedana baš lijepo natjeravao naokolo: specijaliste, pretrage, rendgenski snimci, sve moguće. Jučer me je pozvao u svoju ordinaciju i dao mi da progutam gorku pilulu. Bolest ne leži samo u bronhijama već je prodrla i u vrške pluća. Taj katar, mislim, to nije tuberkuloza, nipošto, ali doktor Brvant me je opomenuo da bi mogla postati tuberkuloza, ako je ne zaustavimo. Evo, to ti je cijela ta svinjarija: ovakvo kljuse kao što sam ja, veliko i debelo, a iznutra je sve trulo.

Angelinina neposredna reakcija bila je nagla i žestoka zlovolja; nije htjela da primi tu novost. Htjela bi da mi ukrade moj grom, nije li to bilo iz Shakespearea? Nikad nitko nije sumnjao u to da je Angelina bala mezimče, nježna, slabašna biljčica koja je trebala pomnu njegu, dok je Maud narasla velika i snažna, zdrava i bezbrižna kao glavica cvjetače.

Biti boležljiv, to je bilo nešto posebno, a kadšto i vrlo korisno. Nije smjela dopustiti da Maud odjednom zatraži tu prednost za sebe.

— To ne mogu vjerovati — žestoko reče Ange-lina, — ne vjerujem ni riječi od svega toga a ni ti ne bi trebala vjerovati. Doktor Brvant je stara neznanica! Sjećaš li se još kako me je sa šarlahom strpao u postelju, premda mi vjerojatno nije bilo ništa osim što sam pokvarila želudac.

Maud se mirno nasmiješi. — Dobro, dobro, sestrice, ne trebaš me hrabriti. Mnogo se bolje osjećam otkako znam što moram učiniti. Otići ću u sanatorij Quisisana u Catskill. Čini se da ondje čine prava čudesa sa svojom novom kurom. Možda si o tome već čitala u novinama? Bermudski luk. Nijedna bakterija ne može obastati u blizini benmudskog luka. Obično kura ne traje dulje od četiri do šest tjedana, a i u najgorim slučajevima jamče svojim pacijentima da će ih najdulje za tri mjeseca izliječiti. Ja sam se ondje prijavila za petnaestog ožujka da bi sa mnom bilo sve u redu prije nego što počne slijedeća Flori je va koncertna turneja. Ovdje i onako nemam ni jednog mirnog časa, jer se neprekidno bojim da bi se Joy mogla zaraziti ... Maudin je glas postao nesiguran. Ona naglo ustane i ode u doksat gdje se pretvarala da se bavi zumbulima. Portre Mrs. Ballard piljio je voštano i dostojanstveno u obje njezine kćerke. Čuli su se svi oni poznati mali zvukovi koji znače dom i) kuću, djetinjstvo, čitavu jednu prošlost. Otac je koračao kroz halu, Beatrice je dozivala sobaricu, čuo se zvuk kojim su se zatvorila vrata dječje sobe i onaj dobro poznati štropot koji je pratio dizalo za jelo i suđe koje je iz kuhinje vodilo u blagovaonicu.

— Zna li Flori za to?

— Još ne zna. Do sada sam razgovarala samo s Mausii. Ona će mi pomoći da to saopćim Flori ju, ona umije vrlo dobro postupati s njim. To će ga slino uzbuditi, zaista je glupo, i to

upravo onda kad se mora koncentrirati na svoj program za iduću sezonu. Nisam bila dobar posao za nj; ubogi moj Flori.

138

— Ne brini se za njega, draga, to nije dobro za tebe. Sad moraš misliti samo na sebe. Pouzdaj se u mene a ja ću se brinuti za Florija dok tebe nema.

— Hvala ti, sestrice, ali Maudi će to najbolje učiniti. Ona će mu natovariti toliko posla da mu uopće neće preostati vremena za razmišljanje. Ali tu je kućanstvo i zatim moja mala Joy. Nedostajat ću joj, a ona može zadavati ozbiljne poteškoće ako se osjeća nesretnom, a ne zna pravo za što. Još je tako malena, ta uboga napuštena djevojčica.

— Ne brini. Ja ću se već pobrinuti za to da joj ne budeš nedostojala, bar ne previše, maslim. Igrat ću se s njome i izvoditi je u perivoj, i sama znaš koliko je volim, pa ću je čuvati kao da je moje vlastito dijete, obećaj em ti to. Pazit ću na tvoje dijete, a ti moraš paziti na sebe, jesi li sporazumna? Gledaj da se što prije riješiš toga tvog dosadnog katara, a za nekoliko tjedana ćeš se vratiti ovamo i sve ćeš zaboraviti. No, to bi bilo krasno, jedna tako visoka i snažna žena kao što si ti. Ne smiješ isamo cijelu tu stvar shvaćati tragično, jer to nije ništa, samo katar — to znaš. Za tebe će sigurno biti ugodna promjena da jednom skineš sa sebe sve kućanske dužnosti, a osim toga sanatorij u Catskillu! To zvuči divno i sigurno je veoma raskošno, dragi bože, kad sam ja doživjela svoju nezgodu, bilo je to posve drukčije. Trebala si samo vidjeti onu užasnu bolnicu u Hilu, muhe, vrućina, boli koje sam pretrpjela, slomljene kosti; pravo je čudo da još živim.

I tako je Maud opet dovela onamo kamo je spadala: snažna zdrava sestra koja bez poteškoća može otresti sa sebe te male prolazne nevoljkosti. S druge strane, tako se Angelina potajno nadala, mogla bi kura potrajati i malo dulje nego što je Maud mislila; tri mjeseca da stekne sklonost Maudina djeteta, tri mjeseca pod istim krovom s Florijanom koji će biti vrlo osamljen i zahvalan za njezino društvo. Osamljen muškarac je mnogo osjetljiviji. Bermudski luk, šaptalo je nešto u njoj. Pretpostavimo da taj blagoslovljeni bermudski luk; uopće ne djeluje? Pretpostavimo da je Maud neizlječivo bolesna i da joj je doktor Bryant samo zatajio istinu? Kako dugo može tuberkulozni čovjek ostati na životu? Ann se odjednom sjeti da je u „Ladys Home

139

Journal" pročitala da ta strašna bolest najviše hara među osobama starim između dvadeset i trideset godina. Prije nego što je ustala i nježno zagrlila Maud, ona ju je već pokopala i udala se za Florijana. Doduše ne u vjenčanoj haljini od čipaka iz Alencona i ne s povlakom dugačkom dva metra. Tiho, taktično vjenčanje, u popodnevnoj toaleti, a možda k tome kakav prikladni šeširić sa cvjetnim ukrasom? Možda taminomodri sifon, kao ona haljina koju je nosila u Beču. Plavo je uvijek bila moja najbolja boja, pomisli Angelina...

Maud je otputovala i kod kuće je ostalo sve nepromijenjeno sve do one noći u kojoj je Florijan bio prisiljen da boksačkim udarcem obori Clyde Hoppera.

Angelina se okupala u toploj vodi i pošla u postelju. U sobi u kojoj je kao djevojka živjela s Maud bio je ugodno. Sada je tu sobu dijelila s Hopperom, ali srećom ne te noći. Za one česte prilike kod kojih je dolazio kući kasno noću, dodijelili su mu divan u maloj okrugloj sobi u tornju. Što mu je manje prijao gradski život, to je veći postajao nemir koji ga je tjerao naokolo, i to su rjeđe bile noći u kojima se u pristojne sate vraćao u Clay Street.

Annie je postepeno propadanje svoga muža promatrala bez mnogo žaljenja ili sućuti. Njihov je brak započeo poklonom u obliku safira i dragulja i pošto je tako kupio mladu ženu, Hopper je nastavio da njezino oprostjenje i njezin posjed osigurava skupim poklonima i svečanim obećanjima koje nije uspijevaao održati. Ona smrznuta nijemost kojom je podnosila njega i njegova milovanja prouzrokovala je da se on neprekidno osjećao kao lupež i kao neizlječivi prestupnik, a to ga je tjeralo sve dalje i dalje i sve je izgledalo kao stari cirkulus vitiosus, gdje



su se grižnja savjesti i žaljenje mogli utopiti samo u pretjeranoj samosvijesti, a nju nije nalazio nigdje osim u pijanoj dubini novih raskalašenosti.

Hopper je kadšto nespretnim riječima pokušavao razjasniti jezgru svojih poteškoća: — Ne možeš li to uvidjeti, ženice? Muškarac treba da se nekako izivi. Da sam još na svojoj plantaži, mogao bih to

140

iz sebe istjerati znojem i radom, ali to besposličarenje u poslovnica prokleta je loše za mene. Ti me, uostalom, poznaješ, Annie, i ja sigurno nisam baš tako loš momak.

Ann, koja je bila daleko od toga da shvati svoj vlastiti udio u tom procesu moralnog raspadanja, ili da ga bar poželi shvatiti, obuhvatila je cio položaj u nekoliko riječi koje nisu bile previše neprirjazne: — Ney ja te ne smatrani lošim čovjekom, ali ti si me strašno razočarao. Da sam samo slutila da u tvom biću postoje takva niska svojstva, ne bih se nikada udala za tebe. Ništa ti ne prebacujem, i sama sam tome kriva, ali ja sam bila naivna djevojka i jednostavno nisam dovoljno snažna da sve to svladam.

Međutim, ono što nije izgovorila, ali je jasno pokazivala, bilo je: Ja sam jednostavno previše do>-bra, previše fina i čista za takvu grubu i neobuzdanu neman kao što si ti. Sav skršen, Hopper je pokušavao da se za svoju ženu učini privlačnijim, ali je time učinio upravo protivno. Čudotvorno perzijsko ulje za njegovu crvenu kosu koja se prorijedila, elektromagnetski pojas doktora Birinskoga da bi stegnuo svoj trbuh koji je bivao sve veći — jednostavno odvratno! bilo je sve što je Ann rekla na to. Nadajući se da će biti pušten u bračnu spavaonicu, pokušavao je Hopper da uvečer ostane kod kuće i da bude krijepostan poput arhandela, ali to je bio dovoljan razlog za Ann da ga baš previše ne ohrabruje da ostane na trnovitom putu krijeposti: spavati sama bilo je tako udobno, osobito ako si jednom bila udana!

Vatra je pucketala u kaminu' i Angelina ugasi svjetlost. Mislila je na Florijana koji je spavao u susjednoj sobi, također sam. Za vrijeme prvih godina njihovog braka Hopper joj je često pokušavao rastumačiti da nijedan muškarac ne može dugo vremena izdržati bez žene i da je to prirodni zakon, ali se on Angelini nipošto nije svidao. Naprotiv, nipošto joj se nije učinilo nezgodnim da razmišlja o uzbudljivim konsekvencijama Florijanova celibata. Zar iz peći bacao je mali crveni odraz na strop tamne sobe koja se polako, kao u snu i zbrkano počela puniti ugodnim vizijama.

141

Ann je upravo počela drijemati kad zazvoni telefon dolje u holu. Prije nego što je ustala i obukla kimono, Maudi i Florijan su izašli iz svojih soba i potrčali niza stepenice. Angelina stupi pred ogledalo i brzo raspusti kosu prije nego što je izašla na ogradu stepeništa i pogledala dolje u hol. Maudi je nešto živo govorila u telefon na zidu, a Florijan je stajao iza nje. Bio je još odjeven u stari crni baršunasti kaput, a bijelo mu se lice naročito isticalo. — I su mi prokleti idioti lijepo utjerali strah sa svojom zvonjavom. Gdje mi je ogrtač, Maudi? — upita. — Već sam pomislio da se Maud nešto dogodilo. Vodi brigu o tome, Maudi, da bude priređena jaka kava, a treba zapaliti i peć u kupaonici — vjerojatno će trebati kupelj — čula ga je Angelina gdje govori, trčeći niza stepenice; Maudi mu je već pridržavala ogrtač.

— Tko je nazvao? Jesu li zvali s imanja? Ta valjda se ne radi o ocu?

— Ništa, baš ništa. Prokleta glupost, to je sve! Ti samo legni i spavaj, Angelina, tebe ovdje ne trebamo — reče on prilično neprijazno. Tek naknadno kao da ju je zaista opazio, plavu kosu koja joj je padala na leđa i kimono otvoren iznad njezine duge spavačice. — Bura u čaši vode — reče malo ljubez-nije — ali ja ću već sve urediti.

On skine lančić s vrata i izađe u noć. Vidjela je kako je pognuo glavu da se odupre vjetru. Kao obično zaboravio je šešir. Vrata se zalupiše.

— Što se dogodilo, Maus, kamo je to otrčao?

— Sve je u redu — suho odvrati Maus. — On će već to urediti. Možda ćete se iznenaditi, ali takve stvari nisu ništa novo za nj. Počevši od svoje sedamnaeste godine morao je svoju braću izvlačiti iz jedne svinjarije za drugom, a pri tom paziti da se ne okr-nji glas i čast obitelji.

— Tko je to učinio svinjariju? — upita Angelina. Ali bi onako je znala kako će glasiti odgovor.

Imala bi, doduše, dovoljno vremena da se od-jene prije nego što Florijan dovede kući njezinog muža, ali je odlučila da to neće učiniti. Očešljala je i parfimirala kosu pa je rahlo svezala crnom baršunastom vrpcom (ništa toliko ne ističe plavojke kao

142

crni baršun, savjetovao je 'Ladys Home Journal\* svojim lijepim čitateljicama). Pred ogledalom je izvela nekoliko pokusa sa svojom grudicom crvenila, ali je ustanovila da joj bolje odgovara njezino prirodno bljedilo koje je izazvao tamni kimono s uzorkom crvenkastih brestovih listova razasutih po njemu.

Uto začuje kako su se pred kućnim vratima zaustavila kola. Ruke su joj bile hladne. Izađe na hodnik i pogleda dolje u hol. Kosa joj je visjela preko ograde stepenica kao što je visila dugačka kosa žene u nekoj bajci,, ali nije se mogla sjetiti u kojoj.

Hopper je izgledao mnogo gore nego što je očekivala. Dopustio je da ga do vuku u hol kao vreću brašna, prljavu vreću koja je pala s kola i koju su izvukli iz uličnog blata. — Položimo ga onamo — pokaza Florijan kočijašu i Hoppera položiše na klupu u predsoblju. Angelina se malo pokrenu i Florijan podigne glavu: — Zašto ne spavaš, Angelina?

— Kako bih mogla? Bila sam vrlo zabrinuta?

— Nemaš razloga za to. Clyde je imao malu nezgodu, ali sutra ujutro će sve biti dobro. Molim te, budi tako dobra pa pođi u svoju sobu, a ja ću se već pobrinuti za njega. Ovo ovdje je stvar za muškarce.

— Ne moraš biti tako (izvanredno taktičan; ja sam Hoppera već mnogo puta vidjela u takvom stanju — tiho reče ona i siđe niza stepenice. Hopper je izgubio ogrtač i šešir, kaput mu je bio rastrgan, hlače su mu se odvojile od naramenica i visjele mu oko nogu pokrivene vlažnim mrljama od prolivenih sumnjivih pića. Izvezeni prsluk bio mu je raskopčan, košulja izgužvana, a iza glave virili su vrhovi njegovog okovratnika uvis kao kunićeve uši. Desno mu je oko sjedilo kao na jastuku od natečena mesa. Netko mu je priljepio flaster na ranu koja se sa čela pružala preko lubanje. Najgore je bilo, međutim, to, što je liječnik na policijskoj stanici očito smatrao potrebnim da mu glavu ošiša do gola. Bez svoje poduzetne crvene šume bio je Hopper sličan onim šumni jvim individuima čije slike možemo vidjeti na potjernicama.

Dršćući od odvratnosti i bez ikakva smilovanja proučavala je Ann tu ruševinu. Hopper pokuša otvo-

143

rita oči i iskesi lice kad mu se Oteklo oko nije htjelo otvoriti „Aha, sad imamo!" ustanovi, a onda otkrije Angelinu. Uspravi se, strese glavu u kojoj mu se sve vrtjelo i pokuša nagonskom kretnjom zagladiti kosu koja više nije postojala. Pokušavao je čak i da zakopča prsluk i pri tom se smiješio Angelini. — Zao mi je, ženice, vrlo mi je žao — promrmlja on trudeći se da ovlada svojim konsonantnima. — Loše pivo u klubu, zaista gadno, zar ne?

Angelina bi mu najradije iskreno rekla što misli o njemu, ali se zbog Florijana suzdržavala. — Možeš li se sam uspeti uza stepenice, ili treba da ti ja pomognem? — upita samo.

— Ostavi to, Angelina, ja ću ga smjestiti u postelju. Dođi, Clyde, pridrži se, i naprijed — reče Flori jam.. Htio je pomoći Hopperu da ustane s klupe ali ovaj ga odgurne

neobuzdanom i neočekivanom snagom kakvom raspolažu pijanci. — Idi do đavola, ja te ne trebam — opako izjavi. Flordjan se zlovoljno nasmije. — Kako god želite, sire — reče više razvese-ljen nego ljutit. Hopper ustane s klupe. Jedan je trenutak stajao vrlo kruto i ponosno,

a onda krenu, ali već nakon tri koraka pade na lice kao što to mogu pasti samo akrobati i pijani ljudi, a da sebi pri tom ne slome vrat. — Šteta! — dobaci ravnodušno, i skupi se na podu. Pipajući oko sebe pronade uporište na Angelininom kimonu i podigne se pridržavajući se za njega sve dok nije klečao pred njom. Njezinim tijelom prođe jeza, ali se još uvijek suzdržavala. Samo je Florijanu dobacila pogled koji je zaklinjao za pomoć, pogled koji je bio nijem a ipak gromki krik u pomoć.

Florijan je odmah reagirao.

— Sad je dosta, Clyde — reče. Podupirajući ga rukama ispod pazuha pokušavao je da ga osovi na noge, ali Hopper mu se opirao. Klečao je i obgrlio Angelinine noge u svilenom kimonu, pa gledao u nju pravom pasjom odanošću koja nimalo nije pristajala uz njegovo izubijano lice.

— Molim za oprost, jer se od srca se izvinjavam, prekršio sam časnu riječ, vladao sam se kao svinja, nisam vrijedan da budem tvoj muž... — slinio je,

144

a zatim se otvoriše brane za čitavu poplavu kajanja, pravu struju riječi kojima je prosjačio, gustu i mlaku kao ricinusovo ulje, a onda se sve to završi u suzama. Hopper je pritisnuo lice na Angelinino koljeno a njegov vlažni i vrući dah promoćio joj je spavaćicu.

Florijan je gutao kao da u ustima ima neki odvratni okus. Angelina to opazi i strese sa sebe ruke svoga muža. — Ne dotiči me — hladno reče. Bilo joj je kao da se sva smrznula: svaki centimetar njezine kože, korijen njezine kose, njezino nepce, sve je to bilo kao led. — Ne dotiči me, jer inače ne znam što ću učiniti.

Sada je došlo do jedne od onih iznenadnih metamorfoza kod kojih pijanci iz jedne faze svojeg stanja prelaze u drugu. Još sekundu ranije bio je Hopper mlohavi svežanj koji nije baš osobito dobro mirisao, a u slijedećoj je stajao na nogama, pravi toranj od muškarca, uspravan i smrtno uvrijeđen.

— Pretekla si moje želje — reče. — Potpuno! Apsolutno! Ne dotiči me se. Budi mirna, ja to i ne kanim učiniti. Od tebe ne kupujem više ništa, to je prošlo. Od tebe ne želim ništa. Ono što ti imaš na prodaju to dobivam jeftinije i mnogo bolje od svake male kurve u gradu.

Sigurno je pokušavao da sačuva svoje dostojanstvo i svoj mir, ali sada je u njemu pukao neki ventil i pritisak u njemu postao je previše snažan. Čim je počeo da daje maha svom dugo suzdržavanom jadu i svom ogorčenju, nije se više mogao zaustaviti. Ono što je počelo kao ponizna obrana, završilo je u bijesnim optuživanjima. Teturajući, mašući šakama i rukama, pošao je prema Angelini da je udari, da je zadavi! Da je smrvi prije nego što ona uzmogne njega smrviti...

Potrčala je uza stepenice, tako zaplašena da nije ni pokušala vikati. Viknula je Maus: — Pazi, Flori! Tvoje ruke! — A onda onaj brončani kip sa šarenom žaruljom koji je stajao na stupu stepeništa, tresne odjednom na pod. Angelina se osvrne i ugleda Hoppera koji se, klecajući i mašući dugim rukama, naslonio na zid kao kakav ranjeni i zato još opasniji gorila. Nasuprot toj masi ogromne snage činio se

10 Čuvajte se srna

145

Florijan upravo čudesno miran, pun neke nadmoćne elegancije.

— Žao mi je, Clyde, ali... — reče i tresne dobro nanišanjenim udarcem lijeve ruke ravno u Hoppe-rovo lice.

Hoppei; kliznu niza stijenu i složi se na zemlju kao kakva zgužvana hrpa. Florijan protare oguljenu ruku. — Joda — reče Maus i iščeznu. Hopper se osvijesti, strese glavu, opipa svoje pomodrijelo oko i svoju bradu pa se nijemo podigne pridržavajući se za ogradu stepenica, i kao slijep prođe kraj An-geiine i nestane na kraju hodnika u svojoj sobi. Čas zatim bio je Florijan uz Angelinu a ona mu se nasmiješi drhtavih usana. Nikada nije bila nježnija i nemoćnija nego upravo u tom trenutku.

— Angelina — tiho reče on, — nisam imao pojma kako si živjela...

— No, ali sada znaš — odgovori ona jedva čujno. — Sad znaš kakav je bio moj život za svih tih godina, i, tek sada se brana otvori. Utisnuvši lice u crni baršunasti kaput dopustila je napokon sama sebi da zaplače nečujnim, bistrim i vrlo dražesnim suzama. On je obgrli rukom oko ramena i pogladi joj kosu; eto, sada je bio tu, njegova toplina i gorki miris njegovih cigareta, cuire russe. Florijan.

— Evo joda — reče Mausi, pojavivši se iz četvrte dimenzije (Mausi u negližeu bila je prizor vrijedan čuđenja).

— Zaboga, ozlijedio si ruku? I to mojom krivnjom. Oh, Flori, to mi je vrlo žao. Dopusti da te povezem.

— No, laku noć, djeco — reče Mausi, — i nemoj da prekasno pođeš spavati, Flori, — Vrata gostinjske sobe zatvoriše se za njom s nekom vrstom porugljive rječitosti. Angelina pregleda Florijanove prste iz kojih je kapalo nekoliko kapljica krvi.

— Dođi u moju sobu, svjetiljke na mom toaletnom stoliću daju jače svjetlo. Uz pretpostavku da nemaš ništa protiv toga da uđeš u spavaonicu jedne dame — dobaci ona. Soba je bila ispunjena pravim oblakom parfema. — Ruke su mi, nažalost, hladne — nastavi ona i dopusti da joj nekoliko posljednjih

146

suzica klizne niz obraze, dok ga je premazivala jodom. — Peče li? — upita kad su se tetive na Flori-janovim obrazima npele.

— Je li Clvde već kada postupao s tobom ovako kao noćas?

— Ah, Klorijant4 kad bi ti znao što mi je sve učinio! Ta brutalnost, ta sramota! Ona se baci na ploču toaletnog stola, pokrije lice rukama i stade ni--.\ulrživ<> jrcafcj. Njezin je jad učinio Florijana ne-t.pn tnim;' stajao je kraj nje pun muške bespomoćnosti.

— I tebi nije ništa stalo do njega? Ona žestoko zatrese glavom u znak potvrđivanja. —

Gospode, pa zašto si se onda udala za njega? Ona se uspravi. Vidjela je samu sebe blijedu ii čarobnu u ogledalu. Gledajući k Florijanovoj slici u ogledalu ukočeno u oči, šapnu: — I ti me pitaš zašto sam se udala za njega? Kako to možeš pitati, Florijane? Kao da ne znaš...

— Već je vrlo kasno i svi bismo trebali poći na spavanje — užurbano će Florijan. Već se povlačio.

— Ne mogu sada spavati, previše sam uzbuđena i silno se bojim. Molim te, Flori, nemoj me sada ostaviti samu, ostani još jednu minutu kod mene...

— Počeka, donijet ću ti kakav prašak za spavanje, imam ih u svojoj sobi — reče on, kao da je cijela soba u plamenu ii on je tražio izlaz za nuždu, ali ona se dršćući i očajno stisnula uz njega. — Silno mi je hladno; to je zbog straha. A što da radim ako uđe ovamo i na meni iskal svoj bijes zbog toga što si ga oborio šakom? Nemaš ni pojma kako on umije biti nasilan kad je pijan\* Florijane. Ne smiješ me sada ostaviti samu, moraš mi pomoći. Ah, Flori, silno se bojim i tako mi je strašno, strašno hladno.

— Mir, mir, ta smiri se — reče Florijan više samom sebi nego njoj. Blago je odvede do postelje, strese jastuke i pokrije je isto onom šaljivom pažnjom kojom je inače polagao u postelju malu Joy. Pogladio ju je po kosi i ramenima i dahnuo svoj topli dah na njezine hladne ruke kako je to kadšto radio da bi naveo kćerkicu da se smirje. Naposljetku popusti Angelinina napetost. Ona sklopi oči i osjeti

ao\*

147

sunčano svjetlo na očnim kopcima. — Mislila sam da se ljutim na tebe — šapnu ona. — Znam da bih se morala ljutiti na tebe, ali se ne ljutim. Ne, ne ljutim se, Florijane. Ja...

— Sad moraš pokušati da spavaš. Laku noć, draga — brzo će on. — Ujutro sve izgleda drukčije. Kad je stigao do vrata, začuje je kako se tiho smije. — Flori jane, varam li se ja, ili ti

zaista neprekidno pokušavaš da pobjegneš preda mnom? Zašto zapravo bježiš? Bojiš li me se?  
— upita ga ona.

— Dobro, dakle — odgovori on, tražeći utočište u cigareti. — Pretpostavimo da sam bijedna kukavica, ali, tako mi bog pomogao, tako je, ja te se bojim. Bojim se i sebe samoga ako to svakako želiš znati. Laku noć. Sad smo oboje malo uzbuđeni a sutra će sve izgledati drukčije. Vrata se zatvoriše za njim.

Ujutro se za doručkom nisu pojavili ni Hopper, ni FlortLjan; nitko osim Mausi.

— Vaš suprug moli da ga ispričate — reče Mausi stavljajući u kavu mnogo previše šećera. — Vi znate da u San Francisku govore: „Tko ujutro ne pati od mamurluka, taj nije stvarno elegantan.“

— A Florijan?

— Ah, to sam gotovo zaboravila: Florijan vas srdačno pozdravlja. On je s prvom skelom prešao u Tiburon. Zasad će ostati u vili u Belvedereu i raditi na Mendelsohnovu koncertu. Moram dati ugoditi prokleti stari pijanino bake Ballard. Flori smatra da bi za Hoppera bilo vrlo neugodno da ga sretne nakon sinoćnje večeri.

— Neugodno? Za Hoppera? — viknu Angelina.

— Dakako. Ne možete očekivati da će se dva muškarca pod jednim krovom slagati? Posve sigurno neće, dokle god ste vi ovdje i pripaljujete im rakete ispod stražnjica.

Što se tiče Hoppera došlo je do malog skandala radi tučnjave zbog koje se policija morala umiješati u igračnici Lung Foa. Novine su podigle malo buke, u klubovima se naklapalo, a na damskim čajankama malo ogorčeno šaputalo. Tjedan dana kasnije Hopper je otputovao. Na Havaje. Kao službeni razlog

148

navedeno je da se ondje mora pobrinuti za svoje poslove, ali neslužbeno, pozvan je onamo jer je svemoćni kralj šećera u čije je plamtažno carstvo spadala i Leihana, smatrao pametnim da Clyde Hopperu na neko vrijeme onemogućiti da izaziva skandale i da se izlaže iskušenjima.

Hopper je, uostalom, bdo jedan od njegovih najboljih ljudi, pa kralj jednostavno nije mogao dopustiti da taj momak propadne na kontinentu . . .

Osamnaestog travnja bio je Angelinin rođendan, nj«/jn. dan i njezino veliko veče; slučajno je to istodobno bilo i veče velikog finala prije nego što se zastor spustio na veličanstveni igrokaz pun života i obi jesti koji se nazivao San Francisko ...

Za vrijeme toga tjedna stigao je Florijan jednom iz svoje osamljenosti na drugoj obali zaljeva da pohodi kćerkicu. Zajedno s Angelinom poveo je malu Joy u poslovnu četvrt da joj kupi nove cipele. Zajedno su trčali i igrali s njome, a kasnije su sjedili na podu dječje sobe dok je dijete bilo između njih, kao da pripada njima objema. Čavrljali su kao dobri stari prijatelji. Ona neugodna tema o noći Hoppe-rova pijanstva nije uopće ni spomenuta.

— Prije nego što zaboravim — reče Florijan — dobio sam brzojav od Maud. Najstroža zapovijed je da proslavimo tvoj rođendan budući da ona to ne može učiniti^ a tata Ballard se vjerojatno neće vratiti s imanja. Srdačne čestitke, i tako dalje.

— Hvala ti lijepa, Florijane. Vrlo je lijepo od Maud da je na to mislila. Već sam počela sama sebe žaliti, jer nisam vjerovala da će se itko sjetiti moga rođendana, a ja vrlo volim da se vodi briga o tome da sam opet postala za godinu dana starija.

— Lijepo, a čime bd vaše veličanstvo izvoljelo proslaviti tu svečanost? Postoje li bilo kakve specijalne želje unutar granica i mogućnosti jednog ubogog muzičara?

— Kad bi me u utorak htio povesti u operu? Oh, Flori, hoćeš li to učiniti?

On je oklijevao samo sekundu, a onda uljudno reče: — Dakako, Angelina, bit će mi vrlo drago.

149

Čitav je San Francisko bio prisutan na velikoj svečanoj predstavi kojom je operna trupa Metropo-litana gostovala u staroj opernoj zgradi na Mission Streetu. Došao je cio svijet u

najraskošnijim toaletama i pun svečanog iščekivanja, spreman da gleda, da se pokazuje drugim, a i na to da usput čuje „Carmen“. U večernjoj haljini od crnog velur-šifona, golih ramena i s golemim crnim opernim šeširom ispod kojega je njezino sitno lice plamtjelo poput bijelog plamena, Angelima je uz Florijana imala svoj veliki entree. I eto, ovdje je bilo napokon, napokon, ono šaputanje, ono udivljenje za kojim je čeznula svih tih godina: — Ne znaš li tko je to? To je Florijan Ambros, glasoviti violinista. A tko je to divno stvorenje kraj njega? Njegova žena? O ne, to je mlađa od dviju Ballardovih kćeri. Jeste li vidjeli njezinu ogrlicu: takvi su safiri rijetki. Senzacionalno! Upadljivo lijep par, njih dvoje. Ne čini, li se kao da su stvoreni jedno za drugo...

Angelina je sve to prihvaćala trijumfalnim ali istodobno i varljivim osjećajem vlasništva. To je bilo njezino veče, danas je Florijan pripadao njoj, za jednu je noć bio njezin drug, njezin muž, njezino isključivo vlasništvo! Ispod lelujavih nojevih pera svoga orijaškog šešira promatrala ga je prikrivenim ushićenjem pa joj nije izbjegla ni najmanja malenkost koja ga je činiila najpristalijim, najelegantnijim i najpoželjnijim čovjekom u čitavom kazalištu: frak kojega je sašio najskuplji londonski krojač, brojna minijaturna odlikovanja na lijevoj strani njegovih prsiju, besprijekorni chapeau claque i štap, ispravne bijele glaze-rukavice, ironično-ljubezni smiješak i kraljevsko držanje: ponosim se tobom, ponosim! U tome što se pokazuje s njime ležalo je oštro nabru-šena, žarka i sretna napetost; ponosila se njime kao što se ponosila svojom haljinom, šeširom, valovitim plemenitim metalom svoje kose, kepom od činčile, ogrlicom od safira i dijamanta...

— Smijem li pitati tko je to madame tako posuo draguljima kao kakvog indijskog kumira? Je li tata Ballard bio tako darežljiv? Ili je prijatelj Hopper odgovoran za to?

150

— Ne sjećaj me na Hoppera, Florijane, ne sviraj pogrešne note, ne sviraj ih večeras — zamoli ga ona kad se trag ozbiljnosti, htio ušuljati u njihova zadir-kivanja. — Još uvijek je moj rođendan. Ovaj puta ne želim između tebe i mene nikog trećeg, samo nas dvoje, samo to jedno jedino veče.

— To je i meni pravo, Angelina, samo nas dvoje, ti i ja, o osim toga, razumljivo, čitav San Francisko — reče on nasmiješivši se kad su sjeli na sjedala. — Znaš li kako izgledaš? Tako da bi te svaka žena u publici htjela otrovati, a svaki muškarac mene ustrijeliti. Ili je taj kompliment možda previše u rokoko-stilu?

Atmosfera je bila nabijena onim posebnim električitetom koji je ljude ovog grada činio živahnijima, vedrijima i željnijima života nego što su to bili stanovnici drugih gradova: bile su to one smione uzbrdice i nizbrdice, bio je to zrak u kojem se ozon kedrovih šuma miješao sa slanim dahom Oceana, koji je tim ljudima davao njihov jedinstveni zanos i njihovo slobodno uživanje u životu.

Angelina se također na tom zraku osjećala kao preporođena nakon jednolične i skućene egzistencije u Leihani. Gledajući naokolo kroz svoji operni tiogled pričvršćen na dugačkom prutiću, razmišljala je o tome kako više nigdje na svijetu ne može postojati publika kao što je ova. To su bila djeca sreće koju je razmazio uspjeh, a zahtijevala su za sebe samo najbolje, pa su to i dobivala: najfinija vina, najbolje jelo, najbogatiju odjeću, najljepše žene. Ovdje se ljudi razumiju u raskošni život, u kulturu i umjetnost, upravo u sve, reče ona sama sebi. — Nije li to divno, Flori? Jednostavno ne mogu sebi ni predočiti da nešto takvo kao što je naša opera postoji još bilo gdje na svijetu. I nemoj sada reći Beč — hitro doda, kad je kritički podigao lijevu obrvu — jer Beč poznajem i mene se nije baš osobito dojmio.

— Nećemo je uopće uspoređivati s Bečom, Angelina. Ovo ovdje je na svoj način zaista veličanstveno, osobito ako uzmemo u obzir da je čitava ta silna otmjenost i nadmoćna umjetnost življenja tako naglo iščeprkana iz tih divljih pješćanih prudova.

151

Ipak bih bio tako slobodan da primijetim da u različitim dijelovima svijeta postoje opere u kojima se na željezni zastor ne projicira reklama za pivo — nastavi, a iza njegovoga ljubeznog smiješka pokaza se oštra ali mala gorčina.

Prva dva čina protekla su za Angelinu, uglavnom, u očekivanju velike stanke, koja je za nju kao i za brojne gledaoce bila najvažniji dio predstave. Unatoč tome bilo je trenutaka u kojima ju je snaga te opere upravo izbacivala iz ravnoteže. Za vrijeme don Joseove „Cvjetne arije“ nešto ju je natjeralo da pipajući potraži Floiijanovu ruku. Našla ju je, bez rukavice, kao da već čeka na njezinu ruku.

Je ne sentads qu'un desir,

un seul desir, un seul espoir.

Sreća. Sreća koja je potrajala četiri minute, ali tako intenzivna i tako savršena, da je upravo boljela. Fremstadova? — listina, Fremstadova nije bila Calveova — govorili su poznavaoци iz San Franciska. Ali Caruso! — Bravo Caruso! Bravo Caruso! Bis! BiSs! Encore! Bravo!

Bravo Caruso! Cijela se dvorana tresla od eksplozije oduševljenja, čitavo kazalište, počevši od najviše galerije pa do najskuplje lože. Sve se to stopilo u veliku simfoniju oduševljenih glasova i frenetičnog pljeska.

Ali predstava nije bila završena kad su pjevači pozdravljeni posljednjim pljeskom otišli, iza zastora i kad su ugašene svjetiljke na velikom lusteru. Predstava se nastavila u Palače hotelu, gdje je sjajni banket okupio čitavu gradsku elitu, gdje je svatko pio u zdravlje svih ostalih, gdje je i Florijan pio previše šampanjca, a Angelina uz njega bez ikakvih poteškoća zaboravila da zapravo nije vjenčana s njime. To je bio vrhunac jedne nezaboravne noći koja je zauvijek sačuvana u sjećanju. Ta je večer bila vrhunac, najviši vrhunac, apoteoza prije velike drame San Franciska, prije nego što je pao zastor i prije nego što je sve prošlo...

Stari je O'Shaughnessv čekao s kolima. Bila je topla noć i vjetar je prestao tako da nije bilo ni

152

daška. Angelina izvuče igle iz šešira i oslobodi se te visoke nadgradnje s perjem. Skinula je i rukavice sa osamnaest dugmeta i njezina ruka utone u Flori-janovu.

— Mala zmija skida kožu — reče on smiješeći se. — Je.^i li ti kada dotakla zmiju?

Iznenadujuće su. To nitko ne očekuje, ali kad leže na suncu, tople su i pasve glatke kao tvoja ruka.

Angelini se upravo divno vrtjelo u glavi. Pila je mnogo da bi zadržala lelujavu sreću jedne noći.

— Mislim da sam se malo napila — reče mu ona.

— Pripazi na mene, Flori, molim te, i nemoj dopustiti da radim kakve ludosti. Jesi li i ti malo pijan?

— Da, i ja sam malo pijan, ali to ništa ne smeta. Već nekoliko godina pokušavam da izmijenim svoju specifičnu težinu. Bon, noćas mi je to uspjelo! Neću se više žaliti da su moji programi preteški i da je moje gledanje na svijet također preteško, a moj unutarnji život, oh, on je mnogo pretežak. Ladies and gentlemen, pobijedio sam zakon sile teže pa plivam odozgo kao oni lagani čamci od drveta balsa na Riu. Što kažeš na to, Angelina? Daj da zajedno pođemo u Rio. Čujte, O'Shaughnessv, možete li nas odvesti u Rio de Janeiro? Veliki bože, mislim da sam pijan...

Angelina zahihoće. — Ne brini se zbog toga, Flori, ta danas je moj rođendan i ja sam strašno sretna. Jesi li i ti sretan?

Činii se da je Florijan ozbiljno razmišljao o tom pitanju, a zatim odgovori da je i on sretan.

Nekoliko minuta, dok su se vozili- kroz Powell Street i poprijeko kroz Union Square,

Angelina je bila udata za njega i oni su se zajedno vozili kući..,

— Da, sretan sam jer sam dobio vrlo dobro pismo od Maud — reče on odjednom se otriježnivši. Angelini je bio poznat sadržaj tog pisma. Dva je dana ležalo na srebrnom poslužavniku u predvorju, dok Florijan nije stigao u grad. Dakako da je na pari otvorila pismo

i pročitala ga. Maud se osjećala bolje; samo još tri ili četiri tjedna. „Peggy neka ne zaboravi da u tvoj zimski ogrtač stavi kuglice protiv mol jaca, pozdrava Annie od mene, Joy će ubrzo us-

153

trebati veće cipele, kupi joj ih kod Ingersolla", i tako dalje. Nije baš jako uzbudljivo, pomislila je Ange-lina kad je ponovo pažljivo zatvorila oniot; tipično pismo oženjenih ljudi. Ali, zašto, do đavola, upravo sada spominje Maud?

U kućnoj veži nije bilo svjetla. — Treba li da O'Shaughnessv počeka na tebe ili ćeš ostati u gradu?

— Najljepša hvala. O'Shaughnessv, ne trebam vas više. Htio bih se malo pješice prošetati po svje-žem zraku.

Niotkuda ni daška vjetra. Bila je to neobična noć. Noć koja kao da nije disala. — Imaš li ključ od veže? Oh, u predvorju je mrak, Mausi je zaboravila da ostavi upaljenu svjetiljku ...

— Počeka, ja ću ti posvijetliti. Tako. Laku noć, Angelina, i hvala ti lijepa za tu večer.

Moram se požuriti. Jake Watts čeka s čamcem na mene. Prevest će me na drugu obalu.

— Tko je Jake Watts? Poznajem li ga?

— Vjerojatno ga poznaješ. Njemu pripada mala gostionica u Tiburonu i mali parni remorker. Sprijateljili smo se.

— Neka onda počeka još nekoliko minuta, taj tvoj prijatelj Watts. Molim te, Flori, nemoj odmah pobjeći. Znam da je to djetinjasto, ali ja se uvijek bojim kad noću ulazim u kuću. A gornji je hodnik mračan. Dragi bože, meni se tako vrti u glavi da ne znam kako ću sama doći gore.

Taj stari, stari san. Oduzi me, digni me i odnesi me na rukama i zatvori vrata za sobom.

Nejasno je samu sebe vidjela u ogledalu garderobe. Flori jan je stajao iza nje i ona pusti da joj kep od čin-čile klizne na pod. Ramena su joj mutno i blijedo zasvijetlila iz crne haljine.

— Sto radiš to? Pokušavaš li zapaliti kuću? Palež je zločin, ili ne znaš to? — upita Florijan.

Bila je to napeta, mučno izrečena šala.

— Čuj, Flori, već bih te odavno htjela nešto upitati. Ali ti mi moraš ozbiljno odgovoriti.

— Istinu i ništa drugo nego istinu, tako mi bog pomogao. Sveti Nepomuče, nisam smio popiti toliko šampanjca...

154

— Reci mi, Florijane, zašto si oženio Maud?

— Zašto sam — kakvo je to pitanje? Jer je ljubim.

— To nije istina i ja ti ne vjerujem. Maud je draga i dobra žena. L ja je volim, ona je najbolja sestra koja uopće postoji, ona je svačija sestra, da, da, pa i tvoja! Ali zar nisi poželio ništa više od toga? Ništa viši\* od jedne drage i dobre velike sestre? Zašto nisi pošten sam prema sebi? Oženio si je iz zahvalnosti jer ti je pomogla da dođeš do violine koju si svakako htio imati. Ali, svemoguća bože, ljubav? Ljubav je nešto posve drugo...

On je uhvati za gola ramena i počeo je tresti:

— Što ti znaš o ljubavi? — upita je. — Kako može žena kao ti shvatiti Maud? Gospode, Maud, to znači poklanjati, i poklanjati, i poklanjati, ona rasipa samu sebe, ona je bogatstvo i toplo ta i darežljivost bez kraja. Maud je tišina i mir i — ah, do đavola, nemojmo govoriti o Maud, ako ti je pravo. Ti j'e nikad nećeš razumjeti, ali hoću da jedno znaš i da mi vjeruješ: ja ljubim Maud.

— No, dobro, ti ljubiš Maud! Onda ću te upitati nešto drugo. Ako tako silno ljubiš Maud,, zašto si onda poljubio mene, onda u Beču, i nemoj mi reći da to ne znači ništa i da se toga ne možeš sjetiti, jer znam da nisi zaboravio. Onako me poljubiti — i to tačno deset minuta prije tvojih zaruka s mojom sestrom. Zašto?

— Mogu ti reći, zašto. Jer si ti to htjela, jer si me ti izazvala. Jer si me dovela u položaj u kojemu muškarac ne može reći ne.



— Stvarno? I ni s kojeg drugog razloga! I ti uopće nisi želio da me poljubiš? I ni sada to ne želiš...

! j

Još uvijek su stajali pred ogledalom u slabašnom svjetlu predvorja. Obarajući oči Angelima ugleda kako se ono dvoje u ogledalu stopilo. Kliznuli su jedan drugome u zagrljaj, praštali u crvenoj tami koja se vrtjela, tako gladni, pomisli ona i šapnu:

— Tako gladni, tako gladni, i još uvijek nezasićeno gladni — dok je vrijeme zastalo i nije postojalo ništa osim tog čvrstog gnjevnog zagrljaja koji je palio.

155

Florijam prvi izmaknu iz njega, naglo ustuknu korak unazad i gotovo je odgurne od sebe. — Tako, sad znaš — promuklo reče. — Cijelo si vrijeme znala, zar ne? Jesi li sad zadovoljna?

— Znala sam, uvijek. Ti ne ljubiš Maud, ti ljubiš mene. Ti ljubiš mene i, Florijane...

— I htio bih te imati, neka je sve prokletu, htio bih te imati, ali to je nešto posve drugo. Ne daj da pravimo gluposi, Angelina, draga, mi smo oboje vjenčani, oboje. Nemojmo sve uništiti. Ja, oprosti mi, ja sam na trenutak izgubio glavu. To se više neće dogoditi. Spavaj slatko, draga, oprosti i zaboravi sve to. Laku noć.

— Zašto ne ostaneš u gradu? Vrlo je kasno i tvoj prijatelj Jake Watts sigurno nije tako dugo čekao na tebe, a posljednja je skela već davno otišla ...

— Ne. Jake je rekao da će svakako čekati na mene. Otrčat ću najkraćim putem do obale, trebam svega nekoliko minuta. Laku noć, Angelina. Možda ću iduće nedjelje doći ovamo i otići s tobom i malom u perivoj ...

Nitko, ni jedan jedini čovjek na čitavu svijetu neće nikad doznati i neće se moći čuditi kako je veličanstveno držanje uspjela sačuvati Angelina u tom strašnom položaju. Ona mu otvori kućna vrata i lako pogladi ramena njegovoga opernog kepa. — Uvijek sam mislila da je bio modar... — poluglasno reče.

— Modar? Tko je bio modar?

— Plašt kojega je Josip ostavio kod Putifarove žene... — reče ona nasmiješivši se. — Laku noć, dragi moj.

Kasnije joj nikad nije bilo potpuno jasno da li se probudila nekoliko minuta prije ili ju je prvi udarac prenuo iz sna. Nikada se nije uspjela tačno sjetiti tih prvih minuta potresa. To je bila tutnjava, ne kao grmljavina, već više kao prijeteće rezanje jedne neizmjerne velike nemani čija se koža trzala da sa sebe zbaci ljudsku gamad. Postelja je plesala iznad praznine koja je sve gutala. Hesalo je sve, soba, kuća, grad, a možda i čitava zemlja.

Opak — bio je to opak, podao, beskrajna napadaj upravljeno lično na nju, na Angelinu Hopper,

156

rođenu Ballard. Sve njezine bočice s parfemima i do-zice s puderom sletješe s toaletnog stolića, a za njima poleti njezin sandučić s nakitom pun safira. Onda se slomi ogledalo i padne na pod koji se propinjao. Toaletni stolić zapleše prema njezinoj postelji, a postelja, u kojoj je ležala, odskoči od zida prema toaletnom stoliću kao u kakvoj ludoj kvadrili. Slika iznad postelje padne sa zida na njezina prsa, a komadić se sadre odlomi sa stropa i oštro je udari po licu. Oči je bole od zrnate prašine, zubi joj grizu sitne grudice sadre, a tlo se još uvijek nekamo kotura ispod nje, tresući se u hirovitom plesu, dok ona golema životinja i dalje reži. Ono što se sad događa, ne prestaje i nikad neće prestati.

Angelina je bila potpuno kljenuta pa sve da je i došla na pomisao da pobjegne, ne bi smogla snage da se pokrene. Pa ipak je neka nepoznata moć bacala te ukočene noge i ruke amo-tamo, kao da je mlohava lutka od sukna u rukama neodgojenog djeteta.

Činilo joj se da sve to traje čitavu jednu vječnost, i onda je konačno došlo do posljednjeg spiralnog udara, i uz stenjanje izmučenog drveta cijela se uzbuna stiša, odjednom i potpuno neočekivano: ona je još uvijek bila živa.

— Ah, potres — glasno reče — i to pravi prav-cati. To nije bio njezin prvi potres, a u San; Francir sku su ljudi smatrali nedostojnim da se podiže mnogo buke zbog toga malog hira njihovog rodnog tla. Prošao je. I tek su sada u njezinu svijest prodrli svi mogući zvuči. Iz dječje sobe dopro je tužni plač male Joy. Čula je Beatrice kako tapka naokolo i svojim dubokim sicilijanskim glasom zaziva sve moguće svece. Buka predmeta koji su pucali, padali i tutnja-li nije prestala istodobno s prestankom potresa, već se naprotiv, pojačala u trajni, neopisivi crescendo: grede koje su praskale i lomile se, škripa metala, zveket a va lavina zdrobljenog stakla.

Sunce još nije izašlo pa je nebo visjelo ispred prozora poput zelene nezrele jabuke. Dok je Angelina još buljila napolje, odvojiše se dva svinuta prozorska okvira i tresnuše na krov predvorja. Ukočenost u njezinim udovima malo popusti pa Angelina

157

ustane i oprezno prijeđe preko krhotina zida kojima je bio prekriven pod. Njezin mali emajlirani sat koji je u sićušnoj pletenoj papučici visio kraj postelje bio je, začudo, neoštećen, ali rje u času potresa zastao: pet sati i trinaest minuta.

Neugodno rano vrijeme za potres. Angelina drhtavim prsitiima automatski navije sat. Joy je prestala plakati a trenutak kasnije otvori Beatrice vrata. — Vrlo zlo — viknu — jako opaki potres, moraš stajati u vratnicama, to je najbolje. Njezine teške dugačke grudi ispupčavale su grubu košulju a podsuknja joj je visjela široka i iznošena kao kakav mnogo upotrebljavani šator. U naručju je nosila Joy uvijenu u stari crni vuneni rubac. Dijete je široko razrogačilo oči od straha. Moralo je gutati od uzbuđenja i pokušavalo se utješiti zavukavši palac u usta. „Evo me odmah. Dotle se ti pobrini za dijete" — mirno reče Angelina. — To je bio samo potres. Već je prošao.

Jednu je minutu stajala usred sobe i pokušavala se sabrati. Što je trebalo najprije spasiti? Njezin nakit! Njezine krznene kapute, novi sil i, razumljivo, kep od činčile i muf! Jednom rukom pozvonila je dozivajući Peggy koja se nije odazvala, dok je drugom rukom izvlačila haljine iz zidnog ormara, a onda ostavi sve to, jer se sjetila da bi trebalo dragulje zatvoriti u sef koji se ukusno zakrinkan u obliku mahagonij eve komode nalazio na odmorištu stepenica. Napamet je znala kombinaciju vrata, ali kad je istrčala na hodnik držeći pune ruke safira i dijamanata, otkrije da je mehanizam zapeo.

Hvala bogu da je sve prošlo, reče sama sebi; ali ipak nije sve prošlo. Ili: se zemlja još uvijek tresla il joj je tlo iskliznulo ispod nogu, tako da je posrćući i klizeći bila gurnuta prema stepenicama. Vrata sobe za dnevni boravak se otvoriše; u njoj je portre Mrs. Ballard visio koso i bojažljivo na jednom jedinom čavlu, a sve hijacintne vaze bile su razbijene. Zdrobljeni cvjetovi pokrivali su sag, a njihov pretjerano slatki miris miješao se sa zadahom prašine od zdrobljene sadre. Prozorska su stakla u doksatu pukla i dok je Angelina promatrala to pustošenje, odjednom soba potamnje od jedne goleme sjene, a istodobno se začu novi prasak zdrobljenih greda, zaglušna tutnjava kao od eksplozije. Onda se u zrak uzdigne gusti oblak prašine kao dim: to se srušio strašnji zid kuće koja je graničila s njihovim malim vrtom i odjednom se otvo-ri pogled u utrobu obiteljskog života susjeda, kao što na pozornici vidiš sobu bez četvrte stijene.

Slijedeća stvar koju je Angelina otkrila bila je da stoji na ulici. Premda je uvjeravala samu sebe da jje potpuno mirna i hladnokrvna, očito je zaboravila da navuče haljinu. Bila je u spavaćici preko koje je nemarno prebacila negliže od plavog atlasa, a što je bilo potpuno nerazjašnjivo, na raspuštenu je kosu pažljivo pričvrstila svoj crni večernji šešir. Na desnoj je nozi nosila papučicu, a na lijevoj crnu atlasnu cipelicu s visokom petom od sinoć. Za sobom je vukla kep od činčile a u rukama je još uvijek držala safirnu ogrlicu. Beatrice koja je u naručju nosila Joy stane jioj govoriti naglom talijanštinom: — Ostani u vratima, to je jedino sigurno mjesto, madona ama, ne trči po ulici, luda ženo, zar ne vidiš da se sve kuće ruše? Joy pruži debele ručice prema njoj. — Annelina, Annelina, ona hoće Annelini!

U toku tih tjedana Maudine odsutnosti, Angelina se beskrajno trudila da zadobije srce male djevojčice, a sad joj Jovina privrženost umalo pala kao teret. Čuvši zvuk toga visokog glasića, ona se okrenu i uze dijete iz Beatricinih ruku.

Ispred svake kuće stajale su male skupine ljudi, nesigurno i oklijevajući. Većina je nosila čudesno improviziranu odjeću, a na svim pepeljastim licima razabirao se jednaki prisiljeni smiješak. I Angelina se simiješila.

— Dobro jutro, Mrs. Hopper — reče netko — to je najglasnija budilica koju sam ikada čuo, zar ne?

— Dobro jutro, mister Gallagher. Da, posve lijepi mali potres — mirno odgovori ona. Njezin susjed, Mr. Gallagher, obukao je jučerašnji frak iznad svojih prugastih svijetlozelenih hlača od pidžame.

— Možda će sad napokon biti popravljena ulica, već osam mjeseci uzalud upućujemo predstavke o tome — reče on očito uživajući sam u sebi. Pločnik

158

159

se raspucao. Njime se protezala dugačka pukotina a na kraju su visjele ispresiječene tračnice žičane željeznice kao kakvo smršeno klupko vune. — Da vidimo je li potres ušao u jutarnje novine — primijeti neki šaljivac i izvuče prljavu krpu papira iz ruševina pa je razvije. I stvarno jutarnje su novine bile raz-nesene po kućama tačno i neposredno prije potresa i taj mali uobičajeni događaj kao da je podigao moral. Malo-pomalo vr ataše se ljudi u kuće da odstrane ono što se urušilo. Čulo se kako dozivaju služavke i sluge, ali svi su glasovi zvučali nekako neobično tiho i nemoćno prema dalekoj tutnjavi što se uzdizala iz onih dijelova grada koji su ležali južno od Market Streeta. Taj je zvuk bio sličan neprekidnom dubokom zvuku orgulja ili zvuku vodopada, ili teškom morskom mlatu. Zatim je dotrčalo nekoliko dječaka iza ugla da izvijeste kako se djelomično srušila kuća iza Ballardova vrta. Nije bilo ni mrtvih ni nestalih. Mlađi sin je slomio nogu ili nešto slično, pa su ga iznijeli na vratima koja su otpala i mogla vrlo dobro poslužiti kao improvizirana nosiljka.

— Unesite ga ovamo, našoj se kući nije ništa dogodilo — prijazno ponudi Mr. Gallagher. — Odmah ću nazvati liječnika, to jest ako telefon uopće radi.

Onda se, glasno topćuća kopitama, pojavi fantom jednog konja. Dojurio je niz strmu Jones Street. Čas se sklizao na stegnima, čas bi se zaustavio sve dok mu na kraju nisu kopita zapela o puknuti pločnik i konj je pao kao da ga je pogodio metak. — Taj se konj može upotrijebiti samo još u tvornici ljepila

— reče jedan od dječaka keseći se. — Voljela bih da su raznijeli mlijeko umjesto jutarnjih novina — reče jedna žena obučena u mnogo preveliki karirani muški ogrtač. — Što bih zapravo mogla djeci dati za doručak?

Sada se pojavi jedan policajac, Joe Salinas u čiji su revir spadala četiri bloka kuća između California Streeta i Jackson Streeta. — Što je nova, Joe? Kako izgleda u središtu grada? Ima li mnogo štete?

— Najljepši mali potres kojega se mogu sjetiti

— mirno odgovori Joe. — Čini se da je srušio svega nekoliko starih kuća u okolini Misije, ali se vi ovdje

160

gore ne morate bojati ničega. Sva ta fina gospoda na Snob Hillu sigurno neće u svojoj četvrti dopustiti da se događaju takve gluposti, zar ne? (Nob Hill, ili kako ga je narod nazivao Snob Hill, bio je brežuljak na kojem su se naselili rani milijunaši San Franciska u svojim pretjerano raskošnim kućama.) Dakle, ma-dam, kako bi bilo kad bismo svi pošli kući i priredili doručak? U istom je trenutku u ulicu stiglo prvo pred-osjećanje katastrofe koja se približavala. Zrak koji je dotad bdo siv i gust od uzvitlane prašine razmrvljenih sadrenih fasada, postao je drukčiji: još gušći, još tamniji, i donio sa sobom nešto novo. Ljudi počеше njuškati i nepovjerljivo i

bojažljivo uvlačiti zrak; no~ ševi su im osjećali to novo, a grla im se ispuniše njegovim okusom: bio je to gorki miris požara i dima. Nebo nije više bilo zeleno već sivo i neprozirno, a sunce ze uzdiglo iznad zaljeva crveno poput naranče.

Odjednom divlji krik iz stotine glasova, ali daleko kao kakav krik u kazalištu iza pozornica, probije maglicu koja je lebdjela naokolo, a odmah zatim dotrči neka mlada služavka s Nob Hilla. Oči su joj bile luđački razrogačene od straha. Vikala je: — Isuse Kriste, čitav grad gori — izgubljeni smo — svi smo izgubljenoj — San Francisco gori! Vičući dalje, iščezla je niza strmu California Street. Na malom An-gelininom satu kojega je, i ne znajući, prikopčala na spavaćicu, bilo je pet sati trideset dvije minute.

Tako su počela ta tri dana užasa i razaranja. Bilo je kao u onim nesmiljenim sn5ma koji počinju potpuno obično, u prvi čas posve mirno i puni varave bezazlenosti a onda se polako, polako i neumoljivo uzdignu i nabujaju i pretvore se u sablasni lov kroz nepoznate dimenzije sve dok ne završe u pravoj mori bojazni i konačnog uništenja.

Joy, koja je dotad neprekidno drhtala, poče opet plakati: u toj maloj djevojčici živio je nijemi ali oštri nagon progonjene i zaplašene životinjice. — Budi mirna, lutkice, budi dobra, odmah ćeš dobiti zajutak — pokušala ju je miriti Angelina i poljubila joj vlažnu glavicu. — Budi mirna, zaboga! — nestrpljivo viknu kad se dijete grčevito prihvatilo za njezina prsa

11 Čuvajte se srna

161

i dalje vičući. — Uzmi je od mene, Beatrice, preteška mi je, ruke su mi već potpuno ukočene. A Peggy neka pomete smeće iz predvorja!

U Angelini je vrela mukla srdžba kad jfe ugledala kaos u kući. — Govorit ću sa Lee Ongom, danas mora i on pomoći u čišćenju, a on je jedini muškarac u kući.

Jedini muškarac u kući. A ona je sjedila ovdje, potpuno prepuštena samoj sebi, u kući koja se svakoga časa mogla iznad njih srušiti, s djetetom za koje je bila odgovorna, usred potresa. I dok je sjedila u tom paklu, Hopper se vjerojatno sjajno zabavljao sa svojim momcima u Leihani. Otac je bio daleko, on je uvijek umio pribaviti sebi dobru zabavu s onom Gomezovom ženskom na imanju, a Maud će vjerojatno dobiti svoj zajutak poslužen u postelji i uživati u ugodnom jutru. Sve je to dobro i lijepo, ali gdje je Florijan? Joy nije naposljetku bila njezino dijete već Florijanovo, i da je sinoć ostao u gradu umjesto da pobjegne poput budale, onda bi se u toj krizi nalazio ondje kuda spada. No, on će sigurno uzeti prvu skelu i uskoro stići ovamo umirivala je samu sebe, a onda ćemo vidjeti kako će se stvar dalje razvi ti...

Ali sati su se otezali a Flori jao nije došao. Ovdje je bilo njegovo dijete, ovdje je ona čekala na njega a on nije dolazio. U prvo se vrijeme zbog toga razbjesnila, ali kasnije se skrb za njega pretvorila i muku i strah koji su je grizli. Malo kasnije, istoga dana, iscrpljenost ju je toliko iznurdla da joj je postalo svejedno je li mu se nešto dogodilo ili nije, a i to hoće li se njoj nešto dogoditi. Možda je ta ravnodušnost bila ono što ljudi slabe volje nazivaju hrabrošću.

Alii najprije se vratila problemima svakidašnjice kao da se nije ništa dogodilo. U tim ranim jutarnjim satima činilo se da je čitav San Francisco poslušao isti nagon: jednostavno se nije obazirao na potres. Sada kad je prošao, ljudi su se vladali kao da se nije dogodilo ništa izvanredno, tako-reći u logičnoj nadi, vrijednoj sažaljenja, da bi se daljinja nesreća mogla spriječiti kad bi se oni pretvarali da je to dan kao i svaki drugi.

U siromašnijim gradskim četvrtima naložile &u žene vatru u štednjacima da muževima prirede za-

162

juttrak, i ne sluteći da više nije bdio dimnjaka da obuzdaju plamen koji je sad nesputan probio iz smrvljenih zidova, tako da su izgorjele čitave ulice. Stavljale su doručak u kofiariee i slali4 djecu u škole koje su se u međuvremenu raspale u prah i pepeo. Bankovni, službenici krenuli su u banke u središtu grada, u savjesni namještenici u svoje urede, ali su pronašli •linm črhrrn

kosture uništenih nebodera. Kasnije je lokalni vlak koji je svakoga jutra dovezio bogate polovne ljude iz četvrti vila na poluotoku u San Francisko, zastao na svinutim tračnicama i ljudi nisu vjerovali svojim očima piljeći u bedem vatre koji je li »žao između njih i grada. Ondje gdje su željeznička skladišta ugljena kliznula u luku, more se u zaljevu obojilo bojom crne tinte.

Peć u kupaonici je funkcionirala bolje nego što je to Angelina očekivala, ali kad se počela polako oporavljati ispod toplog tuša, začu odjednom sikta-nje. Voda je usahnula pa se ono nekoliko posljednjih kapi pretvorilo u vruću paru. A para bi možda eksplodirala da nije dojurila Beatrice i zavrnila plin. Time se javila nova nevolja, opasnija, krupnija i gora od svega ostalog: nije bilo vode.

Nije bilo vode, ni mlijeka, pekar nije donio kruh i nigdje misi mogao kupiti nešto za jelo. Vlasti, kao policajac Joe Salinas, objavljuju da je strogo zabranjeno paliti vatru, koristiti plin ili električnu struju. Nisu bile dopuštene čak ni svijeće, a u kući nisi, štaviše, smio zapaliti ni šibicu.

— Sve su cjevi pukle: cijevi za vodu, za plin, za kanalizaciju, a čitav prokleta grad gori — kratko izjavi Joe Salinas.

— To je dobra šala — ljutito će Ann. — Sada kad je sav grad u plamenu, govore da je opasno zapaliti šibicu! Dobro, dobro, Beatrice, ne trebam doručak, ali nekako moramo nabaviti malo mlijeka za malu Joy.

Domaćinstvo se potpuno raspalo. Peggy je iščezla kao sablast kad prvi put zakukurijekne pijetao. Dostojanstveni Lee Ong bdo je bar toliko obziran da je obavijesti da odlazi, Navukao je na sebe svu svoju kinesku odjeću, jednu iznad druge, na leđima mu je visjela puna vreća brašna, jedna polovina suhe sla-

11\*

163

nine bila mu je ovijena oko prsi ju kao redenik s mecima, a svežanj boca koje su začudo ostale čitave, zveckao mu je za pojasom. On ravnodušno izjavi.

— On odlazi, missie, odlazi k obitelji, zao potres, ništa za jelo, obitelj mnogo gladna. Goo'bv, missie, goo'bve, baby. Za sobom je na užetu vukao stari mornarski kovčeg. Angelina izvadi svoj kazališni dogled koji je u etuiu ostao neoštećen i uspne se uza stepenice na tavan. Nije bilo potrebno da otvori preklopna vrata koja su vodila na ravni dio krova, jer se u gredama otvorila velika rupa, kroz koju se Angelina izvukla da pogleda razaranja što su se pružala na sve strane.

Ispred njezinih očiju koje su je počele peći ležali su zapaljeni dijelovi grada. Tu i tamo razabirale su se titrave crvene mrlje, južno od Market Streeta u području Misije. Gusti oblaci crnkasto-crno-sivog dima prekrivali su grimizni plamen. Izgledali su kao iskidani prljavi pamuk nemarno utisnut u krvave rane. Ali hrabri vitki toranj zgrade skelarne stajao je još uspravno. To je bio dobar znak. Ili možda nije. Još uvijek su skele kao revni mali vodeni kukci prelazile preko zaljeva i još uvijek su, ako sve pođe po zlu, mogli stići na skelu za Tiburon i nekako na protivnu obalu u Belvedere.

Beatrice je moljakkala i umiljavala se: — Zašto ne odlazimo dok je još vrijeme, Angelina? Mnogo je bolje u ljetnikovcu bake Ballard. Ondje je mister Ambros a i signorina Mausi. Ako još dulje ostanemo ovdje, pretvorit ćemo se u prženo kestenje. Ne budi luda, bambina mia.

— Ako se bojiš, možeš ići, ja te ne zadržavam. Idi samo, idi, gledaj da se izgubiš. Va via! Ja te ne trebam! — ljutito viknu Angelina. Ali Beatrice se na to samo nasmije svojim dubokim grlenim smijehom.

— Sigurno je da trebaš staru Beatrice, ti tvrdoglavko

— odgovori tapšući Angelinu po glavi, upravo kao da je još uvijek dojenče kojega je nosila na grudima.

Angelina se nije, uostalom, zbog svojeglavosti odlučila na to da ostane u kući i da čeka. Ovamo je spadala, ovo je bilo jedino mjesto na kojem se usred katastrofe osjećala bar donekle sigurno. Ovdje će je

164

potražiti otac. Sigurno će sjesti u prvi vlak iz Stock-tona čim vijesti o katastrofi stignu na imanje. A ako otac ne bi došao kući, Florijan će posve sigurno doći. A ako ni Florijan ne dod<» zbog bilo kakvog njoj neshvatljivog razloga, onda je ovdje još uvijek bio dobar i pouzdani Muri O'Shaughnessy koji će sigurno pripaziti na nju. (U to vrijeme, oko podne, bio je, uostalom, stari O'Shaughnessy pri spasilačkom radu u središtu grada tefiko ranjen pa su ga zajedno sa stotinama drugih žrtava donijeli u izložbeni paviljon na rubu >4rada kojega su koristili kao pomoćni lazaret i koji se ubrzo imao pretvoriti u groblje što ga je proždru plamen).

No zato se pojavio mladi O'Shaughnessy da pogleda što je s Angelinom. Oko ruke je nosio traku netom organizirane građanske garde i sav je sjao od važnosti i optimizma. — Htio sam samo vidjeti kako je mojoj maloj princezi, a ponadao sam se da ćeš mi možda ponuditi kakvo osvježenje, jer sam se tako osušio kao da mi u grlu rastu čičkovi. Na načelnikovu zapovijed zatvorene su sve krčme, barovi i tako dalje, a prodaja alkoholnih pića strogo je zabranjena. I pored toga u gradu je više pijanih ljudi nego obično, jer iako nitko ne smije prodavati rakiju, to ipak nema zakona koji bi zabranio da prijatelja pozoveš na čašicu, a to je pravo i pošteno. Danas živimo, a tko zna hoće li sutra u San Francisku stajati još kamen na kamenu. Nesreća je da je zapovjednik vatrogasaca prvi stradao. Na glavu mu je pao tovar čelika ili opeke, pa ljudi ne vjeruju da će se izvući, ubogi momak! Ali mi ćemo već svladati vatru, ne brini ništa, Annie. U vijećnici smo sve izvrsno organizirali i sredili. Na žalost moramo nekoliko dobrih zgrada baciti u zrak. To je silna šteta, ali dokle god nemamo u gradu ni toliko vode da u njoj udavimo buhu, drugo nam ništa ne preostaje. Ali Zlatna vrata ostaju, i to je glavno! Dakle, kako stoji stvar s malim osvježenjem za tvoga starog prijatelja?

Oči su mu bile upaljene od vrućine i dima, ali inače se činilo da je vrlo dobro raspoložen; očito je već i prije pokušao da utaži žeđ, i to ne vodom. Ann pođe u blagovaonicu da potraži kakvo piće. Obje kristalne boce pale su s bifea i razbile se u krhotine,

165

a vino je natopilo sag, ali u očevu ormariću za likere našla je dvije neoštećene boce i Johnn je od njih izmiješao neko đavolsko piće. — U tvoje zdravlje, Annie, srdašce moje! Svi smo stradali, ali San Francusko neće propasti. Sudbina nas može oboriti, ali mi ćemo se uvijek iznova podići!

— Što mi savjetuješ da činim, Johnn? Treba li da ostanem ovdje u kući? Ili treba da pođem na skelu i zasad se zakopam u spilju bake Ballard?

— Da pođeš na skelu? Sigurno ne znaš o čemu govoriš, djevojko. Samo ostani ovdje gdje jesi i to svakako! Nemaš ni pojma što se odigrava na skelama. Svi Japanci, Kinezi, Meksikanci i Mongoli, i svi obojeni su ondje, napola ludi od straha. Oko njih sve gori a oni zavijaju, udaraju jedan drugoga i ubijaju jedan drugoga u panici. Takvog rvačkog natjecanja nikad više neće biti. Oni gaze jedni druge na smrt i jedni druge bacaju u vodu. Upravo su kao bijesni psi, ne, moja se Annie nikako ne može umiješati među njih! Ali ne brini ništa, ovdje si, dobro zaštićena, a ako bi pošlo po zlu, doći ću sam i odvesti te na sigurno mjesto. Ali sada moram dalje — reci mi, Annie, zar ne misliš da sam zaslužio posve mali poljubac, samo kao talisman? Ne! Okayr kako god hoćeš, srdašce, do viđenja.

Angelina se ponovo pope na krov. Na svim okolišnim krovovima čekale su nepomične tamne skupine ljudi nijemo i spremno. Već je kineska gradska četvrt na podnožju njihovog brežuljka stajala u plamenu, a taj kineski dio grada nije nipošto bio daleko. Ali uličice Telegraph Hilla stiskale su se, hvala bogu, još neoštećene uza svoje okomite hrdine, a dza dima od požara

kadšto bi zasvjetlucao zaljev, na trenutak zasjali, otoci i suprotna obala u miru koji se jedva mogao predočiti. Kad bi došlo i do najgorega, ipak bi unatoč svemu mogla stići tamo. Još uvijek su se od vremena do vremena javljali slabiji udarci potresa u zemlji. Ona usnula neman u srcu zemlje kao da je tresla muhe s kože, ali činilo se da su udarci beznačajni i nitko se nije na njih obazirao. Potres je bio blaga, gotovo prijazna smetnja u usporedbi s nemilosrdnim i neproračunljivim bijesom požara. Požar je bio utjelovljeno zlo, taj požar koji

166  
je az izmučenog tijela velikog grada trgao goleme zalogaje, sad ovdje, sad ondje. Širio bi se iz jednog žarišta vatre poput crvene vruće tekućine koja se parila sve dok se ne bi spojio s kojim drugim zapaljenim kompleksom, gotovo kao da se ravna po nekom opako smdSljcnom, a istodobno i hirovitom planu uništavanja. Neprekidna tutnjava i pucketanje, zujanje d si klanje požara gotovo se više nije ni čulo jer je neprekidno grmjelo, ali na toj pozadini plamena javljali su se trenuci neobične tišine koju su neprekidno prekidal gromovi eksplozije i iznenadni krikovi tisuća ljudi koji su propadali negdje u plamenom moru...

U tri sata popodne okrenuo ise vjetar i potjerao plamen prema sjeveru. Nakon svakog dizanja kuća u zrak i nakon svake eksplozije izrastao je bijeli kišobran prašine koji se polako napeo prema nebu crnom od dima. Ondje gdje su se još maločas nalazile zgrade, sada srušene eksplozijom, pucali su novi vidici. Tu su bile prostrane aleje ruševina a iznad njih se uzdisala napol razorena kupola gradske vijećnice. U toku tih posljednjih nekoliko sati, lice grada se toliko izmijenilo da bi čovjek lako mogao izgubiti svoj put u ulicama koje više nisu postojale. Angelina je širenje požara promatrala kroz svoj elegantni operni^ dogled obložen sedefom pa joj se činilo teško shvatljivim da je još sinoć kroz isti dogled promatrala jednu sjajnu predstavu u operi. S vremena na vrijeme morala je otrti suze koje su je pekle u očima pa bi pipajući sišla niz stepenice da u kuhinji i u kupaonici potraži nekoliko kapljica vode — ali uvijek uzalud. Oči su joj bile upaljene, usnice suhe uslijed silne vrućine, koja se uzdizala iiz zapaljene kineske gradske četvrti. Koža joj je bila napeta i ispucana, uši su joj oglušile a misliti više nije mogla. Tako je čekala Florijana, ali Florijan nije dolazio. Ako ju je Johnny uspio pronaći, zašto je nije pronašao Florijan. Ali Johnny je bio muškarac, a Florijan je bio samo umjetnik: slab, neodlučan, nepouzdan, osebujan i neshvatljiv, nije bio pravi muškarac već samo sjena muškarca koja se neprekidno negdje gubila.

Nebesa, kako ga je samo mrzila i, sveta Madono, kako je čeznula za njim, a ti, dragi bože, nemoj do-

167

pustiti da mu se išta dogodi! Ali s Florijanom nije nikad znala na čemu je. Tko zna, možda je u tom trenutku zdrav i veseo sjedio u vili bake Ballard i pazio da se njegovoj violini ništa ne dogodi. Nipošto nije bilo isključeno da ta violina znači za nj više od vlastitog djeteta. Ali možda je i na suprotnoj obali zaljeva isto tako sav očajan čekao na nju kao što je ona ovdje čekala na njega, a nijedno od njih nije moglo preko zaljeva stići drugome? Kakva li je to smrtonosna stupica bila, taj grad, taj slavni San Francisco! Je li uopće u čitavu svijetu postojalo još jedno mjesto u koje nisi mogao stići i iz kojega nisi mogao pobjeći a da ne pri jedeš milje i milje vode? Nije, dakle, čudo da su svi stanovnici San Franciska bili malo luckasti...

Mala Joy je neprekidno plakala. — Vruće joj je, žedna je, oči je peku, a iz vodovoda nije dolazila ni kapljica vode, dok u kući uopće nije bilo mlijeka. Čak se i mali vodoskok u zimskom vrtu raspuknuo i bio prazan. U bazenu je bilo svega nešto malo zelene sluzi i četiri zlatne ribice koje su hvatale zrak, pra-ćakale se i ugibale. Stojeći do preko gležanj a u krhotinama stakla sa smrvljenih prozorskih okana, Ange-lina je pritisla ruke na uši da ne mora više slušati kako dijete plače. Šteta što joj ne mogu dati rakije kao što sam dala Johnnyju, pomisli i počne se smijati, ali se obuzda i potisne svoj besmisleni smijeh natrag u grlo. —

Nema toga, samo nikakvog histeričnog napadaja, ako smijem moliti! — glasno reče sama sebi — ili ćemo svi poludjeti.. .

A onda do njezinih omamljenih ušiju dopre jedan nevjerojatni zvuk: zazvonio je telefon u predvorju.

Taj joj se svakodnevni oštar zvuk zvona usred jezovite nerealnosti toga dana učini gotovo nečim nestvarnim. U toku prijepodneva Angelina je mnogo puta pokušavala da uspostavi vezu: s ocem na imanju, s gostionom u Tiburonu koja je obično prenosila vijesti za vilu, zatim s različitim znancima u gradu, ali, telefon, je ostao nijem i mrtav. Sada je ipak zazvonio. Ona posrne preko staklenih krhotina, preko te hrpe ruševina koju je Beatrice skupila u predvorju.

168

— Ovdje govori misis Clyde Hopper, a tko je tamo?

— vikne ona korektno, ali gotovo bez daha.

— Halo, ovdje Mausi. Sto se zapravo dogodilo? Zašto se niste s Jako WaUsom dovezli ovamo? Rekao je da više nije mogao duže čekati jer mu je čamac bio tako prepun ljudi, da bi mu inače potonuo, ali počekajte samo časak, on bi sam htio porazgovoriti s Flo rij cimom.

— S Florijem? Kako to? Angelina je pokušala ovladati svojim glasom koji je sav promukao dopih-rao iz ogrubljelog upaljenog grla. — Odakle vi zapravo govorite? Iz gostionice u Tiburonu? A Flori nije kod vas? Ne, ne, ni ovdje nije, ne, ovdje se nije pojavio. Zaboga, Mausi, kad je otišao iz Belve-derea?

— Jurnuo je dolje u luku poput munje još prije nego što je utihnuo prvi udarac potresa. Jednostavno ne mogu razumjeti...

— Ni ja. Pa valjda ne mislite, sigurno mu se nije ništa dogodilo, Mausi?

Telefon je neko vrijeme šutio.

— Nadajmo se da nije. Nadajmo se i molimo se da mu se ništa ne dogodi. Čujte, Angelina, smjesta morate poći u potragu za njim, morate se raspitivati. Kod koga? Ali, ženo, posvuda, kod svakoga. U Bo-emskom klubu, ondje ima prijatelja, ili, zar uopće nema bolnice? Sto znam ja, nije li objavljen popis ozlijeđenih? Počekajte malo, Jacke smatra da se treba odvesti do izložbenog paviljona. U njemu ie navodno uređen lazaret. Angelina? Jeste li još ovdje? Zašto ništa ne kažete?

Angelina nije uspjela ništa izgovoriti. Bila je nemoćna jer Mausi očito nije ništa ni slutila. — O čemu vi to govorite! Vi sebi uopće ne možete predočiti kako izgleda u gradu. Velite neka se odvezem do izložbenog paviljona. Oh, bože, Mausi, uopće više i ne postoje ulice, ne postoje kočije, govori se da je paviljon, izgorio i nitko ne zna koliko je tisuća ljudi poginulo u njemu, — Samo sad ne smije početi da viče, samo sad se ne smije početi smijati, ne smije izgubiti živce. — Zašto sami ne dođete prijeko i ne

1

169

potražite Florijana? Ja ne mogu odavde, moram ostati kod male Joy. To sam obećala Maud...

— A ja sam obećala Florijanu da ću pripaziti na njegovu violinu i svojim životom jamčim za to da joj se ništa neće dogoditi. Osim toga nitko više ne smije u San Francisko.

Zatim još jedan udarac potresa, jači od prijašnjeg, i opet jedna eksplozija, bliža od posljednje. Slušalica ispadne Angelini iz ruke i zaljulja se amo^ -tamo, ritmički udarajući o zid. Mausin glas je pucketao i kašljao u telefonu a onda utihne i telefon je opet bio mrtav kao i prije.

Angelina krenu, ali se nakon nekoliko koraka zaustavi i sva omamljena ogleda oko sebe. U holu je bilo tamno, ali nije bilo zaista tamno. Neki nemirni crvenkasto-žuti odsjev prošao je kroz kuću koja je do toga dana bila njihov dom. Prešao je preko svih poznatih predmeta koji su sad izgledali potpuno strani. Sve je bilo promijenjeno, razbijeno, pomaknuto s uobičajenog mjesta, nekako sablasno izmijenjeno.

A što sada? Što sada? Pošla je do veže čije je stožere potres savio tako da se vrata nisu više dala zatvoriti. Jedva hvatajući zrak izašla je iz kuće i upola besvjesno pogledala niz ulicu, ali ovdje je posvuda vladala ista zagušljiva atmosfera puna dima, a ljudi su stajali nemirno u



skupinama pred svojim kućama. Nisu razgovarali, nisu radili ništa, samo su čekali i čuvali stražu.

Kako se .spuštalo večer, tako je vjetar postajao jači i uzvitljavao krpe požara visoko u zrak, odnosio ih, poigravao se njima, pa ih tu i tamo puštao da padnu kao odbačene igračke iz pakla. Gdje god bi pale, skočio bi novi plameni požar, vatra bi zaplamsa-la na zabatima i krovovima, sa svih onih tornjića i kruništa i stupova, sa sve one drvene arhitekture San Franciska koja kao da je bila izrezuckana malom pilom. Uske uličice pretvorile su se u visoke peći koje su plamenima neprekidno dovodile novi kisik, a ljudi su se spremali da pobjegnu s onim što je bilo najvrijedni je, ali nisu bježali sve dok vatra ne bi užarenim pandžama posegnula za njihovim blokom kuća. Tek onda bi hvatali, dijete ili kanarinca, perzijski ćim

170  
i šivaći stroj, bibliju i dvije posljednje boce viskija pa bi se priključili teško natovarenoj povorci bjegunaca koja je sve svoje vukla sa sobom...

Angelina se vratila u kuću i mehanički pokušala da zatvori vrata koja se nisu dala zatvoriti. Noćas ne možemo ostati ovdje, reče sama sebi, previše je nesigurno. Grad je pun i zločinaca, početak će pljačke, napadaji, silovanja. Ali ne, nastavi zatim i opet sama sebi, ipak moramo ostati ovdje u kući. Ako je Florijan živ, ovdje će nas potražiti. Sve ako je i ranjen, dat će da ga ovamo donesu, ako... ako je živ. Ako...

Ali ako više nije živ, onda, da, Angelina, a što onda? Onda ni ja ne želim više živjeti, postade joj odjednom jasno. Bila je to spoznaja koja ju je zaslijepila, oštra munja koja ju je odjednom iznutra čitavu osvijetlila. Nisam znala, pomisli ona, odjednom se potpuno smirivši, nisam znala da on toliko znači za mene. Suze joj počеше navirati na natečene oči, peći je i spuštati se niz opaljenu kožu njezina lica, na njezine ispucane usnice gdje ih je liznula. Sve je to bila jedna velika nevolja, a život bez Florijana bilo je ništa vilo koje sebi nitko nije mogao predočiti!, taman ponor, praznina bez dna. Zidovi se počеше okretati oko nje, a pod uzdizati u valovima, Ona se poče smijesiti. Jedina voda koja mi je preostala, pomisli, to su suze. Onda joj koljena popustiše i sve oko nje utone.

Nije znala kako je dugo trajala njezina prva prava nesvjestica kad je probudi Beatricina ruka drmajući je za rame. — Pij, bambina — reče, i prinese punu čašu Angelininim usnama. — Vino? — začuđeno upita Angelina. Osjećala se bolje i glava joj je postala bistrija. — Odakle ti vino?

— U Lee Ongovoj sobi, kod toga potajnog kradljivca našla sam jednu veliku bocu i osim toga tri naranče — reče Beatrice. — To je jeftino vino, samo za kuhanje. Maloj Gioi dala sam narančin sok. Zao mi je što sam te morala probuditi, ali, piccolina mia, sad gori čak i naša kuća — oprezno reče. Sve je rekla talijanski jer je u opasnosti zaboravila sve ono što je ikad znala engleski pa su joj riječi zvučale neobično uljudno i ispravno.

171

— Što kažeš? Gori? Sigurno si luda! Gdje gori? Sto gori?

— Na krovu — reče Beatrice pokazujući gore. — Požar je počeo u sobi na tornju, ali to nije razlog da izgubimo glavu. Još imamo vremena. Tvoje sam stvari spremila u kovčeg. Ti možeš nositi kovčeg a ja ću nositi dijete. Mala je za tebe preteška, pove-rina.

— Zašto Johnn nije došao da nas opomene? Obećao nam je to, ta pijanica — viknu Angelina. Začudo se brzo oporavila, sad kad je iznad njihovih glava pucketala i siktala opasnost i kad je crveni odraz titrao kroz raspuknuta stakla na kućnim vratima. Stajala je u spavaonici ali nije znala kako se uspela uza stepenice. Unatoč tome potratila je nekoliko dragocjenih trenutaka pretražujući sadržaj putne torbe. Njezin sandučić s nakitom, njezina ogrlica od čančile, zelena haljina, malo donjeg rublja, jedan par cipela. A gdje je moji muf od činčile? I nova večernja haljina? I ogrtač od sila? Gdje je moja novčarka, moj novac? Pokušala je dragocjeni muf ugurati u kovčeg aM se morala odreći tog nauma. Nositi ću ga u

ruci. Na glavu je stavila šešir i pričvrstila ga iglama, jer se čak i za vrijeme propasti svijeta nije uopće moglo zamisliti da bi dama mogla bez šešira izaći na ulicu. Pošto je nekoliko sekundi razmišljala, učini ono što je učinio Lee Ong i natakne još jedan šešir na prvi šešir. Zatim obuče ogrtač od sila, navuče muf na nadlakticu i podigne kovčeg. Ali kad je otvorila vrata učini joj se kao da joj je netko pritisnuo ubojnički crni jastuk na lice, pokušavajući da je ubije. Stepenište je bilo puno dima, dima, ali bez plamena, samo dim i vrućina, a stepenište je bilo dimnjak kroz kojega je vitlao zrak. Angelina gotovo umre na tom mjestu. — Beatrice! — zakriješti. — Upomoć, Beatrice!

— Prijeđi stražnjim stepeništem u suteran, brzo — začu se Beatricein glas odozdo.

Kašlj ući, stenjući, zatetura Angelina natrag u sobu. S poda podigne mali sag ispred kreveta. Bio je do odvratnosti natopljen parfemom iz svih onih razbijenih bočica. Navuče sag tik na lice. Samo da mi

172

se ne zapali kosa! I sad je bila kao u kakvom uskom šatoru, vrućem i zagušljivom. Projuri kroz kupaonicu, niz stepenice za služinčad, još dalje, dalje, klizeći se, kotrljajući se u suteran, dolje kao svežanj prljavog rublja određenog za praonicu. A u tami tamo dolje reče Beatrice, teško hvatajući dah, ali velika i jaka kao pećina.

— Evo, pridrži malo malu umjesto mene, bam-bina. Moram nešto pokušati...

— Da joj se nije što dogodilo?

— Baš ništa! Spustila sam je u dizalu za jelo. U njemu nije bilo dima. Beatrice je pametna, no?

Joy se vladala besprijekorno, gotovo kao da shvaća opasnost: priljubila se uz Angelinu i velikim uzdasima uvlačila zrak u sebe. Ovdje dolje nije bilo tako vruće pa se lakše disalo. — Daj mi moj rubac

— reče Beatrice iz duboke tame tamo negdje odostraga. — Angelina, htjela bih spavati — posve razborito zatraži Joy. — Umorna sam. — U krizi posljednjih minuta, ona je odjednom otkrila tko je. Bila je mala Joy, bila je ona sama. Nije više bila jedna nestvarna treća osoba izvan nje same. Odjednom je postala jedno „ja" kao sva ostala visoka bića koja bi je kadšto uzdigla gore k sebi. Ta bića su imala lica, oči, no<sup>^</sup> ševe i smiješne uši, tačno kao i ona sama. Prala su je, hranila i igrala se njome, i odnosila je na spavanje.

— Ja — reče zatim — ja bih htjela spavati. Angelina začuđeno pogladi obraze male djevojčice i pritisne svoje suhe usne na meku dječju kosu. — Bunny je umoran, poljubi Bunnvja — zatraži Joy, pritiš-ćući vunenog kunića-igračku na Angelinino lice.

— I ja sam umorna, mala moja, vrlo umorna. Ali sad idemo tvom tati, ondje ćemo spavati. Čula je Beatrice gdje negdje u pozadini tapka i nešto mrmlja, a onda se iz tame odjednom začuje zvuk koji ju je osvježio, pljuskanje, žubor. — Što radiš tamo, Bea?

— Va bene! Sad možemo poći. Naprijed. Kroz vrt.

Beatrice je svoj vuneni rubac natopila vinom što ga je ukrao Lee Ong, a sada je ostatak iz opletene boce izlila na Angelinin sag. Podigla je dijete iz Angelinina krila i pažljivo ga zamotala u svoj vlažni

173

n

rubac. Vino je bilo mlako ali ju je čak i njegov zadah osvježio nakon toga dana punog dima i vatre.

— Avanti! — zapovjedi Beatrice na stepenicama koje su vodile do stražnjih vrata. — Ja ću poći prva, ti uzmi Gioiju pod svoj sag i ostani tik iza mene. Moramo je držati između nas dvije, jer će tako biti zaštićena. Ne boj se, sve je posve lako. Proći ćemo.

Položila je umotanu nijjemu djevojčicu u Angelinine ruke. Za vrijeme posljednjih trenutaka oklijevanja čula je Angelina kako Beatrice uvlači puna pluća zraka kao mijeh, a zatim otvori vrata u vrt.

To su bile najgore sekunde. Iz hladnog i tamnog skloništa u podrumu izašle su u plamenove koji su ih hvatali i grizli i kao vukovi trčali po zemlji, kroz kaos svijetlih iskri i, kišu crne čađi koja je pekla, kroz oluju vrućeg pepela i plamenih krpa koje su letjele naokolo, između užarenih komadića drveta koji su sa svih strana padali dolje i na zemlji se razbijali uz neobičan zvuk šireći stalno nove titrave gredice malih plavih plamičaka kamo god bi pali. Beatrice je išla naprijed. Prebacila je suknje preko glave, a njezina su široka leđa bila kao kakav zaštitni zid iza kojega su se sakrile Angelina i dijete. Njezine teške noge sigurno su stupale kroz vatru koja je sve pokrivala.

— Vdene — vieme — dođi, dođi, bambina mia — va bene, va bene — pjevala je, a Angelina pođe za njom, bojažljivo, ali istodobno prožeta osjećajem da joj se ništa ne može dogoditi jednako kao onda kad ju je kao dijete Beatrice vodila kroz sve opasnosti mračnih soba i stranih mjesta, pa čak i u hladne valove obale koju je šibao vjetar...

— Eccolo! — reče Beatrice i zastane. — Evo nas ovdje. Sad smo na sigurnom. Da nisu gusti oblaci dima koji su se uzdizali iz kineske gradske četvrti sve zamračili, na nebu bi bilo još malo danjeg svjetla. Vatra je zahvatila nekoliko kuća u Clay Streetu, a policijski kordon upravio je povorku stanovnika prema Nob Hillu. Na uzvisini je stajala skupina smrznutih sablasti bijelih nasuprot pocrnjelog neba i ravnodušno su čekali: kao mramorni kipovi iz Hun-tingtonove zbirke.

174

Požar se razbuktao toliko da je plamen počeo pružati svoje užarene ruke prema ukrašenim palačama kraljeva novca iz San Franciska. Nob Hill se dao u bijeg: u atomobdlima, kočijama i starim fijakerima, u seljačkim kolima, na dvokolicama, s tač-kama ili pješice. Bjegunci su nagnuli prema zapadu na široku Van Ness aveniju i u sigurna područja s druge strane te elegantne ulice pune stambenih zgrada. Mnogi bjegunci bili su natovareni kao tovarne deve. Trudili su se da spase svoja sumnjiva bogatstva kojima su natrpali kuće i život: perzijske sagove, koncertne klavire, umjetničke predmete sumnjiva ukusa, brončane žene ispupčenihih grudi, zastore od kineske svile, obiteljske portrete što su ih naslikali izvrsno plaćeni drugorazredni slikari. Beatrice je opet uzela dijete iz Angelininih ruku pa se hrabro probijala kroz bujicu ljudi, a Angelina je išla neposredno iza štita njezina širokog tijela. — Kamo sada, Beatrice?

— Telegraph Hill, k mojim rođacima.

— Pokušajmo se probiti do skele. Htjela bih da Joy odneseš u Belvedere, u vilu. Ja ću ostati u gradu. Moram naći mister Ambrosa.

— Ne vjerujem da skela saobraćaja, ali imam bratića koji stanuje na Telegraph Hillu. On, ima dolje na obali ribarski čamac. Nimalo mu nije stalo do mene, ali mu je mnogo stalo do novca. Imaš li novaca, piccolina? Ili ga nemaš?

I u siromašnijim gradskim četvrtima vukli su bjegunci svoju imovinu sa sobom. Sanduke i kovčege povlačili su na uzetima po nepopločanim i razorenim uličicama, vukli otrcane komade namještaja, stare strunjače, istrošene lonce i tave. Sve su to vozili na tačkama, u dječdjmim kolicima ili prenosili na leđima mršavih, napola odraslih dječaka i starih žena svinute hrptenjače. Bijedna spašena blaga siromašnih ljudi: šivaći stroj, pijanino, kopija Sikstinske madone, električni glasovir spašen iz neke talijanske krčme i ostavljen na prvom uglu. Čuli su se tihi zvuči, muzika; day čak i u toj beskrajnoj buci i užasu toga dana, čula se na Telegraph Hillu muzika. Ondje su živjeli talijanski ribari u kolibama građenim po-

175

put lasta vič ih gnijezda. Neki čovjek koji je umjesto lica imao masku crnu od dima, svirao je „Santa Lucia“ na napuštenom pijaranu, a nekoliko drugih je počelo pjevati.

Zvukovi, šumovi i slike opkoljivali su Angelimu, ulomci egzistencija o kojima nikad nije ništa slutila. Nekakva se starica, vičući, neprekidno udarala po prsima, a vikala je glasnije od svih eksplozija koje su se čule iz središta grada. Na rubu ulice ležala je mrtva koza. Neki

lijepo obučeni muškarac niskog stasa s tvrdim šeširom, i naočalama nosio je na leđima mladu ženu u veoma uznapredovalom stadiju trudnoće. Pijani civili, pijani vojnici, pijane kurve. Neki žalosni mali dječak s mlohavim uginulim kunićem u rukama; na prljavom su mu licu suze iscertale svijetli crtež. Zatim opet jedan električni klavir, drzak, izazovan, spašen iz neke javne kuće, istodobno sa pet nemarno odjevenih, snažnih, prestrašenih, ali još uvijek besramno veselih djevojaka. Jedna mačka-majka koja u gubici prenosi jedno mlado za drugim poprijeko preko ulice, a čitava povorka ljudi zastaje da je propusti. Ljudi se smiješe, zvižde, dovikuju: Mačkice, mačkice! Ovamo, mačkice, ovamo! A posvuda i neprekidno, kao pozadina na nekoj fantastičnoj pozornici, bijesni vatra, plamen, dim i grmljavina uništenja. Zatim je policijski kordon ponovo zaustavio mnoštvo. „Svi natrag! Ovdje ne možemo nikoga propustiti. Ovdje nema prolaza, skele više ne saobraćaju. Natrag, natrag, ili želite da svi odletite u zrak? Cesta se minira. Čitava je četvrt blokirana. Svi nalijevo krug i prema perivoju, do Presidija generala-koman-danta: proglašen je prijeki sud. U perivoju će biti dovoljno\* šatora i ležaja.

Poslušno i gotovo puno nade okrene se mnoštvo da se vrati istim putem kojim je i došlo. Većina ljudi bila je odviše iscrpljena i omamljena, a da bi sama poduzela bilo što, pa je bila zahvalna da je dobila zapovijed i određeni cilj. Negdje daleko naprijed ponovo su pjevali. Angelina je hodala u struji ljudi. Sve više ju je tištala sablasna mora da je ona, Angelina Ballard, Mrs. Clyde Hopper, bila samo bijedna izbjeglica među

176

drugim bdjednam izbjeglicama, a još jučer je bila najelegantnija žena u operi, ona s kojom je jedan nadvojvoda tri puta plesao valcer. Bolio ju je svaki centimetar njezinog tijela, oči su joj bile natečene, noge prekrivene mjrdhurima, a ruke su joj htjele otpasti, jer je putna torba, koju je neprekidno premještala iz ruke u ruku, bila silno teška. Ramena su joj se svinula pod težinom krznenog ogrtača a glava ju je boljela pod pritiskom obaju šešira. Grlo joj je bdio ranjeno a jezik odebljao od suhog zraka. Mozak joj se pretvorio u prazan prostor kojim je prolazio gnjev pun predbacivanja uperen prema svima i svakome.

S vremena na vrijeme probudilo ju je sjećanje, oštro poput noža, iz njezine omame. Flori jan, Flori-jan, Florijan. Florijana se nije moglo nigdje pronaći. Florijanu je bilo, uostalom, slično da se izgubi na putu od skele do Clay Streeta. Ta uvijek je zaboravljao šešir. Ali takve su misli dolazile i prolazile kao u magli) i utapale se u iscrpljenosti. Ostale su samo tjelesne boli. Osim toga, nebesima hvala, uspjelo joj je da spase dijete. Svoj je vlastiti život stavila na kocku da održi obećanje koje je dala Maud. Nikad nitko neće moći ocijeniti koliko je prepatila da spasi dijete te mrske joj sestre koja joj je otela jedinog čovjeka kojega je voljela...

— Zašto je Joy tako mirna? Ta valjda nije oboljela? Ili možda jeste?

— No, no, no, zaspala je. Moja sirota mala prim-cipessa bila je vrlo umorna. I ti si umorna, bambina mia. Dođi, sjedi i malo se odmori.

— Ne mogu dalje. Koliko li još mnogo, mnogo milja ima do perivoja, nisam dosta jaka, past ću, ne mogu se vući dalje, Beatrice. Zaista nije bilo potrebno da otac uzme automobil sa sobom na posjed. Tako je egoističan, Beatrice. Svi su muškarci egoisti.

— Dakako, aM imaju oni i dobrih strana, ti muškarci — reče Beatrice. Na njezinu je širokom smeđem licu još uvijek ležao odsjev one noći koju je provela u Aurelijevom naručju; tome je moralo biti već više od dvadeset sedam godina ...

Mr. Jakob Frankel namjerio se na Angelinu vraćajući se kući sa službe u građanskoj gardi.

Ange-

12 čuvajte se srna

177

lina je sjedila na nekom izvrnutom stupu također slična malom, izvrnutom, iscrpljenom kipu vrijednom sažaljenja. Izula je cipele a glavu naslonila na mramorni kapitel. Mr. Frankel ju je

podigao i više je odnio nego što ju je odveo u svoju još prilično neoštećenu kuću u O'Farrell Streetu.

— Uzmi ti putnu torbu, Beatrice, a meni daj dijete — rekla je Angelina s posljednjim ostatkom svoje uobičajene prisutnosti duha. I tako se dogodilo da je efektno zibala usnulu djevojčicu u naručju ušavši u Frankelovu sobu za dnevni boravak.

— ... draga moja, vjerujte mi, mlada misis Hopper je upravo divno biće. Sigurno je poznajete, to je ona mlađa od dviju Ballardovih kćeri. Pred mnogo godina bile smo zajedno u Beču i ja vas uvjeravani da je Ann trebala samo mahnuti malim prstom i udala bi se za jednog nadvojvodu. A tko je nije vidio onoga dana kad je spasila dijete svoje sestre za vrijeme potresa i velikog požara; nikad neću zaboraviti kako je stajala na našim vratima, nježna i ljupka kao kakav anđeo. Zamotala je dijete u rubac natopljen u vinu; upravo čudesno pametna ideja, zar ne? Stara kuća u Clay Streetu je izgorjela pa bi ona i dijete poginuli u njoj da ga nije iznijela ravno kroz vatru i plamen. I zamislite, nije čak zaboravila da sa sobom ponese najmiliju djetetovu igračku, neku vrst kunića, kojemu je ispalo jedno oko. „Halo, Annde, za boga miloga“, rekla sam ja, a ona: „Dobra večer, gospođo Frankel“, rekla je uljudno s malim britanskim naglaskom što ga je donijela s Havaja. „Zaista, silno mi je žao što upadam ovdje kod vas“, rekavši to, pala je na pod kao mrtva. Upravo čudesno biće! Položila sam je u svoju postelju zajedno s djetetom i kunićem. Nije me nimalo smetalo da s ostalima spavam na podu, znate, te smo noći primili na spavanje četrdeset pet ljudi, pa je bila silna stiska i nagurali smo ih kao sardine u sve sobe i skinuli sve zastore i sve draperije i portijere pa ih upotrijebili kao pokrivače. Sjećam se da se moj Coby zavjetovao da će sinagogi pokloniti tisuću dolara iz zahvalnosti što se našoj kući nije ništa dogodilo. Da, tako je; a narednog dana došla je komisija i eksplozivom bacila našu kuću u zrak — puf! A

178

obitelj Frankel se morala preseliti u šator na Sjevernom zaljevu.

Tako je pripovijedala Mrs. Frankel. I tako se rodila legenda.

Kroz dim i smrad rodilo se drugo jutro katastrofe a požar se sve više širio i ako ga ne uzmognu zaustaviti kod Van Ness avenije do koje su sve kuće bile dignute u zrak, onda je čitav San Francisco bio izgubljen. Crkve su bile prepune a svećenici su propovijedali ono isto što su propovijedali već dugo vremena: da gospod kažnjava grad zbog njegovih grijeha i opaćina kao što je kaznio Sodomu i Gomoru i da od San Franciska neće preostati ništa osim sumpor aste pustinje.

Ljudi su odlazili u lov na živežne namirnice. Strpljivo su u dugačkim redovima stajali pred pe-karnama, trgali jedan drugome iz ruku posebna izdanja novina koja su još vlažna stizala iz tiskara u gradiću Oakland, s one strane zaljeva i upravo vr-vjela senzacionalnim naslovima, tiskarskim greškama i pretjeravanjima. Jedna je ulica za drugom minirana i dok su oficiri momčadi koja je vršila razaranja odlazili od vrata do vrata i stanovnike uljudno pozivali da isprazne kuće, njihovi su vojnici već smještali dinamične naboje oko zgrada. Neprekidno je iznova dolazilo do iseljivanja, do nove seobe naroda, kad se dvije stotine tisuća, tri stotine tisuća beskućnika ulogorilo na obali i na brežuljcima oko zapaljenoga grada. Ali to je bila otporna, za život sposobna rasa, ti stanovnici San Franciska. U dobra vremena odavali su se neumjerenom jelu, pijančevanju i nemoralu, ali u nesreći su bili hrabri i smk-oni. Njihovi su očevi stigli sa svih krajeva i iz svih kutova svijeta, u potpalublju parobroda iz Evrope, Azije i Afrike, na jedrenjacima oko rta Horn, u otvorenim kolima preko beskrajnih prerija i divljih planinskih prijelaza. Sa sobom nisu donijeli ništa osim golih ruku i snažnih leđa, ništa osim volje da počnu novi život i spremnosti da najtežim radom, pretvore pustoš u oranice i voćnjake, da učine pustinju plodnom, da u kamenu iskopaju rudarska okna, da

12\*

179

sagrade gradove, ceste, mostove i željeznice, i da stvore čitavu jednu civilizaciju.

Nekad su to bili pustolovi, profesionalni kartaši, izgubljeni sinovi, crne ovce, lakomislene žene, ali su na pjeskovitim prudovima preko kojih je vi jao vjetar sagradili divan velegrad, pun sjaja i raskoši: domove, palače, nebodere, crkve, škole, perivoje i muzeje, spomenike i vodoskoke. Sa sobom su donijeli ravne ulične četvorine velikih ravnica i bacili ih kao kakvu ludo smionu mrežu preko divlje strmine tih brežuljaka. Sada, usred razaranja i propasti, sjetila su se djeca i unuci tih nekadanjih snažnih pionira svojega nasljeđa. Njihov je grad bio osuđen na propast. Ali prije nego što je razaranje do kraja izvršilo svoje djelo, izrađeni su planovi za jedan novi, bolji, za jedan još ljepši San Francisco. Za prkosan grad koji se imao sagraditi na istom mjestu kao smioni izazov bačen u lice katastrofi.

Ma što su svećenici u crkvama govorili o korupciji, pokvarenosti i opakosti stanovništva, sigurno je bdio da je u tom gradu postojalo više od deset pravednika zbog kojih je gospod nekoć obećao da će poštjedeti Sodomu i Gomoru. Tu je bilo ljudi koji su se još umjeli šaliti da bi druge ljude natjerali na smijeh. Bilo je takvih koji su pievali i svirali kakav marš na spašenoj harmonici da bi olakšali tegobe selenja. Bdio je ljudi koji su na svoja leđa uzimali teret koji je za druge postao pretežak, ljudi koji su podupirali starce i pomagali ženama koje je katastrofa oborila u preranim porođajnim trudovima na rub puta. Bilo je siromaha koji su svoju posljednju krišku kruha, svoj posljednji komadić salame, svoju nenaplativu bocu vode dijelili s nepoznatim bližnjima, bilo je bogataša koji su svoje kuće otvorili za sve one koji su trebali utočište i svoj novac rasipali kao lopatom da pomognu.

Angelina je i opet u nekoj mukloj osamljenosti hodala među ostalima. Dan je bdo vruć i ona je morala riješiti težak problem: treba li i dalje sa sobom da vuče svoj ogrtač od sila, a sam bog bi znao koliko još milja? IM da ga jednostavno ostavi na cesti? Ogrtač je, doduše, bio osiguran protiv krađe i gubitka, ali hoće li osiguravajuće društvo pod ovakvim prilikama održati svoje obaveze? Hoće li uopće ikada još imati novaca da kupi krzneni ogrtač ili jesu li sada bili siromašni?

Hopper — sjećanje na svoga muža morala je izvući iz najdubljih kutova pamćenja, tako ga je neuhvatljivo daleko ostavila za sobom — ne, u Hop-pera se nije mogla pouzdati. On joj je, doduše, poklonio safire, ali tome je već bilo tako davno, pa ako nastavi da pije i karta, onda ubrzo neće više biti novaca za novi ogrtač, ni za činčilu, ni za sil, pa ni za obično sukno. Istina, postojao je još i Florijan, a on joj je dugovao više nego što bi ikada mogao platiti svojom zahvalnošću: ona mu je snasila dijete. Mojim vlastitim tijelom zaštitila sam tvoju kćerkicu pred plamenom, na svojim sam je rukama iznijela iz kuće koja je gorjela; a njezin je omamljeni mozak i opet zaboravio da se Florijan možda nalazi među izgubljenima, možda među mrtvima ...

Tupim pogledom promatrala je grubu, neshvatljivo veselu poduzetnost koja je vladala posvuda u logoru koji je sve više rastao u borovoj šumi oko garnizonske zgrade starog Presidija. Tko nije imao Šatora, taj bi podigao bilo što od platna za jedra ili starih konjskih pokrivača i sanduka. Vijorile su se nestašne zastavice na kojima je stajalo: Kuća moja, slobodica moja. Ljudi su pjevali, prepirali se, smijali se, plakali. Raspuštena veselost i duboka tuga bile su sada tako blizu jedna drugog\*. Glad i žeđ obilazili su logor. Budući da nije bilo vode, ljudi su pili sve što su uspjeli pribaviti, pa je bilo mnogo pijanih, a među njima su bile i dame iz najboljeg društva. Nigdje nije bilo zahoda već samo noćnih posuda, a ni njih nije bilo dovoljno. Ubrzo će taj logor smrdjeti kao kavez divljih zvijeri u zoološkom vrtu, pomisli Angelina.

U toj je gužvi nekako izgubila iz vida Frankelove pa se na nerazjašnjiv način našla usred čopora temperamentnih, brbljivih Talijana, u nečistom jatu stranaca, borbenih, nasmijanih, koji su kuhali na ulju. Vjerojatno su nju i dijete primili u svoj dupkom puni šator samo zbog Beatrice. Činilo se da je Beatrice zbog toga veoma zadovoljna, a mala Joy, koju su upravo zasipali poljupecima i blagoslovima, zibali je

! il

na masnim koljenima i natrpali upravo sumnjivom količinom ravijola, kao da se nikada nije bolje osjećala nego u toj nečistoj gužvi.

— Vjerojatno će dobiti uši ako ne dobije nešto još i gore — ogorčeno će Angelina Johnnvju O'Shau-ghnessvju. — Zaboga, Johnnv, odvedi nas odavde, ne možemo ostati u tom svinjcu, to je jednostavno nesnošljivo.

Ali Johnnv samo slegne ramenima. Postao je veoma zaposlena ličnost, taj mladi O'Shaughnessv; stigao je u jednom od automobila što ih je općinska uprava zaplijenila i sada je pregledavao logor praveći se važan i brinuo se da se objave najnoviji strogi propisi: — Svu vodu treba prokuhati a sve otpatke spaliti. Angelini se učinilo kao da ga je nebo poslalo ravno k njoj. Potrčala je k njemu i burno za zagrlila: — Johnnv, ah, moj Johnnv, ti si oduvijek bio moj jedini pravi prijatelj, ti ćeš mi pomoći, sigurno znam da ćeš me izbaviti iz toga paklenskog logora!

Ali Johnnv se sav napuhnio i nije bio odviše susretljiv, a Angelina povuče ruke s njegova nesus-retljdivog zatiljka. — To nije pravi čas da glumiš princezu, djevojko moja. Raduj se i zahvali dragom bogu što si još živa, a i mala djevojčica također. Pogledaj samo sve te druge ljude koji su prošli mnogo gore od tebe.

— Drugi ljudi nisu sami, reče ona kao da nekog optužuje.

— Da, srdašce, ali tome si sama kriva. Da si se udala za mene ja bih te držao uza se kao da smo slijepljeni. Uostalom, ne želim ništa reći protiv mog dobrog prijatelja Hoppera, ali pod sadašnjim okolnostima; on bi ti bio samo na teret. A što se tiče tvog oca, bio sam tako slobodan da mu brzojavim neka zasad ostane na svom posjedu. To je mnogo bolje za starca, a ti znaš da ima malu manu srca i ovo što se ovdje zbiva moglo bi za njega biti malo previše. Ballardova zgrada sa svim našim poslovnim prostorijama bačena je u zrak, naše su dionice i priznanice spaljene, a ne postoji više ni stambena kuća u Clay Streetu, to mu treba postepeno saopćiti jer će ga inače oboriti. A gdje je zapravo onaj ljupki sanjar, tvoj gospodin šurjak? Zašto se do đavola, mister Ambros ne brine za tebe i za dijete?

— On je još od jučer ujutro iščezao. Uopće ne znam je li još živ. Pokušavam ne misliti na to jer ću inače poludjeti — reče Angelina nesigurno, i dok je to još izgovarala učini joj se da to nije čista istina. Johnnv na trenutak zašuti a onda reče: — Zao mi je, Annie. Ali možda neće biti tako zlo. Sagnu se k njoj da vidi da li plače. Nije plakala i zato ju je još više žalio nego prije. — Reci mi, srdašce, zašto ne pri jedeš u Belvedere? Ne varam li se, tvoja obitelj ima tamo neki ljetnjikovac? Logično je da će te mister Ambros i tvoj otac i što ja znam tko sve još očekivati ondje i vjerovati da će te ondje naći. Držim da ćeš se na drugoj obali zaljeva nalaziti izvan opasnosti, a ovdje smo svi u božnjoj ruci i ne znamo hoće li ijedan od nas sutra biti živ.

Taj namješteni, malo himbeni ton, bilo je nešto novo kod Johnnvja i u Ann se rodi vruća srdžba. — Najljepša ti hvala na tvom dobrom savjetu. Misliš li da bih ja i jednu jedinu minutu ostala u tom kaosu ovdje kad bih mogla stići u Belvedere? Voljela bih da mi ne držiš propovijedi već da nešto učiniš za nas; fućkam ja na tvoje lijepe riječi. Od tebe tražim pomoć! — Dobro dakle, dat ću ti prvorazredan savjet, Annie. Posve u povjerenju. Ni za koga drugog ne bih to učinio. Doznao sam, naime, iz vrela odozgo da će jedan brod ratne mornarice s nekoliko probranih ličnosti krenuti iz Fort Masona na drugu stranu zaljeva. Danas popodne tako oko pet sati ili malo kasnije. Shvaćaš me, to ti uopće ne bih smio reći, ali napokon... Ali, nažalost, moj se utjecaj ne proteže na vojne stvari i ja nemam nikakvih veza s višim mornaričkim oficirima, ali kad vide tebe i djevojčicu i kad im kažeš da si kćerka starog Ballar-da, onda će te ipak već nekako smjestiti u svoj čamac. No, što kažeš, nisam li zaslužio posve mali poljubac za tu veleizdaju?

— Iz Fort Masona? — upita Angelina. Malo se osvježila, ali u slijedećem trenutku ponovo uvene i klone. — A kako da dođem onamo? To je predaleko,

182

183

to jednostavno ne mogu učiniti, tako sam iscrpljena, tako strašno umorna, Johnny. Od jučer sam marširala tisuću milja. Ah, voljela bih da nisam tako slab i beskoristan stvor, ali Johnny, pogledaj samo moje noge, putem bih pala, to sigurno znam.

Johnny pogleda njezine noge. Bile su gole, smiješno malene, na prstima i peti pokrivene raspuklim mjehurima i vrlo prljave. — Okay, djevojko moja — reče popustivši — spremi svoje stvari i sjedni u moj auto. Ja sam, doduše, silno zaposlen i ne mogu te odvesti do Fort Masona, ali što se mene tiče mo-žeš se sa mnom povesti do granice logora.

— Ah, Johnny, ti si divan! — viknu Angelina. To je bio njezin uvijek jednaki refren u toku svih tih godina kad god bi s uspjehom apelirala na John-nyjevu prijateljsku pomoć. I pošto je lice oprala u pravom potoku suza, ogrli ga oko vrata i plati mu uobičajeni danak koji je on redovito ubirao.

Svi prvorazredni savjeti O'Shaughnessvja imali su jedno zajedničko svojstvo: nikad nisu bili potpuno tačni, ali rijetko su bili i potpuno krivi. To je bilo svojstvo koje ga je kasnije pratilo kroz sve stranice njegova političkog uspona od njegova početka kao mladog gradskog zastupnika pa do dostojanstva sijedoga, no još uvijek nepromišljenog, senatora Sjedinjenih Država. Bilo je to svojstvo koje ga je navodilo da stavlja veto protiv većine prijedloga koji su se u toku godina pokazali korisni i razboriti a, s druge strane, da podržava sve one zakone, odluke i osobe koje su narodu zadavali cijelo brdo štete. I pošto se na taj način razvio u jednog od popularnih, uspješnih i vrlo poštovanih predstavnika naroda, ostao je na svojem utjecajnom položaju vjeran prijatelj obitelji Ballard, uvijek spreman da daje savjete i velikodušan u izbrbljavanju državnih i burzovnih tajni. Tako je na jedan od prvorazrednih savjeta Johnmvja O'Shaughnessvja i Mr. Ballard godine 1910. uložio najveći dio svojih sredstava u neki golemi projekt za izgradnju zgrada koji je propao s neočekivanim efektom zagušljive bombe i gotovo upropastio starca. Nadalje je O'Shaughnessv Angelini neposredno prije katastrofalnog burzovnog sloma

184

godine 1929. savjetovao da svoj novac uloži u burzovne papire, i to s rezultatima koje nisu predvidjeli ni sam senator ni njegovi previše optimistički povjerenici.

Tako je Angelina i onog popodneva, 20. travnja 1906. kad je totalno iscrpljena stigla do Fort Masona doznala da je svoju posljednju snagu utrošila u lov na fata morganu. Postojao je, doduše, jedan brod ali taj nipošto nije otplovio na obalu Tiburona i Belvederea već u jednom posve drugom smjeru. O-sim toga bilo je potpuno isključeno da bi se i jedan civil mogao uspeti na palubu, a odlazak broda bio je određen za pet sati ujutro, a ne za pet sati poslije podne.

— Sada je kraj svemu. To je kraj, Beatrice — reče Angelina. — Sa mnom je gotovo, ja se više ne borim. Idi i ostavi me, možeš raditi što god hoćeš. Ti si snažna, ali ja sam uvijek bila malo prenježna i sada više jednostavno ne mogu.

Ona ispusti putnu torbu koju je u beskraj vukla sa sobom, u beskraj, a tako tešku kao da je svaki safir po jedna kamena kocka iz kolnika. Pustila se da klone na zemlju. Sjela je na neku staru izvrnutu posudu za smeće tačno kao onoga davno prošlog dana kad je potajice jela jastoga da bi izazvala simptome šarlaha.

Beatrice je stajala kraj nje, visoka i široka, snažan prljavi spomenik i pokušavala ocijeniti koliko je snage ostalo u njezinoj bambini. — Ti se, dakle, ne kaniš vratiti u šator Sallvarinima? Angelina zatrese glavom. — A što ćeš učiniti? Spavati pod vedrim nebom? Ispod drveta? Ali Angelina samo slegne ramenima i Beatrice uzdahne prepuštajući se sudbini. — Ako te ostavim ovdje, možeš li neko vrijeme ostati sama? Ili se bojiš?



— Ne brini se za mene, meni je sve svejedno. Meni je potpuno svejedno što radiš i što će se s tobom dogoditi, potpuno mi je svejedno hoće li izgorjeti cio grad, sa mnom, s tobom i svim ostalim. Gotova sam i napuštam borbu — reče Angelina. Beatrice je jednu minutu razmišljala. Magla se skupljala u sve uže krugove u kojima je nestala obala

185

s pješčanim prudovima i hridinama a i niski brežuljci obrasli borovima s onim nebrojenim ljudima koji su se ondje okupili kao termiti.

— Bene, Angelina, onda ja sad idem da potražim svoga bratića Adriana, ali za to trebam novaca. Moram mu pokazati novac kad govorim s njime. On nas mora prevesti prijeko. Ne učini li to Andriano, naći ću kojeg drugog ribara. Za moje velike noge nije to dalek put, ali ipak ne mogu sa sobom ponijeti piccolu Gioiu, već je moram ostaviti kod tebe. Dobro se odmori, ali nemoj zaspati. No? Da se nisi ni maknula odavde dok se ne vratim.

Angelina skine poderane cipele i pokaže svoje izranjavane male noge. — Zar ja? Da se maknem odavde? A kako bih mogla hodati na tim nogama? I kamo? — upita poprativši te riječi smiješkom od kojega se paralo srce. Čak u tom svom omamljenom stanju mogla je osjećati kako je njezin smiješak kadar da para srce. Beatrice joj položi u krilo malu Joy. — Dobro pazite jedna na drugu, male moje djevojčice — a zatim je proguta magla. Angelina je mogla samo još čuti njezine teške korake, a čula ju je i da pjeva. Pjevala je glasno, grleno, izazovnu pjesmu.

Joy se ipokuša osloboditi Angeline i ispruži ručice za iščezlom Beatricom. — Htjela bih k Beatrici, htjela bih da me Beatrice nosi — zatraži ona. — Ovdje mi se ne sviđa. Oma prkosno isturi donju usnicu jer nije htjela plakati, no onda ipak zaplače. Angelina je smjesti na krilo i pokuša je umiriti, ali Joy nije mogla prestati s plačem. U toku posljednjih sati samo je tu i tamo malo jadikovala. Izgubila je svog Bunnvja, otrgli su je od njezinih novih i zgodnih prijatelja u veselom šatoru, Beatrice ju je ostavila, a u Angelininim drhtavim rukama i na njezinu krilu osjećala se stranom. Joy nije mogla izraziti čega se boji, mogla je samo plakati. Angelina stegne zube. Mrs. Bilch pomisli bez veze. No, tko je to zapravo Mrs. Bilch, što je bilo s njom? Gdje sam čula njezino ime? Novine su pisale o Mrs. Bilch: udavila je svoga sinčića starog šest mjeseci. — Mora da mi se pomutio razum — branila se Mrs. Bilch — mališan je plakao, i plakao,

186

i plakao, danju i noću, a od toga čovjek izgubi razum. Vi ne znate ništa o tome, gospodine suce, ali ja sam, eto, izgubila razum kad je mališan plakao, i plakao i plakao . . .

Smiješno je da se sjećam Mrs. Bilch pomisli Angelina. — Drži sada jezik za zubima, budi mirna ili ćeš dobiti batina. Ako ne prestaneš plakati bacit ću te u grmlje, pa će doći vukovi i požderati te — vikne ona na Joy. Djevojčica na to zašuti pa se javila samo s nekoliko malih tihih jecaja i nervoznim štucanjem. Angelina odjednom posta potpuno mekana i slaba pa prošapta nekoliko riječi Joy i poljubi okruglu toplu glavicu. — Oprosti mi, draga moja,, ja sam potpuno gotova.

Toplina dječjeg tjelešca koje je polako gubilo napetost prokapala je u njezinu umornost. Joy ubrzo zatim zaspe. Magla se još gušće ovije oko njih, gušće i bliže. Bilo je tako tiho da se moglo čuti kako voda tamo daleko vani udara o lučki branik. Kad bi se još htjelo poslušati, moglo se je također čuti ono daleko siktanje i tutnjava a uz koju je grad u kasno večernje rumenilo izgarao u pepeo.

Angelina je također postala pospana, a zvuk kojim su mali valovi prelijevali obalu učinio ju je žednom. Ali nije smjela zaspati, morala je čuvati putnu torbu, nakit — safire i dijamante, kep od čin-čile. Čudno je kako je malo ljudima stalo do takvih stvari ako su umorni i nemaju postelje ako su žedni i nemaju što da piju. — Treba razlikovati prave i čisto simboličke vrijednosti — rekao je jednom Florijan za vrijeme jednog od svojih dubokih i prilično opširnih raspravljanja s Mausii. Onom prilikom nije Angelina pravo shvatila što je mislio reći,

ali sada ga je razumjela, Safiri i dijamanti bili su simbolička vrijednost ako je čovjek trebao gutljaj vode. Čak i novac je bio samo simbol ako njime nisi mogao ništa kupiti. Kod te spoznaje potresao je drugi potres temelje njezinoga svijeta, jer ako novac nije bio ništa realno, što je onda preostajalo? Ali taj je šok potrajao samo djelić sekunde. S novcem možeš nabaviti čamac i skloniti se na sigurno mjesto, pod pretpostavkom da Beatrice bude pratila sreća i da se ne izgubi kao Florijan...

187

AngeMna sklopi ruke iznad usnulog djeteta i počne moliti, premda joj je molitva zvučala malo prebacujući. — Dragi bože, zaštiti nas i spasi nas, I, čuj malo, ne smiješ dopustiti da se Flordjanu išta dogodi, ja ga tako trebam. Čim je izrekla amen, osjeti se mnogo bolje. Ah, uistinu mnogo, mnogo bolje.

— Čovječe, vi se dakle skitate okolo dok vaša mala svastika umalo što nije oslijepila plačući za vama? Ne mislite li da biste se mogli malo pobrinuti za vaše dijete, a ne da sve natovarite siromašnoj Annie?

Johnnv O'Shaughnessv je temeljito rekao Ambro-su što ga ide kad ga je otkrio u autobusu u kojem se skupina novinskih izvjestitelja vozila oko periferne zapaljenih gradskih četvrti kojih je bilo sve više. Zaustavili su se u improviziranom glavnom štabu gradske uprave da bi doznali najnovije vijesti i da ih nosebnim čamcem otpreme u Oakland, budući da su sve štamparije u San Francisku pretvorene u bezličnu masu rastopljena olova.

— A što mislite vi, što sam radio jučer, osim što sam tražio Ann i dijete — ljutito odgovori Am-bros. — Do đavola, ne trebam ja vas da bih znao što mi je dužnost! Ne ljutite se na mene, O'Shaughnessv — nastavi zatim svladavši se. — Vi ste prvi čovjek od kojega sam čuo da je njih dvoje na sigurnom. Jesu? Jeste li sigurni da im se nije ništa dogodilo? Jeste? I umjesto da vam poljubim ruke, ja još vičem na vas. Ali čovjek bi mogao upravo poludjeti zbog svega toga. Mogao bi dane i tjedne trčati u krugu, a da ne uzmogne pronaći svoje dijete, u prilikama koje danas vladaju gradom.

•— Možda je zaista tako mister Ambros, Annie je sigurno isto tako tražila vas kao i vi nju. Ali svi se mi nalazimo u istom položaju. Gledajte, na primjer ja; ja ne volim govoriti o svojim brigama, ali kao što i sami vidite, stojim blizu gradonačelniku, vrlo blizu, a unatoč tome ne mogu ustanoviti gdje se nalazi moj otac! Moja je majka već dobila žuljeve na koljenima, toliko danju i noću moli u crkvi.

— Rado ću joj pomoći da moli, a vama ću rado pomoći da nađete svog oca, samo ako mi uzmognete reći gdje su njih dvije, misds Hopper i moje dijete.

— Dakle, mister Ambros, u tom pogledu mogu vam dati dobar savjet: ako se jako požurite moći ćete je još naći u Fort Masonu; ona pokušava da se preveze mornaričkim brodom koji treba da krene oko pet sati. Savjetovao sam joj da se zasada preseli u Belvedere. Ambros pogleda u lica svojih prijatelja, novinskih izvjestitelja: bila su iscrpena neoprana, upaljena, prljava od čađe i neobrijana, lica tih hrabrih, okorielih, ciničnih, velikodušnih desperadosa, čije se zvanje nije sastojalo samo u tome da pođu u lov na opasnosti i stravu, već i u lov za prikladnim pridjevima kojima bi mogli sve to primjerno opisati; da velike katastrofe razmrve u male riječi kojima su morali nahraniti gladno ždrijelo tiskarskih strojeva. — Djeco, hoćete li mi se smilovati i odmah me odvesti u Fort?

— Mi bismo te rado odvezli, ali to ti ne bi baš ništa koristilo, mladiću — reče jedan od njih, neki astmatični, malo pijani čovjek koji je izgledao poput silnog starog lava prerađenog u prostirač pored kreveta. — Govorite gluposti, O'Shaughnessv, vi s vašim mornaričkim brodom! Ako želiš prijeći na drugu obalu, Florijane, možeš to učiniti samo u našem novinarskom čamcu. Ponudiš li nam kakvu pristojnu svotu, povest ćemo te sa sobom kao crnog putnika. Recite, Johnnv, je li donji dio Market Streeta opet otvoren za promet?

— To izvolite pitati nekoga drugog, kome više vjerujete nego meni — uvrijeđeno promrmlja O'Shaughnessv, ali autobus je već krenuo štropućući. — Taj momak, taj Ambros,

izgleda loše. Gdje li je samo pobrao tu rupu na čelu? — upita Johnnv nekog malog reportera kojega su njegovi drugovi ostavili ovdje da vrši noćnu službu.

— No, to je samo jedna od onih malih anegdota, kojima se mogu ukrasiti dnevni izvještaji, nikakva velika stvar, osim što je Ambros bio jedini glasoviti čovjek u cijelom gradu koji nije u noćnoj košulji trčao po Union Squareu, trebali ste samo vidjeti

188

189

I

Carusa! Nešto mora da je našem čestitom Ambrosu palo na glavu čim je jutros rano stigao na skele. Vama ne trebam pripovijedati kako je izgledalo kod skele. Neka dobra duša ga je pobrala pa ga onesvi-ještenog predala u Glorijou javnu kuću. A propos, jeste li već jednom bili ondje? Sve je vrlo fino, djevojke su čiste i razumiju se u svoj posao. Jedna od njih ispriopovijedala mi je pripovijest o Ambrosu, Barbara, možda je poznajete? Ona visoka plavojka iz Tek-sasa? Ne? To ništa ne mijenja na stvari. Kad je, dakle, počela gorjeti četvrt zabavišta, nije preostalo ništa već „svi iz kuće!“ Ali djevojke su imale na vratu našeg Ambrosa, a on nije znao za sebe više nego što zna mrtva riba, a pored toga nije uopće bio stalni gost te kuće! Čestite djevojke predale su ga jednom od onih dobrih samaritanaca koji su sakupljali ranjenike na ulicama i istovarili ih u nekoj maloj privatnoj bolnici u Sutter Streetu. Liječnici su, dakako, bili odviše zaposleni da bi se bavili slučajem koji je već i onako imao svoju narkozu. Vjerojatno su mislili da će bez njihove pomoći crknuti ako mu je slomljena lubanja, a ako mu lubanja nije slomljena da će se već osvijestiti. I zaista se osvijestio ali potpuno groggy sa strašnom glavoboljom i jakom mučnicom u želucu. Vjerojatno je dobio mali potres mozga, jer kad smo ga noćas pobrali još je uvijek povraćao u redovitim vremenskim razmacima kao kakva trudna kitova ženka. Upravo kad je došao k svijesti, trebalo je bolnicu isprazniti za momčad koja je dizala kuće u zrak. Prvo čega se uspio sjetiti jeste da je pomagao prenositi nosiljke. Mora da je nekoliko sati bio onesviješten, jer kad je napokon stigao u Clay Street, kuća starog Ballarda nije više postojala. Prave su poteškoće tek tada započele. Nitko nije -znao je li njegova kćerkica još živa, pa je nekoliko sati trčao naokolo i pitao sve ljude jesu li vidjeli njegovo dijete ili čuli za njega, a zatim smo ga mi povelili sa sobom. Napokon smo od nekog Gallaghera doznali da je sve dosta dobro prošlo i da su svi spašeni, njegova mala djevojčica, sestra njegove žene i neka služavka; Ambros je povjerovao da moraju biti negdje na suprotnoj obali i odletio je kao munja. Sam bog zna kako je prešao preko zaljeva i opet se vratio, ali jutros je opet bio kod nas. Nekako je doznao da su njegovi ljudi bili smješteni kod neke obitelji u O'Farrell Streetu, ali kad se probio donde, kuća je upravo bila bačena u zrak. Nemam pojma što je zatim pokušao. Vjerojatno je samo lutao po ulicama i izašao u perivoj u nekoj vrsti prolaznog gubljenja svijesti, što ja znam. Kad smo ga slijedeći put vidjeli, odredili su ga u brigadu koja je kopala masovne grobove, ali možda se i dobrovoljno javio za to, jer nije više pravo znao što radi. Zatim smo ga opet povelili sa sobom i promatrali kako je malo-pomalo propadao, ali potpuno tiho, vrlo elegantno, ako se smijem tako izraziti. Pomogao je posvuda gdje je bdio potrebno, nije se bojao ničega, a nije se ni tužio, samo što mu je u očima bilo tako nešto kao da postepeno postaje slijep. No, sada je vjerojatno već prešao preko zaljeva i nalazi se kod svoje djevojčice. To bolje za njega, ali s gledišta novinara to je prilično dosadan svršetak za bilješku u dnevnom izvještaju. Ili šta mislite vi o tome, Johnnv?

— Kad bi ini bar netko mogao reći, zišto je taj stari gospodin, taj prevejani Charles Ballard, dopustio jednoj od svojih djevojaka da se uda za momka koji se baš nimalo ne razumije u praktični život — bio je jedini Johnnvjev komentar.

Malo posije sedam sati ušao je Florijan Ambros u veliku sobu gostionice Tiburon. — Dobra večer. George, je li tvoj otac kod kuće? — upita dječaka\* koji je, ogrlivši rukom oko vrata

jednog golemog psa sumnjivog podrijetla, sjedio pred otvorenom vatrom u koju su piljili obojica, dječak i pas.

— Jeste, mister Ambros. Želite li da ga pozovem? — revno se ponudi George, ali nije pogledao Florijana i nije ga upitao ono do čega mu je najviše bilo stalo. Ambros okrene leđa vatri u kojoj su pucketale cjepanice i izvadi cigaretu. — Volio bih znati kako će dugo potrajati dok opet ne budem mogao podnijeti pogled na takvu vatru u kaminu — reče on i kratko se nasmije.

— Oh, halo, Randy, učinilo mi se da čujem gdje govorite — reče u tom času Jake Watts koji je brzo sišao stepenicama s male galerije koja je u prvom

190

191

spra tu obilazila oko čitave sobe. Ni on se nije usudio da upita, već je počeka da čuje ono što će Florijan reći.

— Sve u redu, Jake, ništa im se nije dogodilo — reče Florijan. — U najmanju ruku, gotovo sam siguran da im se ništa ndje dogodilo. Jedino je to, trebao sam čitavu vječnost da se svim mogućim okolišnim putovima probijam iz Oaklanda u Belvedere, pa sam bio gotovo siguran da ću ih naći ovdje. Ali ovdje nisu, a i vi sigurno niste čuli ništa poblize, Watts? Nikakve vijesti, nikakve poruke? Baš ništa? Odavde ne postoji veza skelom do grada, ne? Dakako da ne. To sam već i mislio. A vi ne znate ništa

0 jednom mornaričkom brodu koji je imao ovamo dovesti ljude iz Fort Masona? Govorim malo previše, zar ne? Tome je uzrok moja glava. Imam u njoj neM smiješan osjećaj i čini mi se da mi je potpuno lagana, kao da lebdi dva metra iznad moga vrata u zraku. Ili kao da se u njoj nešto kida, moja je žica za jednu tercu previsoko ugođena...

— Donijet ću vam da nešto pojedete, Randy. A kako bi bilo s vrućim grogom? Sigurno će vam prijati.

— Da, grog bih možda mogao popiti, ali jesti ne mogu ništa. Recite mi, Watts, ako je s mojim ljudima sve u redu, mislite li da bd oni ipak mogli pronaći kakav put da dođu ovamo prijeko?

— A zašto ne? Mnogi su ljudi pronašli sredstva

1 putove da prijeđu preko zaljeva pa je čitav dan vladao priličan promet, u Sausalito i San Rafael. ali da sam ja na vašem mjestu ne bih večeras tako sigurno računao s time. Danas je gusta magla, znate.

Čak i kroz gustu maglu mogao je Ambros daleko na protivnoj obali razabrati vatru zapaljenog grada kad je izašao na pristanište gostionice. Na noćnom se nebu daleko prijeko odražavao požar, titrav, crven, kao da diše, kao da u njemu kola krv. Za Am-brosa je bila nepodnošljiva muka da predoči sebi kako njegova Joy i nježna, nemoćna Angelina lutaju ispod toga nasmiljenog neba. Jake Watts izađe iz kuće noseći grog, a Florijan mu uze iz ruke kositreni pehar i iskapl ga. Njegov pogled i njegove misli još uvijek su bili prikucani na ono jezovito obzorje.

192

— Recite, Watts, sigurno vas neće smetati ako ovdje počekam na pristaništu, otprilike jedan sat, jer ako ne stignu u toku slijedećeg sata, onda...

— Ako ne stignu, onda bi trebalo da pođete kući i da se dobro ispravate, Randy, da bdste ujutro bili odmoreni. Nešto ću vam predložiti: ako vaši ljudi ne stignu do osam sati ujutro, ja ću vas svojim brodićem još jednom prevesti prijeko. Jeste li sporazumni?

— Hvala, Jake, neću vam zaboraviti koliko ste ovih dana već učinili za mene. Smijem, dakle, ostati ovdje vani? U kući nemam mira. Još nešto, me bi li se George mogao na dvokolici odvesti do ljetnji-kovca i nešto poručiti Mausl? Neka se ne brine za mene i neka me ne čeka, jer ću možda ostati vani do kasno u noć...

— Dobro, mister Ambros, odmah ću se odvesti — reče George koji je oba čovjeka promatrao sa stepenica što su od kuće vodile na пристаниште. Jake Watts uzme prazni kositreni pehar i taktično se vrati u kuću prepustivši Ambrosa njegovim mislima. Florijan zapali novu cigaretu i poče koračati po daskama gore-dolje. Trideset dva koraka do kraja mosta gdje je voda zapljuskivala пристаниште, trideset dva koraka natrag do gostionice. Trideset dva koraka s vlažnim noćnim vjetrom koji udara o lice, trideset dva koraka s pritiskom vlažne magle na leđima.

Vani u zaljevu javio se rog za maglu, opominjući, a drugi, još dublji, mu je odgovorio. Čamci u maloj ribarskoj luci blago su se ljuljala, usnuli galebovi plivali su kao bijele mrlje na vodi škriļčeve boje. Pokazali bi se na nekoliko trenutaka, i zatim se opet gubili u magli. Ambros baci napola popušenu cigaretu preko ograde. Čuo je slabašno siktanje u trenutku kad je cigareta dodirnula površinu vode. Njegovi prerazdraženi živci upravo su mu nevjerojatno izoštrili sluh, a njegova sposobnost prihvaćanja dojmova bila je pojačana do nepodnošljivosti. Činilo se da je sve uzdignuto na nivo nečega što više nije bilo potpuno stvarno, onako kao što stvari ponekad izgledaju u snu, u bunilu visoke vrućice ili u viziji pijana čovjeka. Kasnije sjede na naj gornju stepenicu koja je vodila u kuću nadajući se da će odande imati

13 Čuvajte se sttia

193

bolji vidik i počne razmišljati o svemu onome što se moglo dogoditi Joy i Angelini otkako ih je John O'Shaughnessy posljednji puta vidio. Još jednu cigaretu, i još jednu, i još jednu.

Prošlo je neizrecivo mnogo vremena i on gotovo više nije znao na što još uvijek čeka, kad do njega iz magle dopre jedan novi zvuk, zvuk drukčiji od pospanog škripanja usidrenih ribarskih čamaca.

Slap-slap. Slap-slap-slap-slap. To su bili zamasi vesala po vodi, škripa loše podmazanog palca na veslu. Sada se i neko sićušno svjetlo pokrene u magli. Flo-rijan skoči na noge, a žestoki udarci srca potjeraše mu krv u glavu. Nešto je snažno zakucalo u rani na njegovu čelu i u glavi mu se tako zavrti da se nije mogao maknuti s mjesta. Svjetlo iščeznu iz njegova vidokruga, zatim utonu kad se čamac približio kraju gata, ali onda on začu zveket lanca kako ga netko pričvršćava o stup i nejasno opazi masivnu sjenu koja kao da se pokretala na kraju gata. Zatim se odjednom pojavi svjetlo, mali fenjer za čamce što ga je jedna velika smeđa ruka uzdizala uvis di bi nekome, kome su pomogli da izađe iz čamca, pokazala put.

Florijan je još trenutak stajao ukočen kao da je pustio korijen. Jedva je mogao disati. Onda puknu željezni kolut oko njegovih prstiju i on jurnu prema gatu. Ondje je bila Angelina i sagibala se nad čamac da joj Beatrice pruži dijete i da ga ponese u naručju. Svjetlo fenjera je u magli ocrtalo blijedi krug oko njezine glave kao kakvu svetačku aureolu. Tako ju je Florijan ponovo ugledao i takvu je više nikad nije mogao zaboraviti. Uostalom, ona se i sama pobrinula za to da on to ne zaboravi.

Bio je to upravo čudesan prizor, često je razmišljala Angelina kasnijih godina. Ambros je u kutu usana imao cigaretu. Bacio ju je, ali je brižljivo zgazio užareni kraj cigarete prije nego što je podigao svoje dijete iz njezinog naručja. Ni on nije rekao ni riječi. Položio je čelo na kosu djevojčice. Možda je i plakao, ali Angelina nije u to bila sigurna. Odjednom je pokušao, držeći djevojčicu još uvijek čvrsto zagrljenu, da se izvuče iz svog starog baršunastog

194

kaputa prekrivenog korom od pepela, čađe, malo krvi i mnogo znoja.

— Angelina, ne smiješ se prehladiti!, draga moja\* draga, najdraža... — reče, pa je naglo i nespretno pokuša ogrnuti kaputom. Bila je to prava muškaračka zaštitnička gesta, a kraj toga, u omjeru s onim što je ona već prošla, tako djetinje apsurdna gesta, da je istodobno htjela plakati i smijati se.

— Ne budi lud, Flori, neću se prehladiti, gledaj, imam svoj ovratnik od činčdle. Ne, nemoj me gledati, sigurno strašno izgledam...

— Ti si, ti izgledaš kao, ne mogu ti uopće reći, o bože, draga, draga moja, ti ne znaš, ti ništa ne znaš!

— Znam, Flori, da ne bih vdše htjela živjeti da ti se nešto dogodilo.

To je zvučalo kao one riječi kojima se muškarcima redovito laska, ali ovaj put je to bila istina. Oni mu sva iscrpna klone na prsa. Beatrice je stajala pred njima, kao dobro uvježbana korska pjevačica u operi, da mu iz ruku preuzme dijete, a on zagriš Angelinu.

Mala Joy otvori na trenutak oči, nasmiješi se i zadovoljno reče: — Tata? Annelina? — A zatim ponovo zaspe.

Treće/ je jutro svanulo iznad velike katastrofe. San Francisco je još uvijek gorio, još uvijek su čitave ulice dizala eksplozivom u zrak i opasnost još nije prošla. Ali na protivnoj je obali zaljeva bilo sve tiho i mirno, kao na kakvoj drugoj zvijezdi. Sunce je izašlo iznad brežuljka Belvedera obraslog šumom, a u jasenovu gaju, koji je baka Ballard zasadila još prije mnogo godina, prepirala se sojka sa svojim mužjakom.

Angelina se probudila ali Florijan je još duboko spavao i ona poče proučavati svaku liniju njegova usnulog lica, na jastuku ukrašenom čipkama, čitavo njegovo ljubljeno, snažno i iscrpljeno lice: jasan, strogi, u stranu okrenuti profil, lijepe dugačke tetive koje su mu s vrata prelazile na ramena gdje je inače

13\*

195

počivala njegova violina, na ramena koja je ona cjelivala te noći i koja su sada pripadala njoj. Ja dobivam sve što god hoću, uvijek dobivam, pomisli AngeMna i čar prošle noći ustupi mjesto trijeznom trijumfu. Činilo se da njezin pogled prodire u Florijanov san, jer se počeo pomicati, otvorio svoje zelene oči, okrenuo se i začuđeno se zagledao u nju.

— Ah, tako, to si ti — reče nakon kratkog trenutka. — Dobro jutro, najljepša ženo čitavoga svijeta.

— Oh, Florijane, da znaš što sam našla! Imaš nekolikg sijedih kosa na lijevoj sljepoočici, pet sijedih kosa, prebrojala sam ih.

— Da, to te iznenađuje? Čuo sam ih kako posljednja dva dana rastu. Bože, pa ja sam neobrijan! Trebala bi se stidjeti, Angelina, da ležiš u istoj postelji s čovjekom koji, kako se čini, nipošto nije džentlmen.

— Florijane, zar ne bi bilo šteta da smo poginuli ne doživjevši posljednju noć? Zamisli samo što bismo propustili.

Florijan posegnu za svojom zlatnom dozom na noćnom ormariću. Nije odgovorio. — Dopuštaš li da pušim? — upita.

Otac je pušio cigare, a Hopper je imao lulu, ali lule su bile odvratne. Male hrpice pepela i prljave motkice za čišćenje lule po čitavoj kući. Perzijsko čudesno ulje. Elektromagnetski pojas doktora Barin-skoga; ali zašto upravo sada misli na Hoppera? — Florijane, ja te tako volim — šapnu ona — ti sad pripadaš meni, sada te više ne puštam, od sada nikad više neću biti sama, nikad više ...

A zatim se pomače kvaka na vratima vrata se otvoriše kao da oklijevaju, i na pragu se pojavi mala Joy.

196

## DRUGI DIO

Joy Ambros je sjedila u čekaonici male stanice na kojoj se vlak zadržao samo tako dugo da se pospanom šefu stanice javi o nesreći i da ostavi tri putnika: nju samu, George Wattsa koji je na otresit način preuzeo obavljanje svih formalnosti i majora Rversona, koji kao da je iz nepoznatih razloga odlučio da izdrži uz njih.

Joy je piljila u svoje dlanove. Na jagodici palca desne ruke ostavili su majčini! zubi brojne male otiske podlivene krvlju.

— Što vam je to na ruci, dijete? Krvari vam; jeste li se ozlijedili? — upitala ju je ona postarija bolničarka u vlaku.

— Ah, to? Mora da sam onako uzbuđena zagrizla u palac, to je moj loš običaj uvijek kad me izdaju živci.

U rani ju je zapekao jod, a u bolničarkinoj ruci zasvjetluca igla za injekcije. — Ne, ne, ne, neću mor-fija, neću ništa što bi me uspavalo. Ne želim spavati, ne smijem spavati! — viknula je Joy i odbila iglu koja joj se primakla. — Molim vas, sestro, nemojte mi davati ništa što bi me uspavalo. Moram ostati budna, moram izaći na slijedećoj; stanici. Sigurno će izaslati ekipu za spašavanje, i ja je moram odvesti onamo gdje se to dogodilo. Moram biti prisutna, kad je nađu.

— U redu, u redu, dijete, umirite se, nemojte se toliko uzbuđivati. Evo, uzmite ove dvije pilule, to će vam smiriti živce — reče sestra malo zlovoljno.

— Živčani šok — čula ju je Joy gdje govori muškarcima koji su čekali pred njezinim kupeom. —

197

Nije još pravo došla k sebi. Uostalom, to je i bolje za nju. Priroda ima svoja vlastita sredstva za umirivanje. Joy ispljune tablete čim joj je bolničarka okrenula leđa. — Ne smijem dopustiti da mi to sredstvo zamuti glavu, moram biti sposobna da jasno razmišljam, moram se sabrati. Činilo se da je to izvrsna oznaka za sve ono što je trebalo učiniti. Jedna polovina njezinog bića bila je izvanredno bistra i jasna, stakleni svjetionik kojega je ona neprekidno osvjetljavala svojim vječno budnim reflektorom. Druga se polovina zavila u nejasnu mračnu tupost, a bilo joj je gotovo nemoguće da te dvije polovine spoji u jednu cjelinu.

Ona ustane i počne hodati duž zidova čekaonice. — Kako se zapravo zove ta stanica? — upita šefa. Neobični događaj prebacio je malog kratkovidnog čovjeka iz njegove pospanosti u žestoko i radozno uzbuđenje. — Mislite li željezničku stanicu? Tokema, to je mali grad, ali danju izgleda vrlo ljupko. Uostalom, ako bi dama možda željela počekati u mojoj čekaonici dok se gospodin suprug vrati, imam ondje radio. Ah, molim, oprostite, ali ja sam pomislio da je gospodin major damin suprug — doda opazivši da ga Joy promatra bez razumijevanja.

— Najljepša vam hvala, ali molim vas da se više ne trudite oko mene. Ne trebam ništa, najljepša hvala — ponovi Joy po šesti puta na ljubazne pokušaje šefa stanice da je rastrese. Watts i Ryerson su otišli u usnuli gradić da sakupe malu momčad za spašavanje. Vrijeme je prolazilo, nepodnošljivo polagano i istodobno strašno brzo. Šef stanice se taktično povukao u svoju staklenu krletku i odande je progonio svojim budnim pogledima punim saučešća. Joy je to nekoliko minuta podnosila, a zatim izađe iz čekaonice s njezinim otrcanim predmetima i mirisima, mjedanim pljuvaonicama, malom peći na ugljen koja se nikada nije koristila, usmulim aparatom za kuhanje kave, davno zastarjelim reklamnim plakatima za pivo i voznim redovima na zidovima koje su uprljale muhe.

Vani sjede na klupu u zaklonu krova. Ovdje je bilo hladno i zrak je bio vlažan ali je ugodno mirisalo po zemlji koju je natopila kiša. Prišao joj je čupavi, mali, žuti pas da je onjuši, i odmah osjeti žestoku

198

sklonost prema njoj pa odluči da će joj praviti društvo. Široko zijevajući govorio joj je nešto izražajnim jezikom svoga repa kojim je mahao i svojim očima koje kao da su je nešto molile. Joy je bila zahvalna za tu nijemu prisutnost i za dopuštenje da ruke ugrije u njegovu krznu. Sad polako dolazim k sebd, pomisli. Bilo je to kao nakon neke teške operacije kad popusti djelovanje narkoze i počnu boli. Čovjek osjeti muku, ne iznenada i ne odjedamput, već malo-pomalo. Svijest se proširila poput svjetlocrvne tekućine na bijeloj površini, čas ovdje, čas ondje, proširila se i razišla pa je naposljetku bila posvuda i pokrivala sve: Ubila sam majku, ubila sam je. Bila je to misao koja ju je grizla i pekla, prava muka na mučilima. Majka mi je jednom spasila život, a kao hvalu za to, ja sam je ubila. Spasila mi je život, to je istina,

iznijela me je iz zapaljene kuće i pronijela kroz vatru. U ono su mi vrijeme bile tek tri godine, ali se ipak mogu toga sjetiti.

Joy nikad nije uspjela svoja vlastita sjećanja na požar odvojiti iz zapletenog gustiša starih pripovijesti koje su ljudi često opetovali i koje su se utisnule u njezino pamćenje, pa ga prerasle i preoblikovale. Postojale su samo dvije stvari kojih se mogla sjetiti vrlo jasno i potpuno bistro. Jedno je bila njezina igračka, Bunny, kojega joj je netko oduzeo usred divlje buke glasova i koji se kasnije na divan način vratio k njoj i spavao s njome. Nije zaboravila Bun-nyja jer je do njezine osme godine ostao njezin dobar prijatelj i sustanar u postelji, sve do vremena kad su joj roditelji poklonili čarobno malo djetence--brata i kad je ona zauvijek prestala da se zanima za igračke.

Druga stvar koje se mogla sjetiti bio je Beatricin crni vuneni rubac. Sjećala se i Beatrice, ali ne tako jasno kao onog rupca. Zapravo nije bio crn već je izbljedio u nejasnu smeđu boju. Kad bi sklopila oči, vidjela ga je tako jasno da bi ga mogla naslikati: veliki vuneni četverokut, presavijen u trokut, s bujnim resama, a u jednom je uglu bila malim ubodima umetnuta zakrpa. A zatim i miris toga rupca: ovčja vuna, luk, ulje, slabi dah po Beatricinom toplom tijelu, jedan dah hladnog tamjana, crkva, Italija. K

199

tome je pridošao i onaj drugi nezaboravni miris: vino. Tako su joj pripovijedali i toga se mogla sjetiti: kako su oko nje ovili rubac umočen u vino i kako se od toga najprije malo omamila, a zatim se izvanredno razveselila. Ostatak nije, međutim, dolazio iz njenog sjećanja već je bio legenda i balada s refrenom kojega su uvijek iznova citirali: — ... i tako sam te nosila na rukama, a zapaljene grede su padale desno i lijevo. Morala sam prolaziti ravno kroz plamen a ti si gledala u njega svojim krupnim dječjim očima, a za mene nije bilo ničega osim što sam morala proći, a da se tebi nije smjelo ništa dogoditi. Još i danas ne znam kako sam to mogla učiniti, ja, takav bojažljivi mišić, ali to sam morala učiniti i zato sam učinila. I u najslabijem stvorenju postoje, eto, nepoznate rezerve snage i kad čovjek nekoga voli kao što ja volim tebe, mala moja Joy...

Moralo je to biti ujutro slijedećeg dana pošto je bila spašena, kad se Joy probudila u nekoj nepoznatoj sobi u kojoj ni jedna stvar nije stajala na mjestu kamo spada. To ju je veoma prestrašilo jer je imalo nekakva posla s crnim čovjekom koji je odnosio djecu, ili je možda bila ugrabljeno dijete kao ono o kojemu je Beatrice pripovijedala u kuhinji, ili, još gore, Annelina ju je bacila i otišla kako joj se zaprijetila, a sad će doći vukovi i požderati je. Postelja u kojoj je ležala bila je orijaška, vjerojatno je pripadali nekom divu iz bajke, a oko nje je bila sagrađena ograda od stolica da ne bi pala s postelje. S druge strane tih stolica čula je Beatricu kiko hrče. Bdo je to upravo divno poznati zvuk pun utjehe. Joy se uspravi u postelji i opazi da Beatrice spava na podu. Bila je pokrivena svojim crnim rupcem a usta su joj bila širom otvorena pa su iznutra također bila crna i puna soptavih malih zvukova. Slijedeći predmet što ga je Joy otkrila bila je neka plava ptica iz bajke koja je sjedila na grančici pred prozorom i um jela govoriti. — Joy — rekla joj je — Joy! Joy! A Joy se odmah odluči da je uhvati. Uzverese preko stolica do Beatrice i dotaknu joj prstima smežurane tamne očne kapke. Pokušavala je da je probudi, ali Beatrice nije htjela da otvori oči.

Joy, koja se u međuvremenu potpuno razbudila i postala veoma poduzetna, krenu na daljnja otkrivač-

ka putovanja. Uz malo joj je muke uspjelo otvoriti vrata. Tu se pružao hodnik i na suprotnoj strani još jedina vrata iza kojih je čula oca kako se tiho smije i govori. Odjednom se sve to pretvori u nedjeljno jutro kad se smjela zavući tati i mami u postelju i s njima se upravo divno igrati. — Mama! — viknu. — Gdje si, mama? — Uspravi se na vrhove prstiju, dosegne kvaku i otvori vrata. Soba je bila tamna jer su zastori bdli spušteni ali je mogla prepoznati tatu koji se uspravio u postelji i pušio cigaretu kao obično. Onda Joy opazi da kraj njega ne leži mama već Annelina. Ona je, doduše povukla pokrivač preko čitavog lica kao da se želi igrati



skrivača, ali ispod njega je virilo nekoliko njezinih plavih uvojaka. Joy zastane na pragu jer je otac izgledao veoma ljutit, ljući nego što ga je ikad vidjela, i kao da uopće nije bio raspoložen da se igra s njom. — Sto hoćeš? Kako si došla ovamo? — promuklo vikne ni nju.

— Htjela bih mojoj mami — promuca Joy. Nije bila sposobna da izrazi buru vrlo zamršenih osjećaja koji su je u tom času tištili. Da je sa svoje tri godine unijela pronaći prave riječi, rekla bi: Mislila sam da je moja mama ovdje pa sam se obradovala, jer nje već dugo nema, ali te nisam htjela razljutiti već sam se samo htjela igrati u tvojoj postelji kao što smo uvijek radili prije nego što nas je mama napustila. I zašto Annelina ne spava u svojoj vlastitoj postelji? Ta ona je velika, a čak i ja moram spavati sama, a ja sam još malena, i, molim te, nemoj me tako gledati jer ću morati zaplakati.

— Vidjela sam jednu pticu — reče napokon dok joj je donja usnica zadrhtala.

Tata više nije bio ljut već ju je sad gledao kao da se negdje udarila i kao da mu je žao nje. — Dobro, dobro, Joy — blago reče — budi sad moja dobra mala djevojčica i vrati se u svoju sobu. Kasnije ćemo zajedno pogledati pticu, a sad je još vrlo rano i svi smo još veoma umorni. Dođi, mala moja, hoćeš li da te tata odnese natrag u tvoju postelju i lijepo te pokrije? Tako, tako, a sad zatvori oči i još malo spavaj.

Kasnije joj je Annelina razjasnila da je sve to samo sanjala, a također i ono o plavoj ptici koja umije govoriti. I stvarno, Joy nikada više nije vidjela ni

200

201

čula tu pticu. Unatoč tome znala je da nije sanjala, ali je onom neobičnom nijemom zatvorenošću djetinjstva naslućivala da doživljaj toga jutra spada među stvari o kojima se nije smjelo govoriti. I tako je oko njega sazidala čvrsti mali zid i zatvorila ga u jednu od onih brojnih skrivenih komorica u kojima je za vrijeme svoga rasta spremala jednu tajnu za drugom, komad za komadom svoga vlastitog ja.

0 tom jutru nije govorila nikada i nikome, pa čak ni doktoru Behrmanu, psihologu, u čijoj se ordinaciji) u njezinu sjećanju pojavila, među ostalim, i ta zakopana i potisnuta uspomena. Nije mu ništa rekla

0 tome, premda je to sjećanje palo kao zraka svjetla u tamni podrum u čijem je sjaju sada bolje umjela čitati i razumjeti hijeroglif povijesti svojeg ranog djetinstva. U njezinu životu postojalo je vrijeme u kojemu je nekoliko puta potražila pomoć doktora Behrmana, a on je u njezinoj psihi čeprkao i kopao kao kakav revni i ponosni pas sve dok nije na svjetlo dana izvukao neke skrivene stvari: najranije dojmove, ono što je čula, vidjela i naslutila, i što joj je ostalo nerazumljivo, ulomci sjećanja, male krhotine i cre-povi koje je tek mnogo kasnije sastavila u nešto što je bilo gotovo slično cjelini.

1 dok je tako sjedila na tvrdoj klupi jedne zabačene male željezničke stanice na koju je padala kiša,

1 u izgubljenoj noći čekala na ljude koji su joj imali pomoći da pronađe mrtvo tijelo svoje maćehe, koju je ona ubila, sjeti se Joy Ambros dobroga doktora Behrmana, njegova melankoličnog lica koje je podsjećalo na mudrog orangutana, sjetila se zvuka kojim su njegovi nokti neprekidno grebli čekinjaste male brkove, sjetila se lošeg crteža Mont St. Michela u koji se njezin pogled upro za vrijeme priznavanja i prigušene, malo ljepljive, malo smiješne atmosfere kao u kakvom rodilištu, samo što se ovdje vršila duševna pomoć pri rađanju. Možda sam ipak trebala poslušati njegov savjet i podvrći se temeljitoj psihoanalizi. Možda je on mogao za mene otvoriti nekoliko vrata i osloboditi me i možda ne bih onda učinila ono što sam učinila, i nikada ne bi došlo do te neshvatljive i nerazjašnjive noći. Ali sada je prekasno. To se dogodilo, i ja moram snositi posljedice.

202

Ona pokrenu rameni da bi osjetila kako se meka podstava ogrtača tare o grubi tweed njezina sakoja kao da bi tim malim stvarnim dodirima mogla zadržati realnost toga sata, koja joj je

izmicala. Istina je, sa četiri tisuće dolara godišnje rente ne može nitko sebi priuštiti psihoanalizu. Uostalom, tko zna, možda bi me dr Behrman tamo rastavio u dijelove, a onda me više ne bi mogao sastaviti. A sad je glavna stvar: moram se sabrati.

— Držanje — nazvao je to njezin otac kad bi s njom govorio njemački. — Držanje u svim prilikama, to je bilo jedino što sam naučio od svoga djeda, i to je držanje jedino što bih volio da od mene naslijediš-To je dobra stvar ako sve pođe krivim putem, dijete. To je oštra komanda pa staneš u stav mirno i gledaš u lice svemu što dolazi. Držanje je čista protivnost svemu onome što te tjera u bijeg, nagoni te da zatvoriš oči i da se prepustiš onom traljavom modnom bijegu ispred samog sebe. Pristojan čovjek snosi kon-zekvecije za svoja djela, a to znači da se ne tuži i da sam sebi ne dopušta da se sažaljeva, a isto to ne do\*-pušta ni drugom čovjeku. Upravo je smiješno kad ja držim propovijedi, zar ne?

Otac se smiješio, a Joy se također smiješila, u nijemom sporazumu, jer su znali da se to odnosi na majku koja je tako dobro bila uvježbana u tome da sažaljeva samu sebe i da izaziva samilost. Ona je živjela od toga i tu samilost trošila u velikim dozama, isto onako kao što se drugi ljudi okrepljuju vitaminima i hormonima. Tražila je samilost i sakupljala je, gdje god je to mogla, kao kapital kojega je trebalo spretno i rentabilno uložiti.

— Ah da, postoji tiranija slabosti koja je opakija od sve moći i sile. Ja sam sebi lady Macbeth uvijek predočavao kao neko nježno, krhko biće s malim, bijelim i nemoćnim rukama. Zloupotreba naše samilosti grize čovjeka kao crv sve dok više ništa ne preostane od njega. Hvala bogu, dijete, ti ne spadaš među slabe. Ti ćeš uvijek zadržati ponosno držanje. Nikad nećeš previše popustiti sama sebi.

— Ni ti nećeš, oče.

— Možda neću potpuno, ali sam već bio blizu tome da dopustim da me do kraja podlože, jednom ili dva puta. Na primjer kad je Maud umrla.

203

Vrlo su rijetko u međusobnom razgovoru spominjali Joyinu majku, a nikada je ne bi spomenuli u Angelininoj prisutnosti. — Zašto zapravo nikad nemamo zumbula? Maud ih je toliko voljela. — rekao bi otac kad bi bili sami. Ili pak: — Maud je upravo divno izgledala u svim jesenjim bojama, tamno zlato, bakar, topla smeđa boja. Zašto ne staviš malo crvenila na obraze i ne okušaš na sebi te boje? Volio bdh te u njima vidjeti. Kadšto, smiješno je kako dijete preuzima male majčine crte kojih se jedva može i sjetiti, ako tako mirno sjediš kao sada i gledaš u dlanove, nalikuješ na Maud koja bi to radila kad bi je nešto tištalo.

— Ali ja se vrlo dobro sjećam Maud, oče, ona je bila prilično suzdržljiva, ili nije? Bojažljiva? Ili hladna?

— Maud? Nebesa! Maud je bila stvorenje najtoplijega srca koje je ikad postojalo. Maud je bila, sjećaš li se one male melodije koju oboje toliko volimo. Schubert — u A-mol-kvartetu — ponovo ju je upotrijebio u Rosamundi. Za mene je ta melodija kao Maud.

— Ali ona je uvijek bila tako udaljena, pa ne vjerujem da me je ikad poljubila za laku noć. Sve ono igranje i ljubljenje i maženje koje dijete tako nužno treba, dobila sam od majke. Onda sam je zvala još Annelina, a mora da sam još bila malena.

Otac se zamišljeno nasmiješio i podigao lijevu obrvu. — Ah da, Angelina je bila vrlo vješta u tome. Ti si bila dijete koje je tražilo mnogo ljubavi pa moramo biti zahvalni što ti je Angelina dala sve one nježnosti koje su ti bile potrebne, kad ti to Maud nije mogla davati jer doktor Bryant nije imao puno povjerenje u njezina pluća. Bio je vrlo strog s tih nekoliko zabrana, možda malo prestrog, ali...

— Da, oče?

— Često bi me zaboljelo kad bih došao kući i vas dvije našao na podu, Angelinu bi tebe kako skvičite, smijete se, skaćete jedna preko druge i valjate se kao dupini, a Maud je sjedila kraj vas sklopivši ruke, gledala je i smiješila se, pokušavala se smiješiti i pretvarala se kao da je radosna.

Ta mrcina, pomisli Joy sjedeći na tvrdoj i usamljenoj klupi u čekaonici, ta podla razbojnička mrcina! Odalečila me od moje majke i igrala se sa mnom pred  
204

njom i time ju je na smrt pogađala. Otrgla je i mene i oca od Maud, od siromašne Maud koja je tala bolesna li nije mogla da radi ništa drugo nego da sjedi u blizini i da nas promatra smiješeći se svojim hrabrim mutnim smiješkom. A kad joj Maud nije dosta brzo umrla, uzela je stvar u svoje ruke i malo pomogla. Poznam ja tu vrst polaganih otrova koje ona ima na raspolaganju, ah, i kako ih dobro poznajem! I zato sam je morala ubiti. Morala sam to učiniti prije nego što je uspjela da otruje još i Charlejev život. ..

Šef stanice je neko vrijeme govorio telefonom, onda izađe iz svoje krletke i stane ispred nje. — Šerif i Butch McFarland će uskoro stići ovamo — obavijesti je. — Butch je njegov pomoćnik, veoma dobar čovjek, vlasnik našeg pogrebnog zavoda, a u tom se poslu čovjek nauči da radi, mislim, sa svim mogućim stvarima, u neku ruku profesionalno..., i pošto se tako potpuno zapleo, on ušuti stideći se zbog toga što je tako netaktično spomenuo da Butch McFarland ima često posla s lešinama. Sad se nakašlje i prijeđe na drugu temu. — Čini se da se naš doktor Gerrick ne može tako brzo osloboditi zbog gospođe Winston. Kod nje ide malo polaganije jer će na svijet doći blizanci, a naš se stari doktor Emmental povukao iz prakse i ne možemo ga probuditi a to ne bi i onako ništa koristilo jer boluje od reume, a za koju će minutu ponovo početi padati kiša. Da, vidite, moja damo, nismo pravo pripremljeni za takve slučajeve. Možda to nije lako za damu, ali ja je molim da se još malo strpi.

— Najljepša vam hvala, ja nisam nestrpljiva — reče Joy. Izvadi svoju dozu za cigarete, otvori je i sva nesretna otkrije da je doza prazna. — Mogu ja čekati — reče, a to je bio i previše blagi izraz za njezinu žarku, mučnu i neobuzdanu želju da se stvar odgodi. Upravo bi mogla moliti boga da uzmogne cio ostatak noći presjediti na toj klupi ukopavši ruku u prijatno toplo krzno dolutaloga psa, još nebrojene dane i noći, tjedne i mjesece, roka koji joj je preostao prije nego što bude morala stati licem u lice s onim najgorim, ali držeći se uspravno!  
— Kad bih bar Jimala cigaretu — pohlepno reče.

205

— Zalim, ali nemam ništa boljega — odgovori šef stanice i izvuče paketić duhana iz džepa.

— Ja sam svijam svoje cigarete, ali vjerujem da to nije ništa za mladu damu.

— Svakako jeste, hvala. Od srca hvala — reče Joy i odmah posegnu za duhanom & cigaretnim papirom. Šef stanice je zapanjeno promatrao kako su nje^ zini hitii dugački prsti spretno svinuli cigaretu.

— Gdje je to dama naučila? Možda od kakvog kauboja na rancu?

— Ne. Naučila sam od svoga oca. On je došao iz staroga svijeta, tamo s kontinenta, zrnate...

— Zaista? A je li dama bila kad u Parizu?

— Jesam, nekoliko puta.

— I ja, u prošlom ratu. Momče, momče, to je grad!

Joy je šutke pušila, a šef stanice koji se osjetio suvišnim, ponovo se naglašeno taktički povukao. Svoj paketić duhana ostavio je za Joy na klupi.

Osjećajući u prstima svinutu cigaretu, a u ustima gorki dim, pokušavala je Joy da još jednom zazove utješnu pojavu svoga oca.

— Dođi, djetence, pođimo u šetnju — rekao je. Bili su u Parizu, a dan je bio bistar, hladan i pun sunca. Pošli su od Crillona kroz Tuilerien i preko Pont Royala. Na Seini su plovile plitke teglenice, a na svakoj je bio po jedan mali pas koji je veselo trčao s jednoga kraja teglenice na drugi, a rublje na uzici lepšalo je kao zastave na suncu. Toga joj dana nije otac, međutim, dopuštao da zastajkuje. Koračao je dugačkim koracima, a to je značilo da se zbog nečega ljutii. To je mogla osjetiti i po tome što su mu se trzali prsti kojima je držao njezinu ruku obučenu u bijele glaze-rukavice kojima se ponosila.

Pogledala ga je u namršteno lice, ali on to nije opazio već je savijao cigaretu za cigaretom, a iz svake bi povukao po jedan do dva dima i onda je bacio. Joy se pokušavala prilagoditi njegovu hodanju ali premda su njezine noge općenito bale predugačke, ipak su bile prekratke kad bi se otac posvadio s majkom. Upravo je htjela odustati od natjecanja, kad se otac sjeti nje, najednom stane i nasmiješi joj se. — Je vous demande mille fois pardon, mademoiselle — reče — ali možda biste mi dopustili\*da vam poklonim malo

206

skromnoga cvijeća? — To je rekao francuskim jezikom kojega je naučila prošle godine kad su je ostavili kod grandmere u Beču.

— Kamo idemo, tata?

— To ću ti reći, idemo u začaranu šumu, gdje ljudi mogu odbaciti svoj teret, ako im je postao pretežak.

I tako su ušli u Sainte Chapelle kao u kakvu šumu, u jednu duboku, učaranu i tajanstvenu šumu iz bajke koja je bila tamna, a istodobno ispunjena nekim modrim svjetlom koje je pjevalo, a ptice iz snova gni jezdile su se u vitkim pozlaćenim stablima gotičkog klesarskog umijeća i tko je znao tajnu čarobnjačku riječ ili imao tajni čarobnjački ključ, taj bi sigurno mogao poletjeti gore u plavetnilo, sve više u plavetnilo, i nikada se ne bi morao vratiti u Crillon gdje se majka prepirala s ocem.

Otac je išao naprijed i zaustavio na jednoj određenoj tački. Činilo se da ju je pronašao, a da je uopće nije tražio pogledom, a zatim joj domahne da dođe k njemu. On složi ruke sačinivši od dlanova pehar kao da želi njima uhvatiti vodu koja je tekla iz nekog izvora, ali ono što je uhvatio u dlanovima, nije bila voda već to nadzemaljsko, plavo svjetlo koje je ispunjavalo čarobnjačku šumu i pretvaralo se kao da se prelijeva u male Joyine ruke. — Ali najprije moraš skinuti rukavice, dijete. Ona ih skine i jedva je mogla disati kad je pružila ručice i kad je otac plavo svjetlo iz svojih dlanova prelio na njezine. Nekoliko kapljica toga svjetla ostalo je na njegovoj; kosi i njegovu čelu.

— Je li dopušteno da ga ponese sa sobom? — Šapnu ona francuski. Otac se nasmije i zatrese glavom.

— Ne u rukama, dijete, ali možda u tvojim očima i u tvojim mislima, ako to ozbiljno pokušaš učiniti.

Ono plavetnilo, — bilo je početak nečega, umorno pomisli ona, nečega što je na kraju utonulo u ništa. Ali plavo je svjetlo još uvijek ovdje. Mogu ga dozvati, u svako vrijeme, i ono dolazi k meni, čak u To-kemi...

U toku onih mjeseci koji su zatim slijedili u neopisivo otmjenom Institut de Soeurs de St. Therese d'Avile potrošila je cio svoj džeparac za plave olovke kojima je pokušavala narisati čudo Sainte Chapelle.

207

Ali otac je odbacio svoj teret u Sainte Chapelle i putem u hotel kupio je golemu kitu cvijeća za An-gelinu. Stavili su mu na raspolaganje prostoriju za vježbanje, malu dvoranu.

Tamnozeleni zastori bili su navučeni da danje svjetlo ne prodre onamo, a prazne pozlaćene malene stolice stajale su naokolo u nepravilnim redovima, staromodne plinske svjetiljke gorjele su u zidnim lusterima na drugom kraju dvorane, a na malom podiju stajao je klavir. Kraj njega je stajala majka u uskom zelenom kaputiću i novom šeširiću od baršunastih traka. Izgledala je upravo čarobno i razgovarala kroz vrata s jednom nevidljivom osobom, vjerovatno s Mausii. — Počeka — rekao je otac, položio ruku na Jovino rame i zaustavio je, pa počeo nepomično prisluškiivati što je to majka govorila.

— ... kad ne bih znala da na svijetu nema boljeg prijatelja od vas i kad ne bih računala s vašom oda-nošću prema njemu, nikada ne bih o tome govorila. Ali vi znate isto tako dobro kao i ja koliko su mu naškodile te godine za vrijeme kojih je, zbog Maud, morao sjediti u San Francisku. Naša je zadaća da njegovo ime ponovo uzdignemo. Nitko ne može reći da ja tome

ne pridonosim svoj dio. Bože moj, ja u tu turneju ulažem svaki cent što mi ga je ostavio moj siromašni dragi otac, i poduzimam sve što mogu da mu pribavim novu publiku — ali vi, draga moja, vi mi pri tom ne pomažete, naprotiv; nadam se da mi nećete zamjeriti ako vam kažem da ste Florijanu u Parizu više škodili nego što ste mu koristili. Ne poričem da je vaš francuski mnogo bolji od mojega, ali draga moja Maus, vi ste često tako neljubezni, vi imate pravu maniju da svakome govorite istinu, pa zar ne opažate da time kritičare podstrekavate protiv nas? A na kome onda ta gospoda iskaljuju svoju srdžbu? Razumljivo ne na vama već na Floriju. A kad već jednom govorimo o tome, draga moja, vi se ne odijevate dosta dobro. Jednostavno nije istina da se publika i ne osvrće na to je liL vaša crna svilena haljina moderna ili je stara deset godina. U krugovima u koje pokušavam uvesti Flori ja vrlo mnogo drže do takvih stvari. To je, naime, posve drukčija publika od one iz prijašnjih godina, i upravo to želim stvoriti za nj, zaista elegantnu i mondenu publiku. Pa kad

208

je čak i Flori to uvidio i kad prema tome mijenja svoj stil i svoje programe, onda zaista ne znam zašto se vi, draga moja, također ne možete tome malo prilagoditi svojim haljinama i manirama. Sigurno da mi možete odgovoriti da se stari psi ne mogu naučiti novim trikovima, kako se to kaže kod nas kod kuće, ali mi ne trebamo jedna drugoj mazati oči, a vi ste već prilično daleko zašli u peto desetljeće pa se čovjek u to životno doba ne mijenja tako lako, ali kao što sam rekla.

Ne, razmišlja Joy motajući novu cigaretu, u ono vrijeme nisam to pravo shvaćala jer mi nije bilo još ni devet godina, ali kasnije sam to tako često čula da je moje sjećanje ispunilo prazninu. U ono vrijeme sam čula samo to da je majka govorila slađanim jezikom, ali ta je slađanost postajala sve glasnija i tvrđa, kan-dirani šećer.

— Angelina! — viknu otac i krenu dugačkim koracima naprijed. — Polako, polako, nemoj mi potrošiti čitavu akustiku, budi tako dobra pa nešto ostavi i za mene!

Majka, koja ga je tek sada opazila, smjesta izmijeni izraz lica. — Ah, krasnoga li, krasnog cvijeća! — reče i podigne malu koprenu na šeširu da bi je otac mogao poljubiti, ali on se nije ni osvrnuo na tu prijaznu ponudu. — Cvijeće sam donio za Maus — reče. — Maus! Gdje li se sad opet sakrila ta žena! Maus!

Maus, razmišlja Joy i malo se smiješi u spiralni dim svoje cigarete, kad se mala sjena poslušno pojavila iz prošlosti i pridružila se uspomeni na oca.

— Ah, jesi li konačno ovdje, ti lijenčino. Već sam mislila da su ti komplimenti princeze de Merd' Alors tako udarili u glavu da nisi više raspoložen da tu i tamo malo radiš — rekla je Maus tako vedro i raspoloženo kao uvijek. — TU sadistička mala nemani — odgovorio joj je otac. — Sigurno si sa sobom donijela svoju knutu da bi me do krvi mučila zbog onih prokletih varijacija? Rekavši to pružio joj je cvijeće u Lice, duboko se naklonio, ne baš potpuno u šali, i poljubio joj ruku. Tek onda je uzeo violinu iz sandučića što ga je Maus postavila za njega na klavir.

14 Čuvajte se sma

209

A zatim ju je majka malo gurnula među ramena, sjeća se Joy još uvijek gledajući dim svoje cigarete pa i nehotice nape ramena pod davno iščezlim dodirrom. — Dođi, mala — rekla je majka. — Cimi se da ovdje samo smetamo. A slijedećeg su me jutro roditelji odveli u St. Cloud i ondje me isporučili u „Institut des Soeurs de St. Therese d'Avile" i sami nastavili turneju kroz Belgiju, Nizozemsku i Englesku.

Ne podižući mnogo prašine Maus se odmah slijedećeg dana latila posla da uvježba jednog drugog pratioca na klaviru za oca. Zvao se Hendrijk Graaven, neki mladi Nizozemac koji je izgledao kao napola ispečena zemička i bio prvi u dugom nizu svirača na klaviru koji su prilično razočarali i nikada nisu potpuno zadovoljili. Maus se pak tiho i neupadljivo vratila u

Ameriku a otac ju je tiho i neupadljivo kasnih jh godina, od vremena do vremena, pohađao u njezinoj povučenosti u Berkeleyu gdje je živjela kao učiteljica klavira. Takvi su posjeti uvijek bili znak za to da je u kući nešto<sup>^</sup> za nj pošlo teškim putem i da je trebao oštru duševnu masažu i jedan dobar strog razgovor o glazbi koji ga je oživljavao. Smiješna, draga stara Maus! — Moja trenica. Moja gibraltarska hridina. Moja savjest — često je otac govorio o njoj. — Najbolji drug kojega je ikada imao jedan muzičar. Njezino je srce um jelo slušati... Posljednja prilika kod koje je Joy vidjela staru Maus, bio je očevo srpovod u prosincu 1928. Bila je kao mahovinom obrasla, evorasta, žilava, patuljasta omorika, beskrajno stara i upravo smiješno sićušna. Za vrijeme čitave svečanosti poluglasno je prokljajala. Umjesto da najmiliji očevo učenik Paul Homer odsvira drugu stavku Bachova koncerta u E-duru, što bi se ocu sigurno svidjelo, pjevale su, naime, nipošto mlade i nipošto vitke dame iz Euphonie-kluba (majčine prijateljice koje su jedrile pod zbirnim imenom „girls“) „Abide with me“, a zatim još nešto pri čemu su soprani pjevali krivo.

Čak ni na otvorenom grobu nije Maus prolila ni jednu jedinu suzu već je usred opseg prikazivanja tuge i žalosti stajala kao drvo kojega je šibao vjetar, a na smežuranom joj se licu pokazivao izraz mrke zabave. Umjesto uobičajenih riječi saučešća kazala je samo: — Možete li čuti, Angelina, kako se naš Flori sad svija od smijeha zbog te tako elegantne farse? Ja ga na svaki način mogu čuti. No, mir njegovu pepelu, sretno je zavrtio cijelo to govno.

Dva tjedna kasnije završila ga je i ona. Blago je umrla u snu isto tako neupadljivo kao što je i živjela. Od nje je Joyu preostala samo mala tamna praznina koja se nikad više nije ispunila i naslijeđe od tri stotine dvadeset osam dolara i šezdeset četiri centa koje je Maus zaštedjela u toku čitavog svog života i ostavila ih Joyd.

I to je dr Behrman iznio na svjetlo dana: način na koji su iščezavali ti ljudi koje je Joy voljela kao dijete. Iščezavali su jedan za drugim i ostavljali je prožetu osjećajem gubitka kojega nije nikada potpuno shvatila i ranim naslućivanjem nepostojanosti ljudskih odnosa.

Najprije su bili: ovdje, svi ti ljudi koje je voljela i koji su nju voljeli, a onda ih odjednom više nije bilo. Neki su iščezavali tiho i taktično kao Maus, a drugi su odlazili usred velikog, glasnog, strastvenog prizora koji je optuživao, kao što je otišla Beatrice pošto ju je Angelina nazvala lažljivi vicom, jer je Beatrice u kuhinji dala svoj izvještaj o požaru kuće i o potresu koji se u nekim tačkama razlikovao od Angelinine verzije. Joy je vikala i nisu je mogli utješiti kad je skela odnijela Beatrice iz Belvederea (potrajalo je više tjedana i mjeseci prije nego što se obitelj, mogla vratiti u razoreni San Francisko). U djeci joj sobi je uvijek nešto nedostajalo bez Beatrice i njenog vunenog rupca, pa Joy nije htjela da počne spavati. Bolje je postalo tek onda kad se vratila majka i kad su se uselili u kuću u Vallejo Streetu.

Angelina je gorko primijetila: — Zaista ne razumijem na što se može tužiti Beatrice, kad joj je otac nabavio namješten je u Stocktonu a povrhu toga joj posve suvišno) plaća mjesečnu mirovinu. Ubrzo zatim izgubio je Mr. Charles Ballard svoj novac u špekulaciji s nekretninama na koju ga je nagovorio mladi O'Shaughnessy pa je brzo ostario i preselio se na imanje i ondje se posve tiho vjenčao s onom ženskom, s onom Lupitom Gomez.

210

14\*

211

Angelina nije iz njezina života izgurala sve ljude koje je Joy voljela. Tako je, na primjer, djed Ballard jednostavno umro, što nije bilo ništa manje žalosno, i oni su se izvezli u crnim haljinama na imanje gdje je djed ležao u sobi u koju nisu smjeli ući. U gospodskoj kući mirisalo je po vlažnom lišću i uvelom cvijeću, ali i po delikatnim maslenim kolačićima koji su gostima nakon sprovoda ponuđeni istodobno s pićem.

— Nikako nije mogao biti potpuno pri svijesti kad je napisao tu skandaloznu oporuku — reče Angelina svojoj sestri dok se Joy igrala u kutu. — Tko zna nije li ga ta ženetina opila ili mu

nešto stavila u jelo. Mnogo i onako više nije bilo, ali ono što je nama dvjema ostavio, to ja nazivam upravo smiješnim alimentima. No, možeš se bar toliko radovati što je uložio novac za malu Joy, u vrijeme dok je još živjela naša draga majka i brinula se da se sve obavi kako treba.

Godinu dana kasnije umro je i ujak Hopper, ne tako jednostavno kao drugi ljudi, već na prilično zamršen način, i to bez ikakvog cvijeća i maslenih kolačića. Budući da je umiranje bilo samo po sebi tužna stvar koja je prelazila sposobnost Joyina shvaćanja, još više ju je smutilo da se pri Hopperovom umiranju nije sve odvijalo prema određenim pravilima već da je svaki čovjek umirao kako je htio i svaki drugačije od ostalih. I opet je, zahvaljujući opreznom vodstvu doktora Behrmana, Joy shvatila kako je i ujak Hopper, premda je umro prirodnom smrću, ipak spadao među one ljude koje je Angelina uklonila s puta čeličnom blagošću. Ujak Hopper je, tako reći, komad po komad prestao-živjeti. Dok je bio ovdje, bio je potpuno ovdje i zauzimao velik prostor svojim bučnim šalama i svojim smijehom. Nitko se nije tako veselo igrao i natjerivao s Joy kao on. Donosio joj je poklone, obećao joj da će joj kupiti pomvja i izvrnuo čitavu kuću naglavce svojim ludim idejama. Ali njegovi su posjeti postajali rjeđi i Angelina je rekla majci: — Siromašni moj Hopper, nije potpuno zdrav, ti već znaš što mislim. — A mama je na to odgovorila: — Sirota sestrice, natovarila si sebi težak teret na vrat.

212

Sirota misis Hopper, govorili su ljudi iskrećući oči u znak sažaljenja kad god bi razgovarali o An-gelini. Sirota misis Hopper, s tim mužem, a ona je takav anđeo! Ujak Hopper je iščezao a onda se opet pojavio, i neko vrijeme mu je bilo dobro, a zatim mu opol nije bilo dobro pa je pošao na putovanje, i vratio se, i opet otputovao, a na kraju je otputovao posvr 'laleko a Mr. ()'Shauhnessy je rekao Ange-lini: Dalje s tom nevoljom! Nadajmo se samo da će re; rumom proći bolje nego sa šećerom. Bila je to recVmra kod koje je mala Joy predočavala sebi da j< ujak Hopper čitavo vrijeme hodao po Brazilu u vi.-mldm gumenim čizmama, gumenim hlačama i gu-UK-nom ogrtaču.

Budući da je na taj način naposljetku preosta-jalo sve manje od ujaka Hoppera, on je zapravo umro već prije nego što je usred noći došao brzozav koji je zauvijek završio njegov život.

Umrijeti u tuđini, u džungli, od žute groznice, kakve li odvratne smrti! Sirota misis Hopper, govorili su ljudi, a Angelina je sjedila na divanu i jecala da ne može podnijeti misao, ne, ne može je podnijeti da bi smrtne Clydeove ostatke gurali naokolo brutalni lučki nosači i da bi ih tovarili u brod, pa je bolje da ga dadu zakopati ondje gdje može spavati pod palmama koje je tako volio, a zatim lice zastre gustim koprenama od krepa. Otac je stajao uz prozor, držao u ruci cigaretu i podigao lijevu obrvu; rekao je samo: — Jedina utjeha u toj boli je činjenica da još nikad nisi izgledala tako neodoljivo dražesno i nemoćno kao u udovičkom velu, sirotice! Na kraju je mama napustila Joy i otišla da umre, ali kako je došlo do toga i o prepirci između mame i Angeline, nije Joy nikada nikome rekla ni riječi, ni kao djevojčica, a ni u ono vrijeme kad je zatražila savjet doktora Behrmana. Majčinom smrću krug se zatvorio. To je bio posljednji ulomak u zamršenoj igri prošlosti. Maud je umrla a otac je utisnuo čelo u Jovinu kosu i rekao: — Volio bih da sam ja mrtav, mala Joy ...

Njezino je ime izgovarao „Čoj", moja mala Čoj, djetence Čoj. — Ttisuću puta sam te molila da pripaziš na svoj strani naglasak — ispravljala ga je

213

majka. — Možda vjeruješ da je tvoj izgovor šarmantan, ali ja te uvjeravam da se time činiš neobljubijenim. Naposljetku, sad si Amerikanac, pa zašto ne pokušaš i govoriti kao Amerikanac? Čoj! To zvuči upravo kao da je ona neka kineska sing-song gerl!

Joy se, međutim, radovala da ima jedno posebno ime koje vrijedi samo za oca i nju.

Uostalom, došlo je do velike pomutnje imena kad je Angelina postala očeva žena pa se Mrs. Hopper pretvorila iu Mrs. Am-bros i zahtijevala da je Joy naziva majkom.

A sad je iščezla i ta majka. Bila je ovdje, izazovno ljubezna i puna želje za zašćerenim gospodarenjem, a u narednom je trenutku ovdje bila samo još prazna platforma i vratašća u ogradi koja su se otvarala i zatvarala. Klik. Klik. Klik. Prošlo je, time se zatvorio krug i Joy se vratila na početak: mrzila sam majku i morala sam je ukloniti s puta.

Misli joj se opet počće zamagljivati, i ona brzo smota novu cigaretu. Daj, daj, saberi se, razmišljaj malo! Sada trebaš bistar, hladan, logičan razbor. Morala sam to učiniti, to je bilo prijeko potrebno i drugi izlaz nije postojao. Da je nisam uklonila s puta, ona bi opet počnila sve one opakosti koje je mogla učiniti, ta nemoćna razarateljica, slomila bi Charlesa, njegov brak, njegovu djecu...

Odjednom je proze oštra prodorna bol, strelica, munja, metak u središte njezina bića, igla koja je dotakla goli živac u njezinu mozgu: ali to je ludost, to uopće nije istina, kako sam uopće došla na pomisao na me Charley treba da bi spasio svoj brak? Charley me ne treba, on ne treba nikoga, on je odrastao čovjek i nije više maleni mlađi brat. On je vojnik, oficir, borac, on je bez rana prošao kroz rat, Charley je neranjiv.

Ona\* napuni pluća dimom cigarete i zadrži dah. Tako je čekala osluškujući nešto duboko u sebi da prođe taj trenutak nepodnosive spoznaje. Kako, ah, kako odjednom sve to tako jasno razabirem, i zašto sam tamo vani na maloj platformi bila bez ikakve spoznaje, tako potpuno slijepa i zasljepljena? Mora da sam bila luda, da mi je um bio pomućen, luda!

Ludilo. Ona s grozom ustuknu pred tom riječi, ipred misli koja joj je otro vala život, sve te godine

214

otkako je majka u jednom kobnom razgovoru usadila u nju strah, to pitanje koje ju je grizlo i na koje je kasnije u ordinaciji doktora Behrmana tražila odgovor. Ali njegov odgovor moffao se protumačiti na različite načine, a to je stvar učinilo još gorom. Nebesima hvala da u Charleyu nije bilo ništa od te mutne problematike, on ni znao nije za noćne muke, sjene i sumnje. Charlev je bio čovjek zdrave, snažne i bistre prirode, talentiran i pun ideja, to je istina, ali istodobno ugodan, normalan čovjek bez ikakvih razdvojenosti. U njemu nema kompleksa i potištenosti, pomisli Joy, a gorki mali smiješak ocrta nabore oko njezinih usana kad se u mislim'a poslužila tim banalnim, često upotrebljavanim riječima iz psihološkog rječnika. Charlev je ostao zdrav, jer je u mladosti imao dovoljno prilike da postane imun prema malim majčinih injekcijama otrova.

Joy otvori dlanove kao da želi razviti meko tkivo, rahlo tkivo svoga života da se zadubi u njegove boje, da tu i tamo izvuče poneku nit i da je promotri zatvorenih očiju: Charley.

Ispod velike boe od nojeva perja i naboranih izvezaiah ovratnika od čipaka, majka je uporno sakrivala svoje stanje, jer: — Flori, ni u snu mi ne bi palo na pamet da te ostavim u nevolji.

Prisustvovat ću svakom koncertu, vidi i sam, to se jedva može zapaziti, i nitko neće ništa primijetiti kad nosim svoju bou. Na to je otac odgovorio malo umorno: — Ali, najdraže moje ljubimce, zar ne možeš uvidjeti da me čini nervoznim ako se nalaziš među gledaocima?

Čitavo vrijeme dok sviram očekujem da će dojuriti koji od biljetara i glasno zatražiti liječnika za tebe. Progone me vizije o tome kako rađaš pa neprekidno vidim u duhu kako naše dijete dolazi na svijet na prenegli i vrlo nepristojan način u sobi za umjetnike, dok se ja vani znojim sviraj ući Sarasatine ciganske melodije. Uvjeravam te da takve misli nipošto ne čine moju svirku boljom.

Ali majka je hrabro izdržala koncertnu sezonu u Londonu, bez upadica podnijela burno putovanje morem i Charley je obzirno počekao sa svojim dolaskom na svijet sve dok za vrijeme stanki između dvije turneje nisu stigli kući u Vallejo Street. Bio

215

je debeo i težak, pospan i proždrljiv. Najprije je imao crne pahuljice na glavicu a kasnije ćelu i naposljetku je dobio očeve zelene oči i majčine plave uvojke. Kad su ga prvi puta položili Joy u naručje, zgužvao je njezinu školsku pregačicu u svojim sićušnim ša-kicama i počeo je sisati.



Joy, kojoj je u ono vrijeme bilo jedva osam godina, nije dotad ni slutila da se nešto ili nekoga može toliko voljeti, s tolikim burnim ushićenjem, takvom začaranosti kao što je ona voljela toga toplog, živog, malog brata koji je plakao, kesio se, mahao nožicama i pio mlijeko. Na njegovu je zatiljku znala za mjestance koje je divno mirisalo po breskvama sve dok nije navršio tri godine, a zatim je počelo mirisati po dječaku, a i to je bilo veličanstveno.

Charlev je bilo jedva tri mjeseca kad su ga brodom prevezli u Evropu i ostavili ga u skrbi grand-mere, i kad su Joy otrgli od njezina malog brata, bila je to amputacija zbog koje umalo što nije iskrvarila, pa su je na neko vrijeme ostavili kod neke gospođice von Sehotze u Dresdenu. „Ne zaboravi, dijete moje, da tvoj otac ima ime poznato po čitavom svijetu i da se moraš vladati tako da se možemo tobom ponositi“, opomenula ju je majka suznih očiju. Bila je to majčina omiljena riječ koja je progonila Joy čitavim njezinim djetinjstvom i njezinom mlado-šću, riječ kao udarac bičem: ponositi se. To je bio zahtjev kojemu nikad nije mogla udovoljiti koliko god se u tom pogledu trudila pa je uvijek bila svjesna neke krivnje. Imala je grube ruke, noge su joj: prebrzo rasle i postale joj prevelike, a dobivala je i loše ocjene iz računanja: to nije bio razlog da bude ponosna. Otac je dobio kritike, a Charley je imao hripavać, oboje su bili zaista sramota za proslavljeno ime Ambros! Negdje u pozadini majčina života postojale su „girls“, mala klaka njezinih prijateljica; članovi te klike su se mijenjali, ali to nije nimalo smetalo, jer su bit i svrha toga grčkog kora ostali neizmijenjeni. Majka se, doduše, za vrijeme onih nervoznih godina provedenih na koncertnim turnejama vladala vrlo internacionalno, ali za nju je uspjeh vrijedio samo onda ako su „girls“ kod kuće doznale

216  
za njega. A najgori kod svakog neuspjeha na koncertu bio je strah da bi „girls“ mogle doznati za to.

— Hura za konkurentni duh američkih žena! Ljupke male ženke štipavaca, siromašne male životinjice koje se po rni i šljem ju Grka prilično često truju svojim vlastitim žalcem — dobacio je otac zabavljajući se i ujedno potejenjujući, u pri tom je podigao svoju ironičnu lijevu obrvu.

Joy je promatrala i vidjela mnogo toga i shvatila koješta, ali je govorila malo; možda zato jer joj nikada nije ostajalo dovoljno vremena da se udomaći na nekom mjestu ili na nekom jeziku. Beč, Dresden, Pariz, St. Cloud, Lausanne, Hampstead i natrag u San Francisco za praznike, a zatim opet u Evropu za slijedeću sezonu. Cio lanac učiteljica, neke od njih malo sadistički raspoložene, dok su se druge upravo topile od proždrljive sentimentalnosti sterilnih žena. Sve su na bilo koji način ostale nezadovoljene. Gospođica von Sehotze, gospođa von Ranken, mere Ma-rie Celeste, madame Rivoire, Miss Blythe, Miss War-rens, Miss Elthwaite. Bila je to galerija portreta u Joyinom pamćenju, žene koje su mrštile čelo, žene čiji su prsti izgledali poput paukovih nogu ili su pak imale grudi kao bundeve i ovješene obraze. Mi-nis krede, ploča od škrdljeva, crnila, hladnog tamjana, dezinfekcionih sredstava, hlača za gimnastiku. Hladni teški osjećaj praznine u želucu za rane službe božje u kapelici, hladne spavaonice, modre školske nedjeljne odore s užkrobljenim, bijelim ovratnikom. Šetnje u krijeposnim krutim dvoredovima duž keja, u crkvu i kroz muzej u perivoj. Čitaju se zabranjene knjige, razmišlja se o zabranjenim stvarima. U tamnoj spavaonici jede se potajice čokolada i šapuće iz postelje u postelju. Kadšto se pojavljuje prijateljstvo s kojim drugim djetetom od te djece bez korijena, ali ga odmah prekida odlazak prije nego što je prijateljstvo imalo vremena da se razvije. Većina djevojaka vodila je dnevnik ali Joy je, šutljiva i nespretna, umjesto toga crtala.

Sve to zajedno nazivali su odgojem.

Ali naposljetku bi uvijek došao dan kad bi se završila očeva koncertna sezona o kad bi se skupila obitelj da odjedri u San Francisco, a onda bi dola-

žila dva ili tri blažena mjeseca s ocem i Charlevem i bilo kako bilo, također \$ majkom. Iako su majci dali, na žalost, malo razloga da se ponosi njima, Joy i Charlev su se izvanredno ponosili majkom, bar za vrijeme svoga djetinjstva. Njihova je majka bila najljepša, imala je najljepše haljine i uvijek je mirisala po jasmину. Imala je najmanje noge i ruke a Joy koja je odjednom silno porasla i prešla sve dopuštene mjere, osjećala se prema njoj kao kakva ružna nespretna klada, Sva smrvljena i posramljena očajavala je dvojeći hoće li se u njoj razviti bilo kakva svojstva kojima bi se majka mogla ponositi. Što je više rasla, to je manje nade ostajalo za nju ili za oca da dostigne taj teški cilj, pa je morala prepustiti Charlevu da ponese obiteljski barjak.

Još prije nego što je proslavio peti rođendan, dobio je prvu nagradu na nekom jahačkom turniru u Tattersallu u Beču, a u toku slijedećih godina neprekidno je donosio kući sportske nagrade i trofeje pa je na svim mogućim natjecanjima, akademskim i sportskim, uvijek bio prvi. Već vrlo rano fascinirale su ga brojke i njihove kombinacije pa je ubrzo bez straha i sigurnim koracima prolazio kroz zamršeni labirint aritmetike u kojemu se njegova velika sestra, na svoju sramotu, još uvijek nije pravo snalazila.

— To je naslijedio od Ballardovih — izjavljivala bi majka. — Sve više i više nalikuje mom siromašnom ocu, laka mu duša. Vidjet ćeš, moj Charley će jednom zarađivati novac i to čitave hrpe. Kad se Charlev talent, međutim, kasnije okrenuo prema apstraktnim visovima čiste matematike, rekao je otac, očito s olakšanjem: — Nisam baš siguran da će mu trigonometrija mnogo koristiti na burzi. Kad mu je bilo šest godina, Charley je, doduše, umio pisati djetinjim i krupnim, ali vrlo preciznim rukopisom, premda je uporno odbijao da se bavi čitanjem i nije pokazivao nikakva strpljenja da sluša bajke i slične besmislice. Prilično je dobro govorio francuski i bečkim njemačkim jezikom, kakvim je govorila i grandmere, a mnogo kasnije se pokazalo da je u tim ranim godinama stekao osjećaj za plemenite proporcije velikih građevina u čijoj je sjeni odrastao za vrijeme očeve koncertne sezone.

218

— Mi smo rodina djeca, ti i ja — razjasnio je Joyi. — Sigurno znaš kako žive rodina djeca? U jesen odljeću a svako se proljeće vraćaju. Hoćeš li se kladiti da rodina djeca razumiju francuski i njemački? I afrički?

Stajao je pred njom čvrsto se opirući na svoje mišićave male dječake noge s kojih su mu spuzle čarape, nos mu je bio malo uprljan čađom, ruke je zavukao u džepove hlaća, a čelo namrštio. Nedostojao mu je jedan prednji zub. Bio je pun izazovnosti kojoj je bilo primiješano samo nešto malo tuge. Joy je žestoko poželjela da ga poljubi, da ga dotakne i da mu iskaže bilo kakvu nježnost, ali se, poštivajući njegovu dječaku čast, obuzdala i nije to učinila. Znala je samo da ona i Charley imaju nešto zajedničko što ih odvaja od druge djece, jer tko bi inače mogao razumjeti što to znači biti rodina djeca? Pripadali su jedno drugome, jer su znali toliko toga što su zadržavali za sebe i nikad nisu govorili o tome, sve one stvari koje inače nitko nije mogao znati.

Tako, na primjer, očeva raspoloženja ili kako mu je glas postajao dublji ako nije htio pokazati da se ljuti, i kako je njegova violina odzvanjala iz sobe za glazbu odozdo prema njima gore, kad je sunce već zapalo a on u tami svirao dalje kao slijepac. Škripa jedne loše pričvršćene daske na petoj; stepenici stubišta, zvuk za kojim si također mogao osjetiti čežnju kad bii bio opet negdje u tuđini. I onaj psić kojega su vidjeli i poželjeli više nego išta drugo ali ga nisu mogli dobiti, jer se mladi pas nikako nije mogao povesti na koncertnu turneju ili u kakav školski pansiona!

Postojale su tisuće takvih stvari koje su poznavali samo ona i Charley, a osim njih nije ih poznavalo nijedno dijete: reski glasovi kojima su prodavačice na tržnici oko Kuće slobode izvikivale svoju robu i kako su smiješno izgledali kupei u evropskim vlakovima, najbolja metoda da se sprijatelje s mrzovoljnim stewardom na brodu i da vatrogasci u Beču sviraju u trublju, dok oni u Marseilleu, naprotiv, jure ulicama zvoneći o zvono. I da se plakati s očevim

imenom ne naljepljuju sami na zidove već da stoji mnogo novaca da ih se ondje naljepi.

Majka je rekla

219

da bi ona sve rado platila, samo kad bi to koristilo, a otac je stajao kraj prozora prekrstivši ruke na leđima, gledao preda se i pretvarao se kao da nešto zvižduće. I da nismo imali sreću s poslugom, jer se dobra posluga ne može dobiti samo na tri mjeseca, a osim toga, dragi bože, mi nismo mogli dopustiti sebi da je zadržimo dok smo boravili prijeko u Evropi. Nitko osim nje i Charleva nije poznavao znakove majčine glavobolje ili znao da joj srce nije u redu, ili kad je najbolje da joj se sklanja s puta. Sve ih je to uže povezivalo nego što su bila povezana druga braća i sestre, i razlikovalo ih je od svih ostalih: bili su rodina djeca.

Budući da je Joy bila osam godina starija od brata, ona je mnogo oštrije i uz jednu tihu tugu shvaćala osobitost njihove egzistencije. Kadšto bi žalila Charleva i nešto ju je tjeralo da ga zaštititi, da ga zakloni i brani, ali nije pravo znala od čega. Ali Charley je bio daleko od toga da ustreba njezinu zaštitu. Bio je mali razbijač, svadljivi momčić koji je čvrsto postavljao svoje snažne noge na zemlju i tvrdim malim šakama napadao svakoga tko ga ne bi ozbiljno shvatio. I stvarno je četvorogodišnji Charles jednom izlemao jednog golemog sedmogodišnjeg momčića teške kategorije koji je bio tako drzak da se naruga dvanaestogodišnjoj Joy. Iz te je borbe, doduše, izašao krvava nosa, ali kao pobjednik. To se smiono djelo dogodilo u dječjoj sobi parobroda iz kojega su ljeti godine 1914., tjedan dana pošto je izbio rat, napustili Englesku. Vjetar je žestoko puhao, plovidba je bila strašna, a brod dupkom pun Amerikanaca bolesnih od morske bolesti koji su se naglo vraćali kući.

To je za neko vrijeme bila posljednja plovidba preko Oceana i Joy je pomislila da je rat koji je prisiljavao ljude da odu kući u Vallejo Street i da ondje ostanu, zapravo dobra stvar. Samo što je otada za majku bivalo sve teže da se nečim ponosi. Ubrzo je postalo gotovo sramota da razumije njemački: bilo bi bolje da to zaboraviš, dijete, a osim toga previše govoriš o Dresdenu i o grandmere u Beču i sličnim stvarima. Ne, oni nisu baš naši neprijatelji, jer mi smo neutralan narod, ali oni su Huni i Vandali, pa svakoga dana možeš čitati u novinama kakve grozote

220

počdnjaju u ratu, a mi ne bismo htjeli da nas ljudi krivo shvate, zar ne, dijete moje! Joy se sva očajna bacila između svoga malog brata i jednoga svijeta koji je iz dana u dan postajao sve više neprijateljski. Trebalo se probiti borbom, Joy u školi, a Charlov u dječjem vrtiću. Odande bi dolazio kući pun oteklina i brazgotina, sav plav od bijesa. — Govore mi da smrdim po kiselom zelju i začepljuju noseve. A ja im kažem: „A vi smrdi te po trulim ribama“, i tako dolazi do tučnjave.

Charley se borio, natezao se, zapadao u tučnjave, dobivao brazgotine kao kakav stari ratnik, ali nije plakao. Joy preuzme na sebe da ode s njime u dječji vrtić sestara Riley i da se porazgovori s njima. Obje postarije dame upravo su plivale u finim manirama pa su obećale da će ubuduće pripaziti da njihov dječji čopor živi u miru. S druge strane, natuknule su Joy da je Charley vrlo nestrpljiv malen dječak, neobično nasrtljiv, i Joy, koja je postala vrlo tankočutna i umjela fino razlikovati ton riječi, shvati što su stare dame mislile iako to nisu izravno izrekle, da je Charleyeva nasrtljivost i njegova ratobornost posve jasno njemačka, i da je on Boche i Hun. Nekoliko tjedana kasnije donio je Charley kući pismo u kojemu su dame Riley uz izraze dubokog žaljenja saopćavale da ne mogu dulje dopuštati da mali Ambros pohada njihov zavod, jer je on stalni izvor nemira među njihovim inače tako miroljubivim mladim pitomcima.

Premda je Charley bio nečuveno sretan zbog toga naglog svršetka njegove karijere u dječjem vrtiću, osjetila je Joy da je sada njezina dužnost da mu uštedi daljnja odbijanja i da ga zaposli na zabavan način. Bilo je prijeko potrebno da iz Charleya napravi pravog američkog dječaka prije nego što pođe u školu, ako nisu htjeli da se njegov život pretvori u cio lanac uvredljivih

aluzija i tučnjava koje su iz toga proistekle. Bilo joj je jasno da se prvi korak u tom predgajanju mora sastojati u tome da ga uputi u američke narodne igre baseball i football. Obično je ovisilo o američkom ocu hoće li svoga sina na tom temelju odgojiti u pravog američkog dječaka. Ali, na nesreću, njihov otac nije bio pravi američki otac, a osim toga je još bio i glasoviti violinist čije su ruke,

221

kako majka ne M nikad propustila naglasiti, predstavljale njegov jedini kapital, pa ih je trebalo pažljivo štedjeti!. Joy je, dakle, odlazila na igralište i promatrala velike dječake kod treninga sve dok nije povjerovala da je sposobna da Charlevu pokaže igre. Ali Ch'arlev odgovori: — Ti samo ostani kod svojih križnih vezova. Jer, da ga trenira djevojka, bila bi još gora sramota nego da mu prebacuju da ždere kiselo zelje. Naposljetku je Mr. O'Shaughnessv, majčin crvenokosi glasni prijatelj, preuzeo u ruke pate-otski i uobičajeni dio Charleveva odgoja.

Za kišnih je dana Charlev,, međutim, uživao u tome da promatra Joy kako barata s pastelnim i ak-varelnim bojama. A nakon nekog vremena obuzela je i njega želja za stvaralaštvom pa je počeo crtati. Uvijek je crtao kuću na čijim je vratima neki gospodin sa sjajnim cilindrom vodio na uzici psića. S početka se radilo o posve jednostavnoj i prilično nakrivljenoj kući s dva prozora i jednim vratima, i dimnjakom od opeka, iz kojega se uzvijao dim. Malo-pomalo ta je kuća rasla, postajala je kompliciranija, povećavala se, dobivala zamršeniju konstrukciju, perspektivu i arhitektonske ideje. Rezultat svega toga je bio da su Charleveve skice, kad mu je bilo šesnaest godina, narasle u mapu punu planova, projekata i tako preciznih nacрта da je to upravo začuđavalo. Tu su bile skice zgrada i ulica, neke od njih podstaknute mutnom uspomenom na Evropu, a druge ukazujući na budućnost punu aerodinamičkih linija, funkcionalnosti, stakla i čelika: Charlev je posve sigurno znao da će studirati arhitekturu. Ali sve je to došlo tek kasnije, a između toga ležale su one oblačne godine ispred rata. Što više su Sjedinjene Države bile prisiljavane da uđu u rat, to je majka postajala nervoznija i razdražljivija. Siromašna Angelina, uda ta za čovjeka čija su se četiri brata kao oficiri borili na strani Huna. Ona se žalostila i stidjela, brinula i patila, i grizla sama sebe trateći se u nemirnim, nepovezanim i neplodnim poslovima kojima je pokušavala da navede „girls" na to da zaborave kako je njezin muž inozemac, gotovo neprijateljski inozemac.

222

Ali mrlja na Ambrosovoj časti uvijek je iznova prodirala. Tako je tu, na primjer, bilo očevo ime. U kojoj se zemlji osim Austrije neki muškarac mogao zvati Florijan? Joyinc velike noge bile su izrazito neameričke, a isto je takav bio i knikvS koji je naučila u Dresdenu, i koja se, na žalost, razlikovao od pravog anglosaksonskog kniksa. Iz ogrtača što ga je majka kupila u Berlinu izvađena je njemačka oznaka firme, a Charleyeve male tirolske kožnate hlače nestadoše u kovčegu. Charley sve to nije mogao pravo razumjeti pa je zamolio Joy da mu razjasni, aU ona je sama prilično bez cilja veslala po bezdanim muljevitim vodama međunarodne politike. Iz majke je izbijao gotovo tragičan nemir i ispunjavao kuću do posljednjeg kutića. Otac je sjedio za klavirom kao da se pokrio nevidljivim staklenim zvonom pa je, zamišljeno se smiješeći,, udario po nekoliko akorda po tipkama.

— Brahmsov requiem, Čoj, sjećaš li se? Čula si ga u Dresdenu\_\_\_a oni zadaju sebi samo mnogo uzaludnog nemira — reče on zabranjenim njemačkim jezikom,. — Tako to kaže biblija, Čoj: mnogo uzaludnog nemira...

Istina je, usred te ratne psihoze koja se širila na sve strane, čuli su se i brojni glasovi koji su opominjali na umjerenost, ali u samoj je prirodi umjerenosti da nikada ne postaje tako glasna kao fanatizam. — Vi Amerikanci ste neobični! ljudi — govorio bi otac. — ljudi superlativa, superlativno praktični, superlativni idealiste, a sada dopuštate da vas zanesu vaše superlativne emocije, a to je opasna stvar: to je kao konj koji se poplaši i pobjegne ako ga ne umijemo obuzdati mislima i inteligencijom. Majka bi se uvijek razgnjevila kad bi otac rekao

„vi Arderikanci". Možda on to upravo zbog toga i govori, osjećala je Joy pretjerano finom senzitivnošću svojih četrnaest godina.

U kozmopolitskom San Francisku bilo je obitelji njemačkog podrijetla gotovo isto toliko kao i an-gloskog, ali upravo te stare njemačke obitelji pokušavale su da jedna drugu nadmaše u pokazivanju patriotizma i da svoju pravu američku narodnost pokažu u svakoj prilici. Nakon brojnih kriza i napetosti pronašla je majka rješenje koje se sastojalo

223

u tome da se otac kao i brojni drugi Aderikanci dobrovoljno javi za sanitetsku službu Crvenog križa u Evropi. Moljakala je i bila nesretna i sve dotle plakala, dok kinesko mučenje vodom nije svojim šutljivim suzama porazilo oca. — Dobro, u redu, u redu — viknuo je, otac bi vrlo rijetko govorio glasno — ali ja isto tako nisam prikladan za prenošenje ranjenika kao što ni svinja nije sposobna za krpanje čaraDa, i da sam želio trčkarati naokolo preodjeven kao heroj, onda se nisam trebao najprije razići sa čitavom svojom oficirskom obitelji, već sam odmah tre-bao svoju karijeru započeti kao prokleta čizmetina. Dođi, Čoj, pođimo u šetnju!

Rekavši to, izletio je iz kuće, zalupavši vratima, i jurnuo golemim koracima, kao obično, bez šešira. Ni Joy nije imala vremena da stavi svoj šešir na glavu, pa je hrabro koračala usporedo s ocem sve dok nije zastao na vrhu Hyde Streeta, bacio cigaretu i duboko udahnuo.

— Šteta što San Francisco nema začarane šume u kojoj može svatko odbaciti svoj teret, zar ne? Ali ovdje je lijepo pa su mi grad i njegova okolina prirasli srcu. Upravo mi je odvratna pomisao da se dam otpremiti u rat. Mrzim svu igru vojnika i gadi mi se sve što nije glazba, na to se možeš okladiti o svoju glavu — reče.

— A zašto to onda činiš, oče? Amerika još nije u ratu, a ti ćeš nam, ti ćeš nam mnogo nedostajati, Charlevu i meni.

On je pogleda svojim polovičnim smiješkom, a zatim skrene pogled s nje, dolje na zaljev. Rekao bih iz atavističkih razloga, nijedan muškarac ne može podnijeti da ga nazivaju kukavicom. To je jedna specijalna muška slabost, ali tome se čovjek ne može oduprijeti, djetence.

— No, dobro, ali ti si, ne znam pravo kako da se izrazim, ti si umjetnik, muzičar. Maus i veli da je muzika posebna dimenzija za sebe, peta dimenzija u kojoj živite vi, muzičari.

— Kaniš li time reći da sam ja malo manje od običnog čovjeka, jer umijem svirati na violini? Da nisam potpuno muškarac? To nije baš veoma laskavo, Co'j. Vidiš li, djetence, mene mogu kao i svakog dru-

224

gog muškarca blagim iznuđivanjem navesti na ono što nipošto ne želim učiniti, ali nemojmo više govoriti o tome. Gledaj kako je sve to lijepo. Ta gledaj samo!

— Gledaj! — često bi joj govorio otac i onda bi ona mogla vidjeti. — Slušaj! — rekao bi joj, i ona je naučila da sluša.

Zaljev je bio u svom najboljem i najvedrijem smaragdnom raspoloženju, a Contra Gosta, ona druga obala tamo daleko prijeko, zelenila se u proljeću, a otok Yerba Buena bio je nježno ucrtan u krajinu; daleko na zapadu prala je obala noge u Tihom oceanu, a posve daleko prijeko i gotovo nestvarno oslanjalo se nebo na grimizna ramena planine Tamalpais. Ribarsko je brodovlje isplovilo, ali čitava šuma jarbola i brodskih dimnjaka obrublivala je sidrišta Embar-cadea, dok su skele ucrtavale svoje putove na glatkoj vodenoj površini kao kakvi polagani vodeni kukci. Mali bijeli jedrenjaci kao da su nepomično stajali i promatrali svoju sliku u ogledalu zaljeva. Dvije su bijele škune pod punim jedrima polako i ponosno plovile kroz Zlatna vrata klizeći po površini od rastaljena metala koju je stvaralo sunce na zapadu. — Ta gledaj, Čoj — rekao je otac. — Slušaj, djetence ...

Čuli su se glasovi San Franciska: neprekidno muklo brujanje središta grada, oštri krikovi galebova koje je nosio povjetarac kao uzvitlane krpice bijelog i smeđeg papira, izvikivanje

uličnih prodavača na različitim jezicima, štropot i čegrtanje žičane željeznice i duboki razgovor dvaju velikih parobroda vođen parnim zviždaljkama, koji su oprezno manevrirali ulazeći u svoja sidrišta. S ulica se čuo sitni staccato konja zapregnutih u kočije, čuli su se automobili koji su soptali uspinjući se uza strme brežuljke, a njihovo mučno pucketanje nadglasali su uporni ali radosni signali" vatrogasnih kola koja su jurila niz Sutter Street i pljeskanje golih tabana malih dječaka koji su trčali za vatrogascima koliko god su ih noge nosile. Negdje je neki orguljaš svirao svoju individualnu, krezubu improvizaciju ciganskog zbora iz 'Trubadura', negdje je neki talijanski glas pjevao Santa Luciju, negdje se neko dijete uz otvo-

15 Čuvajte se srna

225

•i«:

reni prozor mučilo, nastojeći da svira jednu Clemen-ti-sonatu, a u uličici niže dolje netko je glasno i oštro zviždao.

— Da, naučio sam da volim taj grad — rekao je otac — to golemo dojenče prljavog lica, ali rado sam ovdje, a sada moram otići nekamo drugdje i dati svoj mali stupidni dio općoj stupidnosti rata. No, čovjek vjerojatno spada u jednu vrstu životinja koja ne može odustati od toga da ubija i kojoj je isto tako potrebna borba kao i jelo, spavanje i razmnožavanje. Kadšto pitam sam sebe koje će životinje preuzeti svijet pošto posljednji primjerci homo non sapiensa poubijaju jedni druge. Mravi? Pčele? One životinje na dnu mora, strpljivi inženjeri i graditelji koraljnih otoka? Dođi, Čoj — reče on, izronivši iz svoga razmišljanja — sada ćemo poći kući i kazati majci kako dražesno izgleda u svojoj uniformi sestre Crvenog križa. I čuj me, Čoji, tu ćemo našu šetnju smatrati našim vlastitim, posve privatnim oprostajem. Budi dobra prema Charlevu dok smo mi tamo prijeko, budi dobra prema samoj sebi, djetence, jer ti mi vrlo mnogo značiš.

Na odlasku u Evropu majka je nakon dugog vremena opet bila ponosna, a Joy je prvi puta nije mogla trpjeti. Stidjela se te nepristojne nesklonosti koja je u njoj ostavljala osjećaj krivnje. Činilo se da Charleva cijela ta stvar baš mnogo ne dira. Zaplakao je tek kad ga je Joy odvela u strogi Gray Fox zavod na Poluotoku i oprostila se od njega. Nije plakao kao dijete, već kao odrastao čovjek: ogorčeno, nijemo, posramljeno, okrenuta lica i samo drhtaj) njegovih dječaćkih ramena odavao je njegovu bol.

— Često ću te pohadati, Charley, zamolit ću Misis Elthwaite da me pusti na vikend i, pripazi samo, moći ćemo se nedjeljom zakopati u Vallejo Street, i ja ću kuhati za tebe, znaš, ono što voliš. Imat ćemo i božićne praznike — rekla je. Njegova odrasla bol malog dječaka učinila ju je bespomoćnom. — Rat će ubrzo svršiti pa ćemo onda opet biti svi zajedno.

Charley je izgledao kao vojnik u svojoj maloj školskoj odori sa sjajnim kožnatim pojasom, s nakrivljenom vojničkom kapom, epoletama na snažnim ramenima, gajtanima i jednom medaljom na prsima. Neprekidno je donosio sve veću zbirku trofeja u Vallejo Street, a zatim bi, keseći se, stajao pred zastavnicima od mjedi i svjetlucavim peharima koji su izgledali kao da su pozlaćeni: — Nije li sve to ružno? Nije li jednostavno strašno ružno?

Dakako da su sve te stvari bile ružne, ali kako je čudesno bilo da je sedmogodišnji Charley mogao to opaziti i smijati se tome? — Sjećaš li se, Joy, kad smo bili mali? — upita je jednog praznika. Maudi ih je oboje pozvala u svoju staračku spilju u Berkeley i do grla ih napunila kolačima. — Sjećaš li se, Joy, kad sam bio malen, kako sam odlučio da vrlo brzo narastem, kako! bih što prije mogao biti tako visok kao ti, da se mogu s tobom oženiti?

— Da, a onda? — upita Joy.

— U, međuvremenu sam se predomislio, velika sestro — reče on i pogleda je u lice, zamišljen i veseo, s izrazom kao na očevu licu.

— Šteta, Charley, a ja sam tako čvrsto računala s time. Sad ću sigurno morati ostati stara usidjelica — nasmiješi se Joy. Osjećala je kako je brat polako gura od sebe, kako se udaljuje od nje. Početkom tih godina kad su im roditelji ostali u Evropi, majka u Parizu, a otac s nekom ambulantom negdje u ratu, brat i sestra su se još uže povezali, upravo tako kao da se smanjio onaj vremenski razmak koji je malog brata dijelio od velike sestre. Ali kasnije, kad je ona postala mlada djevojka, a Charley pravi učenik, razlika u dobi između njih je sve više rasla, dok na kraju nije postala nepremostiva.

Sad je Charlev postao zdrav, normalan dječak, kako je to Joy uvijek željela, ali to ju je istodobno malo boljelo. Kadšto bi sama sebe, svjesna svoje krivnje, uhvatila u želju da on ne bude baš tako potpuno neovisan i samosvjestan, tako snažan i zdrav. Razabrala je egoizam takvih skrivenih želja, i sama sebe prisilila na strogu disciplinu. No ipak: ne bi li bar kojom prilikom mogao dobiti ospice, ili možda zaušnjake, nikakvu pravu bolnu ili opasnu bolest, ali bar toliko da je malo ustreba? Ali Charley je apsolvirao uobičajene dječje bolesti bez mnogo brige pa je čak nije o njima ni obavijestio. Kad joj je bilo

226

15\*

227

šesnaest godina, sanjara je o tome da postane bolničarka u kakvoj koloniji gubavaca, (vrlo pohvalno slikovito bavljenje za' osamljeno dijete). Ali kad je rat svršio, i kad su se roditelji vratili, postalo joj je jasno da mora postati slikarica.

Eto, ta su stvari kojih se Joy sjeća dok noću sjedi u Tokemi na peronu i čeka, to su slike koje zapaža u spiralama cigaretnog dima. S izbočena krova željezničke stanice kaplje voda limenim zvukom u oluk, mali žuti pas je zaspao, a u staklenoj krleci šefa stanice kucka morzeov aparat. Joy posize za paketićem duhana i mehanički savija novu cigaretu. No, od mene nije postala slikarica, pa ni bilo što drugo, razmišlja ona. I nesvjesno prihvaća u sebe crte malog plavičastog crteža što ga cigaretni dim oblikuje ispod oskudne električne žarulje. I na kamenom tlu leži jedan pokretni uzorak, titrave sjene dvaju noćnih leptira koji svojim debelim glavama udaraju o stakleni zaslon svjetiljke. A onda opet stoji s Charleyem na stanici u Oaklandu i čeka na dolazak vlaka koji je oca i majku doveo iz rata. A zatim opet zna zašto je na današnjem putovanju koje je započelo na istoj stanici, kao pod neodoljivom prisilom, morala završiti s majkom: jer je počevši od trenutka onog dolaska počela borba između nje i majke za Charleya, i nikada nije prestala.

Sjeća se poratnih godina kad je majka bila okružena propašću i porazima, bez hrane za njezinu taštinu koja je sve gutala i kad nije bilo nikog osim Charleya čime bi se mogla ponositi.

Majka je voljela Svoga sina, ali se nije nimalo bazirala na to. Da, vjerojatno čak nije ni znala da je njezina ljiubav ljudožderski, razarački osjećaj. („Majka me voli kao gusjenica svilenog prela svoj dudiov list", jednom je rekao Charlev.) Joy se sa svoje strane trudila, kruto i bolno da iz svoje sestrinske sklonosti izbacii svaki trag egoizma.

U „Kavaliru s ružom" bilo je nekoliko redaka koje je otac često citirao, pa! ih je, štaviše, upisao u spomenar njezinih šiparačkih dana:

Lakim rukama uzimati i držati,

228

držati i puštati,

lakim rukama,

tko nije takav,

njega kažnjava život,

i bog mu se neće ^milovati.

U tim, godinama teških briga majčine su ruke čvrsto uhvatile Charleya. Bile su to ruke koje su čvrsto prihvaćale, koje su zaposjedale čovjeka, male, meke, opake ruke, i hvala bogu i svim

anđelima, razmišlja Joy, da im je izmakao bez štete! Izmakao im je i otišao, daleko od majčina kobnog utjecaja. Sam je dobivao besplatna mjesta u školama i stipendije da studira, sam je zarađivao novac potreban za život, a kad nije bilo novaca, prodavao je časopise i usisivače prašine, prao prozore, polagao kablove i radio svaki posao koji bi mu se ponudio. Radio je što je htio i postao arhitekt, oženio se po svojoj volji i uzeo djevojku koja mu se svidjela. Charley, mali brate, zar ne vidiš da nisam mogla drukčije postupiti? Nisam smjela stajati kraj nje i gledati kako razara sve što si ti posve sam izgradio za sebe.

AM ne, sjeća se Joy? on nije više moj mali brat, za Cahrleva su majčine spletki i njezine makinacije samo šala i uvijek im se samo smijao; i Joy može čuti njegov dobrodušni smijeh i vidjeti kako tapše majku po ramenu: — Sto se danas kuha u tvom vještičjem kotlu, ti majčice nevolje? Vodozemčevo oko i gubavičin prst, pasja gubica i vranin mozak? Sjetila se jednog retka iz jednog od njegovih pisama s bojišta: — Ne postoji mi najmanji razlog da se bri-neš za potpisanoga, sestriinsko srce, ono što ja radim posve je neopasno, a pojedine male neugodnosti dobre su za moju figuru, a ono što je nazivao „pojednim malim neugodnostima" sastojalo se u tome da padobranom skače u neprijateljsku zemlju i da u zaleđu neprijateljskih snaga za dobru stvar iskorištava svoje poznavanje njemačkog i francuskog jezika. Ne, Charley, čovjek kao što si ti ne treba pomoći, i sve ono što sam zamišljala i učinila, bilo je čisto ludilo.

Joy počeo drhtati. Psić joj položi prednju šapu na koljeno i pokuša da joj lizne lice. Piljila je u te smiješne intenzivne pasje oči, a pas je piljio u nje-

229

zine. O bože, šapnu, pomoz mi ako je majka uvijek imala pravo. Možda je to istina. Možda sam neurračunljiva. Možda sam već više godina bila luda, a da to nisam znala. Luđaci to nikada za sebe ne znaju, ali majka je znala i htjela me očuvati, možda me zbog toga nije puštala od sebe, možda je čitavo vrijeme znala da bi se u meni moglo nešto slomiti i natjerati me da činim strašne stvari.

Sakrila je lice u toplo čupavo pasje krzno i pokušala plakati, ali u tome nije bila nimalo uvježbana, pa nisu došle suze da joj donesu olakšanja. Došlo je samo suho zgužvano jecanje kad je nekoliko puta šapnula izgubljeno ime: — Fred! Fred! Ne smiješ to vjerovati, Fred. To nije istina. Ne može biti istina. Molim te, Fred ...

— ... led je tanak, Coj — često bd govorio otac

— i svi mi trčimo po posve tankom ledu. Čovjek treba da je zaista vrlo snretan klizač da se održi i da ne propadne u podli kaos živčanog sloma..

Ako je otac za vrijeme rata ili kasnije prošao slom živaca, onda mora da je to proteklo neupadljivo i nezapaženo. Samo se godine 1919. vratio vrlo izmijenjen. Kosa mu je posijedila, postala tanka i uvela, a kad bi se njegov artritis loše vladao, otac bi hodao pognut. Nije bio više tako visok kao prije i izgledao je stariji nego što je bio. Često M stajao uz prozor i bubnjao svojim natečenim zgrčenim prstima po staklu, bubnjao ritam iz koncertnih komada koje više nikad neće svirati. Tako je koncentrirano piljio u svoje prste kao da ih želi hipnotizirati da bi ponovo zadobili svoju prijašnju pokretljivost. Neprekidno bi ih iznova pregledavao. Na napetoj crvenoj koži upaljenih kostiju i zglobova ležao je mutni sjaj. Gnječio bi prste, pokretao ih, ribao i navlačio. — Boli li te, oče?

— Ne boli jako, Coj, nije vrijedno spomena. „Souvenir de France" — nazivao je svoje prste.

— Možda bi mi moglo malo pomoći to moderno liječenje pčelinjim otrovom . . .

Nije postojala nijedna metoda koju on nije iskušao, najprije one uobičajene što su ih liječnici preporučivali u neodređenoj nadi da bi poneko sredstvo moglo pomoći, premda znanost dosad nije ništa znala ni o uzrocima te bolesti koja je čovjeka pretvarala

230

u bogalja, ni o njezinu liječenju. Kasnije su na red došli samozvani liječnici čudotvorci, ljudi koji su liječili molitvom, stara domaća sredstva, biljke i ulja, kuniće kože, vrući oblozi i



dijeta bez soli, ovo i ono, i svaki put bi otac tjedan ili dva tjedna vjerovao u tu novu terapiju, samo zato jer je tako očajnički htio vjerovati u nju.

Na klaviru, u njegovoj radnoj sobi, stajala je kutija za violinu. Otvorio bi je, vadio iz nje „Caricu“, podizao instrument do brade i zamahom velikog violiniste držao luk jednu sekundu iznad žica prije nego što bi počeo svirati. Svirati je još uvijek mogao, ali, nije mogao dosta dobro za koncertnu dvoranu, i posve sigurno, nije mogao svirati dosta dobro za ono što je on tražio. — U božjem se knjigovodstvu vjerojatno potkralo nekoliko pogrešaka — rekao bi. — Imao sam jednog druga, Billa Branleya, bio je listonoša, a izgubio je obje noge; što je, dakle, razumljivije nego da sam ja, violinist, dobio kljaste ruke?

— Moraš pročitati taj članak u „Atlantic Monthly“, Angelina — dobacio je jednoga dana u razgovoru a lijeva mu se obrva visoko uzdigla na čelu koje je sada bilo pokriveno finim naborima, — U Auvergni su pronađeni prehistorijski kosturi koji jasno pokazuju da su ti siromasi također bolovali od artritisa. Možemo, doduše pretpostaviti da takvom spiljskom stanovniku nije bilo baš mnogo stalo do toga hoće li moći nastupiti na koncertu ili neće.

Majka se neko vrijeme vladala naglašeno vedro. Danju i noću je pokušavala da oca podstakne svojim optimizmom, a njezina revnost nije imala granica.

— Ta je sezona ionako prošla, a do iduće jeseni sigurno će sve biti opet u redu. Možeš se polako opet privići na rad. Zašto ne sviraš nekoliko jednostavnih komada, to se publici ionako više sviđa nego one teške stvari. Tebi treba više samosvijesti. Razgovarala sam o tome sa mojim prijateljicama: jetrva Ca-roline Brooks je sada predsjednica Euphonie kluba, a Irma Frankel je napokon podrla s time da je odaberu u komitet za sastavljanje programa Thursdav Affernoon Societv. Oni s vremena na vrijeme priređuju čajanku s glazbom, a zatim je ovdje i dobro-

231

tvorna priredba Junior Leagus; ondje bi na primjer mogao svirati onu stvar od Bacha na G-žici, to je lagan komad i vrlo lijep, zar ne...

Svirao je onu stvar od Bacha za dame Euphenie kluba, svirao je ovaj puta u javnosti i nikad više. — Ja nisam ni objekt za dobrotvorne svrhe ni prikladni psić za dame — rekao je sav užaren od gnjeva a ako se radi o tome da zarađujem novaca, onda ću radije svirati na prvom uglu i nakon toga sabirati novac u šešir. To bi bilo bar pošteno. Zaključao je „Caricu“ i pomoću svojih prijatelja u novinarskim krugovima objavio San Francisku da je spreman da poučava probrane nadarene učenike.

Time je završila sjajna koncertna karijera velikog Florijana Ambrosa.

Za majku je to bio najteži udarac koji je ikada doživjela. Iz njezina je života nestalo sveg sjaja, svršeno je bilo s međunarodnom glasovitošću, i više nije bilo ničega čime bi mogla zadovoljiti svoju bezmjernu taštinu.

— Kad sam se udala za tebe, nisam ni u snu mogla pomisliti da ću jednog dana biti žena jednog siromašnog učitelja glazbe — čuli su je gdje mrmlja. Još uvijek je imala Hooperov nakit od safira i keop od činčdle, ali njezine skupe pariške toalete iz vremena prije rata postale su staromodne, a čak i njezina divna kosa postala je u to prosto poratno vrijeme, s njegovim obiljem tankih nogu, slobodne ljubavi i bubi-frizura, nešto što nije više bila nikakva osobitost. Jedino što joj je preostalo da se time hvališe pred prijateljicama bili su Charlvevi sportski trofeji i njegov napredak u matematici i geometriji. Majka je ponovo postala mučenicom kao u vremena ujaka Hoopera, ali ona je to hrabro podnosila, pa se inalo--pomalo počela snalaziti. — Nekako ću već sve to svladati — objavljivala je — iako sam ja samo naivna mala ženica, ipak sam uvijek znala dobro raditi i operirati s brojkama; dopusti mi samo da ja stvar uzmem u ruke, pa ćemo već uspjeti. Kad bi ti, na primjer, tjednom davao samo dvadeset sati, i za sat računao samo dvadeset? dolara, a k tome jioš dodamo četiri tisuće dolara kamata od onog novca što ga je moj otac uložio za Joy...

— Ni u snu mi ne pada na pamet da diram u Joyin novac. To radije odmah izbij sebi iz glave — viknuo je otac. — Ona će prokletu trebati taj novac za studij. Što se mene tiče, ja ću svakog dana davati i deset sati pouke bude li potrebno da nas održi na životu, a za pouku ću uzeti toliko koliko mogu dobiti. Dvadeset dolara za sat! Kako ti to sebi predstavljaš? Ne zaboravi, Angelina, da bogati ljudi obično nemaju nikakva talenta, a talentirani ljudi nemaju novaca. A ja bih htio talentirane! Iz svoga ćemo budžeta precrtati sve suvišne stvari i štedjeti koliko možemo, ali Joy će poći na oimjetničku školu i naučiti da slika. Stari je Merrvl, doduše, sa svojim akademskim predrasudama prava luda, ali solidno početničko znanje nije, na kraju, još nikome naškodilo. Uostalom, govore mi da je Merrvl vrlo pristojan učitelju. Kasnije mož© sa svojih četiri tisuće godišnje poći u Parizi da zaista nešto vidi i da se razvije. Dijete je nadareno, ima oči, a ima i svoje lično shvaćanje...

— Dakle, to je zaista vrhunac! Na umjetničku školu, mlada djevojka iz dobre obitelji! Zaudarat će po teprentinu, a nokti će joj biti uvijek prljavi i neće htjeti da nosi steznik, a to je upravo u vrijeme kad djevojka treba da nauči kako da se učini dražesnom i kako da bude ljubezna. Morala bi odlaziti na predstave i u društva da upozna prave mlade ljude i da nađe jednoga ili dva udvarača...

Jedam od Angelininih planova zasnivao se na nadtf da će se njezina dugonoga, nelijepa i ne baš osobito susretljiva pastorka, na čudesan način preko noći pretvoriti u vrlo zamamno biće, puno dražesti i ljepote, u uspješnu kraljicu plesa koja će se u prirodnom i poželjnom razvoju događaja udati za jednog milijunaša i time obitelj Ambros vratiti natrag na mjesto koje joj pripada. Došlo je do suza i do odlučne prepirke, Joy je tištilo što majčinom teretu mora dodati novo razočaranje, ali nije mogla učiniti drukčije i bila je zahvalna ocu što je ustrajao u svojoj želji.

Pokazalo se da umjetnička škola nije neki raj, nipošto! Stari profesor Merrvl, jedna od posvećenih relikvija San Franciska, navukao je na nju luđačku košulju svojih metoda, a na ruke joj stavio okove

232

233

svoga umjetničkog creda koji je vukao korijen iz najgorega dijela devetnaestog stoljeća koji se davio u masti i slikao samo žanr-slike. Olovka za crtanje ukočila joj se u ruci, kist joj se osušio čim bi Merrvl stao iza nje i preko njezinih ramena pogledao njezin rad. Ruka bi mu sunula naprijed, a njegov bi kažiprst s dugačkim, staračkim noktom pokazao optužujući i neumoljivo na svako i najmanje skretanje od ubitačnog i mrtvog realizma. Za nj je velika mazarija u Markartovu stilu pod naslovom „The Russian Bride's Attire“, koja je visjela u muzeju, bila najveće majstorsko djelo svih vremena, ali Joyine oči bile su zbog njezina ranog poznanstva s francuskim impresionistima navikle na nešto posve drugo. Njezin je slikar bio Van Gogh, ali Van Goghovo je ime onih godina, dvadesetih godina toga stoljeća, onih burnih, razmetljivih, pijanih i jarkih godina bilo poznato samo uskom krugu poznavalaca umjetnosti Sjedinjenih Država.

Klase crtanja, klase za akt, mrtva priroda, pejzaži, sve se to moralo ravnati prema ukusu profesora Merrvla, a Joy je sve to do boli smetalo. Napokon, za vrijeme treće godine njezina školovanja, izjavio je stari majstor da je jedan od njezinih akvarela dosta dobar da se pokaže na godišnjoj školskoj izložbi. Sam je izabrao temu za tu sliku „Zapad sunca na Zlatnim vratima“, a Joy je mislila u sebi da bi njezino djelo dalo vrlo prikladan plakat za sok od rajčica u konzervi. Ali činilo se da je majka donekle ponosna, a ocu je bilo drago da se njegovo mišljenje pokazalo kao opravdano. I tako je Joy, malo umorno, malo melankolično i izgubivši mnogo hrabrosti, dan za danom gubila po jedan daljnji komadić sebe.

— Što je zapravo to s tobom, dijete moje, da ne možeš biti onakva kakve su druge mlade djevojke? Druge se zabavljaju, a ti uvijek sjediš i gledaš nešto — podbadala je i prigovarala majka.

- Ako želim nešto naslikati, moram to najprije pogledati — glasio je Joyin logični odgovor.
- Kadšto mi se čini da želiš pod svaku cijenu biti originalna.
- Ta ja sam naposljetku ipak malo drukčije odrasla od ostalih — odgovori Joy.

234

— Slijedeće subote je velika nogometna utakmica. Mislim da mladi Brooks ne bi imao ništa protiv toga da te povede sa sobom.

Mladi Brooks, unuk stare Mrs. Bensinger, koja je još uvijek vladala nad društvom San Franciska, bio je nesimpatični mali snob, još u mladenačkom stanju s licem punim bubuljica i rukama vlažnim od znoja, uostalom, veoma nasilnim rukama.

— Ne, na tome ti najljepše zahvaljujem — odgovori Joy. Osjećala se izgubljenom u toj eri javne prohibicije i potajnog pijančevanja, usred pokoljenja koje je samo sebe nazivalo plamenom mladošću. Ta je mladost, doduše, žarko gorjela na temelju dvaju najvećih otkrića što ih je dvadeseto stoljeće do tada stvorilo: općeg proširenja sredstava za sprečavanje začeca i upotrebom vozila na pogon eksplozivnim motorima u svrhu spolnog općenja, bilo djelomičnog, bilo kompletnog.

— Možeš li mi ti reći što je to sa mnom? — upita ona oca u toku jednog povjerljivog sata. — Istina je, zaista sam drukčija od ostalih djevojaka, a to me kadšto tišti. Među ljudima moje dobi osjećam se kao gruda olova. Svi ti sinovi dobrih obitelji u njihovim davnim frakovima i s njihovom bezdanom glupošću jednostavno me uopće ne zanimaju, a još manje me zanimaju momci koji su se malo igrali rata i ne mogu prestati da se hvališu svojim pustolovinama s francuskim damicama. Čak ni moji drugovi u umjetničkoj školi nisu prema mom ukusu. Možda sam previše osjetljiva, ali ovdje ima malo previše slobodne ljubavi i premalo vode i sapuna i svi oni mirišu po malim talijanskim krčmicama s mnogo češnjaka u jelu. Vjeruj mi, oče, voljela bih biti takva kakve su ostale; nipošto nije ugodno biti drukčiji.

— Ne, to sigurno nije ugodno. Ali to je mislila i ružna patkica, djetence.

— O tome se i radi. Kad bih samo bila sigurnija sama u sebe, ah\* oče, postoje ružne patkice iz kojih se nikada ne razviju labudovi.

— Imaš li teškoća s radom, Čoj?

— Ne znam pravo. Stil kojim slikani nimalo mi se ne sviđa, a svoj vlastiti stil nisam još pronašla,

235

ili sam ga možda već izgubila. Ja sam, nekako, za-plašena. Ne usuđujem se slikati stvari onako kako ih vidim.

— To je glupost, Čoj! Moraš se usuditi, pokušaj samo. Radi jednom onako kako te je volja, ali nemoj dopustiti da te stari Meryll pri tom uhvati.

I tako se ona usudila da je jedan puta s Mstom i uljenim bojama pusti maha svojoj ćudi.

Međutim, to njezino intimno djelo umalo što je nije prestrašilo svojom neobičnošću. —

Ovako zaista ne izgleda ništa što postoji između neba i zemlje — prosudi majka, a Joy malodušno pomislila da ona u neku ruku ima pravo. Činilo se da je i otac vrlo smeten.

Okrenuo je sliku na jednu stranu, a zatim na drugu da ustanovi gdje je gore a gdje dolje. — Sto zapravo predstavlja ta slika? — upita on sav u neprilici.

Joy je pokušala da naslika očeve ruke koje više nisu mogle svirati violinu, jer te su tragične ruke bile ono što je ona najviše voljela, voljela ih, saža-ljevala, poštivala i poznavala do u svaki nevidljivi živac i u svaku boru. Istina, na rukama jednog violiniste, koji je svirao brzi slijed tonova, nije se vidjelo pet prstiju već dvadeset, i svaki je od njih bio bolesna ranjena životinja u skoku, a tu je bio i cik-cak gudala i medeno-zlačane boje „Carice“, krivine, vibracije, disonance. Na natečenim zglobovima prstiju sjedili su bijeli odsjevi u mesu koje je bilo upaljeno i pokazivalo tvrdu narančastu boju. Tu je bila i voda olovne boje u žutoj ilovači streljačkog rova, a vizija jedne granate koja je upravo eksplodirala bila je na tamnu pozadinu nabačena debelim bijelim spiralama. Na slici su bile i očeve oči, zelene, umorne, a istodobno

melankolične i raspoložene. Na žalost, nije se moglo poreći, čitava je slika bila donekle slična paleti koju je slikar nakon dovršenog dnevnog rada zaboravio očistiti.

— Zapravo bi se trebala zvati „Souvenir de France“, oče.

— Ah, dakle, to je? Tako, tako, tako. Bojim se da sam prestar za tu vrst slikarstva pa ga jednostavno ne razumijem. Do Cezannea mogu još pratiti, ali dalje od njega sam izgubljen. Ne mogu ono što je pravo razlikovati od igrarije, a to je jedino

236

što vrijedi u umjetnosti. Dokle god je u umjetniku neoštećeno etičko tkivo ...

To je bila jedna od očevih omiljenih riječi: etičko tkivo. — Ne zaboravi da se izražavam kao čovjek čije se etičko tkivo već veoma otrčalo — povjerio joj je jednom smiješeći se svojim melankoličnim smiješkom. To je bilo u toku jednoga od njihovih brojnih, brojnih povjerljivih razgovora, još posve na početku njegove bolesti.

— Kako možeš samo nešto tako reći! Ti, s tvojim umjetničkim integritetom! Takve stvari neću da slušam.

— Stari umirovljeni učitelj glazbe lako može svoj krtičnjalk integriteta održati intaktnim, ali ako se sa svojom violinom mora postaviti na tržnicu i glasnije vikati od susjednih violinista da bi privukao slušaoca, ako se stvar odvija kao u kakvom kabinetu rijetkosti: izvolite, uđite, dame i gospodo, ovdje vidite bradatu djevicu(!), najveće čudo svijeta(!), čovjek bez hrptenjače(!), violinist koga možeš složiti u kutiju. Ah, djetence, one godine prije rata kad je uspjeh bježao ispred mene a ja isplažena jezika neprekidno trčao za njim, a da ipak nisam mogao nikad više uhvatiti tu prokletu himeru. Jesi li me ikad čula da sviram „1 palpiti“? Nisi. No, zahvali bogu! Ilil te proklete briljantne komade od Sarasatea! Aha! U Londonu, Queens Hali, 1912.? Sveti Brahmsu, ako to nije bila najprljavija svinjarija koju su ikad ljudi čuli u toj dvorani. Shvaćaš li o čemu govorim, Čoj? Da sam rođen za virtuoza, sa svim onim ćurlicima i trikovima i bravurom plesača na užetu u krvi, da, to bi onda bilo nešto posve drugo. Ali ja sam jednostavno muzičar, a možda sam čak i purist, ali takvim su me stvorili bog, klasična tradicija i moji učitelji, pa nikad nisam smio dopustiti da se upuštam u kompromise. Veliki bože, kad se samo sjetim onih godina, iz večeri u večeri moraš publici svirati vratolomije koje su ti odvratne, a znaš kako ih loše sviraš; i svake noći stojiš gore na podiju, a prozirnije te osjećaj da se na tebi nalazi samo spavaćica, i to ne potpuno čista spavaćica, a dvorane postaju sve prazni je i hladnije, a ugovori sve rjeđi, i troškovi sve viši. Jesi li itkada takvoj praznoj dvorani pogledala u lice? Ti

237

napol prazni redovi, kao da gledaš u kakvu golemu gubicu s krnjim zubima, same šupljine među zubima, a i ono što je preostalo već je pokvareno i kariozno, kihanje, kašljanje, pomicanje na stolcima, ali znaš li što je najgore od svega, dijete moje? Kad se pljesak stišao i prije nego što stigneš do onih prokletih vrata tamo vrlo daleko, na drugoj strani podija. Odjednom je u dvorani tako strašno tiho kao da si pao u bunar pase ne usuđuješ pogledati u publiku jer i onako znaš da joj se nisi Svidio. U čitavoj dvorani nema ni kapljice sipmatifre ili takta, svi ti okreću leđa i odlaze prema izlazu, i svemu je kraj. Hladni ti znoj curi niz tijelo, nema pljeska, samo ta grozna tišina i svaka noga teška je metričku centu, a izlaz još uvijek milje daleko, pa prolaze sati prije nego što stigneš do njega. Oh, bože moj! Ali ni to nije bilo najgore. Najgore je došlo tek onda kad sam kasnije morao da pogledam Angelinu u lice. Njezino lice koje je postalo posve sitno od razočaranja, nijeme suze koje hvata jednim smiješkom, ali taj smiješak visi tako bezutješno kao razderana mreža za ležanje, ti to poznaješ, ah, .Co& bojim se da će me dragi bog pozvati na odgovornost zbog kojekakvih grijeha i propusta, ali ipak postoji nešto što mu mogu ogdovoriti u svoju obranu. Istina je, reći ću mu, da sam bio čovjek koji nije imao dovoljno snažnu volju, ali ipak si me ti, dragi bože, stvorio iz premekane gline koja se specijalno koristi za muzičare. I kao tvoj vlastiti projekt i tvoj stvor zaslužujem možda malo obzira. Istina je da sam tri puta zatajio Bacha prije nego što

je zakukurikao pijetao i da sam svirao lošu glazbu, protiv svoga uvjerenja i svojih sposobnosti. Ali prije nego što me pošalješ u pakao, dragi bože, molim te da u svojoj velikoj milosti uzmeš u obzir da sam već priličan niz godina proveo u čistilištu i u paklu, pa budi tako ljubezan i odbi te rečene godine od onih na koje sam osuđen da se pečem na kdpućem ulju. Amen.

Kroz dim svoje cigarete on se porugljivo smješкао Joyi kao da se samo našalio. I za vrijeme te male stanke, Joy mu uzvratil smiješak.

— Ako ti je bilo tako teško, zašto si onda svirao sav taj kile, oče?

238

— Nije lijepo od tebe da me to pitaš, pogotovu što i onako znaš odgovor. Angelina je imala samo jednu jedinu želju, a ta je bila da uspijem. Zato je dakle s različitim impresarijima skuhala te popularne programe, a Maudi više nije bila ovdje da me podupre. Razumij me pravo, ja ništa ne zamjeravam Angelini, jer ona je sa svoga gledišta imala pravo, ona se, naposljetku, povodila samo za osnovnim zakonom svih američkih žena: ako voliš svoga muža, onda ti je sveta dužnost da mu laskanjem pomogneš da se uspe uz stepenice uspjeha, da ga u tu svrhu grdiš, guraš, udaraš i navlačiš. Ali vidiš li, djetence, žena koja svoga muža ne voli za vrijeme njegovih poraza više nego za vrijeme njegovih trijumfa, ne bi se smjela udati za njega. Ah da, da je Maud ostala na životu ...

Ostavio je rečenicu da nedovršena visi u zraku ni Joy je za vrijeme te male stanke čekala na ono što će dalje reći.

— Često sam pomišljao na to da ja zapravo ne spadam na koncertni podij, bar ne kao solist. Istina je, i ja sam imao svojih sedam tustih godina, ali to su na neki način bili uspjesi bez korijena, uspjesi kao neko odrezano cvijeće pa su malo prebrzo uvenuli. Bio sam mlad, imao sam tako ljupke crne uvojke debelo premazane pomodom od ljubica, pa smatram da su mi ljudi zbog toga pljeskali. Ali tko zna, da je Maud ostala na životu, mnoge bi se stvari drukčije razvijale. Komorna glazba, nećeš se sjećati onog prvog vremena nakon potresa kad sam pokušao da osnujem svoj gudački kvartet, ne, u ono si vrijeme bila premalena. Maudino zdravlje nije bilo dobro pa je nisam smio izložiti nikakvim naporima na putu, a s druge strane još manje htio da bez nje pođem na turneju i da je samu ostavim kod kuće. Tako sam počeo sa tri dobra muzičara stvarati Ambrosov kvartet. Iz toga bi se mogao razviti posve pristojan gudački kvartet, premda se u ono vrijeme Zapad nalazio još u stanju naivnosti što se tiče glazbe, a osobito komorne glazbe. Sa svog gledišta majka je vjerojatno imala pravo što nije ništa držala do mog gudačkog kvarteta. Taj mi kvartet ne bi donio ni mnogo novaca ni velike lične uspjehe, to je bila samo dobra i poštena suradnja, samo komorna glazba.

239

— Oh, još se vrlo dobro sjećam tvoga kvarteta, oče. Često bih se u spavaćici sakrila na stubištu i slušala. Nisam više bila tako mala djevojčica kad nas je Maud ostavila. Bilo mi je šest godina, a za svoju sam dob bila već vrlo odrasla.

— Da, uvijek si bila rano sazrela djevojčica, pa se sjećam da si već vrlo rano umjela čitati i pisati, a ako ti slova nisu bila dovoljna, izražavala si se kojekakvim divljim i ludini crtarijama. Hoćeš li ih pogledati?

— Ta nisi' ih valjda spremio?

— Dakako da sam ih spremio. Kako čujem, dječje crtarije dolaze sad u modu, a kad jednom postaneš glasovita slikarica, moći ćeš ih prodati za čitavu hrpu novaca. Kako vidiš, O'Shaughnessy nije jedini čovjek koji znade špekulirati.

Otac je otvorio ladicu u kojoj je čuvao Brahm-sova pisma i izvukao pregršt listova papira s crtarijama na kojima je mala Joy svojedobno pastelnim bojama iznijela svoje dojmove i doživljaje. Na njima se vidjela ptica koja umije govoriti, postelja tako velika da je nisi mogao čitavu smijestiti na papir, a u njoj su ležala dva čovjeka. Bili su tu i brojni pokušaji da portretira AngeHnu sa žutom kosom i sićušnim ustima. Zatim je tu bila jedna žena koja je

svoje lice sakrivala iza velike bijele četvorine, iza jednog rupčića. Potpis: moja mama. Slika je imala predstavljati Maud kako plače pošto je pročitala jedno od onih pisama koja su joj neprekidno gurali ispod vrata, pisama koja su je žalostila. I još jednom mama nagnuta naprijed prema debelim crnim potezima olovkom koji su značili kišu, dok se u pozadini drveće zeleno poput trave svijalo u Van Goghovim spiralama, a žute munje risale svoj cik-cak na prljavoj površini slike. Naposljetku je tu bila mama na oblaku okružena vrlo tustim anđelićima pa je ljuti to pljuvala crne mrlje na Angelinu koja je stajala pred kućom s mnogo prevelikim kućnim brojem: Vallejo Street 78.

— U tim slikama ima već mnogo talenta — zamišljeno će otac, unatoč konfuziji koja upravo začuđuje.

240

— Većina tih crtanja je autobiografska, oče.

— Umjetnost se uvijek sastoji od indiskrecije i mi se odajemo, htjeli mi ili ne htjeli. A propos, ostavi mi još malo tvoj „Souvenir de France“. Iako sliku ne razumijem, ipak mogu vidjeti da nije nikakva pre-vara. I čuj me, Coj, ti imaš talenta. Ne zaboravi to i nemoj nikom dopustiti da ti oduzme hrabrost. Ti već znaš što mislim: etičko tkivo. Ne daj da ti ga itko razdere . . .

Rekavši to otac je opet zaključao te rane črčka-rije zajedno s njezinim jedinim pokušajem da pusti maha svom umjetničkom osjećaju. Kasnije, godine 1928. sve su te stvari propale u požaru koji je progutao kuću u Vallejo Streetu kao kutiju žigica.

Slučajno je Joy tu noć kad se nesreća dogodila provela u San Joseu gdje je članovima jednog ženskog kluba gladnim kulture, premda nisu za nju imali baš mnogo razumijevanja, održala predavanje

0 „značenju impresionizma za razliku od ekspresionizma“. Iste večeri njezini su roditelji prisustvovali prvom koncertu očeva najmilijeg učenika, mladog Paula Homera, mladića koji je mnogo obećavao, ali je ujedno sebi i mnogo umišljao. Otac ga je poučavao besplatno. Sreća je bila da nitko nije stradao u vatri, ali zlo je u stvari! bilo to da je požar u praznoj kući otkriven tek kad je već bilo prekasno da se plamen ugasi. Propalo je štošta bezvrijednoga zajedno s onim što se uopće nije moglo nadoknaditi. Pepeo Jovinih djetinjih crtarija neodvojivo spojen sa spaljenim Brahmsovim pismima. Stari drveni ledenjak spasili su vatrogasci sjedinivši sve sile, dok je nekoliko po-ugljenih raspalih crnih ulomaka drva bilo jedino što je preostalo od očeve velike Stradivarijeve violine.

U štampi s obje strane Atlantskog oceana odjek-nuše glasine tužaljke. Evropske su novine pisale da je violina kao što je bila „Carica“ bile vlasništvo čitavog muzičkog svijeta i da je čitav svijet pogođen njenim gubitkom. Objavljeni su feljtoni puni godina

1 činjenica i članci u kojima je ponovljena fascinantna povijest „Carice“, taj plemeniti jedinstveni nadljudski glas koji je najveći od svih graditelja violina na tajanstveni i čarobni način ugradio u tijelo toga izgorjelog instrumenta.

16 Čuvajte se sroa

241

Objavljeni su i neki gorki komentari koji su naglašavali da ta velika violina nije smjela ostati u posjedu Flori jana Ambrosa koji, kraj sveg poštovanja prema njegovu muzikalnom znanju, možda nije raspolagao potrebnim sredstvima i uređajima da sačuva taj nenadoknadivi instrument od njegove tragične sudbine. Američke novine nisu, naprotiv, propustile a da ne istaknu financijsku stranu toga žaljenja vrijednog događaja. U djetinjem uvjerenju da se slava, ljepota, umjetnost i slične imponderabilije najbolje mogu izraziti i ocijeniti ekzaktnim brojkama, dnevnicima su najprije naveli originalnoj iznos za koji je Stradivari prodao „Caricu“: 4.200 lira, zatim cijenu za koju ju je Mr. Ambros kupio od bivšeg nadvojvode: 17.500 dolara; ponude koje je odbio; jedna se od njih navodno digla na 40.000 dolara (i po tome se može vidjeti da ulaganje novaca u predmete u koje se jednostavni novčari ništa ne razumiju, može

donijeti čak veće profite nego kupovanje dionica čija vrijednost još uvijek raste, ili špekulacija s petrolejskim izvorima, glasio je komentar uz to). Jedan list nije bez poštivanja spomenuo da je Mr. Ambros, kojega se mnogi od naših starijih ljubitelja glazbe sigurno sjećaju još iz doba njegove slave, osigurao gusle na 50.000 dolara, činjenica koja ne samo što pokazuje koliko je on visoko cijenio svoj instrument, već je istodobno i prikladna da donekle ublaži njegovu žalost zbog pretrpjelo<sup>^</sup> gubitka . . .

Otac nije htio ni da čuje za sve to brbljanje, ni da ga čita, ali majka je azvukla stari album s kritikama iz njegova dugačkog zimskog sna i nalijepila desetke novih novinskih isječaka ispod požutjelih starih. Prije nego što im je kuća izgorjela održano je u njoj mnogo gorkih razgovora i prepirki zbog novaca, odnosno zbog nestašice novaca, ali sada je u stanu koji im je u jednoj od svojih stambenih zgrada iznajmio Johnnv O'Shaughnessv, uvijek spreman da pomogne, bilo vrlo tiho. Činilo se da je majka potpuno slomljena. Nemoćni ja i nadmoćnija nego ikada, iako s nekim neobičnim, gotovo trijumfalnim sjajem u svojim bistrim smeđim očima, jadikovala je zbog gubitka. — Ne jadikujem ja zbog našeg siromaštva, ali teško je podnijeti to što smo tako duboko pali — jecala je. Bila je uvjerena da ljudi koji moraju

242  
živjeti u unajmljenom stanu spadaju u mnogo nižu klasu od onih koji imaju vlastitu kuću. — Grandmere je također živjela u unajmljenom stanu, a ti ne možeš tvrditi da nije spadala u dobro društvo — tješila ju je Joy, ali to je samo dovelo do novog izljeva kod mučenice. Pogledala je u nebo kao da ga preklinje i oba uha u znak prosvjeda pokrila svojim malim rukama. — Ne mogu ništa slušati o grandmere, dijete moje, jer su mi živci i inače napeti da puknu. S pravom mogu reći da sam nosila svoj križ i učinila svoju dužnost, ali molim te, nemoj me podsjećati na generalicu, ne upravo sada kad trebam onaj posljednji ostatak snage koji mi je još preostao.

Kad je ustala i prstima, milujući, povukla duž finih krivulja grandmerine barokne komode, Joy zatomi smiješak. Nije bilo tako lako zaboraviti grandmere, osobito sada kad je njihovo pokušstvo izgorjelo i kad su grandmerino nasljedstvo izvukli iz skladišta i počeli se ponovo služiti starim komadima. Istina, ono nekoliko godina što ih je generalica provela u San Francisku bilo je teško iskušenje za majčinu strpljivost. Došlo je do brojnih suznih prizora i do patnje koja se šutke podnosila kad je otac, čim je to po isteku rata bilo moguće, ustrajao na tome da iz gladnoga Beča dovede majku u San Francisko gdje je trebala da svoje posljednje godine provede u njegovoj blizini i bez teške oskudice. Dva njezina sina, postariji konjički pukovnici, nisu bili dorasli teškoćama neprekidnih uzmaca pa su umrli za vrijeme rata, iako nisu poginuli. Treći je ranjen prigodom pogrešno proračunatog miniranja nekog mosta pa je izgubio jednu ruku i jedno oko. Četvrtoga je progutao vrtlog poratnog propadanja pa se kao i brojni drugi oficiri jedva održavao na životu pokušavajući da se pretvori u trgovca vinom. Otac je iznimno ostao čvrst pa je odbio majčine prigovore i prosvjede sve dok se ona neposljetku nije pomirila sa sudbinom i popustila. Ako je očekivala da će u generalici naći poniznu žrtvu rata koja će, zahvalna zbog iskazanih dobročinstava, biti spremna da se preseli u kakav starački dom, onda se majka silno razočarala. Generalica je stigla u svom bolesničkom stolcu oronulom od starosti, a posluživao ju je Đuro koji je, još uvijek u uniformi i bijelim ruka-

16\*

243

vicama, sa svojim posve sijedim kosama i svojim vojničkim držanjem, u najmanju ruku izgledao isto tako distingvirano kao jedan od brojnih velikih knezova u progonstvu. Generalici je moralo biti već prilično preko osamdeset godina, ali je, počevši od svoga sedamdesetog rođendana, odlučila da više neće brojati godine. Bila je jednako živahna, društvena i razgovorljiva kao i prije, uvijek spremna da se vrlo živo porazgovori na šest ili sedam različitih jezika, među koje, na žalost, nije spadao engleski. Frizura joj je još uvijek bila crna poput smole, usta grimizno oličena, a u njima se cerekalo najbjelje i najjeftinije

lažno zubalo koje se ikad moglo vidjeti u Sjedinjenim Državama. Još uvijek je pušila cigare, a njezini šeširi, haljine, rukavice, lepeze i podsuknje bile su posve jasno godište 1890. No unatoč svemu, ona je nesumnjivo bila velika dama. Nije joj padalo ni na kraj pameti da vodi povučeni život, već je, naprotiv, sa sobom donijela sve svoje trice i odmah se najvećom revnošću latila posla da u sitnoj otrcanoj izbi uredi svoj salon. Zapanjila je čitav San Francisko jer je skandalozno dijelila svoj stan s onim koščatim, šutljivim, odanim i dostojanstvenim starim kavalikom za kojega je cio svijet vjerovao da je nekoć bio njezin ljubavnik ili da je to, na groteskni način, bio još uvijek.

Ona i njezin salon ubrzo su počeli silno privlačiti brojne ljude pa su se posjetioci gurali u malenoj sobi. Najprije su dolazili iz radoznalosti da nešto čuju, da se ogledavaju, da brbljaju i zabavljaju se, ali mnogi od njih ostali su joj vjerni, jednostavno jer su zavoljeli staru damu. Činilo se da je generalica silno uživala u tome ako je mogla šokirati druge dame iz društva, a osobito one vedre i kriještave članice jata osa, Angelinine prijateljice, „girls“. Mladi su se ljudi živo jatili oko nje, studenti, intelektualci, ona međuklasa koja je sama sebe nazivala boemima i prema tome se vladala, poratna omladina koja je od Hemingwaya naučila da sama sebe naziva izgubljenim pokoljenjem. Za sve njih je generaličina sobica postala uzbuđljivim središtem. Smijali su se zajedno sa staricom i donosili joj male poklone, a ona ih je poučavala u francuskom i njemačkom jeziku i u ži-

244

votnom umijeću, a svaka od njezinih cinički d upravo strašno iskrenih rečenica, veselo je raznošena po čitavu gradu.

Djeca su voljela grandmere, ne samo Joy i Charles, već sva djeca iz susjedstva. Grandmere, draga, originalna enfant terrible, puna života! Do svoga posljednjeg daha sačuvala je ona za sebe pravo veoma starih ljudi: da svakome u lice skreše što milsM. Do đavola sa svim prenavljanjem! Đuro je umro prije nje. To bi bilo vrlo žalosno, a vjerojatno bi bilo i skopčano s mnogo poteškoća da generalica nije istoga dana izrazila želju da primi posljednju pomast. Dobročudnog i velikodušnog svećenika zabavljala je ispriповјeđivši mu nekoliko ne baš posve salonskih anegdota, a zatim se svetoj ceremoniji podvrgla s mješavinom poštovanja i lake poruge, udobno se smjestila na jastuk i mirno se, bez daljnjih poteškoća, preselila u nebo.

— Šteta što nisi trpjela moju majku — umorno je rekao otac — ona je uvijek bila na tvojoj strani. Ali ja se potpuno slažem s tobom u tome da je ne spominjemo, ako te to čini nervoznom, pa bih samo dopustio sebi da rekнем kako taj stan, sedam soba u jednoj dobroj kući, u pristojnom predjelu, ne predstavlja baš голу bijedu. Uistinu, ne vjerujem da smo tako beznadno deklasirani. Sjeti se da u Beču i najbogatiji ljudi ne žive u vlastitim kućama...

— To nema s time nikakve veze. San Francisko nije tvoj stari Beč. U Beču sam se mogla udati za nadvojvodu, a možda sam to i trebala učiniti.

— Možda. Kako čujem, Joži vodi sad mali mađarski restoran u Trećoj aveniji u New-Yorku. Ne znam, voliš li jesti gulaš, a to je njegov „specialite de la maison“.

Majka je sve mogla bolje podnijeti od očeve ironije. Utisnula je, dakle, lice u rupčić, zajecala prigušeno tako da se svakome morala sažaliti, a zatim otišla. Otac je gledao za njom smiješeći se, ali smiješak mu je imao oštre bridove. Duboko je uzdahnuo i automatski protro želudac neposredno ispod ošlta, ondje je uvijek osjećao kao da mu je zapeo tovar

245

vrućeg kamenja. — Hoćeš li uzeti lijek, oče? — upita Joy. — Ne osjećaš li se dobro? — Hvala ti, djetence, ali osjećam se izvrsno. Samo sam malo pun kao onaj vuk u bajci o sedam kozlića kome su trbuh napunili kamenjem. — Ustao je i malo ukočenim koracima prešao u stražnju sobu gdje je sada najveći dio svoga vremena provodio u generaličinu bidermajerskom naslonjaču. Ondje je čitao knjige što mu ih je Joy donosila iz gradske knjižnice, na policama su ležale note što su mu ih učenici i prijatelji poklonili nakon požara, a



kraj njih jedna, ne baš loša, tirolska violina, ondje je stajao i unajmljeni pijanino, a u alkoveni, odvojenom zastorima, imao je postelju. To je Flori jan Ambros sada nazivao svojom sobom za glazbu. Osam mjeseci prije požara operiran mu je čir na želucu. Nakon toga je neko vrijeme dobivao na težini, a onda opet počeo mršavi ti.

To je bio jedan od razloga koja su spriječili Joy da pođe u Evropu i da ondje studira. Njezini su akvareli postajali sve bljeđi i bojažljiviji. Još uvijek je slikala sunčane zapade iznad Zlatnih vrata koje su kadšto putnici na proputovamju kupovali u trgovinama suvenira za deset dolara. U sjeni očeve bolesti postalo je i njezino slikarstvo posve sporedno, osim kao vrelo prihoda koje je vrlo rijetko kapalo. To su bile godine u kojima se oblikovao Joyin značaj i umorno predavanje sudbini, a oboje se ukočilo kao u kakvom željeznom kalupu za lijevanje. Ne mogu odavde, nisam slobodan čovjek, trebaju me kod kuće, govorila je sama sebi. Jer to »potrebna si kod kuće' ne sastoji se samo od teških dužnosti i bolne, potrebne rezignacije, već to može postati gotovo potpunim nadomjestkom za nedokučiv, neproživljen, propušten život...

Majka ju je trebala u kućanstvu, jer majka je bila nježna i nije naučila da okreće svafei cent i da se snalazi uz pomoć jedne jedine nemarne dvorkinje. Trebao ju je i Charley, iako on to sam nije znao, jer sve dok nije otišao u istočne države da studira, morala ga je ona štititi pred razornim strujama koje su kolale u kući. Uostalom, nije bila potrebna samo Joy kao osoba, već su nužno bile potrebne i one

četiri tisuće dolara godišnje, kad se očevo zdravlje počelo rušiti i kad ga je napor da nikome ne pokaže kako stoji) stvar s njime, učinio nervoznim i razdražljivim.

Dugo je potrajalo prije nego što se odlučio da pođe liječniku, a kad je to napokon učinio, bilo je najprije govora o nervoznoj prerazdraženosti, a godinu dana kasnije rekli su da bi se moglo raditi o čiru na želucu, pa je propisana mliječna dijeta, za-tirn je propisano liječenje rendgenskim zrakama, onda je slijedila prva operacija, a na kraju i druga. Ali u posljednje je vrijeme spretni mladi dr Bryant, sin staroga doktora Bryanta, i nasljednik njegove prakse, napustio svoj profesionalni optimizam. — Mi-ster Ambros nam više ne pomaže da ga izliječimo — rekao je. — Otkako je izgubio svoju Stradivari, on se više ne bori protiv bolesti. Ne možemo više mnogo učiniti za njega osim da mu pomognemo da podnese svoje stanje ... Jedva je deset minuta prošlo otkako su George Watts i major Ryerson izašli iz malog kolodvora, ali Joy je za to kratko vrijeme proživjela brojne godine, onako kao što se čovjek kadšto kreće kroz vječnosti snova u kojima se cio život odvija u jednoj sekundi koja leži između oštre zvonjave budilice il samog buđenja.

Šef stanice izašao je iz svoje kućice i stao kraj tračnica. 2uti psić ga je pozdravio uljudno mašući repom, u znak da ga prepoznaje, ali se nije nij maknuo od Joy. — Odmah će proći vlak broj 178, teretni vlak u Ogden, Utah; ima malo zakašnjenje. Trebalo je ovdje biti u 1,45. Zar dama zaista ne želi kavu? Mogao bih probuditi svoju ženu i ona bi to sigurno rado učinila za damu.

— Ne, najljepša vam hvala, zaista je ne trebam.

Teretni je vlak došao ni iz čega, najprije sopta-inje, štropot, odraz svjetla na tračnicama, bijela para u crnoj noći, plave radne hlače, crveno lice, ruka koja maše s lokomotive, a zatim vagoni: sivi, žuti, crveni, plitki i otvoreni, visoki i zatvoreni vagoni, vagoni s okruglim kotlovima, geometrijski uzorak,

246

2,47

I

apstraktni oblici, štropotanje, siktanje, u beskraj, još više vagona, još više, završno svjetlo, tutnjava, vlak zakreće u krivinu kao kakav plesač, kao klizač na ledu. Nestao je. Crnilo, noć, zvijezde, žutil pas, bijela kreda na crnoj ploči, Tokema.

To ne bi mogla naslikati, Joy. Ili možda bi ipak mogla?

Joy zatrese glavom i ostavi za sobom impresije koje su nestajale. Već se vratila u stražnju sobu gdje je otac svakoga dana malo više umirao. — Moramo mu pomoći da to što bolje podnese. Dajte mu malu injekciju kad god to ustreba, da mu olakšate — odredio je dr Brvant. Joyi je bio odvratan taj zaslađen bolnički izraz „malu injekciju“. Podsjećao je na ljupke mlade bolničarke koje koketiraju s neiskusnim mladim liječnicima. — Kako je, oče, osjećaš li se dobro? — pitala ga je svakih pola sata i sama čula da se sva prelijeva od lažne vedrine. Tačno kao kakva bolničarka.

— Dobro mi je, Čoj, zaista, izvrsno se osjećam. — Sjedio je u naslonjaču, pokrivši putnim pokrivačem svoja šiljata koljena i nasmiješio joj se sa svoje knjige. — Silno sam uživao u Mozartovim pismima, zaista su veličanstvena, iskonska su, fina, nježna, ordinarna, mudra i djetinjasta, sve odjednom. Kakav je to čovjek bio, pravi revolucionar, hrabar kao lav i pri tom strpljiv i nevin kao janje! Znaš li što, Čoj? Idućeg ljeta otići ćemo nas dvoje u Salzburg i do grla se napiti Mozarta. Samo nas dvoje. Nas dvoje sami. Što kažeš na to, djetence? Odšuljat ćemo se i majku ostaviti ovdje.

— To je divna zamisao, oče. Držim da je vrijeme da oboje udahnemo malo evropskog zraka. Što je otac postajao slabiji, to tanja je bivala zaštitna stijenka iza koje je sakrivao svoju čežnju za domovinom o kojoj nije nikada govorio. Naslonio bi glavu na naslonjač i sklopio oči. Stolna svjetiljka isklesala je svojim svjetlom njegovo lice u nasmiješenu masku punu tvrdih osvjetljenih ploha i dubokih sjena. Nije napustio ono što je jednom nazvao „držanje“ i nije sam sebi dopustio da legne u postelju, već je sve dane i mnoge noćne sate provodio u naslonja-

ču. Čak je i dalje davao još nekoliko sati pouke u glazbi.

— Kako je poznato, samo generali, kao na primjer moj otac, umiru u postelji — rekao je majci u jednom titraju svoje stare ironije. — Pristojan violonist svira svoj posljednji komad stojeći. Dva ili tri privržena učenika ustrajala su uz njega do kraja, vjerojatno jer su znala da ni od jednog drugog učitelja ne mogu naučiti tako čisti stil i tako beskompromisnu strogost interpretacije. Joyina je zadaća bila da injekcije koje su ublažavale boli raspodijeli tako da između stišavanja prve tuposti i novog buđenja boli ostane dovoljno vremena za jedan od tih kratkih sati muzičke pouke. Ali intervali između prolaznog olakšanja i nove muke postajali su sve kraći i potreba da otac zadrži svoj „nasmiješeni heroizam“ prerasla je ljudske mogućnosti. — Zelenilo — rekao je otac, a oči su mu još uvijek bile sklopljene, dok su mu zgrčeni prsti mlohavo počivali između stranica Mozartovih pisama. — Ovdje na Zapadu potpuno zaboravljaju što to znači: zeleno, livada. Ne površina zasijana travom, ni pašnjak, ne prerija, ni suhe ravnice, niti smeđe močvare, pa ni travnjaci na igralištu golfa. Jednostavno livada sa sočnom travom koja dopire do koljena. Htio bih još jednom žvakati vlat trave, Čoj, to bi imalo okus po zemlji i po kiši, ali u travi je uvijek i sićušna kapljica meda. Crvena djetelina, a pčele zuje, zlatica u proljeće i mrazovac u jeseni, i jastučić majčine dušice na rubu polja kroz čitavo ljeto, a više na planinama raste brđanka i gorčac i, ah, Čoj, pođimo kući, a ti ćeš je slikati, zar ne, zelenu, zelenu rodnu livadu...

Otvorio je oči i začuđeno se nasmiješio. — Uopće nisam znao da mi je nedostajala. Kad sam prvi put došao ovamo, zaljubio sam se u Ameriku. To je bila ljubav za cio život. Ali možda Amgelina ipak ima pravo da iz mene, unatoč svemu, nije postao pravi Amerikanac. Narednog ljeta poći ćemo zajedno u Salzburg, djetence, to mi moraš obećati.

— Okay, ser, obećajem — slaže Joy očajnički nastojeći da joj glas bude vedar. — Ja ću za nas već skupiti malo novaca. Mogu uz plaćanje u gotovu

248

249

kljukati klubske dame „kulturom“. Počekaj samo, pit ćemo u Salzburgu kavu s tučenim slatkim vrhnjem, sve dok se ne raspuknemo.

— Ništa ne trebaš skupljati. Kad u luku stignu majčini trgovački brodovi natovareni vrećama zlata i kad osiguravajuće društvo isplati pedeset tisuća, plivat ćemo u novcu i tebe će kao „bogatu baštinicu" slikati za novine — reče on. Bila je to grčevita šala i Joy je mogla vidjeti da su se boli vratile.

— Ne misliš M da je vrijeme da ti dam malu injekciju?

— Hvala, to mogu posve dobro podnijeti. Otiđi sada, djetence, ja sam u dobrom društvu s Mozarto-vim pismima.

— Ako me kasnije ustrebaš, samo me zovni, ja sam u kuhinji.

— Idi samo, idi samo. Nisam razmažena beba pa ne volim da mi odvratnu dudu guraju u usta čim počnem cmizdriti ili da mi u stražnjicu zabadaju injekcionu iglu čim namrštim čelo. Posve mi je dobro, to i sama vidiš.

Majčine vreće sa zlatom nisu stigle prema redu vožnje i onaj čudesni trijumfalni sjaj u njenim očima je dzbljedio. Sve glasnije se počela tužiti kad se čita-va povorka nesimpatične male gospode s aktovkama stala gurati u njezin privatni život. Inspektori osiguravajućeg zavoda, agenti, posrednici, odvjetnici; održavale su ise istrage i konferencije, davane različite izjave, zapisivane na papir, potvrđivane prisegom, uspoređivane i sumnjičene. Došlo je do kritičkog trenutka kad osiguravajuće društvo ne samo što je odbilo da isplati očekivanih pedeset tisuća dolara, već je, štaviše, uljudno ali prijeteći nagovijestilo da je do požara došlo usred nemara koji upravo graniči sa zločinom i paležom, i da bi obitelj mogla za to biti pozvana na odgovornost pred sudom. Četiri tisuće Jovinih dolara bile su mršav prihod, pogotovu sad, kad je otac bio teško bolestan, i Joy se počela baviti koloriranjem božićnih čestitki da bi došla do sporednih prihoda. Na to se majka također osjetila ponukanom da i ona pokaže osobitu mjeru hrabrosti. — Nisam, doduše, odgojena za to da sama zarađujem za

250

održavanje života — izjavila je ona, — ali sigurna sam da mora biti vrlo unosno izrađivati one dražesne ženske torbice goblenskim vezom, koje su danas tako u modi. Girls su potpuno lude za njima.

Na žalost ju je nakon deset minuta toga sitnog ručnog rada uhvatila takva nepodnošljiva glavobolja da je morala tri dana u zamračenoj sobi ostati u postelji.

— Svi ste vi tako egoistični — čuli su je gdje jadikuje — pa puštate mene da se brinem za sve. Druge žene imaju muževe koji se brinu za poslovne stvari, ali Florijan to nije nikada radio! Ako se osjeća dosta dobro da tom Paulu Homeru daje besplatne satove, vjerujem da mu je također dosta dobro da bi se porazgovorio s tim strašnim ljudima iz osiguranja. A što je zapravo s Charleyem? On zna da mu je otac bolestan i da ja praktički nisam dovoljno upućena u takve odvratno zamršene financijske stvari. Zašto ne dođe kući i ne pomogne nam?

— Jer sam mu pisala da svakako ima ostati ondje gdje je, mirno odvrati Joy. Ona se oduvijek kao kakav zid postavljala između svoga brata i one nesigurnosti i onog nemira u kojem se odvijao život obitelji. Samo tako je uspjela provesti da se Charley razvijao u ispravnog, zdravog, snažnog i bistrog momka koji je tačno znao što hoće. Htio je da postane arhitekt, da sruši sve španjolske, maurske, gotičke, venecijanske, škotske (ostale lažne i odvratne građevine grozote s kojima su građevinari-špekulanti unakazili američke ulice. Htio je demolirati sve te francusko-normanske dvorce, švicarske kućice, renesansne palače, egipatsko-Mneske kinematografe i poštanske zgrade u grčkim hramovima. Umjesto toga htio je graditi kuće, jednostavne, poštene, pristojne stambene zgrade, stanovišta za ljude, kako je to nazivao Ibsen. Ali godine 1928. nije u Sjedinjenim Državama bilo još mnogo arhitekata od kojih bi mladi čovjek mogao naučiti da gradi takve kuće. Zbog toga je Charley, kad je sa sedamnaest godina završio srednju školu, pošao na hodočašće u Boston da ondje sjedi uz noge jedinog majstora kojega je on smatrao velikim arhitektom. Joy se iskreno radovala da se Charley nalazi u sigurnoj udaljenosti od njihove kuć-

251

ne nevolje, od požara kuće i od svih onih kasnijih uzbuđenja i konfuzija, da se nalazi; izvan dometa majčinih borbenih tužaljki i njezinih blagih ratničkih poklika koji su izazivali sažaljenje, a u prvom redu joj je bilo drago da Charlev ne mora gledati očevo polagano umiranje koje je paralo srce.

— A zašto zapravo ti ništa ne učiniš za nas? — predbaci majka Joyi uz asistenciju grčkog zbora girlsa koje su u pozadini saučesnički mrmrljale. — Zašto zapravo ti ne odeš onamo i ne porazgovoriš se s Georgom Wattsom, ako je već on, na sreću, čovjek koji zastupa osiguravajuće društvo? Tebe će saslušati, jer prema tebi je uvijek osjećao malu slabost. Moraš mu razjasniti da ga mi na kraju ne molimo milostinju! Uopće ne razumijem kako može biti tako drzak da poriče opravdanost naših zahtjeva. Misli li on da smo tu golemu premiju osiguranja redovito plaćali iz godine za godinu samo da bismo njegovu osiguravajućem društvu iskazali uslugu? To je naš novac i sad se taj prevejani advokat usuđuje, samo zato jer je uspio da se progura u jedno veliko poduzeće ...

Joy je telefonirala Georgu Wattsu i on ju je pozvao na objed u elegantni hotel St. Francis, tapšao je po rukama i pripovijedao joj je da je bila slatko djetence i da se razvila u divnu mladu damu. Inače taj razgovor nije donio nikakvih daljnjih rezultata. Tako je majka odlučila da sama ode u lavlju jamu, ali se sa svog posjeta Mr. Wattsu vratila tako uzbuđena i s vadijava da je punom parom odjedrila u očevu sobu.

— Ti jednostavno ne možeš sebi predstaviti kako se taj George Watts napuhnio i kako se prepotentno vlada! Kao da ga nisam poznavala još dok je bio balavi kurir u Tiburonu! Misli li on možda da smije sebi dopustiti da prema meni bude drzak, jer raspolaže s nešto utjecaja u toj stvari! i jer ja nemam nikoga, baš nikoga tko bi se zauzeo za mene. Trebala sam ga ispljuskati, da, to sam trebala učiniti, toga nitkova s njegovim prljavim manirama jednog neženje. Posve dobro mogu predočiti sebi na kakvu je vrstu žena navikao. Ali vidjet će on već što će se dogoditi kad o tom budem pripovijedala Johnnvju

252

O'Shaughnessvju. On će mu već pokazati tko ima pravi utjecaj u tom gradu!

— Tako je, draga moja, O'Shaughnessv, kako da ti to već prije nije palo na pamet? Porazgovaraj se samo s njime — reče otac malo preblago. Johnny O'Shaughnessv je imao najbolje izgleda da na idućim izborima ugrabi mjesto u kalifornijskom senatu, i bio jedan od ljudi kod kojih je majka žalila što se nije udala za njih. Premda se približavala kraju četrdesetih godina, majka je još uvijek bila privlačna žena pa joj nije padalo na um da posumnja u to kako svakog muškarca može omotati oko malog prsta.

— Kadšto zaista mislim da je tebi potpuno svejedno što ja radim, Flori — potužila se ona. — Nipošto, siromašni moj anđelčiču, nipošto — odgovorio joj je otac, a teško se moglo razabrati je li to bilo mišljeno nježno ili podrugljivo. Uzeo je njezine ruke među svoje istrošene i omršavjele, ali ipak natečene prste i sagnuo glavu da ih poljubi, ali ona mu ih je izvukla. Joy je tačno znala da je sad na redu uvijek ista u beskraj ponavljana litanija: — Da si samo prodao violinu Mrs. Arlington, sve bi Mio dobro, četrdeset pet tisuća dolara, i mi bismo danas imali u banci četrdeset pet tisuća dolara. Što ja to govorim? Sa četrdeset pet tisuća dolara zaradili bismo na burzi cio imetak kao i svi ostali ljudi. Upravo je fantastično kako raste vrijednost dionica. Mogli smo biti silno bogati. Ali ne, ti nisi htio da budeš razborit, morao si svakako zadržati tu violinu na kojoj uopće više nisi svirao. Veliki bože, kad samo pomislim na to kako sam te zaklinjala da je prodaš, kadšto zaista vjerujem u to da nisi bilo potpuno pri svijesti, Flori; ta reci i sam, bila je prava ludost odbiti tako velikodušnu ponudu. Četrdeset pet tisuća dolara! Ali ne, tebe je opet jednom opsjednuo sam đavo!

— Moguće. Ali to je bila ljupka opsjednutost, anđele moj. Prokletstvo, to bi morala sad i ti razumjeti, ili bi bar morala naslutiti, Angelina, što je ta violina za mene značila. Moja violina — za mene je ona predstavljala sve što sam ikad bdo i što sam ikad htio postati, ta violina je

bila jedino što je još od mene preostalo. Ta violina — to sam bio ja sam, ja, Florijan Ambros. Isto tako ne bih mogao prodati vio-  
253

Unu kao što svoju kćer ne bih mogao prodati u javnu kuću ili svoju dušu đavlu. Šteta, ali vjerujem da nikad nisam pravo pristajao u tu zemlju gdje čak ni bog na nebu ne vrijedi toliko kao veliki nacionalni fetiš: salesman, prevejani prodavač, nasilni trgovački putnik! Moja violina, ah, čemu da o tome govorimo! Hoćeš li mi, molim te, sada učiniti uslugu i ostaviti me neko vrijeme samoga? Meni je, ja se, ne osjećam baš dobro.

Nakon nekoliko mjeseci natezanja s osiguravajućim društvom došla je Joy jedne večeri u očevu sobu i nije ga našla u naslonjaču već u postelji, a oči su mu bile posve mutne iza koprene od morfija. — Oče, dobre vijesti. Majka je upravo telefonirala da se još nalazi u gradu i da se ne brinemo za nju jer će poći da pojedje još neku malenkost s O'Shaughnessvjem, a to će možda i malo dulje potrajati. Ali zamisli samo, oče, sve je potpisano. Osiguravajuće društvo je popustilo i sklopljena je vrlo povoljna nagodba. Oni su konačno pristali da plate trideset pet tisuća dolara.

Otac nije odgovorio i Joy nije pravo znala je li je čuo i razumio, bilo je kao da od nje odlazi nekamo u daljinu gdje ga ona više ne može doseći.

— Čestitam — reče napokon. — Angelina uvijek dobiva sve što želi dobiti. Neopozivo. Ona je čarobna žena, neodoljiva i puna šarma. To ne mogu poreći ni mister Watts, ni mister O'Shaughnessv, i ona nam svima želi tako dobro! Zamisli samo: trideset pet tisuća golara. To je čitava hrpa novaca za malo pou-gljenog drveta koje ie umjelo pjevati dok je živ-ljelo ... Joy je stajala na vratima, još malo bez daha zbog te velike novosti, a otac se uspravi u postelji, ali ubrzo opet klone. — Dođi, ovamo, Joy, dođi k meni, moram ti povjeriti jednu tajnu — šapne on.

— Dođi posve blizu.

On joj domahnu svojim bijednim kvrgavim kažiprstom, a neki neobični izraz rascijepa mu lice koje je bilo toliko izmršavjelo da je svaki smiješak izgle^ dao poput grimase. — Dođi, nešto ti moram povjeriti

— šapne joj on. Joy je to zaplašilo. Nisam li mu zabunom dala previše morfija? pomiisla, ili da nije mož-

254

da potajice spremio malo morfija i sam sebi dao injekciju?

— Čuj me, Čoj — šapnu on, — nemoj nikada o tome govoriti: ona je to sama učinila. Spalila je moju violinu. Spalila je čitavu tu prokletu kuću samo da se domogne moje violine a da dođe do novaca. Ona je to učinila, Angelina, svojim malim bijelim ručicama.

— Ali to je ludo! Mora da si lud, oče — reče Joy (da, takve stvari govore ljudi ako su uzbuđeni, ne razmišljajući ništa: mora da si lud i tek tri godine kasnije stigla je do nje potresna jeka: luda.). Otac je stvarno izgledao poput čovjeka koji je šenuo umom, njegov smiješak, njegovo šaptanje bili su kao u luđaka, način na koji je kimao glavom i svojim zgrčenim kažiprstom pokucao po njezinu čelu. Bila je to pretjerana, jezovita gesta jednog lošeg glumca koji glumu luđaka. — Zadrži to ovdje unutra, Čojv i nemoj da o tome ikad izustiš ijednu riječ, jer ono što je učinila, to je bio zločiln. Spalila je kuću, spalila, „Caricu", a s njome zajedno spalila je moju dušu, ako mi dopustiš da se tako staromodno izrazim...

— Ali oče, kako dolaziš na takvu misao? Kako bi ona mogla, i zašto bi...

— Zašto? Posve jednostavno: jer me voli. Eto, to je njezin način ljubavi; o bože, Čoj, nadam se da nikad nećeš shvatiti koliko me Angelina voli'. Bol zatitra u mrkom smiješku na njegovu licu.

— Hoćeš li me sad, molim te, ostaviti malko na samu? Malo sam umoran.

— Mogu li se kasnije vratiti da ti dam malu injekciju?

— Hvala, ne. Nije potrebno, meni je posve dobro. Posve dobro, samo sam umoran. Laku noć, mala moja Čoj. Laku noć, djetence. Budi dobra. Ali sada idi.

Laku noć, oče. Obećaješ li da ćeš me pozvati čim me ustrebaš? Još dugo neću poći u postelju. Još ću Charlevu napisati pismo.

— Reci mu da mu želim sve dobro — rekao je otac i malo se nasmijao. — Zvuči malo otrcano, zar ne? Ali iza toga se skriva cijelo mnoštvo, samo ako pravo slušaš. Sve dobro od mene. Sve. A sad laku

255

noć. I, Čoj — reče kad je ona bila već kod vrata: — pođi u Salzburg i naslikaj mi livadu koja je zaista zelena. Nadarena si, nemoj to zaboraviti. Nemoj dopustiti da te ona potlači, ali nemoj dopustiti ni da te na bilo što natjera.

Kasnije uvečer otvorila je njegova vrata da vidi kako mu je, ali on je ugasio svjetlo i činilo se da spava. Čula ga je gdje diše, duboko i polako. — Deset sati, pacijent miruje. Boli nema — zabilježi u bolesnički dnevnik kojega je vodila za doktora Brvanta.

Kad je rano ujutro ušla u očevu sobu, bio je mrtav.

Oči su mu bile zatvorene; mora da je umro u snu. Čak ni usta mu nisu omlohavila, kao da je do posljednjeg trenutka zadržao čvrsto držanje. Na noćnom ormariću stajala je prazna bočica u kojoj su se nekad nalazili prašci za spavanje, što mu ih je prepisao liječnik prije nego što je prešao na morfij. Dva praška prije spavanja, dr Brvant, stajalo je na etiketu. Kraj bočice se nalazila mala savijena cedulja za Joy.

— Iznimno radim nešto razborito. Odlazim dok je sve još podnošljivo i prije nego što dođe do onih najgorih muka. Htio bih da tebi i sebi uštedim nekoliko nekorisnih i nezgodnih tjedana.

Siguran sam da ćeš me razumjeti. Osjećam se vrlo dobro, samo što sam malo umoran.

Raspoloženje: Brahms, prva simfonija, drugi stavak. Pomozi Angelini, ona te treba i ja ti je povjeravam. I hvala ti lijepa na svemu, drago moje djetence, družo moj. Ostaj mi zdravo.

Nebo je za mene puno violina.

Ona uze ceduljicu i sakrije je u podvezici, na malo frivolnom mjestu ali na jedinom koje je bilo sigurno pred majkom.

Zatim probudi majku koja je taj udarac primila onom iznenadnom mirnoćom i duševnom snagom za koju je bila sposobna kad se to od nje najmanje očekivalo. Joy je ostavi samu s ocem u stražnjoj sobi, nazove doktora Brvanta i pošalje brzojav Charlevu, a drugi brzojav Mausiu u Berkeley. Dvadeset minuta kasnije, kad je majka izašla iz stražnje sobe, bočica je nestala s noćnog ormarića i na njemu je ležala samo očeva otvorena doza za cigarete. U njoj su bile još dvije cigarete. Ubrzo zatim stiže dr Brvant, pro-

256

mrmlja nekoliko prikladnih riječi saučešća i počeo se revno posvećivati formalnostima koje su podjednako bile povezane s rođenjem kao i sa smrću. Ni obitelj ni kućni liječnik nisu ni spomenuli da bi po srijedi moglo biti samoubojstvo. Time je dospio drugi iznos osiguranja kojega ovaj put nije nitko osporio: petnaest tisuća dolara u gotovu za očevu životno osiguranje.

Majka se nije slomila sve dok sprovod nije bio obavljen. Na njemu je sudjelovalo čitavo visoko društvo San Franciska, a otac bi sigurno uživao u njemu.

A šest tjedana kasnije, usred sveg njezinog jada i sve žalosti, Joy se zaljubila u Freda Hollenbecka.

Kadšto bi Fred Hollenbeck bio još posve blizu i ona ga je zatvorenih očiju mogla vidjeti pred sobom upravo onako kako je izgledao za vrijeme njihova tri zajedno provedena tjedna u Pismo Beachu i na svom portreu kojega je u ono vrijeme pokušala naslikati: tamnomodne oči svjesne svoga cilja, gotovo bijele obrve i trepavice, kontrast između njegova tijela opaljena od sunca i njegova ružičastog lica s kojega je svakog dana sunce ljuštilo nove slojeve kože.

Gotovo da je imao nešto od onih mutnozlačanih kalifornijskih konja vrste palomino visokih nogu, jednu jarku boju koju ona nije umjela pravo staviti na platno.

Kadšto kao da je još uvijek bio kraj nje, posve jasno, i ona ga je u tančine poznavala sve do posljednjeg sitnog nabora njegova tijela i njegova bića. Onda bi opet došlo vrijeme kad je poželjela da razmota onu skiciranu sliku koja nikad nije bila dovršena i da je pomno promotri, ali slika je prikazivala čovjeka kojega je ona samo letimično poznavala. Uostalom, možda je stvarno bilo tako da ljudi poznaju jedni druge uvijek samo letimično. Čak i svoje vlastito ja poznaješ samo površno, nikad ne znaš unaprijed za koje si djelo sposoban, sve dok to djelo na izvedeš. Čovjek može stići do tačke kad više ne zna potpuno sigurno je li pri zdravoj pameti ili je bjesomučan, opasan, opsjednut ludilom, onako kao što je to, čini se, pretpostavila majka...

Još uvijek se događalo da bi Fred prolazio kroz njezine sne i kad bi se probudila, glas mu je još uvijek bio u njezinu uhu, pa bi joj nekoliko sati ostao još

17 Čuvajte se srna

257

topli odsjev toga sna i olovni bi teret posljednjih petnaest godina koje su odonda prošle postajao lakši, a zatim bi opet još teže ležao na njoj.

Fred je također bio jedan od ljudi u nizu onih koje je voljela i koji se, jednako kao i ostali, naposljetku povukao i iščezao. Bilo je to manje definitivno odvajanje nego što su bila ona koja su ju odijelila od ljudi koji su umrli, i zbog toga je za sobom ostavilo neodređenu trajnu bol kao nakon nepotpune operacije koja nije sasvim uspjela. U toku pet godina slao joj je redovito čestitku za Božić, a prošle godine donio je neki časopis njegovu sliku: „Frederic Hollenbeck, nova ličnost u Washingtonu.“ Čelavi muškarac, no njegova je blijeda kosa uvijek bila malo rijetka; smršavio je, čemu su možda uzrok bili brojni sati jutarnjeg gimnasticiranja. Najviše su mu se, međutim, izmijenila usta. Sad je imao stegnuta častohlepna usta s usnicama koje su postale gotovo nevidljive, karakteristična za Amerikanca koji je uspio u životu. Uz Freda se smiješila elegantno odjevena Mrs. Hollenbeck, oličena punim ratnim bojama, sa cvijetom u zupučku i ovratnikom od samurovine.

— ... jedan od razloga za topao prijem na koji je novi oštromni, izvanredno pametni i dobro obaviješteni predsjednikov privredni savjetnik našao u zakopčanom i suzdržljivom Washingtonu, leži u lju-beznosti i gracioznosti pomoću kojih njegova supruga umije stjecati prijatelje i utjecaj. Mona, kako je nazivaju u njezina užem krugu, bila je u svom prvom braku udata za Roberta Boyda, popularnog sportaša i nasljednika poznate tvornice pneumatika, koji je godine 1936. poginuo u katastrofi aviona kojim je sam pilotirao...

Cijelo jato djece okruživalo je nasmiješeni bračni par. Dvije poluodrasle djevojčice, vjerojatno rezultat unosnog prvog braka Mrs. Frederic Hollenbeck i tri malena palomino-ždrijebeta, očito potomci blagoslovljene veze Hollenbeck-Boyd. Čestitam, Fred! Upravo to si uvijek želio! Veliku karijeru, utjecajan položaj, sretan obiteljski život i povrh toga mnoštvo novaca, razmišljala je Joy mirno i hladno. No unatoč tome Fred je kasnije kroz mnoge noći neizbježno prolazio njezinim snima, mlad i častoljubiv, i tako jako zaljubljen u nju.

258

Bilo je to jednoga dana početkom studenoga godine 1928. Bublje je ljeto u San Francisku odjednom završilo. Joy je na uglu Greenwich Streeta i Van Ness avenije čekala na tramvaj. Neki visoki mladi čovjek koji je pola minute nakon nje stigao na isti ugao nosio je u rukama golemi nespretni omot, a ispod druge je ruke stegao aktovku tako natrpanu teškim knjigama da se nije mogla zatvoriti. Ogleđao se kao da nešto traži, časak oklijevao, a zatim oba tereta položio na pločnik, skinuo šešir i vrlo uljudno upitao Joy je li to tramvajska stanica za Market Street.

— Posve tačno. I ja čekam na taj tramvaj! — rekla je ona. On joj se zahvalio, stavio šešir natrag na glavu i ponovo se opteretio svojim nezgrapnim teretima. Joy, čije su oči bile navikle

na tromе pokrete veoma mišićavih muških modela u Merrvlovoj klasi za slikanje modela, zamijetila je i nehotice, a istodobno s ugodnim i lakim začuđenjem suprotnost između čitave pojave toga mladog čovjeka. Izgledao je kao malo nemaran i ne baš previše dobro ishranjen prijatelj knjiga i lakoće koja kao da je bila sama po sebi razumljiva, a kojom je podigao oba svoja teška tereta. Odmah se okrenuo od nje kao da u njoj ne želi izazvati pomisao da je njegovo pitanje bilo povezano s kakvom sporednom svrhom. Da Joy nije još uvijek bila puna nesmanjene tuge onih tjedana, sigurno bi joj taj mali pokret pun poštovanja izmamio smiješak. Ovako je, međutim, letimično požalila što joj je on okrenuo leđa; voljela bi još jednom temeljitije pogledati toga mladog čovjeka. Lice mu nije bilo nezanimljivo, a za nju je, kao slikaricu, bilo u neku ruku i uzbudljivo. U njemu je bilo nešto pretjerano, svaki dio malo predugačak, razmišljala je, čelo, nos, a osobito razmak između nosa i usta. Također i brada, ali sve to ipak nisu bila El Grecova produljenja; jedno veoma zanimljivo lice. Dvije i pol godine kasnije, u Pismo Beachu, kad ga je pokušala naslikati, ona je to lice bila već previše zavoljela, a da bi mogla stvoriti dobar rad. Osim toga, Fred je ustrajao na tom da slika mora dati istinsku sličnost, dok je ona htjela pustiti maha svom raspoloženju i naslikati ono što se skrivalo iza lica: izraz, dušu, ono bitno u njemu.

17\*

259

— Gori si od starog Merrylla — rekla mu je, a to je bilo mišljeno kao uvreda. On se na to samo nasmijao, podigao je na rukama, odnio je od njezina slikarskog stalka, spustio je na baršunasti vlažni pijesak obale i počeo je ljubiti, sve dok oboje nije izdao dah, a zatim je održao kratko predavanje. — Duša, ono bitno u meni? Sve je to ludost! Ako slikanje portrea na je reprezentativna umjetnost, onda fućkam na njega. Htio bih doći na platno takav kakav jesam, razumiješ li? Da bi našoj djeci i unucima pokazao kako je stari gospodin izgledao u svojim najboljim godinama. Da su stari majstori bili takvi ljenivci kao što ste vi moderni, danas više nitko ne bi znao kakav je čovjek bio papa Pavao treći, ili Rembrandt, ili, ili...

— Najljepša hvala za dobrotivnu pouku, ali j'a sam svoga Ruskina znala napamet prije nego što sam izgubila mliječne zube, a već u ono doba bio je isto tako moderan kao i Mausina crna svilena haljina •— odgovorila je ona i time je započela jedna od njihovih rasprava sa suprotnim mišljenjima koje su ih tako osvježavale. Zaljubili su se jedno u drugo jer su bili različiti, a to je istodobno bio i razlog da se nikada nisu dosađivali, pa niti jednu jedinu minutu. Neprekidno su izmjenjivali misli, davali i uzimali, veselo se zadirkivali, vodili zabavne rasprave i vršili neprestano nova otkrića i pustolovne ekspedicije u svijet onog drugoga.

Taj prvi udarac vjetrova odjednom je dohrlio oko ugla Greenwich Streeta i kao kakav pijani grubijan trgnuo Fredu šešir s glave. Odnio ga je u zrak, pustio da padne na zemlju, zakoturao ga niz aveniju, bacio ga između dviju kola (jedan teretni automobil i tramvaj), ali ga u posljednjem trenutku trgnuo ustranu, i naposljetku odustao od njega, deset metara daleko. Posebna lukava opakost leži u načinu na koji takav Šešir mirno vreba na to da ga netko pokuša uhvatiti, a onda odjednom opet pobjegne, samo da bi svoga progonitelja mogao povući za nos. Ali Fred nije ni pokušao da potrči za šeširom. Stajao je sav nemoćan, opterećenih ruku, i ljuti tim, malo tupim izrazom gledao za bjeguncem. Naprotiv, Joy, koja je poznavala hirove domaćih vjetrova, jurne odjednom, ne razmišljajući, u trku za šeširom: automobilske trube zaur-

260

laše, a kočnice zacviliše. Jedino što je u toj gužvi kola koja su se naglo zaustavila mogla učiniti da spasi šešir bilo je, da čvrsto stane nogom na njega prije nego što je ponovo mogao pobjeći. Naglo je pokušala da ga opet ispravi u pristojan oblik prije nego što je taj turobni predmet, pokajnički se smiješeći, pružila njegovu vlasniku. Taj je napokon svoju otvorenu



aktovku i svoj omot stavio na zemlju i prijazno joj se nakesio. Tramvaj na koji su oboje čekali u međuvremenu je otišao.

— Hvala — rekao je mladić — tisuću puta hvala! Ali niste se trebali truditi, jer sad se sam sebi činim neizlječivim magarcem, što vjerojatno i jesam, ali...

— To je samo naš vjetar, mi smo navikli na njega •— prekinula ga je ona. — Ali vi niste odavde.

— Neka sam proklet, bio sam posve siguran da sam se riješio svoga prerijskog naglaska — rekao je on — ali sad se bojim da je na mene još uvijek zalijepljena etiketa Wisconsin. Sada ste zbog mene propustili svoj tramvaj. Što da poduzmemo protiv toga?

— Da počekamo na slijedeći, pretpostavljam — odgovorila je ona malo zagrijana njegovom prijaznom malograđanskom povjerljivošću.

— Eto dolazi taksi, to je bolje nego da stojimo u toj vijavici — dobacio je on i čas zatim iznenadnom spretnošću zaustavio kola. — Zapravo bih morao u najmanju ruku prostrti svoj ogrtač za vas preko bare, kao što je pokojni sir Walter Raleigh učinio za svoju kraljicu, ali budući da nemam ogrtača, a vi nemate pri ruci bare, moramo se zadovoljiti taksijem. Istom neočekivanom spretnošću uspio je da je, unatoč svojim omotima, blago otprati do taksija, a Joy se i sama iznenadila što se nije tome usprotivila. Učinilo joj se kao da se otvorio prozor i da kroz njega struji svježi zrak i svjetlost u tamnu prostoriju u kojoj je boravila od očeve smrti. Iznenada i puna začuđen ja bila je spremna da prihvati tu malu pustolovinu. — Inače se ne običajem voziti u taksiju s nepoznatim čovjekom — rekla je ipak da sačuva poštovanje pred samom sobom. — Ni ja — suho je odgovorio on, zalupio vrata i sjeo kraj nje. — Dakle\* kamo vas smijem odvesti?

261

— Dokle se vi želite voziti?

— Pioneer Societv. Obećao sam tetki Matildi da ću joj dovući te stvari pa bih dopustio sebi da primijetim kako moja tetka Matilda nije nipošto biće iz mašte, iako tako zvuči.

— Mislite li miisis Browder? Matildu Browder?

— Poznajete li je?

— Samo površno, ali moja je majka vrlo dobro poznaje. U San Francisku svatko poznaje svakoga, a Browderovi su jedna od naših1 starih obitelji. I mi smo mali grad, na naš malo neugodno kozmopolitski način.

Browderovi su bili oGito priznati i registrirani pioniri, što je značilo da je prvi Browder neposredno nakon prvih nalaza zlata u Kaliforniji godine 1849. stigao u San Francisco koji u ono vrijeme još nije postojao. To je bilo odlikovanje koje je za Ballardove, čiji su djedovi stigli tek godine 1851. ostalo zauvijek nedokučivo. Okolnost da je obitelj uslijed te pogreške prvog Ballarda koja se nikada više nije mogla ispraviti, bdla isključena iz Pioneer Societv, natjerala bi majku svaki put u srdžbu kad god bi se toga sjetila.

Jednako kao i brojne druge poštovanja vrijedne relikvije, i tu je osirotjelu udovicu tetku Matildu uzdržavalo otmjeno drutšvo malim, otmjeno zakrinkanim dobročinstvima zaposlujući je u različitim slabo plaćenim namještenjima. Upravo u to vrijeme ona je katalogizirala zbirku domaćih znamenitosti iz posjeda Pioneer Societv, a omot što ga je Fred vukao za sobom sadržavao je čizme i ostruge nekog čovjeka koji je odigrao ulogu u ranoj povijesti grada.

— Stare čizme — viknu on. — Pioneer Societv. Tetka Matilda. Kult predaka. Đavo neka nosi sve te tričarije!

Joy se tiho nasmije. Učinilo joj se kao da se već čdtavu vječnost nifl'e smijala. — Počekajte, mislim da već znam tko ste vi; niste li održavali predavanja u nekim klubovima? Teška artiljerija, čitala sam u „Chronicleu" o tome, samo što se ne mogu sjetiti kako se zovete ...

— Zovem se Fred, Fred Hollenbeck, ako želite biti pedantni. Da, servirali su me svim mogućim malo\*-

262

građanskim udruženjima. Zastrašio sam čestite građane sve do u dubinu njihovih novčarki, bar sam to kanio postići. Ali, jesu li postali razboriti? Nipošto! Neće da siđu s vrtuljka dok ih ne odbaci. Možeš u njih gurati činjenice i brojke sve dok im ne iziđu na ušd, možeš pred njima otvarati sve statistike, tumačiti im zašto i kako, iznositi im povijest, razvoj, predrasude i bubnjati u njih zakonitost privrednih ciklusa, opo-minjati ih sve dok ti lice ne poplavi da je neizb jeziv slom ako tako nastave, ali oni to ne žele čuti. „Najljepša hvala, mister Hollenbeck." Ti se momci ni najmanje ne zanimaju za bilo koju solidnu informaciju. Radije puštaju da im netko gata budućnost iz taloga kave i ulažu svoj novac na proročanska naslućivanja i predznakove, te budale; to je nacionalna zabava.

— Da, i ja to poznajem. Tu i tamo i ja održavam poneko predavanje — skromno ga prekinu Joy prije nego što se mogao potpuno razmahati. Sačuvaj bože, čovjek koji bi htio popraviti svijet! reče sama sebi

— Predavanja? I vi? A o čemu?

— Oh, samo o slikarstvu, o kulturi, manje ili više o razumijevanju umjetnosti.

— Oh, veliki bože! O umjetnosti! — prestrašeno je uzviknuo Fred i time je ponovo naveo da se nasmije.

— Zar je umjetnost nešto tako loše, mister Hollenbeck?

— Umjetnost je neodređena. Nema pravila, nema zakona. Umjetnosti nedostaje preciznost.

— Sada govorite čiste besmislice žestoko će Joy. On se nasmije. — Imate potpuno pravo, a upravo

zbog toga se protivim umjetnosti potvrdi joj on lju-bezno. — Jednostavno se nimalo na razumijem u nju. Tako je započelo. Slijedeći su se puta potpuno slučajno sreli u gradskoj knjižnici. Oboje je čekalo na lift. — Sto radite tako vedrog sjajnog, plavog dana među prijateljima knjige, Miss Ambros? — upitao ju je on. — Bubate U za jedno predavanje o umjetnosti? U očima mu se razabirala neskrivena radost zbog toga susreta, a i Joy se veselila što je skinula žalobnu odjeću i bila odjevena u svoj ljupki movi kostim.

— Ne, ja, samo sam došla po jednu knjigu.

On baci skriveni pogled na debeli svezak što ga je uzalud pokušavala skriti iza svoje tobrice. Bila

263

je to čista nacionalna ekonomija\* ^Progress and Poverty" od Henry Georgea. Usta mu se trgoše od suzdržavanog smijeha. — A vi, mister Hollenbeck? — upita ona.

— Ja? No, ja tražim nešto što trebam za svoju doktorsku dizertaciju — reče on i stegne aktovku čvršće pod pazuhom. — Ah, koješta, do đavola s time! — reče otvoreno, izvuče knjigu i gurne je Joy pod nos. Fauerova povijest umjetnosti. Trenutak su piljili jedno u drugo, a onda prasnuše u smijeh. Lift se zaustavio i oni zajedno krenuše u blagu svjetlost kalifornijskog prosinačkog dana.

— Sto kažete, jeste li za jednu galicu kave? — upita on.

— Zašto ine? Ali radije pijem čaj — začu Joy samu sebe kako odgovara.

— Fino. A gdje bismo mogli dobiti pristojan čaj za milady?

— Jeste li već bili u japanskoj čajani? Niste? Trebalo bismo poći onamo, premda će vam to vjerojatno biti odvratno, a to je tako ljupko, tako japanski, tako prava madame Butterfly... Kad god bi bili zajedno, smijali bi se i prepirali, i opet se mirili. — Ti se sastojiš samo od mozga i hladne logike — optuživala ga je ona. — Sigurna sam da negdje imaš neki skriveni mali kućni hram u kojem moliš svoj lični Om mani padme hum tvom osobnom malom idolu: dva puta dva je četiri, dva puta dva je četiri, dva puta dva je četiri ...

— A ti si previše emocionalna — odgovorio joj je on.

— Što imaš protiv mojih emocija, ako smijeni pitati?

— Na primjer onoga dana kad si potrčala za mojim šeširom. Sama emocija i ni trunka bistrog razbora. Za taj sam stari poklopac prije deset godina platio četiri dolara. Računam li, dakle, da

me je stajalo četrdeset pet centi godišnje da nosim šešir. Razumiješ,, to nije potpuno tačan broj. Onda je kupovna cijena bila potpuno amortizirana i stvarna vrijednost šešira spala je na nulu. A pogotovu nakon što si ga ti zgazila. S druge strane, bacila si se pred onaj teretni

264  
automobil pa si lako mogla slomiti ruku ili nogu, a auto te je mogao i pregaziti samo zato da za mene spasiš to bezvrijedno pokrivalo glave. To ja nazivam superemocionalnim, to je nelogičan i neodrživ način mišljenja. Srce mi je zastalo...

— Da? Zaista?

— Ti prokleta dobro znaš što se dogodilo s mojim srcem; ono, uostalom, još uvijek prestaje kucati kad te ugledam i kad pomislim na tebe. ..

— Da nisam emocionalna, ne bih se tako besmisleno zaljubila u tebe — šapnula je Joy, a na to očito nije bilo nikakvog drugog odgovora, nego da je povuče u živicu u japanskom vrtu, gdje su se obično sastajali, i izljubi je.

Premda su bili vrlo različiti, ipak su mnogo toga imali zajedničkog i u mnogo čemu se slagali.

Tako su, na primjer, oboje voljeli šetati po kiši i najvrednije su razgovore vodili kad bi ih hladna vlaga oštro šibala po licu. Takve su šetnje pripadale jedino njima, za razliku od svih onih okrinkanih ljudi koji nisu voljeli svježi zrak pa su uzbuđeno lovili taksije i tramvaje, ili su potišteno sjedili u kućama pred svojim zadimljenim kaminima. Oboje je, osim toga, plivalo poput tuljana i nijedan morski mlat nije za njih bio previše hladan ili previše žestok. A nije li, osim toga, bila zaista izvanredna slučajnost da se nijedno od njih dotad nije zaljubilo?

— Zaista nisi, Fred? Možeš li se zakleti?

— Zaista nisam. Nisam nikad stvarno bio zaljubljen: istinski zaljubljen nisam bio. Ne ovako kako je to s nama. Nisam imao vremena za romantičnu besmislicu.

— Tako sam i ja prošla. Imala sam pune ruke posla sa svojom obitelji. Nisam imala vremena i nisam bila raspoložena za to. Joy se počela smiješiti. — Znaš li kako je moj otac nazivao sve te nezrele male ljubavne afere? Nazivao ih običajima iz džungle! Otkako su svećenici-čarobnjaci oslobodili spolni život od nekoliko starih tabua, paradiraju primitivni stanovnici prašuma Sjedinjenih Država pred čitavim svijetom s onim što su dotad mislili i radili samo u puritanskoj potajnosti.

265

— Tako je. Šteta što nisam upoznao tvoga oca; vjerujem da bismo se dobro razumjeli. Treba samo pogledati kako bezglavo mladi ljudi postupaju sa svojim životom! Izgorjeli su i gotovi kad im je dvadeset pet godina. Hvala bogu, nas dvoje nismo ni toliko nezreli ni osobito primitivna: mi znamo što radimo i što hoćemo.

Između njih je uvijek postojala fina ravnoteža između drugarstva i zaljubljenosti, usporednost zrele ozbiljnosti s vedrom obješću: imali su svoju slobodu, oboje, i neprekidno su osjećala da oko njih oštro puše svježi zrak. — Ostavit ćemo prozore otvorene, Fred, dragi moj, uvijek — često bi govorila Joy, a ono „uvijek" značilo je za nju brak, dom, obitelj, značilo je da će zajedno rasti i dozrijevati, stari ti i oštar-jeti. „Uvijek" je jednostavno značilo: „uvijek".

Šef stanice je i opet izašao iz svoje krletke. — Opet pada kiša — reče zakopčavajući kaput.

— Oh, zaista? — upita Joy. Kiša je padala u teškim mlazovima pa je zvučalo kao da netko para taft. Stvarala je male crne lokvice i iskakala iz njih u sićušnim vodoskocima sastavljenim od svjetlucava biserja. Gusti pokrivač oblaka visio je iznad stanice, bučan i žestok, ali gotovo nevidljiv u onoj crnini tamo vani; samo ondje kamo je prodirala zraka svjetla, izgledala je kiša kao uskovitlani štapići od stakla i srebra, ukras na novogodišnjem drvcu. Joy uopće nije primijetila kišu; odviše se udaljila u prošlost. — Kiša? Uistinu? — upita. Šef stanice joj dobaci zabrinut pogled. — Ne bi li dama radije počekala u kući? — upita. — Neće li joj ovdje vani postati previše mokro?

— Ne, hvala, ja volim kišu. Oduvijek sam je voljela — reče.

Šef stanice prenese težinu tijela s noge na nogu, počeše se po bradi i stane se pretvarati kao da nešto mora zapisati na crnu ploču; naposljetku se zavuče natrag za svoj radni stol. — Sada više ne može dugo potrajati — muklo joj obeća.

Sretna pomisli Joy, da, u ono sam vrijeme bila sretna. ^ Ma što se dogodilo prije i poslije toga, sada znam što znači biti sretna. Jednom sam to doživjela,

266

a više ne može ni jedan čovjek poželjeti ni očekivati. Da, čak i ja, Joy Ambros, dobila sam svoj dio sreće. Sreća nije roba koja se dijeli u velikim i debelim porcijama. Čovjek je može naći samo u sitnim kapljicama kao med u najdubljoj cvjetnoj čaški, ali tko ju je jednom okusio, nikad više neće zaboraviti okus sreće. . .

Nekoliko dana prije naišla je u nekom časopisu na fotografiju stare franjevačke misdje u Carmelu pa se kao u neočekivanom napadaju tuge i radosti sjetila onih nekoliko minuta za vrijeme kojih je s Fredom stajala u malom vrtu misije. Neka je nepoznata ptica pjevala negdje u dugačkoj tihoj sjeni kasnog popodneva, a neki je mali redovnik, smeđ poput kukca, vezao vitice povijuša. Inače ništa. Samo nekoliko tih nezaboravnih, svjetlucavih, sjajnih minuta. Samo to jedno: sreća. Tko zna je li ljupka, bogata i omiljela Mrs. Frederic Hollenbeck dobila od toga više nego ja, pomisli Joy. Sreća je skliska, ne možeš je uhvatiti, ne možeš je zadržati, pa je čak ne možeš ni naslikati. Ona je to jednom pokušala, za vrijeme svojih dana provedenih s Fredom. Bio je to previše nježan motiv, pelud na leptirovu krilu koji otare i najlakši dodir. Ali ja sam to imala i nitko mi to ne može oduzeti: bila sam sretna.

Onaj puta igrala je Joy glavnu ulogu u svom vlastitom životu i sve je ostalo izbljedinilo u nejasni kaos i prigušene zvukove u pozadini. Čak i majka. Mehanički i vjerna svojim dužnostima Joy ju je njegovala za vrijeme onih mjeseci koji su došli iza očeve smrti, jer majku nije smjela ostaviti samu u njezinim napadajima očaja i kajanja.

Kajanja i očaja zbog toga što je očeva violina bila uništena? Ne, to nije bilo slično majci. Kajanja i očaja jer je osiguravajuće društvo prekasno isplatilo novac da bi se ocu moglo njime pomoći, ali u svakom slučaju, majci je pomoglo. Dogovori što ih je vodila s Johnny O'Shaughnessyjem zbog ulaganja tih novaca skrenuli su joj pažnju od njezina jada pa se malo-po-malo oporavila i dopustila da je „girls“ nagovore na to da nabavi nove haljine i šešire, sve u crnom, razumljivo, u najboljem slučaju s malo bijele čipke ili malim ovratnikom od pikea. Ali crna je boja uvijek

267

bila izvrsna boja za Angelinimu dražesnu plavu kosu i „girls“ su je uvjeravale da izgleda ljupkije nego ikada s prvim sijedim uvojcima ispod baršunastog šešira.

Ali „girls“ su počele pitati i to: — Što se to zapravo zbiva s Joy? Djevojka se odjednom pretvorila u ljepoticu, no, ona sigurno spada među one tipove koji se kasno razvijaju. To bolje za nju, jer takve žene ostaju dulje mlade.

A majka joj je namignula, zaprijetila joj prstom, i upitala je draškajući je: — Nema li možda kakav mladi čovjek posla s time da postaješ tako lijepom, dijete moje?

Tetka Matilda je pozvala Joy u svoju kuću, a majka je pozvala Freda, a zatim je majka priredila čaj za tetku Matildu, a tetka Matilda ih je sve pozvala na večeru u dostojanstvenu staru Browderovu kuću. U međuvremenu je majku poslužila sreća u burzovnim spekulacijama pa se činilo da upravo pliva u novcu. Ona i tetka Matilda su se sprijateljile pa su jedna drugoj pripovijedale povjerljiva saopćenja o financijskom položaju mladih ljudi. Spomenute su Jovine četiri tisuće godišnje, dobro došli prilog dohotku mladog nacionalnog ekonomista. S druge je strane Mrs. Browder upozorila na to da Fredova druga tetka, Mrs. Hollenbeck u Beliotu, koja je odgojila Freda kad je ostao siročić, nije više mlada i da, na žalost, nije potpuno zdrava, pa da će svom nećaku ostaviti imetak koji nipošto nije neznan.

Majka je velikodušno saopćila Joy: — Zahvaljujući Johnnyju, ja ću ubrzo postati financijski neovisna. On je tako vjeran prijatelj, a burzovni savjeti koje mi je dao bili su izvrsni. Ako, dakle, želiš poći u Pariz da ondje dotjeraš svoje slikanje, neću te nipošto u tome spriječiti, premda ne mogu uvidjeti zašto bi u Francuskoj bolje slikala nego ovdje! A što se mene tiče, ja razmišljam o tome da se preselim Charlevu i da mu vodim gospodarstvo. On je, napokon, moj jedini sin i ja sam ga zaista predugo zanemarivala, ali nisam mogla napustiti oca u njegovoj bolesti, pa se nadam da će Charley razumjeti da mi je bila dužnost pomoći ocu. Ali sada mi više ne preostaje ništa što bih mogla raditi i danas, kad sam konačno stekla

268

financijsku neovisnost, vjerujem da bi potpuna izmjena okoline bila dobra za moje živce. Doktor Bry-ant nalazi da mi je zdravlje mnogo stradalo, govorim o starom Bryantu, jer mladi je grubijan.

Majčina želja da se odseli izazvala je u Joy sav njezin nagon zaštićivanja prema malom bratu i ona brzo ubaci: — Ne, hvala ti, majko, to je zaista vrlo lijepo od tebe, ali baš sada ne bdh nikako željela otići u Pariz, a možda to i nije baš najbolja zamisao da se potpuno promijeni čitav Charleyev način života, upravo sada kad se mora pripremati za završni ispit.

— Ah, ja se ionako nisam htjela preseliti već danas ili sutra, a osim toga — ona joj se u šali zaprijeti kažiprstom, — možda tvoja luda majka može pogoditi zašto baš sada ne bi htjela poći u Pariz. Sigurno te ne želim napustiti u vrijeme, dijete moje, kad više trebaš majku nego ikada dosad. Ali jedna mi je mala ptičica cvrkutnula da neće dugo potrajati dok se ne udaš, a onda nesumnjivo pripadam svome sinu.

Grozota! Neka me bog sačuva od toga? bila je prva Joyina misao i još iste večeri napiše Charlvju pismo puno opomena, i pokuša majčin novi poduzetni duh skrenuti na drugu kolotečinu. Tako su „girls" na primjer, namjeravale oputovati u Kanadu; kako bi bilo s time? Ali za majku je Kanada bila previše hladna, a Meksiko je bio previše vruć, i tako je ostala u San Francisku, pa su ona i tetka Matilda koješta spominjale i gurale, i namigivale, i vladale se tako nepodnošljivo naklonjeno i diskretno da se Joyi i Fredu učinilo kao da njihova ljubav mora uvenuti iza te ograde građanske čestitosti. I tako je bilo gotovo olakšanje da se Fred nije dugo zadržavao u San Francisku već da ga je studij z\*a njegovu doktorsku dizertaciju na nekoliko tjedana i mjeseci vodio u druge gradove. Svaki njegov povratak pretvarali su u veliku svečanost i ostajali jedno drugome vjerni.

A što je došlo nakon toga? Veliki, katastrofalni burzovni slom u listopadu 1929: za majku nesreća, gora od potresa, požara i smrti. Sve je jednim udarcem postalo drukčije. Više nije bilo ni govora o financijskoj neovisnosti, i opet su bili upućeni na Jovinih bijednih, ali sigurnih četiri tisuće godišnje.

To su bili oni tjedni za vrijeme kojih je počela majčina bolesna bojazan pred samoćom. I da tetka

269

Matilda nije kadšto zamjenila Joy, Joy se nikad više ne bi mogla s Fredom sastati u japanskoj čajani niti s njime šetati po kiši. Koliko god je majka prije burzovnog sloma živo nastojala da uda Joy, odnosno, da reknemo istinu, da se rijeci Joy, tako se sada očajnički hvatala za nju. Onaj strah, onaj strašni strah da će ostati sama, rastao je i bujao, taj parazitski strah koji je proždri majčin život i izdubao ga, a k tome i Joyin život.

Na nekom natjecanju za jedno radničko naselje dobio je Charlejev projekt drugu nagradu i premda je majka sada napokon opet mogla biti ponosna, ona je glasno jadikovala da svoga sina već čitavu vječnost nije vidjela i da jednostavno ne bi mogla preživjeti a de ne prisustvuje njegovoj promociji na glasovitom sveučilištu u Princetonu.

Ovdje su joj u pomoć priskočili mladi Franke-lovi. Bili su, doduše, Židovi, ali unatoč tome vrlo zgodni ljudi, kako se majka običavala izražavati. Dobročudna Irma Frankel pozvala je majku da se s njome u automobilu poveze poprijeko kroz čitav kontinent u New York odakle

će lako moći pohoditi Charleva. Osim toga, uspjelo je Frankelovima da iščeprkaju jednu sestričnu koja je bila spremna da Joy plati stotinu dolara za portre njezinih blizanaca. Joy je spremno naslikala portret u boji ružinih pupoljaka i u plavoj boji potočnica sa svakim pomno friziranim uvojkom i s odsjevom svjetla u djetinjim očima. Taj joj je zločin, počinjen protiv njezinoga etičkog tkiva, omogućio da majci dade dvije stotine dolara za putne troškove, da je natovari Frankelovima, i da time kupi dva tjedna slobode za samu sebe.

— Fred, dragi moj, užasno sam se osjećala svake pojedine minute dok sam slikala te blizance! Ali sada imamo dva tjedna za ukradeno svadbeno putovanje, puna dva dugačka tjedna.

— Izvrsno. Već sam naručio sobe za nas u Pismo Beachu, ondje je lijepo i jeftino i tako otrcano da možemo biti sigurni kako nećemo sresti nikoga tko nas poznaje — odgovorio je na to Fred, a Joy se opet jednom iznenadila zbog njegove brižnosti i njegova neočekivanog smisla za praktičnost.,

270

Kad se vratila, majka se činila malo manjom nego prije no što je otišla na put, a u finom svilenom p'apiru njezine kože opažalo se nekoliko sitnih, novih nabora. Oduševljen opis njezina posjeta kod Charleva pokazivao je tanke staklaste vLsoke tonove.

— Divan je to momak nesumnjivo ga čeka velika budućnost, sva su mu vrata otvorena i ja sam na svoje oči vidjela izvrsnu ponudu koju mu je stavila Metropolitan Construction Company. A Grover Aldenslow rekao mi je osobno da bi ga volio imati u štabu svojih crtača. Sigurno znaš tko je taj Grover? On zida sve te elegantne moderne kuće u kolonijalnom stilu za bogate ljude u Westchesteru. Bili smo onamo pozvani na vikend, kod Bluntovih, šećernih Bluntovih, ti već znaš, njihovo ime uvijek stoji u tim oglasima za šećer što ih novine objavljuju na čitavim stranicama. Njihova kuća mora da je stajala najmanje stotinu tisuća dolara, ako ne i više, i treba li da ti nešto odam? Čini mi se nekako kao da se mlađa od Bluntovih djevojaka zatelebala u Charlvja, rjedna vrlo dražesna djevojka, pa predoči sebi što bi mladi arhitekt mogao sve poduzeti ako iza njega stoji Bluntov imetak. Ali...

— Da, majko? — Joy je čekala na taj neizbježni

— Ali Charly umije kadšto biti još svojeglaviji od njegova oca, pokoj mu vječni. I nekako je zatvoren. Nekako je potpuno zabavljen sam sobom, no, eto, takvi su mladi ljudi. Sav je pun izvrsnih ideja, ali na žalost nije imao vremena da mi mnogo o njima pripovijeda. Trebala bi da vidiš koliko ga cijene. Zaista sam se ponosila njime, a znaš li što? Vjerujem da se i on malo ponosio svojom luckastom starom majkom. A proros, kako ti se sviđa moj novi komple? Od Bergdorf Goodmana, a to je po mom mišljenju još uvijek najbolji modni salon u New Yorku. A dobila sam ga vrlo jeftino, na rasprodaji. Činilo mi se da se Charley duboko zavukao u svoj posao pa se nadam da neće pretjerati radom. Nemoj me krivo razumjeti ako ti to kažem, ali mi se učinio malo egocentričnim, malo egoističnim, no... a zatim je dodala uz grčevit blijedi smiješak, — takvi su veliki talenti, mi to zaista vrlo dobro znamo.

271

Majka je utonula u misli, vjerojatno je sanjarila o izmaklom novcu Bluntovih šećerana, a zatim posveti Joy jednu česticu svoje pažnje. — A čime si se ti bavila dok mene nije bilo ovdje, dijete moje?

— Ja? Oh, pokušala sam skicirati nekoliko pejzaža. Carmel, obalu više na sjeveru, Bismo Beach, to je malo ribarsko seoce...

Pismo Beach. Malo neugledno ribarsko selo ovijeno maglom: za Joy sva sreća i ispunjenje jednoga života zbijenog u dva kratka tjedna. Sunce, pijesak, valovi i morski mlat, dani ispunjeni igrom, smijehom i bojama. Miris morske trave, mreža, obješenih da se suše\* i nakatranjenih čamaca, vjenčavao se s uljenim bojama i terpentinom na Fredovoj slici. Njihova dugonoga tijela plivala su jedno kraj drugoga, ležala jedno kraj drugog na pijesku, u postelji vlažnoj od magle. Bili su gladni jedno za drugim i gubili se jedno u drugome, a kasnije

počivali jedno kraj drugoga, zadovoljni, bez napetosti i sretno u-morni, a zatim uvijek iznova gladni.

U Jovinom su grlu stanovali tonovi za koje nikad nije znala, mali ptričji krikovi ekstaze, promrm-ljane nježnosti tamnih snova. Tu je bilo boja koje nikad prije nije vidjela, pedeset različitih nijansa u jednom jedinom sjajnom suncem protkanom oblaku jutarnje magle. Otisci prstiju malih žalara u vlažnom jutarnjem pijesku, kao crtež Paula Kleea, ili kako su samo plohe bijelih kućnih zidova i krovovi od crijepa crvenih poput rajčica, rezali jedni u druge: kvadrat i trokut, izbalansirani slobodnom konturom jednog čamca koji se odmarao na obali okrenuvši kobilicu gore. Sve to slikati, oh, biti slobodna i usuditi se da slika sve ono što je vidjela u toku ta dva tjedna.

Ljubavni par, najbanalnija stvar na svijetu, razmišlja Joy na svojoj klupi u čekaonici stanice u Tokemi. Kako je smiješno kad se čovjek u mislima osvrće na to, kako beznačajno. Dvije životinje vrste homo non sapiens (tako ih je nazivao otac) koje se povode za svojim nagonom razmnožavanja. U biti to nije bilo ništa više, toliko buke koja je potresala svijet ni za što. Shakespearovi soneti i Schubertove pjesme i Boticellijeva Venera i njegovi anđeli i ma-done, svi se' oni ljupko ljute i puno predbacuju i

272

imaju male crvene noseve kao majka kad se dobro naplakala, sve te inspiracije i slava, i sve boli zbog nečega što je bilo gotovo ništa i što ipak povremeno ispunja čitav svijet. A taj dugački put vodi na kraju do kolodvora u Tokemi, kasno noću, i sada ondje čeka, posve sama, a možda je izgubila i razum...

Joy je povukla ruku iz pscćjeg krzna da savije novu cigaretu. Kiša je isto tako naglo prestala kao što je počela. Ostalo je samo pravilno muklo kapanje teških kapljica s izbočena krova. Joy ustane s hladne tvrde klupe i zastane pred crnom pločom na kojoj su zabilježeni brojevi i vrijeme prolaska vlakova. Ali ona ne vidi tu ploču ispisanu kredom tik pred svojim očima, već kroz nju pilji u prošlost u sobi za dnevni boravak u Greenwich Streetu.

Majka je bila malo deprimirana nakon svog posjeta Charleyu, ali Joy se iz Pismo Beacha vratila puna elastičnosti, puna novog osjećaja same sebe.

— Jesi li umorna, majko? Hoće li ti biti pravo ako Fred kasnije svrati? Htjeli bismo o nečemu po-razgovoriti s tobom — reče ona prekrstivši ruke iza leđa kao što je to običavao činiti otac u napetim momentima.

— Fred? Ah, ti misliš na mister Hollenbecka? Je li to tako hitno?

— Za nas, jeste. Htjeli bismo se što prije vjenčati.

— Ah, draga moja! Pa niste još ni zaručeni, dijete moje.

— Možeš se mirno odreći svih tih formalnosti, ionako nisu više moderne. Fred ne bi htio svoj jesenji seminar početi s bukrom kao mačka kojoj su za rep svezali limenku. Za mladoga je profesora neugodno da hoda naokolo s velikim plakatom na kojemu je jasno napisano: Pozor: mladenci na bračnom' putovanju! Upravo vjenčani! Htjeli bismo se doseliti na sveučilište kao par koji je već dugo vjenčan.

— Ah, dakle, pozvan je u Stanford? No, to je dobra novost.

— Nije, ali je dobio ponudu da kao docent dođe na Redlands College. To je za početak posve dobro, a mi ne bismo htjeli dulje čekati.

18 Čuvajte sa srna

273

Na to je majka čitavu jednu minutu ostala nijema, sve dok na kraju nije promrmljala kao da govori sama sebi: — Redlamds, upravo tako kao da je ugledala neku jezovitu sablast kako lebdi kroz sobu. — Daje li taj Redlands bar dobru plaću? — upita zatim posve trijezno.

— Ne vjerujem da plaća. Ali dobivamo besplatan službeni stan, kućicu kao i drugi profesori. Uostalom, što je, majko? Zar se ne raduješ da ipak neću ostati stara usidjelica?

U New-Yorku su majčinu sijedu kosu obojili malo prejakom plavom bojom, a osim toga su je nagovorili da se služi narančastim rumenilom za usne. Ondje gdje joj luk crvenila na usnice nije potpuno pokrivaio usnice, pokaza se odjednom plavičasta boja, a crvenilo se u krutim okruglim krugovima oštro isticalo na njezinim bijelim obrazima.

— A čemu da se radujem? Čim ti okrenem leđa, već praviš kojekakve gluposti, a nisi me uopće ni pitala! Redlands! Pomirila bih se s time da s vama preselim u Stanford, jer ondje bih imala bar u blizini prijatelje i čovjek može upoznati sve dobre obitelji na poluotoku, a za pola sata je u San Francisku, ali Redlands? Tamo ne poznajem nikoga živog? A onu vrst ljudi koja ondje živi uopće i ne želim upoznati. Uostalom, dijete moje, ne možeš zahtijevati od mene da sjednem u otrcani besplatni stan mladog docenta i da se sprijateljujem sa ženama drugih profesora. Gdje se zapravo nalazi taj Redlands? To je sigurno neko bijedno gnijezdo usred pustinje. Ne, odlučno odbijam da se preselim u Redlands.

Bila je to oluja, to nesretnija i smješnija, jer ni Fred ni Joy nisu ni u snu pomislili na to da povedu majku sa sobom. Ni u Redlands ni u svoj brak. U tom pogledu imao je Fred veoma određeno mišljenje.

— Nemojmo samo postati emocionalni, ljubimce moje, daj da mislimo racionalno i razborito — izjavio je. — Tvoja majka ima svoj vlastiti život, a mi imamo svoj, i u čitavom svemiru ne postoji nijedna paklenski ja disonanca nego što je škripa stolca za ljuljanje uz kojega je punica prirasla za cio ostatak svoga života. Molim, nemoj me krivo shvatiti, mila

274

moja, ja lično nemam baš ništa protiv tvoje majke, naprotiv, vrlo sam joj privržen, ali takve stvari uvijek loše završavaju, a ona bi se isto tako bijedno osjećala kao i mi. Sto kažeš? Ona ne može živjeti sama? To gore za nju, ali to je slabost kojoj ne smiješ popustiti. Uvijek su slabi ljudi oni koji, sami u sebi nerazorivi, razaraju jake, 'ako to dopustimo. Termiti, amebe, moskiti, bakterije, gamad, korov . . .

— Dobro, dobro, dragi ne moraš mi o tome držati predavanje. Radije mi reci što da učinimo s majkom.

— Čini mi se da je rješenje jednostavno i logično kao dva i dva: tvoja majka i tetka Matilda vrlo su se srdačno sprijateljile, a osim toga ovdje stoji ona golema staja, stara Browderova kuća u kojoj štro-poće tetka Matilda kao kakav osamljeni kostur. Ako tvoja majka ne želi ostati sama, no, onda neka se te dvije stare dame slože, neka stanuju zajedno, neka jedna drugoj čine društvo i neka po miloj volji brbljaju. To će za njih dvije biti najugodnije, a ujedno i najjeftinije.

— Ako ti to smatraš jednostavnim rješenjem, onda pokušaj o tome govoriti s mojom majkom, pa ćeš vidjeti što će se dogoditi! — reče Joy puna mračnih slutnja.

Fred bez oklijevanja pođe u sobu za dnevni bo\*-ravak, gdje je dvadeset minuta razgovarao s! majkom, a onda se opet pojavi smiješeći se svojim simpatičnim smiješkom.

— Gotovo je — mirno objavi. — Sad možeš doći i primiti majčinski blagoslov.

— Ne! To ne vjerujem. Kako si to uspio obaviti? — zapanjeno viknu Joy.

— Ako to ne zahvaljujem svom neodoljivom šarmu, onda moram pretpostaviti da dva i dva ipak daju četiri, a tvoja majka ne samo što je čarobna žena, već začudo ima i vrlo dobar smisao za brojke.

Majčina je glava bila sagnuta nad listovima papira koje je Fred pokrio spomenutim brojkama. Ruke su joj malko podrhtavale. Pokušala se nasmiješiti dok su joj suze curile do usana i ondje ispirale jarko crvenilo. Joy je rijetko vidjela svoju majku tako

18\*

275

popustljivu i poraženu. To ju je dirnulo i vrlo joj se sažalila.



— Izračunao sam obiteljski budžet, za nas, a i za Angelinu — zadovoljno objavi Fred. Već ju je nazivao Angelinom, a ona ga je zvala Fred, pa se činilo da je sve u najboljem redu. — Dakako da se ne možemo baš mnogo razbacivati, ali inače se sve posve dobro slaže.

— Ako se radi o novcu, mirno možeš uzeti moje četiri tisuće, majko. Već ćemo se nekako snaći s Fredovom plaćom — spontano je rekla Joy, ali Fredovo je lice opomene: Pozor! I opet si previše emocionalna.

— Ne, Joy, upravo to sam ja rastumačio Angelini: to ne bi bilo pravo, bar ne za vrijeme prve godine kad moramo urediti naše kućanstvo, a tko zna nećemo li dobiti prvo dijete, bar se čovjek tome nada. Jednom kasnije, to je nešto drugo; neću dugo ostati loše plaćeni docent, ali Angelina se posve slaže sa mnom da je za početak potpuno ispravno ako ti svoj dohodak za ovu godinu podijeliš s njom, svaka od vas dvije tisuće dolara. Ovdje možeš vidjeti kako ti se budžet dao raspodijeliti...

Joy se začudila i silno je se, kao i uvijek, dojmilo kod bi se namjerila na neočekivano sposobnu, praktičnu i brižnu stranu svoga mladog profesora. Nije zaboravio ni najmanju malenkost, sve do novogodišnje napojnice za kućepazitelja i na prigodnu kupnju žarulja. — Pokušat ću da osnujem neku vrst ekonomskog kooperativa profesora, jer vidiš, ako, na primjer, kupujemo krumpir na veliko, možemo uštedjeti mnoga novaca, a isto tako i za jaja i sve druge živežne namirnice ...

Dragi, dragi Fred, ne budi tako daleko od mene, stala ga je Joy zaklinjati u mislima. Onaj Fred koji je kontrolirao popis rublja i u tančine bio upoznat s cijenom jaja nije bio isti čovjek kao onaj romantik iz japanske čajane i strastveni ljubavnik iz Pismo Beacha. Pa ipak, popis rublja u cijene jaja također su bili dio jednog braka pa su i oni spadali u sve ono što je ona nazivala „uvijek“. Oko toga njezinog muža osjećala se neka atmosfera trajnosti

276

i sigurnosti kakvu još nikad nije upoznala, a to da je uspio ukrotiti majku, bila je jednostavno čarolija u koju Joy, otvrdnula i iskusna, nije mogla potpuno vjerovati.

Nekoliko se dama činilo da je majka dobro raspoložena i zadovoljna i da se potpuno pomirila s mišlju da će se s grandmerinim antiknim pokućstvom odseliti u dostojanstvenu tmurnu kuću tetke Matilde.

— Počekaј maio, ja ću iz te stare kutije učiniti još pravu senzaciju, najbolji stari San Francisko — obećavala je. — Prema Browderovima su Bensingerovi samo skorojevići. Možda je majčina neočekivana i radosna poslušnost potjecala odatle što je ona već sada u zaplašenju!, tihoj i marljivoj tetki Matildi vidjela neku vrst podređene osobe, namještenicu, jednu od onih privjeska otmjenih starih dama koje se nečujno kreću oko njih, uvijek spremne na službu, njihovu družbenicu. Imati družbenicu, značilo je visoki stupanj otmjenosti. Stara Mrs. Bensinger ju je imala, a sada će je dakle imati i Angelina, razmišljala je Joy; ili je možda ipak neće imati?

Nakon nekoliko dana, naime, izmijenilo se majčino raspoloženje, postala je zamišljena, povučena u sebe i neobično obzirna prema Joy. Ovoj je bilo majke vrlo žao, pa se i nehotice osjećala krivom.

— Gdje te tišti cipela, majko? Mislila sam da ti je drago da se seliš k tetki Matildi, a ta je čestita stara duša sretna i presretna zbog toga.

— Oh, ne brinem se ja zbog sebe, to nikada ne radim, dijete moje. Ako sam potištena onda je to jedino i isključivo zbog tebe. Ta mi stvar ne da spavati. Svake noći ležim budna i pokušavam se odlučiti da li da razgovaram s tobom ili neka pustim da stvari teku kako hoće. Ali ti me poznaješ; nikad nisam izbjegavala nekoj dužnosti pa ma kako mi ona teška bila. Dođi, sjedi k meni. Moram se s tobom porazgovoriti o jednoj važnoj stvari, pa se bojim da će te to malo zaboljeti. Ne, doduše, toliko kao mene, jer i sama znaš koliko te volim, više nego da si moje vlastito dijete, to znaš?

— Znam, znam, majko, znam to> ali molim te da pri jedeš na stvar. Izazvala si dovoljno napetosti za tragediju u pet činova,  
i 277

— Ne smiješ me krivo shvatiti, dijete, ja vrlo poštujem tvog mladog čovjeka, on je čovjek dobra značaja i potječe iz dobre, socijalne i potpuno zdrave obitelji.

— Najljepša hvala! I onda?

— Na nesreću ne možemo, ako želimo biti poštteni, to isto reći za tebe, dijete. Moraš mi oprostiti ako te napadam tako izravno bez ikakve pripreme. Ne bih htjela da sam gruba, ali...

— Sve je u redu, majko. Samo skini tu obiteljsku sablast s tavana: je li koji od nekadašnjih Bal-lardovih pobrao svoju ženu u kakvoj ozloglašenoj kuci? Ne bismo bili jedina obitelj u San Francisku s takvom mrljom na časti, ali ni Fred ni ja baš nimalo ne marimo za to.

— Ne trebaš biti vulgarna i izrugivati mi se, za to je ta stvar mnogo preozbiljna. Radi se o tvom zdravlju.

— A što je s mojim zdravljem? Ta uvijek tvrdiš da sam građena kao konj. Oh, razumijem što misliš, da je Maud bolovala na plućima?

— Ne, ne radi se o tome. Možemo se zahvaliti nebesima da sam te dosad izdržala u dobrom zdravlju, mislim tjelesnom, a nadamo se da ćeš isto tako zdrava ostati' kad se udaš i dobiješ obitelj, mislim da kanite imati djece, ili ne kanite? Čula sam da danas mladi ljudi o takvim osjetljivim pitanjima posve otvoreno razgovaraju.

— Svakako da želimo djecu, pola tuceta, samo ako ih budemo mogli uzdržavati.

— Hm. Gledaj, dijete, možda sam postupila pogrešno što se o tome nisam s tobom već prije poraz-govorila, ali sam se bojala da bih te mogla previše izbaciti iz ravnoteže, ali jednom ti to moram reći. Ti potječeš iz bolesne obitelji. Sa strane Ambrosa. Mi Ballardovi bili smo uvijek duševno i tjelesno zdravi.

— Da, naprijed, samo reci sve do kraja.

— U obitelji Ambros bilo je unatrag više pokoljenja duševnih bolesti. Nasljedno opterećenje. To je  
278

dekadentna obitelj, crvljiva, degenerirana, shvaćаш li što time kanim reći? Dijete moje, ne možeš se izvrci riziku da rađaš djecu. Uopće ne znam ni to možeš li se usuditi da se udaš.

Joy je osjetila kako su joj ruke postale hladne pa ih skrsti na leđima. — Sve je to besmislica — rekla je smiješeći se nekim smrznutim smiješkom punim nevjerovanja.

— Na žalost, čista je istina. Kadšto nevolja preskače jedno pokoljenje i izbija onda kad to čovjek najmanje očekuje. Sjeti se samo svog oca, njegova neobuzdanog temperamenta, a zatim opet onih perioda melankolije za vrijeme kojih kadšto nije želio govoriti ni riječi, onda onih naglih promjena raspoloženja. Sigurno ne možeš tvrditi da je tvoj otac bio normalan čovjek.

— Moj otac je bio, oh, molim te, nećemo spominjati oca.

— Mirno mi možeš vjerovati da sam tvoga oca bolje poznavala nego što si ga poznavala ti, ali nisam dopustila da itko opazi što je s njim na stvari. Pokušavala sam to cio njegov život, ali ja sam to znala, ah da, i previše dobro znala. A i našio na koji je umro, nikada nismo o tome razgovarale, ali...

— Ali molim te, majko, molim te, nemoj ni sada o tome govoriti. Nemojmo nikada više o tome govoriti.

— A kako je stajala stvar s grandmere? Sigurno ne možeš tvrditi da je generalica bila normalna; to se ni uz najbolju volju ne može reći.

— Grandmere je bila malo ekscentrična — odgovori Joy.

— Jednostavno je bila luckasta — nastavi majka, služeći se manje otmjenim načinom izražavanja, ali se odmah opet sabere. — Bila je manički depresivna s izrazitim iluzijama umišljanja, tako je glasio nalaz doktora Behrmana, a doktor Behrman je jedan od

najglasovitijih psihijataru. Da i ne govorimo o grandmerinom bratu, grofu Ammeringu. Upoznala sam ga dok sam još bila posve mlada djevojka. Poludio je i morali su ga staviti u bolnicu. Jedna sestra tvoga oca izgubila je za vrijeme svojih prvih babinja

279

razum i od onda je ostala težak teret za svoga muža, ali nećemo toliko ulaziti u pojedinosti. Još nikada nisam čula za obitelj koja bi bila tako teško nasljedno opterećena.

— A kada si sve to znala, zašto si se zapravo udala za oca? — upita Joy uzbuđeno ali logično. — Zašto se prije tebe udala i Maud?

— Maud nije ništa znala, a osim toga ona to i ionako ne bi razumjela. Sto se tiče mene, ja sam voljela tvoga oca, a voljela sam i tebe i znala sam da trebaš majku. Time ne kanim reći da sam se zbog tebe žrtvovala, ali na svaki način, dovoljno sam voljela tebe i tvoga oca da otvorenih očiju preuzmem na sebe rizik. Hvala bogu, stvar je dobro prošla i Charlev je pravi Ballard, dobra zdrava pionirska rasa pa me često podsjeća na moga vlastitog oca, pokoj mu vječni. Ali ti si se više uvrkla u Ambro-ovu stranu, dijete, pa ti uopće ne mogu reći koliko sam se zbog toga brinula, ali nisam htjela da ti to znaš. Ali sada kad se želiš udati i osnovati obitelj, sigurno to ne mora poći krivim putem, 'ali s druge strane ne smijemo zatvarati oči pred tom mogućnosti. Ako želiš čuti što mislim, onda je ono najmanje što moraš učiniti da Fredu rekneš istinu i da njemu prepustiš sve daljnje odluke. Ako osjeća da te dovoljno ljubi da bi mogao na svoja leđa preuzeti opasnosti, onda neka to bar učini otvorenih očiju, onako kao što sam to učinila ja kad sam se udala za tvoga oca. Siromašno moje dijete, znam kako je to teško, ali ako želiš postupiti pošteno, onda ne možeš ništa drugo nego da mu sve otvoreno rekneš.

Angelina ustane, stupi iza Joy i pogladi joj bujnu kosu na širokom čelu; bilo je to neuobičajeno milovanje koje je u Joy utjeralo malu hladnu jezu, tako da joj se stegla koža na čelu. — Ako misliš da će ti to biti preteško, onda ću ja preuzeti na sebe da se porazgovorim s njime — susretljivo se ponudi majka.

— Hvala ti, majko, ali to nije potrebno. Ja sam samo, ja sam samo ovaj Čas malo smetena. Dopusti mi da o svemu tome još razmislim. U svakom ti slučaju hvala da si mi to rekla. Otišla je u svoju sobu, a otrov koji je u nju ubrizgala majka, polako se proširio sve dok nije

280

prodro u svaku stanicu njezina mozga; samo mala doza otrova, ali podmuklog otrova sigurno i trajnog djelovanja. U to je vrijeme prvi put otišla u ordinaciju glasovitog doktora Behrmana koji je slegao ramenima i pretražio je i zaklonio se iza barijere psihoanalitičkih izraza pa je na kraju otpustio s nekim neodređenim pesimističkim optimizmom.

— ... budući da ne poznajem povijest bolesti drugih članova vaše obitelji, oklijevam da dam svoje definitivno mišljenje. Samo je po sebi razumljivo da ne možemo predvidjeti na koji bi način mogle doći do izražaja nasljedne tendencije, s druge strane, veliku ulogu igra, okolina i raniji dojmovi. Za sad vjerujem da se ne varam 'ako tvrdim da ste na mene izazvali dojam potpuno stabilne i uravnotežene osobe, Miss Ambros, ali mi psiholozi, mi nismo čarobnjaci ni proroci, Miss Ambros, a osim toga, stoji činjenica da se vaša baka u značajnom stupnju udaljila s područja stvarnosti, ali budući da sam je upoznao tek kad je bila veoma stara, ne mogu prosuditi radi li se jednostavno o simptomu obične senilne degeneracije ili je već bila sklona šizofreniji. Vaš otac, Miss Ambros, bio je, doduše, za vrijeme jednoga svoga sloma živaca moj pacijent, ali to je bila samo prolazna smetnja koja isto tako, i nipošto rijetko, pogada i čestite malograđane, bankare navikle da trijezno misle, i nekomplirane sportaše. Ovako kako stoje stvari, ne mogu vam savjetovati da se ne udate, ali isto tako ne bih htio preuzeti odgovornost za to da se udate i donesete na svijet djecu. U svakom slučaju volio bih još jednom razgovarati s vama, Miss Ambros, recimo dakle, u srijedu? U tri sata i petnaest minuta? Do viđenja, Miss Ambros. Bilo mi je vrlo drago.

Tanki led i ništa više, ako se iz njegovih riječi izbaci, psihijatrijska abakadabra.

Joy je pokušavala protjerati oblake, borila se s mračnim maglama, nije mogla spavati, rovala je po svojoj savjesti i borila se s klizavim problemom koji se nije dao potpuno uhvatiti, ali nije uspjela da stekne jasnu sliku. Trećega dana krenu na dugačku šetnju, daleko vani, duž obale. Sišla je niz hridine i dugo sjedila ondje, ovivši rukama koljena.

281

Htjela, je razmišljati, ali uskoro počеше njezine oči prihvaćati oblike i preobličavati ih. Ubrzo je to više postalo promatranje nego razmišljanje, a u tome je ležala velika ljekovita snaga.

Bilo je dana kada su magle u San Francisku bile isto tako lijepe, pa čak i ljepše od glasovitih, tako često naslikanih pariških maglica, jer je iza njihovih prozirnih velova ležao Tihi ocean i sjalo kalifornijsko sunce.<sup>1</sup> Bile su to dragocjene magle, platina prema pariškom srebru. Ali ovaj puta nije bio takav dan. Bilo je hladno i bez vjetra, bar ono što se prema pojmovima koji su vladali u San Francisku, smatra tišinom bez vjetra, a nebo, obala, hridine, more, pa čak i oblaci s one strane zaljeva, pokazivali su više nijansa sive boje nego što bi ih mogao naslikati ijedan kist. Voda u malim zaljevima duž obale bila je gotovo crna, fina pozadina za Braqueovu smeđu boju čupavih ljuski kokosovih oraha koje su plivale na vodi, i dugačkih zanimljivih girlanda od morske trave što ih je naplavila plima i ostavila na pijesku.

Pet tonova zelenila prekrivalo je smeđu boju, a narančasta svjetla sjala su na okruglim plodovima, cvjetovima ili gomoljima korijenja. Ni hridine nisu bile jednostavno sive ako si ih dosta dugo promatrao, već su se širile u pravi spektar boja. Na njima je bilo žive modre boje, snažne ljubičaste, a također i malo okera, dok je platinasto sunce njihove kubi-stičke oblike ocrtavalo u bdjelim obrisima. Prije nego što je pošla kući podigla je Joy velik plosnati šljunak u kojega je voda uklesala glatku ovalnu udubinu. Stavila ga je u džep svoga ogrtača i čvrsto stisnula prstima njegov fini oblik. Dobro se osjećala. Osjećala se očišćenom i oslobođenom od onog podmuklog otrova u sebi. Bar je to vjerovala.

— Razmišljala sam o onome, majko, sjećaš li se? O onome što si mi nedavno pripovijedala.

— Odlučila sam da Fredu o tome ne spomenem ništa. Razgovarala sam o toj stvari s doktorom Behrmanom pa ne vidim razloga da je napuhavam i da to pretvaram u problem. Nimalo se ne bojim.

Majka podigne pogled sa svitera kojega je počela plesti kad je Charley ušao na sveučilište Prin-

282

ceton i koji nije bio potpuno gotov ni za vrijeme njegove promocije.

— Ne bojiš se, osim . . . ■— rekla je blago se nasmi<sup>^</sup> ješivši, kad je Joy stigla do vrata.

— Kako, molim?

— Ne bojiš se OvSim što se bojiš toga da ustanoviš da te tvoj mladić ne voli dovoljno da bi podnio iskušenje — rekla je majka.

U tom si se pogledu mogao pouzdati u majku: ona je uvijek pogađala u drhtavi bolesni živac. To je bilo ono čudno na njoj. Nije bila osobito pametna ili naobražena, a ono malo međunarodnog premaza s kojim je u toku godina provedenih uz oca uspijevala da prekrije svoje prirodno neznanje, bilo je izvanredno tanko. Općenito je bila previše egocentrična a da bi se brinula za ono što se zbiva u drugim ljudima ili da bi to shvatila, ali je upravo jezovitim nagonom uvijek umjela pronaći ranjavo mjesto gdje je mogla zadati najoštriji bol ili nanijeti najtrajniju štetu.

Dok ju je taj udarac bičem još pekao, Joy je otrčala Fredu da stvar raščisti s njime. — Reci mi, Fred, ali posve pošteno, jesi li ikada primijetio da sam osobito nervozna? Da je moje raspoloženje kolebljivo? Labilno, neujednačeno, ili bilo što drugo u tom smislu? — upitala ga je dok su pili čaj u svom malom skrovištu, u japanskom vrtu. Žličica što ju je držala u prstima punim straha zazveči o tanjirić šalice.

Fred se samo nasmije. — Posve sigurno, zlato moje, nervozna; si kao oni cedrovi stari pet tisuća godina u šumi sekvoja! Emocionalna si, dakako, i smiješna, hvala bogu, i neproračunljiva, pa sam se upravo zato na prvi pogled zaljubio u tebe. Izvana si tako zakopčana mlada dama, ali bože moj, kakva si žena kad se jednom otvoriš! Ja volim skrivenu vatru, ona jače grije.

— A ne misliš li da sam kadšto malo luda?

— Dakako da si luda, jer inače ne bi izabrala upravo moju malenkost. Ali nemoj se brinuti za to, jer u slučaju potrebe mogu ja biti dovoljno razborit za oboje.

283

Joy se ponovo zaletjela: — Fred, dragi, kad bi kasnije, kasnije kad se jednom vjenčamo, što bi učinio kad bih ja oboljela, ili pretpostavimo da oboli jedno od naše djece, mislim, ako bi...

— Tačno znam što misliš; kad bih ja slomio nogu, ti bi, dakako, pobjegla s kakvim mesarskim pomoćnikom, zar ne? A ako ti oholiš od upale slijepog crijeva, ja ću smjesta otići i početi odnošaj s Mar lenom Dietrich, a ako naša djeca obole od ospica, od čega će posve sigurno oboljeti, onda ću te jednostavno napustiti i ti me nikada više nećeš vidjeti...

— Ja govorim ozbiljno, Fred. Ja...

— I ja govorim, moja Joy. Oboje znamo što znači brak: u zlu i u dobru, u zdravlju i bolesti, sve dok nas ne razdvoji smrt, ni jedno od nas ne shvaća neozbiljno bračnu zakletvu i sad prestani govoriti besmislice.

Joy je odustala, i nije mu ispričovijedila punu istinu. Pokušala je da sve to jednostavno izbacila iz misli: to je vjerojatno bio samo jedan od majčinih mudrih malih trikova pomoću kojih ona tako voli stvarati malo nemira ako se jednom čini da se sve odvija u redu. Tek mnogo kasnije, kad je sve prošlo i bilo završeno i kad je otrov izvršio svoje puno djelovanje, počela je istraživati nije li se majka kra-domice umiješala u stvar i nije li poplašila Freda Hollenbecka

...

Majka je to poricala, žestoko je uvjeravajući i vičući u znak prosvjeda, ali Joy je vrlo dobro znala da to ništa ne znači. Laganje i pretvaranje su za majku bili nešto tako prirodno kao što su disanje, spavanje i probava bili za druge ljude.

I tako se Frederic O. Hollenbeck, „nova uspješna ličnost u Washingtonu" udaljio iz Joyina života kao džentlmen: nekoliko naglih oprostajnih riječi putem telefona, brzojav iz Beloit, Wisconsin: „Tetka Hollenbeck teško oboljela, moram zasad ostati ovdje, svako dobro." Pismo puno okolišavanja, neodređeni brzojav iz New Yorka, na njezin je rođendan stizalo cvijeće pa čak i međugradski razgovor, nagao, okljaš-tren, bez sadržaja. Čista amputacija manje bi boljela od toga raspadanja njezine jedine ljubavne veze. Nije se vratio u San Francisco, a nije otišao ni u

284

Redlands. Napokon joj je pismo iz Londona saopćilo da je dobio stipendiju za istraživanje i da će ga rad na rečenom socijalno-ekonomskom istraživanju zadržati dvije godine u Evropi i Južnoj Americi.

Neko su vrijeme i dalje stizala pisma, sve kraća pisma u sve duljim vremenskim razmacima, a zatim još tu i tamo po kakva dopisnica iz bilo koje luke ili bilo kojeg stranog grada, a naposljetku je i to prestalo. Od čitave te epizode s Fredom Hollenbeckom preostao joj je napokon samo nedovršeni portret veoma osrednje kvalitete, a istodobno i prednost koja se nije mogla opovrći, da je sad ostarjela djevica samo po imenu.

Joy nije tačno znala kada je zapravo prestala voljeti majku i počela da je mrzi. U sumraku njezinog života nije postojao ni jedan tako jasan izrezak, samo da se od onda sve odvijalo mutno, zavejano, kao oblaci magle iznad zaljeva, bez svjetla i sjene, bez obrisa ili sadržaja, jednoličnost u kojoj su brzo prolazile godine, jer prazni su dani i tjedni i mjeseci kratki.

Joy je najprije vrlo voljela majku, a zatim ju je voljela samo iz navike, kasnije joj je bila još zahvalna i osjećala je neku obavezu prema njoj; čak i onda kad je već počela otkrivati majčine

male manevre i njezinu čeličnu masku slabašne nemoći, osjećala je obzir koji ju je zabavljao, onako kao što nas zabavljaju pogreške ljudi koje dobro poznajemo.

Staviše, i nakon očeve smrti i pošto je iščeznuo Fred, osjetila bi kadšto lako sažaljenje prema majci čiji su neprekidni nemir i nepostojanost puna tužbi postajali sve gori, tako da je na kraju nije mogla ni na jedan sat ostaviti samu, a da majka ne bi propatila sve muke straha koji ju je upravo gušio. Ali malo-pomalo zbrojila je Joy svu onu nevolju što ju je majka uzrokovala u toku vremena, i počela ju je iskreno mrziti. Ali u međuvremenu je i sama Joy postala tako bezvoljna i sva šuplja da nije mogla izazvati lom i prepustiti majku samu sebi. Napustim li majku, ona će se baciti na Charleva, razmišljala je s onim ostatkom energije koji joj je

285

još preostao. Uništiti će ga i razbiti, a to ne smijem dopustiti, ne s mojim bratom Charlevem. O meni se više ne radi, ja se više ne brojim. Ali Charlev, to je nešto drugo. Charlev ima važnijeg posla, njemu se ne smije ništa dogoditi.

I tako je Joy, puna mržnje prožete omalovažavanjem i mrke uljudnosti nastavila da se posvećuje majci, toj majci koja je u njezin mozak ubrizgala onaj podmukli otrov, onaj bacil raspadanja, onu ubilačku bolest promatranja samog sebe: jesam li normalna ili nisam? Vladam li se kao drugi ljudi? Promijenila sam se, sa mnom biva sve gore, sve postaje tako mutno, tako sumračno. Je li moguće da upravo to ogorčenje i ta mržnja predstavljaju znakove manije proganjanja? Živim li ja u izobličenom, iznakaženom svijetu? Boje i oblici što ih vidim, ta moja potreba da pronađem neki red i zakonitost u onom što se slučajno vidi, nije li to možda već početak jednog opasnog dubljeg izoliranja u kojemu se za duševnog bolesnika gubi svaki dodir sa stvarnošću? Van Gogh, njegov plameni potez kistom, ona crvena i žuta boja njegove palete koje pale, ona crn-kastozelena boja, spiralni kaos njegovih zvijezda što plešu, veličanstvena naglo nanesena mračna prijetnja njegovih čempresa: sve se to završilo u ludilu, Ali tako je i ona gledala svijet, to su bile i njezine boje, to bi i ona nastojala naslikati da je od nje postala slikarica.

Je li to značilo da se i ona nalazi na putu za ludnicu? Mogla je stajati u kuhinji i peći kajganu za majčinu večeru pa bi usred posla odjednom pra-snula u glasan smijeh! Ali ja ne bih sebi odrezala uho kao što je to učinio Vincent, odrezala bih ga majci i poslala u najbliži bordel „s iskrenim poštovanjem od Mrs. Ann Ambros“, a onda bi odjednom začula svoj vlastiti smijeh i naglo ušutjela, preplašena i užasnuta.

Jednom, samo jedan jedini puta razgovarala je o tome s Larrvjem, ne s Charlevem, jer nije htjela da se sa svojim nastranim mislima i bojaznima u-gura u njegov život koji je bio sav zatvoren u sebe kao one divne školjke koje je Suzana sabirala za Larrvja kao krasan primjer boja i crteža. Ne, ona

286

nije mogla poći bratu, prodrijeti u njegov siguran i sretan svijet i ugroziti ga pitanjem: — Misliš li da ja polako postajem luda? Nisi li to već opazio? U našoj je obitelji, naime, ludilo nasljedno, razumiješ li---

Ali s L'arrv Grantom mogla je govoriti o koječemu, gotovo o svemu, pa čak i o svome zatvorenom ja koje je klizilo nekamo u ponor.

Larry je zajedno sa Charlevem Ambrosom došao u San Francisko. Obojica su pripadala skupini modernih stvaralaca, na području umjetnog obrta, i arhitekata koje su pripreme za svjetsku izložbu godine 1939. dovele u grad i koji su se s velikim zamahom latili posla. Grad je i opet jednom dobio transfuziju krvi koja mu je bila već veoma potrebna i kojoj se on od vremena do vremena podvrgavao s mnogo protivljenja i nezadovoljstva sve dok ne bi malo-po-malo prihvatio novu krv u sebe kao nešto čime se može dičiti i malo razmetati.

Već su se dva čudesna djela, dva mosta, napela preko zaljeva, jedan viseći sa svojih nosača kao na veoma finoj paučini, a drugi noseći cestu dugačku više od sedam milja na kojoj je klizio lanac automobila od obale do obale, lanac bez početka i kraja.

Unatoč tome ostale su u pogonu stare skele i već davno zastarjela žičara, jer je sposobno trgovačko stanovništvo grada bilo isto tako privrženo tim starim relikvijama kao što su one zanimale putnike i posjetioce i privlačile ih. I opet su se jednom čule stare tužaljke, na ulicama, u klubovima, u poslovnoj četvrti i u bogatim konzervativnim vilama: — San Francisko nije više ono što je bio. Trebali ste grad vidjeti prije svjetskog rata...

U međuvremenu su tri mlada čovjeka otvorila radionicu i ina zidove zakucala svoje snove u obliku divno nabačenih ali potpuno neostvarivih projekata za gradnju gradova: nova predgrađa, škole, tvornice, uzorna naselja za radnu klasu s igralištima i alejama obrubljenim drvećem, punih sunca i dobrog života za sve. A zatim se mladi latiše posla. Charlev je uz to zviždao, Larry pušio lulicu, a Suzan je bila trudna.

287

Njih je troje stiglo u skandaloznom, starom, ištropotavom automobilu. Činilo se da su nerazdvojni, a njihova bezbrižna vedrina i to što se baš nimalo nisu obazirali na dojam što su ga mogli izazvati, bilo je uzrok da su majčine usne ispod crvenila po-modrile. Ali unatoč svim novim kućnim olujama i nevoljama koje su povećale Jovine teškoće, unatoč brojnim majčinim izbijanjima bijesa sakrivenim ispod blagog šaputanja otkako je Charlev počinio zločin da se oženi prema svom srcu, umjesto da se uklopi u majčine fino spredene častohlepne planove sa šećernim Bluntovima, unatoč svemu tome Joyin je život postao lakši, bogatiji i svjetliji otkako je njezin brat živio u San Francisku. Teret joj nije više bio tako težak, ni tamnica više tako tijesna.

Odmah i kao nešto što se razumije samo po sebi, sprijateljila se sa Suzanom i Larrvjem, a osobito s Larrvjem. U njegovu se društvu osjećala nesputana, otvorena, raspoložena, a kadšto gotovo obijesna. On ju je umio natjerati u smijeh kako se nije smijala od, ah, ni u sve te godine s Hollenbeckom. Čak i kroz stan u Greenwich Streetu puhao je svježi vjetar.

Namještaj je i onako trebalo drukčije postaviti kad je majka prodala grandmerinu baroknu komodu jer je trebala nov ogrtač od nerca. Suzama je objesila nove svijetle zastore u majčinu spavaonicu, a Charlev je izbacio stare naslonjače tvrdih naslona i umjesto njih stavio udobne moderne stolice. Nacrte za njih izradio je Larry Grant.

— Larry je genij kad se radi o stolicama — rekao je Charley. One se prilagođuju, one žive, imaju razum, znadu zašto su ovdje, pa je pravi užitek sjesti u njih i ne guraju ti stražnjicu u luđačku košulju. Na njegovim stolicama možeš sjediti, u tome je tajna. Taj jedan talent moramo mu priznati, tom ori jašu Larrvju: umije izraditi nacrt za stolicu koja je zaista stolica.

— Larry ima još jedan talent: on je prijatelj, pravi prijatelj, zar ne, Granty? — dobaci Suzana i nasmiješi se Larrvju koji je upravo, s lulom u zubima, mijenjao Maxinine pelene. Larry je bio nezgrapni orijaš koji je podsjećao ha slona, ali je, jednako kao i slonovi u zoološkom vrtu, privlačio sve

288

moguće ljude, a osobito djecu. Njegovo je golemo tijelo bilo odjeveno, ili bolje reći pokriveno velikom količinom sivog flanela koji se s njega spuštao u naborana a izgledao otprilike kao nemarno podignut šator. Nikad nije nosio ogrtač, već mu je uvijek bilo toplo u njegovim vlastitim jastucima od masti i mišića.

— Pogledaj samo svoj šešir, ti prljavce — predbacila mu je Suzana. — Što zapravo radiš s njime? Spavaš li s njim?

— Na njemu, ljubljena, na njemu, a ne s njime! Ako baš želiš tačno znati, noću ga stavljam pod strunjaču pa je ujutro tako lijepo izglačan kao hlače kakvog odjelnog šefa. Stvarno je to trik što sam ga naučio kad sam i sam bio rajonski šef u robnoj kući Palaca, Duluth, Minnesota. Uljudne manire i prijazna pojava su preduvjeti za dobrog rajonskog šefa. Njegovo letimično spominjanje upravo nevjerojatnog broja različitih namještenja za koje je tvrdio da je u njima radio tjerati su Joy u čudo i smijeh.

— Ne vjeruj tom krupnom lažljivcu ni riječi — dobacio je Charley, — sve to spada u njegovu ulogu.

— Ti si kao dijete sigurno pao na glavu, čovječe. Samo si ljubomoran na moje bogato znanje i moj fini odgoj — odgovorio je Larry kradomice promatrajući svog mladog poslovnog druga nježnim pogledom kakvim majka promatra dijete. Ali unatoč Larrvjevu nebržnom načinu na koji je govorio, kretao se, odijevao i vladao se, ipak je znao svoje prijatelje zaslijepiti neočekivanim blistanjem elegancije.

— Mogla bih zaraditi lijep nuzgredni dohodak kad bih toga klipana iznajmljivala kao žigola osamljenim damama — ustvrdila je Suzana. Larry je bio vješt, neumoran i oduševljen plesač, a njegovo nadmoćno stručno znanje u naručivanju jela i u pregovaranju o prikladnoj vrsti i godištu vina koja pristaju uz koje jelo, pribavljalo mu je poštovanje i posebnu pažnju drskih i nadmenih natkonobara. — To zahvaljujem svojoj djelatnosti kao steward u diningroomu jednog velikog parobroda — glasilo je Larrvjevo razjašnjenje. Vrlo je lako skicirao nacрте za ženske haljine

19 Čuvajte se srna

289

na komadiće papira — za vrijeme mršavih godina morao sam mnogo takvog smeća risati za „Vogue“ — i vrlo je spremno pratio dame pri kupovanju. Dok su one satima i satima probale haljine, on nikad ne bi postajao nestrpljiv već bi uvijek davao izvrsne savjete. Nikad ne bi propustio a da ne zapazi nov šešir, pojas ili šal i da ga proprati komplimentom. To je bilo svojstvo koje ga je ubrzo učinilo omiljelim kod majke.

— Samo nemojte dopustiti da ona ustanova da sam osnove svoga probranog ukusa za žensku odjeću stekao još kao balavac kad su me djevojke u javnoj kući koristile kao kurira, u Water Street, Memphis, Tennessee — dobacio je Larry.

— Kakav si ti klaun — viknula je Suzana, a on je odmah postao vrlo ozbiljan.

— Ne smiješ me precijeniti, ti slatko stvorenje, nisam bio klaun, nipošto nisam bio klaun! Bio sam stajski momak u cirkusu Ringling Brothers, a i to samo šest tjedana; izbacili su me jer su se slonovi potužili da im kradem oraščiće.

Larrvjeva korisna mnogostranost bila je poput poklopca koji je pristajao uz upravo čuđenja vrijedan broj različitih stvari: nabavljao je dobra mjesta za rasprodane koncerte, donio Joyi knjigu koju je trebala čitati, vodio je na izložbe „koje ne smiješ propustiti, dijete“, i na izlete kad bi se njezini živci toliko na-peli da umalo što nisu pukli. Umio je kuhati, prišivati dugmeta, popraviti patentna zatvarač koji je zapeo i električna glačala, a majčinu azaleju koja je počela venuti, natjerati da ponovo procvjeta. Znojio se s Charleyem u čekaonici rodilišta, a kasnije je oduševljeno i stručno njegovao dojenčad, broj jedan i broj dva. Nije mu bilo teško da po potrebi pomaže Suzani pri pranju velikog rublja ili da za jedno veče zamijeni Joy kod majke. Bio je pravi majstor u zagrijavanju boca i hranjenju zobenom sluzi. Činilo se da uvijek ima obilno vremena, da se nikada ne žuri, da nije rastresen ili umoran. Činilo se kao da upravo želi da ljudi zaborave da je on jedan od prvih arhitekata za unutarnje uređaje Amerike i da je nezasitan sve-žder ako se radi o poslu.

290

— Kako ti to zapravo uspijeva obaviti, ti skit-nico? Hraniš li se jedino pervitinom? — Kadšto bi upitao Charlev koji se ni sam nipošto nije lako umarao pri radu, ali je unatoč tome često onako iscrpen i zijevajući jedva ostajao budan dok bi razmišljao

0 kakvom konstrukcionom problemu kojim bi se bavili do kasno u noć.

— To je jednostavno stvar navike, sine moj. Otkako sam bio noćni čuvar u „Sourkamp Tool and Tractor Fabric“ u Wichiti, Kansas, izgubio sam svaku sposobnost da spavam dulje od pet sati od onih dvadeset i četiri sata koje nam je priroda dala. To mi ostavlja obilje vremena za zabavu, glasilo je Larrvjev odgovor.



— Larry je zaista pravi božji blagoslov za nas žene — rekla je Suzana Joyi. — Jesi li opazila da ga obožavaju sve čistačice? Djevojke u našem uredu upravo procvjeta ju kad on prođe, a kisele stare prodavačice u robnoj kući zaboravljaju svoje žuljeve dok ga poslužuju. On bi razdraženu tigricu naveo na to da mu jede iz ruke, taj moj tusti Ganeša.

— Tko to?

— To je moje osobno ime od milja za nj, sva prava pridržana. To je onaj dobrodušni indijski slonovski bog, našla sam ga u jednoj od Larrjevih vrlo mudrih knjiga o umjetnosti.

— A što se tiče tigrice — rekla je Joy — nemojmo zaboraviti kakav je uspjeh požnjeo kod majke. Ne pripazimo li, zabost će ona Svoju zastavu na njegovim obalama i prisvojiti ga kao svoj teritorij.

— O ne, to neće. To bi bio trenutak u kojem bih se ja propela i počela gristi — neobično je žestoko rekla Suzan, a Joy je svojoj šurjakinji dobacila skriveni iznenađeni pogled. Nešto se u njoj pokrenulo

1 ona se upitala jesu li na kraju sve one aluzije što su ih majka i „girls“ spominjali u vezi sa Suzan i Larrjem ipak na kraju stvarno samo smiješne. — Neka me đavo odnese ako dopustim da ga majka zgrabi — rekla je Suzan. — Ja sam prva bila ovdje, razumiješ li, ma koliko majka svojatala sve na što naiđe. I ja sam takva kad se radi o Larrju, ili o Charlevu — doda naknadno.

19\*

291

Joy nije doznala je li zbog Larry Granta došlo do sukoba između majke i Suzan, ali jednoga lijepog dana izjavi majka da tog odurnog debeljka, kako li se ono zvao, ah da, toga Mr. Granta ne želi više vidjeti u svojoj kući.

— Ali majko, Larry je naš najbolji prijatelj, a i ti si ga vrlo voljela — začudila se Joy. — Zašto ga više ne želiš vidjeti?

— Zašto? Zato! — rekla je majka pretvorivši se opet u petnaest godišnju šiparicu.

— Kakvo si to zlo nanio mojoj majci, ti preve<sup>^</sup>-jani nitkove? — upitao je Charley prijatelja. — Mrzi te, mrzi te, mrzi te! — Larry je desnom rukom skicirao neki plan dok je lijevicom pomoću žlice ulijevao varivo u dojeače Floriana.

— Mrzi me? Fino. Jecala je na mom ramenu kako je osamljena i da je nitko stvarno ne voli, a osim toga je spomenula da je podsjećam na nekog gospodina koji se zvao Hopper.

— Hopper? Tko je to? — upitao je Charley.

— Njezin prvi muž. Stradao je u Braziliji. Bio je debeo, ali ipak ne tako tust kao što si ti, Larry

— objasnila je Joy. — Još se dobro sjećam ujaka Hoppera; voljela sam ga.

— Bilo kako bilo, pokušao sam da našu majčicu malo poučim. „Majčice“, rekao sam joj, „egoistični su ljudi uvijek sami i nikad nisu zadovoljni. Svojim egoizmom stvaraju oni neku vrst zrakopraznog prostora oko sebe, a vi, slatko moje majčinsko srce“, tako sam rekao, „vi ste u svojoj nedužnosti najegoističnija mala mrcina koju sam ikada sreo u životu.“ Smio bih tvrditi da ju je to vrlo teško pogodilo. Moglo bi se, štaviše, reći da me je nakon tih riječi izbacila.

— To mi je vrlo milo — žestoko je rekla Suzan.

— Ne podnosim kad se ona u sve miješa i ne želim doći u smiješan položaj da se sa svojom svekrvom moram boriti za srce čovjeka kojeg volim.

^ Sve je to bila šala i pretjerivanje, a ipak nije bilo baš potpuno smiješno, razmišljala je Joy pa se nije uspjela tome ni nasmiješiti. — Kasno je, moram kući

— rekla je. Bio je četvrtak popodne, dan kad su je klub i njegovi „girls“ zamijenili na nekoliko sati kod

292

majke. Tek otkako je Larry ušao u njezin život postalo je Joy jasno po kojem neumoljivom nastavnom planu ona vegetira i u kakvoj uskoj tamnici. Tako je, naime, gledala svoj život uz majku: kadšto kao na tamnicu, a kadšto kao na beskrajnu cestu bez sjene, kojom se vukla po pustoj krajini. Pokušala je, štoviše, da naslika mučnu jednoličnost te ceste, ali joj to nije uspjelo. Istini za volju treba reći da se posljednjih godina potpuno odrekla slikanja. Samo što se, kad je stigao Larry Grant, ta cesta njezina života, ta pusta krajina njezina života, izmijenila. Odjednom je tu izraslo visoko, široko drvo s tamnom sjenom, na mjestu gdje prije toga nije bilo ničega, mrljica zelenila u sivoj ilovači, negdje tihi žubor potoka, a u zraku nekoliko leptira.

— Reci, dijete — prekine odjednom Larry tišinu, vozeći je kroz sumrak kući. — Nikad ne govoriš o svom ocu, ni ti, ni Charley. Kakav je on čovjek zapravo bio?

— Ne znam pravo. Mislim da sam ga previše voljela, a da bih ga mogla analizirati. Osdm toga smutilo me je što je u mom sjećanju izgledao posve drukčiji dok je moja prava majka još živjela i on bio u naponu svoje snage. Upravo je tako kao da sam imala dva različita oca. Nakon njegove smrti mnogo sam razmišljala o njemu. On je bio, ne znam pravo, bio je stranac.

— Stranac? Prema tebi? Ne? Kako onda? Stranac u svojem vremenu, na svom mjestu, u svom braku?

— Ne, mislim: uopće je bio stranac. Posvuda, u svako vrijeme. Nepraktičan, sanjar, idealist, romantik koji nije nikamo pristajao, nesposoban da nekome nanese bol.

— Možda je bio malo slab?

— Možda. Bar je to sam za sebe govorio. Zapravo-vjerujem da mu je majka slomila hrptenjaču. Između njih je postojala neka neobična veza.

— Nije bila baš tako neobična, dijete, ne baš tako neobična. Jedan muškarac, jedna žena, ali čak ga ni naša majčica ne bi mogla slomiti da je bio jak. Nije slomila ni Charleya.

29§

— Da, to je istina. Ali gledaj, Larry: tu je bio njezin prvi muž, ujak Hopper; taj je bio praktičan, realist, nasilnik, prava suprotnost mom ocu: a i njega je razbila, bar tako mi se čini. Dakle, evo nas, tu smo, molim te, istovari" me na uglu jer ne volim kad majka viri kroz kuhinjski prozor i uhodi nas što radimo. Laku noć, Larry, hvala ti lijepa što si me dovezao kući. I na svem ostalom.

— Čuj me, dijete; ne vjerujem da je naša majčica baš tako ljupka kako se mi pretvaramo da jeste, ali jedno ti mogu reći; onoga dana kad bude pokušala da u Charlevu ili Suzan ili tebi prelomi ma samo jednu Bitnu kost, toga istog dana ulit ću joj u čaj dozu cijankalija, i to s užitkom. Laku noć, drago dijete, spavaj dobro, vidjet ćemo se u srijedu.

S početka se zaista radovala da se s njime sastaje jednom ili dva puta tjedno ili bar da s njime razgovara telefonom, ali kasnije se u taj osjećaj lagodne udobnosti što ju je osjećala u njegovu društvu primiješao trag nestrpljenja. Naposljetku joj je postao prijeko potreban. Dan bez Larryja mogao se teško podnijeti. Upravo to trzanje u njezinim žilicama, ako ga nije imala prilike vidjeti, više joj je pokazalo koliko on za nju znači nego što joj je to pokazala njegova prisutnost. — Često mi mnogo ne-dostaješ, a onda bih voljela znati jesam li ja zov ili jeka — rekla mu je; za Larryja nije trebala izgovoriti sve, jer ju je on umio razumjeti.

— Oboje, dijete, mi smo oboje, zov i jeka, nas dvoje, to je uzajamno. Tako, na primjer, posljednje srijede.

— Da? Posljednje srijede? — upitala je Joy kad je zastao oklijevajući.

— Kad se nisam uspio osloboditi one jezovite sjednice s momcima iz trgovačke komore: vjeruj mi da sam te zvao i mogla si me čuti gdje ričem tako glasno kao jelen za vrijeme rike, a ako se ne varam, mogla se čuti vrlo tiha jeka. Nas smo dvoje davanje i uzimanje. Ja te isto tako nužno trebam kao i ti mene, možda još snažnije. Držat ćemo se jedno drugoga, dijete. Bit ćemo dobri jedno drugome.

Bit ćemo dobri jedno drugome, nijedna se prisnija riječ nije mogla izgovoriti među ljudima koji se

294

vole, među dva čovjeka uopće. Bit ćemo dobri jedno drugome: to su bale riječi koje bi mogao izgovoriti otac.

U početku nije bilo nikakve sumnje da je Larry Grant ružan. Njegova velika, gotovo ćelava glava, široka usta kao u klauna, slomljena nosna kost, („to sam dobio kad sam htio postati boksač u Jamaici na Long Islandu“), i neobično izražajne oči, — Tvoj prijatelj je možda zgodan čovjek ali lijep nikako nije

— rekla je Charlevu pošto ih je ovaj upoznao.

— Počekaј samo, već ćeš se naučiti na njega

— bilo je sve što je Charlev mogao na to reći. Sto je dulje i bolje poznavala Larryja, to joj je ugodnija bila njegova vanjština. Imao je lijepe uši, zar ne? Zdrave zube i neobične ruke. Bile su to ruke velikog stvaraoca, inteligentne, žive, uske u omjeru s njegovom masivnošću i bez ikakva traga masti. Nervozne ruke jednog drugog čovjeka, osjećajnog, osamljenog Larry Granta kojega je samo ona poznavala. Kadšto bi uhvatila samu sebe kako pilji u te ruke i kako pri tom želi; ni sama nije pravo znala dokle su dopirale njezine želje. Sve dok jednoga dana, probudivši se, nirje otkrila da je Larry Grant istisnuo usku bestjelesnu sjenu Freda Hollenbecka iz njezinih snova i da je sam zauzeo njegovo mjesto. Veliki bože, razmišljala je, nisam ni slutila da mi se to još može dogoditi! Odjednom joj se sve učinilo jasnim, jednostavnim i neizbježivim. Bit ćemo dobri jedno drugome. U tome je bila stvar.

I opet je jednom bila srijeda kad su sjedili u svom običajnom malom jeftinom talijanskom restoranu čiji je pod bio posut pilovinom a zidovi ukrašeni papirnatim girlandama, ali vlasnik je bio Larryjev prijatelj i točio je dobar kianti. Te je večeri Joy naposljetku govorila o sebi i s mnogo oklijevanja se približila onom strahu koji ju je mučio i koji je majka usadila u nju.

— Ne znam što je to, Larry, ali ja sam uvijek bila drukčija od ostalih djevojaka, dokle god se mogu sjećati, i vidiš li.

Larry je ispod stola posegnuo za njezinom rukom i nasmijao joj se u lice. — Možeš zahvaliti sudbini što nisi jedna od onih djevojaka od kojih dvanaest

291

ide na tuce — prijazno joj je rekao. Srijeda je bilo njezino slobodno veče, jer je srijedom majka pohadala Charleva, i unatoč tome što nije bila naklonjena Suzani, nepopustljivo je ustrajala na tim posjetima. Larry, naučen na to da svoje radove razdjeljuje u smjene i da ih tačno isporučuje jednom je zauvijek rezervirao te večeri za sebe i za Joy.

— Što se zapravo sa mnom zbiva, Larry, možeš li mi to reći? — upitala ga je tačno kao što je već pred dugo vremena upitala oca.

— Da, mislim da znam gdje kod tebe leži pogreška: u svom vrtu nemaš jednoroga.

— A zar bi trebalo da ga imam?

— Svakako bi trebalo. U suštini svatko bi trebao da u vrtiću ima jednoroga. To bi bilo važnije od kokoši u svakom loncu ili od automobila u garaži. Taj su razgovor vodili svojom misaonom steno-grafijom i nije trebalo posebnih razjašnjenja.

— Bilo je vrijeme kada sam u svom vrtiću imala ne jednog jednoroga već čitav mali čopor, ali su mi jednoga za drugim poubijali — rekla je Joy malo tužno.

— Znam već, dijete, i moja je majka Mla lju-dožderka.

— Larry, moram se s tobom porazgovoriti o nečem što me kadšto čini bolesnom od samoga straha. Larry, vjeruješ li da sam ja potpuno normalna?

— Nadajmo se da nisi, dijete. Uostalom, nitko nije potpuno normalan, i što to uopće znači, biti normalan? Normalnost je ishitreni pojam i mi o njemu manje znamo nego o udaljenosti između planeta ili o deklinaciji zraka svjetlosti. Normalnost se ne može odmjeriti jer nije ništa apsolutno, već samo konvenr čija. Svakog Amerikanca izvan njegove domovine

automatski smatraju ludim, a mi bismo, s druge strane, kakvog evropskog seljaka, čak među šestogodišnjom djecom, smatrali zaostalom i slaboumnim. U Kongu je, naprotiv, svaki čovjek kojega se pomoću bubnjanja ne može baciti u frenetički trans, pravo nedonošče. Sada bih te, međutim, htio pitati nešto drugo, dijete. Zašto si napustila slikanje? Charley mi pripovijeda da si izvanredno talentirana, a Char-ley obično zna što govori.

296

— Vidiš li, i to je jedan od mojih mrtvih malih jednoroga. Možda zaista imam malo talenta, ali ne znam što se s njim dogodilo. Izgrizli su ga termite ili što drugo. Za vrijeme studija bojala sam se da su moje slike previše lude a sada kad su moderni slikari sve to daleko premašili, postala sam previše pitoma, neodlučna, sitničava, pa ja ne, ne mogu više slikati. Znaš, moj otac je u svojoj knjižnici imao neku njemačku knjigu, slikardje umobolnih, zbirka slika i crteža iz različitih ludnica. U knjizi je bilo sve, savršeno potpuno, s poviješću bolesti umobolnih od Paula Kleea koji se potpuno povukao u sebe pa do pseudo-Miroa koji je slikao jarkim bojama. Eto, ja, no, jednostavno nisam više sigurna u sebe, takve me stvari malo plaše, nisam dovoljno stabilna pa neprekidno pokušavam da se saberem. Za mene ne bi vrijedilo da pustim maha svojoj ćudi i da bojama prekrijem platno; to je nezdravo, to je opasno.

— Znaš li, dijete, način na koji mi općenito gledamo slike i umjetnost, to su navikom stečeni refleksi pa smo svi mi u neku ruku pa vio vi je vi psi i upravo to čini modu od samih pet godina unatrag tako neodoljivo smiješnom. Ali moda nema ništa zajedničkog s pravom umjetnosti, a vrlo malo s tobom. Mislim da pogađam što je tebi, dijete. Svi mi bolujemo danas od prevelikog promatranja samoga sebe, svi smo mi sebi postali tako prokletno važni. Sto se mene tiče, ja, naprotiv, smatram da duševno zdravlje počinje time da sami sebi razjasnimo kako je svatko među nama neopisivo nevažan, kako nevjerovatno mikrobski sićušan i nezanimljiv. To je spoznaja koja oslobađa začuđujuću količinu ener-<sup>gije</sup> koja se može iskoristiti za nešto bolje. Postoji granična linija između umjetnikova traženja izraza, njega samoga i opijanja samoga sobom, a vrlo mnogo ljudi prelazi tu liniju. To čini čitavu razliku između dobre i loše umjetnosti i, da se ne izrazim kao tajni savjetnik profesor Wurtzelflnger, razliku između zdrave probave i odbojnog proljeva. Ti, drago moje problematično dijete, čini se da, naprotiv, malo patiš od začepi jenosti. U tebi se nalazi previše skupljene materije pa zato mislim da bi ti slikanje koristilo. Volio bih kad bih ti u tom smjeru mogao dati mali laksativ.

297

— Ali Larry, upravo to više ne mogu. Pokušavala sam ali sve se osušilo i prošlo. Sjećaš li se još: „il faut porter un soleil de mille rayons dans le ventre“, a u mom trbuhu nema ni dovoljno vatre da se pripali žigica. AM čemu da govorimo o tome, Larry, takva momčina kao što si ti ne može nikako razumjeti kakva je muka biti sterilan. Ničega više nema. Neplodnost.

— Dođi, hajdemo — neočekivano je rekao Larry. — Krenimo malo prema rijeci. Dobro će nam činiti malo zraka. I ne zaboravi Picassove pronunciamente i sunce u njegovu trbuhu. O tebi je riječ, Joy. O tebi. Još nisi mrtva, dijete, još nisi pokopana.

Ne, nije bila mrtva, znala je to, osjećala: duboko u njoj se nešto pomicalo, nešto je žuborilo, nešto se topilo. Larry ju je promatrao ispitivačkim smiješkom kad je slijedeće srijede uvečer opet sjedila nasuprot njemu u malom talijanskom restoranu a svjetlost svijeće joj osvjetljavala lice bacajući s boce kiantija crvenkaste reflekse na njezine ruke.

— Večeras izgledaš osobito lijepo; trebala bi uvijek nositi bijele bluže — rekao je Larry.

— Reci mi, bez prenavljanja, koliko ti je zapravo godina?

— Starica sam, tako reći. Trideset šest. Zašto?

— Krajnje je vrijeme da se udaš i dobiješ djecu. Ili zar to ne želiš?

— Željela bih, čak jako bih željela, ali ne mogu majku ostaviti samu, a osim toga me još nije nitko zamolio da mu budem žena, Larry.

— Tome si sama kriva, dijete. Ni jedan ti se muškarac ne usuđuje približiti jer se vladaš tako odbojno, nadam se da nisi frigidna? Ili možda jesi?

— O tome zaista ne moraš trti glavu, Larry, ali ako želiš posve tačno znati: nisam. Frigidna sigurno nisam. Kad je to rekla, pocrveni i nastane mala tišina koju je naglo prekinula prije nego što je postala nepodnošljivom. — Uostalom, ni ti se nisi oženio, a već ti je više od četrdeset. Mora da i ti imaš svoje razloge za to.

— To je dugačka pripovijest. Možda ću ti je jednom ispričovjediti. Možda. A zašto ne sada? pomislila je Joy i odjednom je znala odgovor: Suzan. Larry je pripadao Suzani. To je odjednom posve jasno vidjela, ali zašto to nije opa-

298

žila već prije? To je bilo razjašnjenje za sve, a majka i „girls“ su imale pravo: ono što je bilo vulgarno na kraju je uvijek ostalo u pravu. Charley, Suzan i Larry, čestiti stari trokut, a svo Larrvjevo nastojanje bilo je samo zavaravanje. Prvi put u životu osjetila je Joy oštar, žarki okus ljubomore.

— Ta valjda ne pokušavaš da se preda mnom gradiš tajanstvenim i zanimljivim? — reče ona nadajući se da se pri tom smiješi. — Vezan si za jednu ženu s kojom se ne možeš oženiti. S udatom ženom? S jednom koja zbog bilo kakvog razloga ne želi napustiti muža.

On posegnu preko stola za njezinom rukom i nasmije se. — Nikad ne bih povjerovao da možeš biti tako prozirna, dijete — reče vrlo raspoložen. — Ne, nisam vezan za neku udatu ženu, i ona se ne zove Suzan, i sada prestani grickati prst jer ćeš uništiti nokat. Obožavam Suzan j] smatrana je naj-čarobnijim bićem na svijetu i silno je volim. Ali ne ljubim je i nisam zaljubljen u nju. Tako — on ispusti njezinu ruku i potraži u njezinu licu odgovor na neizgovoreno pitanje.

— Naprijed, Larry — rekla je Joy. — Htio si mi još nešto pripovijedati?

— Vidi, dijete, ja sam velika rijetkost: muškarac koji nije nigdje vezan. Nisam vezan ni za koga, nitko mi ne pripada, nisam ni u koga zaljubljen, a koliko se mogu sjećati, nikad nisam iskusio što je to zapravo, ta ljubav. Osim toga ne vjerujem da sam time mnogo izgubio. Jedva da mogu sebi išta predočiti što bi u današnjem svijetu bilo manje važno od ljubavi koju toliko precjenjuju, o kojoj toliko govore i toliko lažu. To jest, ako ne uzmemo u obzir njenu vrlo znatnu komercijalnu vrijednost, jer ljubav je naposljetku ona materija iz koje ljudi kroje svoje filmove, svoje šlagere i operete, pa pjevači pjevaju o ljubavi, a književnici pišu o njoj knjige, a cijelo mnoštvo ljudi zarađuje ono što im je potrebno za život iskorišćavajući takvu vrst ljubavi. A da i ne spomenem koliko je ona važna za barove, frizerske salone i konfekciju.

— No, ovaj put si mi lijepo rekao istinu — rekla je Joy, malo probljediivši. Kad su izašli na ulicu, uhvati je on ispod ruke. — Reci mi — upita je nakon nijeme stanke za vrijeme koje je razmišljao — zašto ne pođeš na neko vrijeme u Evropu, dok je to još moguće? Za godinu ili dvije godine mogao bi opet izbiti rat, a onda ćemo morati reći zbogom mnogim ugodnim i korisnim stvarima na ovom svijetu.

— Bila sam u Evropi, dvije godine, u Francuskoj, u Italiji.

— No, a rezultat?

— Nema rezultata. Majka je bila sa mnom prijeko. Možeš sigurno predočiti sebi kako su se stvari razvijale.

Larry ljutito čupne svoju rijetku kosu. — Ti nipošto nisi jedina kći koja dopušta da je njezina majka živu proždire, ali jednostavno ne mogu sebi predočiti o kakvoj se vrsti masohizma pri tome radi. Ostavi jednom našu slatku majčicu po strani, zakli-njem te. Spakuj svoj svežanj i kreni u svijet, pođi kamo god hoćeš, ali odlazi odavde. Naša majčica će to preživjeti, obećajem ti. Možda će upravo to biti lijek koji će joj koristiti.

— Možda imaš pravo — rekla je ona. Možda je to još uvijek moguće, pomislila je, a zatim ponovo osjetila kako se u njoj neznatno pokreće onaj njezin stari napola zaboravljeni san,

skriven, prigušivan, embrionalan: htjela bih imati dijete, svoje vlastito dijete, pa bih ga odvela u čarobnu šumu i njegove ručice napunila plavim svjetlom kao što je otac napunio moje.

— Kad dođeš u Pariz, Larry, kamo najprije odlaziš?

— Oh, to je veoma različito. Na toaletu, držim, uz pretpostavku da postoji. K Deux Magots ili ma-dame Charpentiere koja je kuhala za mene dok sam studirao na Sorboni.

— Ne. Mislim ozbiljno?

— Ozbiljno? No, dakle, ako je ozbiljno, i ako mi obećaš da me nećeš izdati, onda se najprije okupam i operem sa sebe svu prljavštinu i sve grijehе lošeg ukusa što sam ih u međuvremenu počinio, pa sperem sa sebe sve umjetne mode i manire koje su se

300

pripale uza me. A kad nakon toga izađem iz Sainte Chapelle, onda opet razaberem razliku između onoga što je dobro i što je zlo. To je, uostalom, stvar koju je bog zabranio, ali s drveta spoznaje dobra i zla ne smiješ jesti; ako se toga sjećaš?

— Znala sam to. Plavo svjetlo.

— Možeš ga grabiti rukama, možeš u njemu prati oči.

— Larry, da smo nas dvoje zajedno u Parizu, bilo bi nam lijepo, izvrsno bismo se zabavljali, ali bili bismo i ozbiljni, sigurno bi nam bilo vrlo lijepo, zar ne?

— Možda, dijete, ali možda i ne bi. Ali jedno znam: kad bi nas dvoje bili zajedno u Parizu, onda bih iz tebe napravio slikaricu, sve da ti svakoga dana tri puta moram isprašiti stražnjicu i svakoga jutra, svako podne, svako večе, zabosti tvoj nos u Rccas-sovu paletu. Ali nema nikakva smisla da o tome maštamo, jer ja sam ovdje prišiven sve dok ne završimo naš posao za izložbu, Cahrlev i ja, a za to ćemo trebati još čitavu vječnost. Ali ti nisi ničija zarobljenica, zaista nisi, dijete, a uostalom nije potrebno da to bude odmah Pariz. Samo ako odeš odavde i dopustiš svojim očima da nešto vide. Kadšto gledaju tako gladno kao da već nekoliko godina nisu dobile što da jedu.

Zatim su se nijemo uspeli do tornja na vrhu Te-legraph Hilla, i onda stajali na njemu, pa gledali grad i zaljev. Bila je to jedna od rijetkih vedrih noći San Franciska, a mladi su ljudi sjedili posvuda na ogradi zida, iz parkiranih automobila svirali su radio-apa-rati, dolje su ulice plele svoje lance svjetlosti preko brežuljaka i preko beskrajnog luka zaljevskog mosta, a kaznionica na otoku Alcatraz, osvijetljena reflektorima, bila je slična slikovitom i vrlo skupom noćnom lokaluu.

Stigavši do kraja dugačke šutnje, Joy je uzbuđeno stresla glavom. — Ne — rekla je. — Ne mogu odavde. Osim toga to i ne želim.

— Zašto ne želiš? Imaš li kakav valjani razlog, osim što si robinja svoje majke?

Pogledavši mu u oči, Joy je zadržala dah. — Hoćeš li se jako prestrašiti, Larry, ako ti rekнем da si

301

ti razlog zbog kojega želim ostati ovdje? — rekla je poluglasno.

Osjetila je kako mu se ruka trgmula u nesvjesnom pokretu kao da se želi odmaknuti od nje, a onda je brzo još malo čvršće stisne uza se.

— Da — rekao je — to bi me veoma prestrašilo.

Zatim ju je ispustio, izvadio lulu i vrećicu s duhanom pa je vrlo pažljivo napunio i zapalio šibicu, ali je zaboravio da pripali lulu. Samo ju je stisnuo zubima, a zatim ponovo čvrsto privukao Jovinu ruku k sebi i krenuo dalje.

— Uvijek mi se činilo grotesknim — rekao je — da bi se ovakav slon kao što sam ja mogao bilo kome učiniti poželjnim, izuzevši, dakako, kakvog drugog slona. Ali jednom je ipak postojala djevojka koja se zaljubila u mene, tome je već vrlo davno. Bila je sestra moga najboljeg prijatelja, kao što si i ti Char-leveva sestra. Ali time prestaje svaka sličnost. Bila je posve mlada, jedva je izašla iz škole, razmažena, zaštićena, krhka, najfiniji i najtanji porculan.

Ta se djevojka sama ubila. To je pripovijest za koju sam ti obećao da ću ti je jednoga dana ispriipovjediti.

Joy je tieško disala i čekala.

— Razumiješ li što ti pokušavam ispriipovjediti, ili moram li ti to ponoviti slovo po slovo? — upitao ju je. — Na žalost zvuči pomalo kao iz kakvog petparačkog romana. Glorija se, naime, zaljubila u mene, a kad je ustanovila kako sa mnom stoje stvari, počinila je samoubojstvo. To je za mene bio strašan udarac, dijete. U ono sam vrijeme i ja bio još vrlo mlad i nisam znao što da radim. Uistinu, klipan kao što sam ja, morao bi na sebe objesiti pločicu s upozorenjem: „Zalim, ali meni nije ni malo stalo do lijepog spola“, no ja sam umišljao sebi da je moj izgled dovoljan da poplaši djevojke, ali, vidiš li, da sam Gloriju na vrijeme opomenuo da ne trati svoje osjećaje na takav subjekt kao što sam ja, ona bi vjerojatno danas bila sretna žena i nježna majka. Bila je upravo čarobno biće i ja sam je vrlo volio. Ali to nije bila ljubav. No, a sada mi još jednom pripovijedaj da ja ne znam što znači biti sterilan.

Joy se sabere. Bilo je to kao kod zubara: „Miss Ambros, sada će vas možda malo zaboljeti\*, a u usti-

302

ma joj je ostao gorak okus, ali ona ga hrabro proguta pa joj čak uspije da se nasmiješi ukočenim smiješkom. Zašto baš Larry Grant, upravo Larry? To je bilo tako apsurdno. Ta golema planina snage, ti neumorni mišići, ta bistra glava, Larry, takav muškarac, s njegovim u boksu zdrobljenim nosom i njegovom neograničenom sposobnošću da stvara, da živi, da oblikuje, i da sam sebe raspoklanja. Taj osjećaj sigurnosti koji je izbijao iz njega, te toplinske zrake što ih je emitirao na sve strane, sve samo uzaludno traćenje! Kolika šteta! pomisli ona osjetivši oštru sitnu porugu. „Je li vas zaboljelo, Miss Ambros?“ „Nije, gospodine doktore, nije baš previše!“

— Misliš da ti nije stalo do žena? — promrmljala je iz dubine svoje smetenosti. Da sam ga pokušala naslikati, ustanovila bih to po njegovim rukama. Njegove bi mi ruke odale tajnu.

— Danas si zaista gluha, dijete. Meni je stalo do žena, ali ne na uobičajeni način. Postoje žene koje su mi vrlo, vrlo bliske, na primjer ti, ili Suzana. To iide onda do određene tačke, a zatim giljotina pada i svemu je kraj. Kad bih ipak ikad pokušao da prijedem tu tačku, ne bi iz toga bilo ništa, ili samo nepristojna prevara i neopisiv kaos. Ono najbolje što mogu učiniti jeste da ne živim protiv svoje vlastite prirode i da pokušam da nikome ne činim ništa na žao.

Stigli su do kraja brežuljka, pa on ispusti njezinu ruku i zastade. — Više volim živjeti kao rak samot-nik ako ti se to više sviđa. Spol, to je toliko važno ili toliko nevažno, koliko važnosti tome pridajemo. — Zvučalo je uzbuđeno, a istodobno i rezignirano, kao argument kojega neki čovjek nekoliko puta koristi u prepirci, ali njime nikada ne uspijeva potpuno uvjeriti svoga protivnika: svoga protivnika — samoga sebe.

— Ne čini li te to veoma osamljenim? — upita Joy, oprezno se usuđujući da zađe u zatvoreno područje.

— Ne, ne vjerujem. Ne vjerujem da sam osamljeni ji nego što su to općenito drugi ljudi.

Osamlje-nost je naše prirodno boravište, pa je bolje da se

303

■ I. i

pomirimo s tim stanjem s kojim, počevši od druge godine našega života, stječemo obilna iskustva. Osamljenost je jezgra svih stvari, dijete, pa mi samo nemoj reći da to ne znaš. Ali ja volim ljude, ljude općenito, i uživam u poslu, uživam kad izradim nacrt za stolicu ili kakav alat, ili za uređaj kupaonice; u to čovjek mora da uloži svu snagu, pa mu rad pruža veliko zadovoljstvo, ako rad uopće može biti neka naknada. Hoćeš li sada kući pješice ili da uzmemo taksi? Moja su kola i opet pokvarena.

Pošli su dalje. — Zna li Charley za to? — upitala je Joy malo kasnije.

— Ne, samo je po sebi razumljivo da ne zna, ni Charley, ni Suzan, a oni to nikada ne smiju ni doznati, čuješ li, Joy. Ne znam što bih uopće učinio kad bi to dvoje djece išta naslutilo! Joy, ti si jedini čovjek s kojim sam govorio o tim stvarima, jer znam da te neću morati još jednom zamoliti da o tome šutiš. Shvaćaš što bi značilo kad bi Charlev, to bi sve pokvarilo, način na koji nas troje zajedno radimo i zajedno živimo to bi sve učinilo napetim i grčevitim. Ja, obećaj mi!

Joy još nikad nije vidjela Larryja tako uzbuđena. — Ta što je, Larry? Trebao bi već znati da ja nisam sklona traču; u mene se možeš pouzdati.

Uzeo joj je lice među dlanove i potražio u njezinim očima odgovor na njegovo neizrečeno pitanje. Joy je napeto sačuvala svoj pitomi i prijazni smiješak. Od njega dobivam te oštre crte u licu, pomislila je.

— I ti me nećeš sad manje voljeti, dijete, sada kad znaš kako stoje stvari sa mnom? — napeto je upita.

— Ne budi tako glup, Larry. Ta mi imamo naš stari ugovor: „Bit ćemo dobri jedno drugome“.

On se nagne nad nju i poljubi je u usta. Bio je to čudesan poljubac, bez težine, hladan, kao vlažni list kojega je vjetar po vio sa drveta na njezine usnice...

Neke ljude, tako na primjer mene, prati smola, pomislila je. Jesam li bila zaljubljena u Larry Gran-ta? upitala je samu sebe. Nisam, ali bih se mogla zaljubiti u njega i sve bi posve lako moglo postati

304

drukčije. Odvukla se natrag u Greenwich Street i sagradila još jednu malu grobnicu u koju je zakopala još jednu malu tajnu ...

Natrag doktoru Behnmanu: — ... malo sam nesređena, gospodine doktore, živci mi nisu baš u redu... I on je opet jednom čeprkao po njoj svojom psihološkom sondom, ali na svjetlo dana nije iznio ništa definitivno. — U ovom času zaista ne vidim nekog razloga za zabrinutost, Miss Ambros . . .

A kamo smo to sada stigli? U Tokeniu, ponoć je već davno prošla, a ja sam ubila majku, odnosno bar sam pokušala da je ubijem. Nema razloga za zabrinutost. To sam ja, Joy Ambros, koja ovdje čeka na ambulancu kola i pokušava da se očeliči za sve one mučne stvari koje ju još očekuju. Preslušavanje, istraga, identifikacija iznakažene smrvljene lešine, autopsija, i gore od svega toga: morat će se sastati s bratom i do kraja odigrati svoju ulogu. Sve ju je to još očekivalo, jer ona je izvršila to djelo, i sada je morala još kroz sve to proći. A prdi tome je čitavo to vrijeme osjećala kao da je njezino stvarno ja negdje daleko, da je nekako drukčije, da je ona netko drugi. Sad je propala kroz tanki led, utonula, raspala se u dijelove, osjećala je da se rascijepila u dvije polovine, u dvije osobe: u jednu Joy Ambros koja je ubila majku i radovala se tome, i u jednu drugu Joy koja nije mogla shvatiti kako je nešto takvo bilo moguće, pa bi vrlo rado žrtvovala život da to izbriše i da se to nije nikad ni dogodilo. A to, dame i gospodo, rekao je gospodin tajni savjetnik profesor Wurtzelfinger, nazivamo mi moderni psihijatri, šizofrenijom.

Joy se počne smijati, tiho ali nezadrživo, a mali žuti pas uz njezine noge smjesta zamahne repićem. Uspravi se na noge, protegne se, ispruži tanki ružir časti jezik i zijevne. Joy se čvrsto držala uz njega, uz neku spasonosnu česticu jedne stvarnosti koja je htjela nestati u nejasnom sumraku misli koji ju je gutao.

— Miss Ambros? — reče netko, a na klupu padne dugačka sjena. Joy podigne glavu. Pred njom je

20 Čuvajte se srna

305

stajao neki oficir, čijega se imena nije mogla sjetiti. Kosa mu je bila gotovo potpuno sijeda, lice izbrazda-no, ali nije bio star. Koža na licu i bjeloočnice očiju pokazivale su žućkastu



boju. To je zamijetila čak u mutnom svjetlu osamljene žarulje koja joj je visjela iznad glave. Bdio je čudno da su njezine oči funkcionirale uobičajenim brzim hvatanjem oblika i boja, premda joj mozak nije tome ništa pridonosio. A zatim, odjednom, rastepeni kaos njezinih osjetila, misli i refleksa, pronađe jedinu određenu povezanost.

— Sigurno ste imali mali napadaj malarije, majore Rverson? — uljudno ga upita.

— Tu i tamo, Miss Ambros. Ali to je blaga vrsta i nije mnogo gora od prehlade.

George Watts ga je poslao da ispred njega ode na kolodvor. — Pođi onamo, Tom, i pobrini se za Joy. To je siromašno dijete sigurno u strašnom stanju. Samo je nemoj ostaviti samu, već razgovaraj s njome i skreni je s njezinih misli, dok ja pokušavam malo ubrzati pužev tempo ovog doktora. Za ljubeznog diplomatu kao što si ti bit će prava sitnica da toj siromašnoj djevojci skрати vrijeme.

Ali to nipošto nije bila sitnica, razmišljao je Rverson. Da je plakala, da je bila slaba i nemoćna, bio bi mu lakše, mogao bi je zagrliti i malo je tješiti, ali onda se sjeti; slabe, nemoćne mlade žene koje plaču i rado dopuštaju da ih tješe, takve su žene običavale spavati s različitim gospodom, dok se muž nalazio na nekoj ne baš neopasnoj zadaći na Tihom Oceanu ili u ušljivom lazaretu na jednom ušljivom otoku, s ušljivom kombinacijom malarije i dizenterije. Meke, punašne mlade žene kao što je Corinna, mogle su biti tvrde kao čelik kad bi došlo do rasprave o rastavi, te proračunate kurve!

— Što bih mogao učiniti za vas, Miss Ambros? — obzirno je upita.

— Mogli biste mi dati cigaretu. Hvala, čini mi se da sam svoje cigarete već popušila, a i one koje mi je dao šef stanice.

U kratkom trenutku kad je zaplaontjela šibica zavirio joj je u lice: učinilo mu se da je kamen iz kojega je lice bilo isklesano, bio malo manje tvrd nego prije.

306

— Donio sam vam malo kave. Našao sam otvorenu neku gostionicu, ondje gdje staju noćni omni-busi, a bolje kave nema nigdje — reče i odvine čep na svojoj ploški koju je brižno ponio sa sobom. Iz boce se uzvinu ugodni mirisni oblačić pare.

— Oprez, vruća je, nemojte opržiti jezik — opomene je Rverson. Kad je ispila polovinu tekućine, Joy duboko udahnu. — Hvala — reče još jednom,

— to je bilo veoma pažljivo od vas, majore Rverson.

— Promatrala mu je lice upravo čudesnom oštrinom, koncentriranom radoznalošću pod kojom se osjećao neugodno. — Vi ste major Rverson, zar ne? A što radite ovdje u Tokemi? Na to se pitanje teško moglo odgovoriti. Nije mogao jednostavno reći: Tko? Ja? Došao sam ovamo iz čiste radoznalosti, ja sam okorjeli stari lovački pas, stari novinski reporter, pa sam nanjušio sočnu pe-čenku. — Ah, samo tako — reče neodređeno — nisam htio našeg čestitog starog Georgea ostaviti samoga. Mislio sam da bih mu možda mogao biti od koristi, ili vama, nespretno doda.

— George? Tko je George?

Rverson je u toku rata vodio previše svojih ljudi za vrijeme šoka, a da bi se začudio. —

George Watts, odvjetnik. Nije li on vaš stari prijatelj? — popustljivo reče.

— Ah, da. Dakako! George Watts! Pomogao mi je da gradim dvorce od pijeska kad su mi bile tri godine. Nisam mogla izgovoriti njegovo ime pa sam ga nazvala Gogol.

Rverson poče pecati nove teme za razgovor. Skreni je s njezinih misli, naprijed, magarče, pokaži koliko vrijediš. — George mi je pripovijedao da slikate, Miss Ambros? Volio bih pogledati koju od vaših slika. Jesu li gdje izložene? — Ona je još uvijek buljila u njega na onaj isti čudesno prodirni način.

— Mislim da je Cliff House prodala posljednji „Zalaz sunca nad Zlatnim vratima" za vrdjeme rata. Siromašni vojnici na dopustu uvijek nasjedaju takvom kiču — reče ona, a Rversonu se učini da je na njezinim usnicama otkrio nešto slično smiješku, no to je bio samo trzaj, refleks boli, kao kod posve malenog djeteta.

20\*  
307

— Ali vjerujem da ću odsada ponovo slikati — reče Joy. Pri tom je imala posve jasnu predodžbu o tome što najprije želi naslikati. Već je u svoje sjećanje utisnula majorovo lice, i turobnu stanicu s tračnicama koje su dolazile ni iz čega i nestajale ni u čemu, kao pozadina, uniforma s oštrim akcentom boja, crvene oznake čina na rukavu, čitava duga odlikovanja na prsima, sijeda kosa koja je bila smeđa kad je počeo rat, koža žuta od malarije, duboke bore teškog razočaranja i iznurenosti na otvorenom američkom licu ravnih crta, koje kao da je bilo stvoreno za dobrodušni smijeh i agresivni idealizam, ali sada je bilo umorno i iscrpeno. Kani se svega suvišnog i naslikaj samo ono što je bitno, učini to nečim neličnim, da ne bude pravi portre, već samo stanje u kojemu je rat ostavio toga čovjeka, stavi to sve u neodređeni oblik i nazovi ga „Povratak kući“, nemoj mu uopće dati nikakvo ime, već ga samo naslikaj. Naslikaj ga!

Rverson se u neprilici stao pomicati pod njezinim koncentriranim pogledom. — Da, vjerujem da sam ipak slikarica, samo što sam to predugo zadržavala u sebi. Tko zna, možda, da to nisam učinila, ali sada ću opet slikati — reče ona — ako se ondje može dobiti dozvola za to. Posljednje njezine riječi zvučale su tajanstveno, ali Rverson se nije na njima zadržao. — Evo ih, dolaze — olakšano reče kad je čuo kako se neka kola zaustavljaju iza kolodvora. Sef stanice užurbano izađe iz svoje krletke, a Joy ustane i pogleda prema ljudima koje je Watts dovodio.

— Oprosti što je to tako dugo trajalo, Joy. Ovo je šerif Lambson i njegov pomoćnik McFarland. Dopustio sam sebi da obavim sve potrebne formalnosti, što god sam bolje mogao, a sada bi ti šerif htio postaviti nekoliko uobičajenih pitanja. Možda će biti najbolje da se povežeš sa šerifom, a za mene i Ryersona ima dovoljno mjesta u ambulatnim kolima. Zar zaista želiš poći s nama?

— Želim, svakako. Ta ja sam, ja sam odgovorna za nesreću. — odvrati ona. Šerif nije nipošto izgledao kao šerifi u filmovima. Bio je još prilično mlad čovjek u tamnomodrom odijelu, ali je na prsima nosio znak, imao ispupčene jagodične kosti i miran pogled.

308

McFarland je bio malo stariji, pa je izgledao kruto u svom zakopčanom crnom nedjeljnoan odijelu. Imao je one brižnosvećane i utješne manire što mu ih je dalo njegovo zvanje pogrebnika. Oba su čovjeka držala šesire pred prsima, vjerojatno da kćerci iskažu sau-češće.

— Dakle, ako vam je pravo, Miss Ambros, mogli bismo odmah krenuti. I za vrijeme vožnje možemo porazgovoriti o svemu što je potrebno — reče šerif.

Joy se trgnu. — Okay. Pođimo dakle — reče. Žuti psić zijevnu, protegne se i odluči da će i on poći s njima.

309

### TREĆI DIO

Angelina nije znala koliko dugo već hoda, ali to je bio beskrajno dugačak marš prema nepoznatom cilju u. Tok vremena izgubio je svako značenje i pretvorio se u prazninu u kojoj je lutala bez pravca i određena cilja; prošlost, sadašnjost i budućnost bili su jedno isto, gusta tamna kugla, a ona je visjela u njezinu središtu i pokušavala da održi ravnotežu. Na tom maršu postojale su dugačke pruge na kojima je gubila samu sebe i male čistine za odmor, a zatim muklo obilaženje oko sablasnih mjesta i čest® zastaj-kivanje i kretanje stranputicom i vrlo mnogo kaosa koji ju je zaprepastavao, prekinutog munjama začuđujuće jasnoće. Bila je to dugačka noć u toku koje je Angelina prolazila kraj brojnih stanica, a nije znala ni htjela znati na koju će od njih naposljetku stići.

Negdje tamo visoko gore, nedokučivo na strmom željezničkom nasipu, provezao se njezin vlak s njezinom prtljagom, njezinom ručnom torbicom, njezinim dobrim putnim pokrivačem. U vlaku je bila njezina kći, ali u nju se nisi mogao pouzdati, a ni u George Wattsa koji se

oduvijek podlo vladao. Ali kako je bilo s onim simpatičnim majorom Rversonom koji joj je prepustio svoj kupe? Bar on je bio džentlmen. Zašto nije zaustavio vlak? Zar nije postojao zakon, zar nisu postojali propisi za spašavanje putnika koji su ispali iz vlaka? Gdje je zapravo bila policija? I čemu plaćamo te visoke poreze? Kamo je uopće stigla naša zemlja?

— Čujte, da, upravo na vas mislim, moram stići na svoj vlak, to je vrlo važno. Apsolutno ootrebno i važno — saopćila je ona noći oko nje. U toku po-

310

sljeduje dvije godine navikla se da glasno govori dok je bila sama. U prvom je redu bilo dobro što je tako davala sebi oduška, a zatim se i smirivala kad bi čula svoj glas. Osim toga, bilo je ovdje po srijedi i ono s njezinim ušima. U ušima joj je brujalo, muklo bubnjalo, čula je oštre male katstanjete i sve ju je to veoma smetalo, pa je voljela te neugodne zvukove nadglasati svojim monolozima.

U tom je času u njezinoj glavi bilo sve neobično glasno, jer su se šumovi u ušima pojačavali kad god bi bila umorna. Ta njezina, krhka, osjetljiva Angelina umjela se cio svoj život mnogo tužiti na bolesti i patnje. Ali ni svojoj obitelji, ni „girls" nije dosad spomenula te neprilike s ušima koje su je toliko ljutile, a mladi je dr Brvamt bio toliko neuljudan da rekne kako su to posve obični simptomi starosti.

Ona strese glavom; jednu je minutu jednoliko i sustavno disala, premda ju je svaki udisaj bolio. Iako je osjećala potrebu za tim, ipak nije sama sebi dopustila da sjedne i da se odmori. Čim jednom sjednem, nikad više neću moći ustati, opomenula je samu sebe, a onaj pouzdani mali pogonski motor u njoj još je uvijek funkcionirao i održavao je u pokretu.

Nakon nekog vremena nagradilo ju je malo sjećanje: da vidimo malo, Boston? Da, tačno je, htjela bih dočekati Charleva kad stigne u Boston. Dobro, ali zašto moram trčati za njim? Zašto on ne dođe k meni kako se to pristoji? Sjedili bismo pred kaminom i čavrljali, a ja bih mu spekla kolač koji toliko voli. Onaj stari grandmerin recept iz Beča od dvanaest jaja. Sada, kad je prošao rat, ne moramo biti više tako štedljivi s mojim na crnoj burzi kupljenim šećerom i brašnom. Bog te blagoslovio, sine moj, nikad nećeš doznati koliko te volim, unatoč svemu što si mi učinio. Umalo što mi nisi slomio srce svojim egoizmom, Charlev, ali majčinska ljubav oprašta sve i nikad joj nema kraja ...

Stajala je mirno hvatajući sapu a kad je disanjem uspjela svaladati bol u prsima, ona se poče smiješiti, jer je Charlev samo jednu minutu prije toga bio još dječak od tri godine pa se svojim snažnim nožicama praćakao na njezinu krilu. Ona raskopča svoj pode-

311

rani krzneni ogrtač i prsti joj se, opipavajući, zavu-koše ispod bluze. Da, tako je, tu je bio još i medaljon, neoštećen. To sigurno ne bi nikad pomislio, Charlev, da sa sobom neprekidno nosim jedan uvojak tvoje kose dok si bio još dojenče. Znam da je to sentimentalno i da nije u modii, ali evo, takva sam. Nisam onakva kao ono drsko malo smeće s kojim si se oženio.

Znaš li još kako su ti prvi puta podrezali kosu? Držao si se kao hrabar mali čovjek, isturio si donju usnicu i usta stegnuo u četverokut kao kutiju, ali nisi plakao. — Čitavog svog života nisam vidio dijete s ljepšim uvojcima — rekao je Mr. Lambert — duše mi, mogao bi ih poslati u kovnicu i dati da mi od njih dskuju sjajne nove srebrne dolare. Ali to nije čudo, kad imamo na umu kakvu dražesnu damu ima kao majku, taj mali sretnik, a to je treće pokoljenje poštovane obitelji koju imam čast posluživati. Kako se samo tačno sjećam Lambertova izloga iz vremena kad sam bila mala djevojčica. Dvije voštane glave, jedna zlaćanoplava sa zanosnim brkovima, a druga s crnim zaliscima ...

Zatim se opet zaustavi da udahne zraka. — To je upravo smiješno — oštro ukori samu sebe.

— Tačno se sjećam onih davno iščezlih voštanih glava u brijačnici, ali nikako se ne mogu sjetiti zbog čega sam morala otići u Boston.

— Parcijalna amnezija posve običan simptom senilnosti, nazvao je dr Behrman slične neugodne zablude i faux-pas generalice. Ah, koješta, ne budi tako glupa. Generalica nije

nikad bila pri zdravoj pameti, a osim toga je prešla osamdeset godina. Ja nisam senilna, mogu se svega sjetiti. Sjećam se svake malenkosti iz svoga života. Zaista, voljela bih kad bih mnogo toga zaboravila; ima stvari na koje je neugodno misliti, pa se zaista dobro ne osjećam i sada me ostavi na miru, Florijane, nemoj da se o tome prepiremo, ne sada, ne noćas. Zar ne vidiš kako sam slaba i umorna, u glavi mi bruji, a svaka me kost boli. Flori, molim te, moraš mi vjerovati, mislila sam samo dobro i učinila to jer te volim. Voljela sam te iznad svega na svijetu i to je bio razlog da sam ...

312

Prolazila je milju za miljom, a na svakom je koraku vodila žestoke rasprave sa svojim mrtvim mužem. Bilo je to raspravljanje koje je počelo prvoga jutra nakon potresa, u Belvedereu, pa se nastavilo svih onih godina njihove potajne burne ljubavne veze, a zatim kroz gotovo dvadeset godina njihova braka, ali nije budio riješeno ni kad je Florijan umro.

Željeznički je nasip postao malo niži pa nije bio više tako strm. Angelima duboko udahne zrak, skupi svu snagu i uz krajnji napor volje krenu da se popne na njega. Njezini se oguljeni dlanovi uhvatiše za busenje trave, zahvatiše u čičkove, šljunak, grubi pepeo. Koljena su je pekla a ogrebotine na nogama počеше iznova krvariti. Na pola puta prestade joj kucati srce, i prsti joj izgubiše uporište, pa kliznu natrag dolje.

Ležala je ondje, bijesna da bi upravo mogla zaplakati, kad se zemlja zatrese, a njezino srce zabub-nja u novoj panici. Tamo prijeko je nešto toptalo, nešto je tutnjalo u taktu, približavala se neka buka i jarko svjetlo. Što je to? Sudnji dan? Ali to je bio samo teretni vlak koji je protutnjao kraj nje i nestao, visoko gore na vrhu nasipa gdje su se tračnice pružale prema istoku.

Angelina se trgne iz sumraka punog prepasti pa počе mahati i vikati. Ruka joj nikada nije bila manja i slabija nego sada kad je pokušavala da zadrži tu neman koja je rigala vatru. Noć je u međuvremenu postala tamnija, ni mjeseca ni zvijezda, pa se čak nije više zapažao ni onaj signalni reflektor na udaljenom hrptu brežuljka koji je tako podmuklo namigivao. Oblaci su visjeli duboko i niisko kao šatorsko krilo koje se mlohavo pomiče na vjetru, zrak je postao vlažan i kad se Angelina uzdigla uz žestoke boli i napore, pa krenula dalje, pretvorila se ta vlaga u maglu koja ju je bola milijunima mokrih vrhova uglica, pretvorila se u kišu. Angelina se vukla dalje i dalje, napuštena u svijetu koji se učinio nevidljivim.

Ta naučena sam ja na to, razmišljala je puna jada. Uvijek su me ostavljali samu, a to je bilo najgore. U Leihani, kad sam rađala dijete i kad je dijete umiralo. Za vrijeme velikog potresa. U prvom ratu. Kad je Flori jan bio bolestan, kad je umro. Uvijek sama. Lako je tim egoističnim mladim ljudima da se

313

rugaju staroj ženi koja se boji samoće. Jednostavno uopće i ne znaju čemu se smiju. Čovjek čini sve za njih i pokušava ih zadržati, ali oni za to ne mare, već te napuštaju i rade što hoće. Da me je Charlev poslušao, u kakvom bi položaju danas mogao biti! Oženio bi se dražesnom mladom Bluntovom i naslijedio polovinu Bluntova imetka, a na početku rata bi mu smjesta dali visok oficirski čin, pa bi cio rat mogao provesti na kakvom važnom položaju u Washingtonu.

Ali ne. On se morao ravnati po svojoj glavi i dopustiti da ga uhvati ta prosjakinja, ta nemoguća Suzan. I umjesto da stekne naklonost Johnnv O'Sha-ughnessvja, koji može dijeliti te bogate ugovore, Charlevu ne pada na pamet ništa osim te modne besmislice, i ludih projekata koji ništa ne nose. Ali dobro se zna što se iza toga skriva. Samo Suzan i taj odvratni kućni prijatelj kojega je ona dovela. Taj farizejski Larry Grant koji se pretvara da ne može ni muhi učiniti našao! AH ja sam bila prva koja je progledala njega i njegove otrcane trikove! Od prvoga sam trenutka sumnjala da njih dvoje imaju nešto među sobom. I sam bog zna da nisam opomenula Joy kako joj taj fini Mr. Grant udvara samo radi toga da bi Char-leya

namamio na pogrešan trag, mogli smo doživjeti drugu aferu Hollenbeck. Kad samo pomislim na to da me čak i Joy umalo nije napustila, kao da me ona ne treba više nego što ja trebam nju! I nakon svega što sam prošla: moj sin na bojištu, dok se njegova žena provodi sa svojim ljubavnikom, a zatim Joy koja svakoga dana postaje sve čudnija i oni se nakon svega toga čude što se bojim da ostanem sama.

— To je samo mala ludost — čula je Suzan gdje govori, dok se ona igrala s djecom u susjednoj sobi. — Zašto ne odvedeš našu ledy Plushbottom doktoru Behrmanu, Joy? On će već izgaditi sve te čvorove, a zatim možemo svi zajedno živjeti u miru i slozi

— To ne vodi ničemu, Suzan. Previše je stara za psihoanalitički divan, i kako već kaže poslovice: Nfe okreći stari kamen i ne diraj u podsvijest čovjeka starijeg od šezdeset godina. Ispod njega bi se moglo izvući previše jezovitosti. — To se Charley umiješao u razgovor govoreći nerazumljivim i ogorčenim na-

314

rječjem svoga pokoljenja. Usudio se da je nazove ledy Plushbottom, baršunastom ledy, kao figuru iz šaljivih listova i govorio, o njoj kao o kakvom komadu starog namještaja na dražbi!

— Naša baršunasta ledy je izvrnuti Machiavelli — javila se Suzan. — Machiavelli je bio uvjeren kako treba samo apelirati na zle nagone u čovjeku pa će ti ljudi uvijek biti na usluzi. Majka, naprotiv, isko-rišćuje naše najbolje nagone; čini mi se da je njezino povjerenje u ljudsku dobrotu i strpljivost upravo vrijedno čuđenja.

— I opet imaš pravo, zlatno moje dijete — odobrio je onaji podmukli Larry Grant, a Angelina se oslobodi djece i stane iza napola otvorenih vrataju da uzmogne bolje čuti. Ali više se, koliko je mogla rar zumjeti, nije govorilo o njoj.

— Svakog dana vidimo kakvu će beskrajnu nevolju izazvati zloupotreba najplemenitijih osjećaja čovječanstva. Patriotizam, nacionalizam, vjerski ratovi, svi ratovi uopće, križarski ratovi i ratovi za dobru stvar, s lijeva i desna, već prema promatračevu gledištu, sve se to pokreće, a poluga se opire na naše najsvetije osjećaje. Zaštiti našu domovinu i našu zemlju! Bori se za slobodu našeg uvjerenja! Spašavaj naše majke, žene, sestre i djecu! U iane svega što je dobro, odlazi i linčuj ljude, vješaj ih, strijeljaj ih, spaljuj im kuće, ubijaj svoga bližnjeg i pusti da on ubije tebe, bacaj bombe na druge i dopusti da oni bacaju bombe na tebe. Ne, mi to ne bismo učinili ni za svo zlato svijeta. Ne bismo to učinili da nam netko rekne kako smo divlje zvijeri koje s vremena na vrijeme moraju vidjeti krv, jer u sebi nismo još nadvladali onaj posljednji ostatak ljudožderstva. Ali pripovijedajte nam da smo vitezovi u svjetlucavim oklopima, razvijte zastavu i naslikajte na njoj križ ili kukasti križ, ili krunu, dajte nam bilo koji uzvišeni simbol, i mi ćemo se isprstiti i napuhnuti se visokim idealima, sve dok se ne uzdignemo uvis kao baloni i krenemo kao plemeniti idioti, kakvi i jesmo, da bismo sve porazbijali.

— A propos, u staretinarnici dolje u Missions Streetu opazila sam danas jedan malo upotrebljavan sanduk za sapun nekog uličnog govornika. Možeš ga

315

jeftino kupiti i stati na njega u Union Squareu i dizati bunu u narodu, Grantv — rekao je Charlev i očinski potapšao Granta po njegovoj čeli, a Angelina je napustila svoju zasjedu iz koje je vrebala i umiješala se u razgovor.

— Ako vjerujete da je pogrešno imati povjerenja u ono dobro što je u čovjeku, onda ja sama sebi ne mogu pomoći, jer ja sam odgojena da u to vjerujem. Vjerojatno je to jako staromodno, ali mogu samo reći da ja lično radim samo ono što smatram svojom dužnošću, a osim toga, dakako, pretpostavljam da i drugi ljudi tako postupaju, možda je to od mene veoma luckasto, ali...

Ali ona nipošto nije bila tako luckasta kao što su to mladi ljudi mislili. Temeljito je promatrala Suzan i Mr. Granta, osobito pošto su njezina sina poslali u prekomorske krajeve u rat, dok je

onaj veliki tuste Grant ostao kod kuće. — Kakvu li je prevaru izmislio taj mister Grant da ga nisu pozvali u vojsku? — zlovoljno je upitala.

— Ali majko, zar ne znaš da u armiju ne primaju nikoga tko nosi ime Lawrence? — upita Suzan, i An-gelitni se opet učini kao da je zalutala u neko pleme divljaka čiji jezik ne može razumjeti. Joy kao da je zbog nekog nepoznatog razloga pocrvenjela, a onda brzo ubaci: — Suzan se glupo šali, majko. Larry stvarano ima bolesno srce, a osim toga je previše star da bi ga pozvali.

— Osim toga tvrdi da armija ne može pronaći uniformu koja bi za nj bila dovoljno velika. Sve u svemu, Charlev se od srca raduje da Larry može ostati ovdje i brinuti se za poslove, a i za mene i djecu.

To sigurno neće propustiti, mrko je razmišljala Angelina. Svijet se izvrnuo naglavce, običaji i moral su podivljali, ali unatoč svoj modernoj širokogrudnosti, mnogo se govorkalo i šaputalo oko njih dvoje, osobito među „girls“. — Kad bi oni bili bar malo diskretniji, i kad ne bi tako javno pokazivali svoj odnošaj — potužila se ona Joy.

— Zar ti nikad nije palo na um da možda uopće ne postoji ništa zbog čega bi mogli biti diskretni? — odgovorila je na to Joy. Prekrstila je ruke na le-

316

dima; bilo je to držanje koje je uvijek malo zapeklo Angelinu jer ju je Joy njime podsjećala na Florijana za njegovih neugodnih momenata.

— Ostavi ih na miru i ne miješaj se u njihove stvari, u njihov život, jesi li me razumjela? — rekla joj je Joy. Glas joj je zvučao potišteno i pri tome je nije gledala. — Molim te jednom zauvijek da se ne miješaš u to ili ćeš požaliti.

Angelina se nije umiješala, već je samo rano ujutro krenula da Suzan pročitava pismo koje je upravo stiglo od Charleva. Nikad nije ni jedan posjet učinjen u boljoj namjeri. Majka koja je ustala u zoru i u ledenoj zimi čekala na autobus pa je gotovo za vrijeme čitavog puta morala stajati, u najmanju bi se ruku morala onesvijestiti da te grube mlade radnice iz tvornice municije u njihovim modrim radnim hlačama navede na to da svoje mjesto ponude jednoj staroj dami, majci koja je velikodušno bila spremna da pismo svoga sina podijeli s onom nemilom osobom koju je on oženio.

A što je našla u rano jutro u Charleyevoj kući? Suzan u kućnom ogrtaču ispod kojega joj je izvirivala spavačica, oba djeteta spremna da pođu u dječji vrtić i Mr. Larry Granta bez kaputa i bez kravate. Mirisao je po kremu za brijanje kao pravi suprug. On dobaci Suzani brzi smeteni pogled, a ona je očito bila sva nemirna.

— Ali majko, ne bi smjela tako rano ustajati. Zar se nešto, nadam se da ne nosiš loše vijesti? Je li sve u redu u dvorcu predaka? Je li došao čovjek da popravi zahod? Larry ga je sinoć naručio za tebe.

— Smijem li vam speci nekoliko mojih obljubljenih palačinki, najdraža Angelina? Dobio sam za njih prvu nagradu na godišnjem sajmu u Watson-villeu u Kaliforniji — ponudi joj Grant grčevitom revnošću.

— Dakako da nisam htjela smetati tu idilu — ukočeno je odgovorila Angelina dok je lopatica za tučen je snijega počela u spretnim Grantovim rukama presti kao mačkica. — Da sam znala da imaš posjetioca za doručak, Suzan, sigurno ne bih došla u taj neprikladni čas ...

317

— Ali moja najdraža, najbolja moja baršunasta ledy, molim, nemojte me odalapati Kniggeom po glavi. Ti nikoga ne smetaš. Popij s nama šalicu kave, Larry je nagovorio jednog od svojih prijatelja narednika u Post Exchange da mu je prepusti.

— Larry kaže da će mi donijeti ploču čokolade kad bude slijedeći put opet spavao ovdje — piskutlji-vo će Maxine.

— I meni, i meni — viknuo je mali Florijan, skočio sa stolice i objema ručicama ovio Grantovu nogu da Granta upozori na sebe. — Kad ćeš opet spavati ovdje, Larry? Uskoro, Larry?

Anlegina je bila nijema od zaprepaštenja, a činilo se da je malo potresena čak i Suzanina željezna besramnost. — Radili smo do kasno u noć, trebalo je kontrolirati tjedne plaće, pa više nije bilo autobusa, a Larrvjeva kola su opet pokvarena, i tako je Larry prenoćio ovdje. On, doduše, s obje strane viri izvan divana u sobi za dnevni boravak, ali tome je on sam kriv jer zašto je uopće izradio plan za divan kojim se mogu služiti samo ljudi ispod tri stotine funti? Meni je svejedno ako je to njemu pravo. On veoma često noći ovdje. Mnogo je ugodnije ako je u kući muškarac.

— Honny soit qui mal y pense — promrmlja Grant kao da govori svojoj tavi, a Suzan zamišljeno pogleda bijelo smrznuto Angelinino lice, ali ipak brzo upita svojom uobičajenom drskom persiflažom: — To mora da je u vezi s mojom sumnjivom prošlošću. Moja je majka vodila jeftini panzion, pa se bez podstanara osjećam otsamljena.

Ta drskost, ta besramnost, to besramno pokazivanje nemorala! Angelina je to dugo žvakala kao kakav žilavi komad kože, sve dok nije postalo mekano i poprimilo željeni oblik koji se mogao iskoristiti. Larry je spavao ovdje. Ovdje vrlo često noći. Mnogo je ugodnije s muškarcem u kući. Je li to bilo priznanje ili nije? Pošto se dovoljno i opširno pozabavila njime, Angelina odluči da je to svakako priznanje...

Ali to je bilo istina i nešto se razderalo, pa ona sklopi oči pred žarkim sjajem toga trenutka, a onda se zagleda u svoju vlastitu sliku kao kroz neki pro-

318  
rez, kroz neki prorez koji je zjapio i rascijepao kokon zavaravanja same sebe u kojem je provela cio život.

Bio je užasan trenutak, suđenje i osuda i prokletstvo, sve zajedno sabijeno u jednu jedinu kratku munju spoznaje same sebe. Cio ju je zbor glasova proklinjao u brujanju koje joj je prolazilo glavom i ona ugleda samu sebe, ali ne u ogledalu koje joj je laskalo, i ne svojim vlastitim očima, već tako kao što je ona (izgledala za tupi i nemilosrdni osjećaj onih koje je ranila i slomila. Beatrice, Maus, Hop-per, Maud, Joy. A Florijan? Da, čak je i Florijan stajao u sablasnom lancu onih koji su prolazili kraj nje i proklinjali je. Sada je to bila Suzan, a zatim Charley, njezin vlastiti sin, i na kraju je opaka kraljica morala plesati u užarenim cipelama sve dok nije pala, i nitko je nije žalio. Angelina je teško hvatala dah i nagonski pokrila rukama lice da sama sebe više ne vidi. Zatim je prošao taj' užasni trenutak i ona se sabrala za obranu. Što hoćete od mene? Nikoga nisam ubila, ali Joy je pokušala mene ubiti. Imala sam pravo, oduvijek sam znala da će jednoga dana poludjeti. Ona nije bila kao druge djevojke pa se radujem što sam opomenula Freda Hollenbecka, čuješ li me? Bila je moja dužnost da ga opomenem, zar ne? Dobro sam pazila na tvoje dijete, Florijane, to mi moraš vjerovati, a i ti, Maud, održala sam svoje obećanje, zaista, to sam učinila ...

Mogla sam se ponovo udati. Danas sam mogla biti žena senatora O'Shaughnessyja i živjeti u velikom stilu u Washingtonu, ali nikada nisam mislila na sebe, samo na Joy. Uvijek sam se brinula za nju i oduvijek sam naslućivala da će nešto slomiti njezin ubogi nepostojani duh, toj nesretnoj izgubljenoj kreaturi.

Ali sad je moram smjestiti u bolnicu i) kakav će to težak udarac biti za mog Charleya kraj svega onog ostalog što ga još očekuje! Prava je sreća da ima bar majku koja će mu pomoći kad se bude rastavio od Suzan. Napokon smo zajedno, nas dvoje, Charley i ja; sjedit ćemo uz kamin i čavrljati, a ja ću mu ispeći kolač kojega tako rado jede.

319

Ne. S time ne može dalje. To nije bilo istina, a te noći nije ništa vrijedilo osim istine. — Bože, bože, smiluj\* mi se — zastenja Angelina. Ali ovdje se nije radilo o njoj ni o bogu, još nije. Još uvijek je bila samo na rubu zbivanja i koliko god pokušavala izmicati i okolišati, odgađati

i oklijevati, za nju nije bilo milosti ni popuštanja, morala je kopati dublje, sve dublje i dublje, do potisnutih skrivenih središta krivnje i mora se opravdati pred glasovima koji su je optuživali, koji su ispunjavali noć i sve glasnije tutnjali su njezinim ušima.

Uslišaj: me, bože, čuj me, Florijane, sad govorim istinu. Istina je, mrzila sam svoju sestru, ona mi je stajala na putu pa sam željela da bude mrtva, gotovo vjerujem da sam molila da umre. Nekoliko sam puta sanjala da je umrla i radovala se tome u snu. Ali stvarno nisam željela njezinu smrt, zaista nisam, bog mi je svjedok, samo sam htjela da ona pristane na rastavu, Flori jane, da bih te naposljetku mogla imati samo za sebe.

Ja je nisam ubila, nisam kriva njezinoj! smrti, Flori jane, čuj me, pripovijedat ću ti kako se to dogodilo.

Rebra mi još nisu bila potpuno zarašla nakon naše nezgode u automobilu koja je uzvitlala toliko prašine u novinama i bolila su me dok sam disala, tačno kao sada. Ali istoga dana kad su me otpustili iz bolnice znala sam da ne mogu dulje odgađati razgovor s Maud. Poslala mi je cvijeće i poručila mi da mi želi brzi oporavak ali nije došla da me pohodi. Nosila sam još crninu za siromašnim Hopperom i omrsavila sam. Kad, me je ugledala kako teturam ulazeći u sobu, prišla mi je i pružila mi ruku. Shvatit ćeš: bila sam još vrlo, vrlo slaba.

— Sjedi, sjedi — rekla mi je. — Izgledaš kao vlastita sablast.

— Ja i jesam samo sablast sebe same — odgovorila sam i klonula u stolicu. U kaminu je gorjela vatra, a nekoliko Jovinih igračaka ležalo je na sagu. Djevojčica mi je pritrčala da je malo mazim kako je to bila kod mene navikla, ali Maud joj reče: — Ostavi tetku na miru, ona se ne osjeća dobro.

320

Osjećala sam se vrlo bijedno. Stigla sam u taksiju i čekala na uglu sve dok nisam mogla biti sigurna da si ti, Flori jane, izašao iz kuće. Sve do podne bilo je sunčano vrijeme a onda se vjetar odjednom okrenuo i nebo se smračilo. Svaku izmjenu vremena osjećala sam u slomljenim rebrima i jedva sam održavala srce da kuca.

— Htjela bih Angelini pokazati svoju slikovnicu

— reklo je dijete. — Ostavi Angelinu na miru — odvrtila je Maud. — Idi, zečiću moj, ostavi tetku na miru. — Nisam pravo znala kako da počnem, a ni Maud mi nije pri tom pomogla. — Bilo je ludo od tebe što si izašla po takvom vremenu — rekla je.

— Daj popij gutljaj serija.

— Došla sam da ti kažem koliko mi je žao zbog one stvari. Naša nezgoda i ona buka po novinama i sve to — rekla sam.

Maud se na to samo nasmiješila. Kad god bih opazila taj smiješak, uvijek bih se razljutila. Bio je tako ravnodušan, malo preziran, upravo kao da sam ja za nju predmet samilosti. — Tako. To ti je, dakle, žao; ali s time nije ništa riješeno — rekla je. — Potrajat će najmanje četiri tjedna prije nego što se Flori opet uzmogne služiti lijevom rukom. Morao je otkazati čitavu svoju seriju komorne glazbe.

Grlo mi se steglo. — Ne govorim o tome. Mislila sam da mi je žao što ti nisam rekla da sam se s njime izvezla u Carmel.

— Da, to bi bilo bolje. Bar bih ga mogla opomenuti da nisi pouzdani šofer — rekla je.

Pogledala sam svoje ruke, a i Maud ih je pogledala. Držim da mi je uvijek zavidala na mom broju rukavica od pet i pol. Jednostavno nisam mogla zadržati kola kad su počela kliziti postrance — nastavila sam. — Ruke mi nisu dovoljno snažne za to.

— Daj, daj, Ann — prekinula me je ona. — Nemoj da se šuljamo oko vruće kaše. Došla si ovamo da mi nešto kažeš. Prijeđi na stvar i reci mi što mi imaš reći.

— I to mi je pravo — odgovorila sam. — Kako god hoćeš. To, dakle, nije bila nesreća.

Namjerno sam upravila auto u zid. Samoubojstvo. Htjela sam nas oboje ubiti, Florija i sebe.

21 Čuvajte se srna

321



— Ta to je zanimljivo — rekla je Maud i obrisala rupčićem usta, a zatim ga kradomice pogledala; bila je to glupa nezgodna navika: kao da svakog časa očekuje izljev krvi.

— To je zanimljivo — rekla je — ali bolje bi bilo da odbacimo cio taj teatar 31 da prijedemo na ono što je bitno. Jesi li mi ti pisala sva ta anonimna pisma da moji muž ima metresu? Odlučila sam da se i ne obazrem na tu uvredu pa joj nisam odgovorila već sam joj samo gledala u lice. — To nije bilo baš vrlo fino, Ann — nastavila je. Osjetila sam kako su mi suze navrle na oči i nisam uspjela da se savladam, bila sam još tako slaba, razumiješ.

— Bože, u kakvu si se to kašu uvalila, Ann, i to s mojim mužem — počela je opet Maud. — Zar ne znaš kako su ga žene razmazile? Tako ljupka žena kao što si ti. Zar u tebi uopće nema ponosa kad želiš da budeš još jedna više u onoj brigadi koja posvuda trči za njim? Zabušiti se kolima i glavom o zid, to nije nikakvo rješenje, ni s tvog gledišta ni s moga, a pogotovu ne s Florijeva. Ali ti si, i uvijek si bila, bezobzirni i nepromišljeni tvrdoglavac. Čemu si mi zapravo pisala ta pisma? Zašto si htjela da sve novine donose debelim slovima da si sa svojim šurjakom kradomice pošla na izlet? Zar još i danas dobivaš šarlah da drugim ljudima pokvariš izlet?

Obje smo zaboravile na dijete u kutu. Joy je, uostalom, uvijek bila tihi mali mišić. U tom sam trenutku mrzila Maud. A kako da je i ne mrzim? Sjedila je ovdje, to je bila njezina kuća i njezina vatra u kaminu, i njezino dijete, i njezin muž, sve je bilo njezino. Sve je to moje, razmetao se njezin smiješak i njezino hladno i nadmoćno držanje. A zatim sam vidjela samu sebe, osamljenu i napuštenu, udovicu, i nikog nije bilo tko bi se zauzeo za mene, ako to sama ne učinim.

— Više volim javni skandal nego potajni odnosa j. Ne mogu više sudjelovati u tome, u toj igri skrivača i tim lažima, u ukradenim poljupcima i ponekom sastanku. Nisam prikladna za ulogu „druge žene“.

322

— Drago mi je da to čujem. Dosad još nikad nisam posebno uočila tu stranu tvoga značaja. Ali ako je tome tako, onda mislim da bi bilo najbolje da na nekoliko mjeseci otputuješ iz grada i da pustiš da se stvar malo zaboravi. Zašto ne bi otišla u New--York? Ondje bi se dobro zabavljala, a možda bih mogla urediti i da posjetiš naše prijatelje Darnel-love u New Orleansu i ostaneš kod njih preko pok-lada.

— Došla sam k tebi — rekla sam — i tako mi boga, nisam došla u namjeri da te povrijedim. Ali ako sa mnom postupáš kao s posrnulom ženom kojoj treba platiti odsturninu, lijepo, onda ti bez poštete moram reći istinu. Flori jan ljubi mene, a ja njega, i ti se nikad nisi smjela ugurati među nas. Da nema mene, on bi već izgubio svaku iskru vatre i zanosa, tako je dosadan i svakodnevan život kojega mu ti pružaš. Flori jan treba romantiku, sjaj, uzbuđenje, podsticaje.

— Sumnjam da ga je baš osobito podstaknulo to što ga je netko tresnuo o zdd i uganuo mu ručni zglob. I ti se usuđuješ da dođeš ovamo i da mi pripovijedaš što Florijanu treba! On treba duševni mir i redovite obroke jela i dovoljno sna, i još nekoliko drugih sitnica za koje ti, čini se, nikad još nisi čula, na primjer skrb i obzirnost. Flori ima i sam dovoljno vatre, inspiracije i nemira, i zato je jedna prosječna žena kao što sam ja za nj upravo ono što mu treba. Zaista, Ann, ja pokušavam da ne izgubim strpljenje, ali moram odbiti da s tobom raspravljam o mom braku. Znam da si oblijetala oko Florijana još u vrijeme kad si bila mala šiparica, ali ne možeš očekivati da ću to shvatiti ozbiljno. Kad bih ozbiljno shvatila svaku ženu koja je trčala za mojim mužem ili svaku djevojku koja mu je na tjedan ili dva tjedna za vrtjela glavom, onda ne bih bila prava žena za nj.

Bila sam uvjerena da se Maud nipošto ne osjeća tako sigurnom i nadmoćnom kao što se pretvarala; na njezinim su obrazima gorjeli crveni krugovi oštih obrisa pa je neprekidno brisala usta i znoj sa čela koje bi joj se odmah zatim ponovo oznojilo. — Ti bi, Ajnn — rekla je — najbolje morala znati da

ja ne držim Florijana uza se. Kad on ne bi raspolagao punom slobodom, ne bi mogao ni otići odavde i s tobom provesti cio tjedan u Carnelu.

Njezina poza supruge koja sve razumije i sve oprašta natjerala mi je krv u glavu: priušti muškarcu njegovu malu stranputicu, pa će se ubrzo vratiti tebi. Muževi se uvijek vraćaju puni kajanja, skrušeno i zahvalno, a zatim vole svoju malu ženu 30š nježnije nego prije.

— Florijanova sloboda, upravo se o tome i radi. Da je u tebi ma još samo iskrica ponosa, Maud, ti bi zatražila rastavu, čim si čula da smo zajedno bili u Carnelu. Ali ako ustrajno ostaneš na tome da se činiš nijemom i slijepom, onda me prisiljavaš da ti u lice reknem kako stoje stvari: Florijan ljubi mene i neka ti to napokon bude jasno, on ljubi samo mene i za njega ti nisi ništa drugo nego teret kojega vuče za sobom, jer je premekana srca da te se otrese. Ako si ikad zaista bila žena za Flori ja, onda bi već davno morala osjetiti da mu do tebe više nije ništa stalo...

To je bilo surovo, znala sam, ali htjela sam biti surova. Ništa manje surova nisam bila ni prema sebi samoj kad sam auto upravila u onaj zid. Učinila sam to iz očajja, a i sada sam još uvijek bila očajna, ali nisam mogla uvidjeti zašto da zauvijek ostanem očajna i zašto da uvijek ja budem ona koja patim, dok je Maud trebalo štititi pred svakim daškom vjetra koji bi joj mogao naškoditi. Maud se silno naprezala da ostane mirna, ali je počela drhtati. Bila je odjevena u bluzu od irish laoea sa žaboom, kakvi su u ono vrijeme bili moderni i svaki iskačkani cvjetić i gumbić i porub na tom žabou je drhtao.

— Šuti, Ann, ti ni sama ne znaš što govoriš — šapnula je, nakašljala se i uzalud pokušavala da priguši kašalj. I to je bio običaj koji me je smetao; kašljucala je i kašljucala, uvijek kao da ima lošu savjest. — Odlazi odavde, ne želim više od tebe čuti ni riječi — prigušeno je rekla.

I ja sam drhtala od srdžbe i povrijeđenosti. — Zao mi je, ali ja se ne dam tako lako otjerati. Luda si ako vjeruješ da sa mnom možeš postupati onako kao s jednom od onih djevojaka, koje, kako si rekla,

324

umiju Florijanu na tjedan do dva zavrtjeti glavom, a zatim ih bacate u vjedro za otpatke kad je svemu kraj. Došla sam ovamo da zatražim da se rastaviš od Florijana. To je za tebe jedini pristojan put, i neću otići odavde prije nego što mi odgovoriš. Govoriš o strpljenju, Maud, ali kako stoji s mojim strpljenjem? I mojem je strpljenju došao kraj. Dojadilo mi je da čekam i da me guraju u kut, a ako ne znaš što treba da radiš, onda ću podići takvu buku i uzvitlati takav skandal. Zar zaista misliš da ću dopustiti da me izbaciš iz kuće? Zašto ne odeš sama ako znaš da nisi poželjna? Ali ti si tupa i imaš debelu kožu, zadovoljma si sama sa sobom, a k tome si još i bolesna. Ti Florijanu samo zakrčuješ put, ti ga kočiš sa svih strana, ali si ga vezala za nogu svoje postelje...

— Nemoj, Ann, nemoj — promuklo je šapnula Maud, ali ja nisam dopustila da me prekine: — Vjeruješ li da Flori ja ushdćuje da čući kraj tebe i da te drži za ruku i da gleda kako pljuješ u rupčić? Ako mu već i prije nisi dojadila, onda možeš biti sigurna da si mu dojadila sada, pa ako ga ne pustiš na slobodu, ja ću vikati s krovova da Flori jan pripada meni, a ne tebi...

Znam, Flori, da sam kadšto previše neobuzdana, ali morala sam postati tako jasna da bih prisilila Maud da popusti. Više od dvije godine primala sam batine, što to govorim, primala sam ih oduvijek, otkako si ti prvi put ušao u kuću u Clay Streetu, sjećaš li se još? Sad je bio red na Maud da je odgurnu na stranu i da ona zasvira drugu violinu. Ono što sam joj rekla i nije bilo tako teško, zar ne? Da nisi upravo u tom času stigao kućil, ne bi se ništa zlo dogodilo. Maud bi pristala na rastavu, za to bih se ja već pobrinula, i mi bismo se vjenčali i pošli na koncertna putovanja i ti bi slavio veće trijumfe nego ikada do tada. I za to bih se ja pobrinula i više nikad ne bismo trebali ukrstiti svoj put s Maudinim.

Ili, ako pravo promislimo: da je onoga dana bilo ljepše vrijeme...

Ali oluja je nahrupila dok sam razgovarala s Maud, prolom oblaka koji je paklenski bubnjao po  
325

prozorima. Kao mokar pas stresao sil vodu iz kose i ušao u kuću. Bilo je još rano popodne, ali već gotovo tamno i ti si upalio svjetlo i pogledao Maud, pa mene, i onda opet Maud.

Atmosfera je bila nabijena i ja sam osjećala kako mi sa svake vlasi na glavi pucketa elektricitet, a vršci prstiju su me svrbjeli. Mislim da sam morala biti vrlo blijeda. Nisam te očekivala, nisam znala ljutiš li se na mene ili ne ljutiš. Često si mi predbacivao da sam previše smiona, a ipak ti se Flori, sviđalo to što sam smiona. Ili možda nije? O, jeste, sviđjelo ti se! I Maud je bila blijeda osim okruglih crvenih mrlja na obrazima s oštrim rubovima. — Istaknuti su znakovi za oluju — rekao si. — Vrijeme je takvo da ni psa ne bih istjerao iz kuće.

— Jeste, ali kiša je dobra za hortenzije — rekla je Maud, toga se tačno sjećam. Eto, takve gluposti brblja čovjek u kritičnim trenucima.

— Što je, djeco? Maud? Angelina? Jeste li imale sestrinski razgovor?

— Htjela bih te nešto upitati, Flori — rekla je Maud. — Molim da mi ne odgovoriš ništa osim da ili ne.

— To zvuči upravo kao u Bibliji: Neka tvoj govor bude da, da, ili ne, ne.

— Moja mi sestra saopćuje da stojiš s njome u ljubavnim odnosima. Je li to istina?

— Gledaj, Maud, ne smiješ misliti, stvar nije tako jednostavna...

— Da ili ne?

— Dakle, da.

— Je li to nešto ozbiljno?

— Jeste.

— A kako dugo to već traje?

— Od potresa, preko dvije godine. A već i prije, mi smo se voljeli već prije nego što si se udala za njega — rekoh.

— Nisam tebe pitala, Ann. Tfr treba da mi odgovoriš, Flori.

— Da, Maud, ali dopusti mi da ti razjasnim.

— Zahvalna sam ti što mi ne lažeš — rekla je ona. — Moram, sad moram o svemu promisliti. Sama,

326

Ne mogu sad razgovarati s tobom, Flori. Kasnije. Možda.

Možda te nisam trebala zadržati, Flori, kad si htio poći za njom, ali tako sam beskrajno mnogo trebala da osjetim kako ovaj puta stojiš uza me i da se brineš za mene, jednom, jednom za mene više nego za Maud. Upravo sam bila došla iz bolnice, i bila sam još izvanredno slaba i maglilo mi se pred očima, u stanju u kojem čovjek ne može bistro razmišljati. Bacila sam ti se u naručaj i čvrsto te zagrlila. U tom trenutku nisam mogla podnijeti da te pustim da trčiš za Maud. Neka se i ona jednom napi je gorkog čaja, pomislila sam; nisam to izgovorila, ali zaista nije bilo baš jako dugo što sam te zadržavala, zar ne. Tri minute? Pet minuta? Nisam znala i danas još ne znam koliko je vremena prošlo. Čula sam samo kako su tresnula kućna vrata, ali nisam znala da je to Maud istrčala u oluju.

Istinu, samo istinu, i čistu istinu!

Dobro, dakle. Znala sam, ali nisam htjela da potrčim za njom. Ali vjeruj mi, moraš mi vjerovati da joj nisam poželjela smrt. Nisam željela ništa osim da ti ona da slobodu. Htjela sam spriječiti da ti oprost i da se pomiri s tobom. Nisam mogla dopustiti da me izbac i iz tvog života i ne bih mogla podnijeti da te izgubim. Ona je ionako morala prije ili kasnije umrijeti, jer su joj pluća bila vrlo slaba. Da je bila zdrava i snažna ne bi umrla zbog toga što su joj se smočile noge i što se prehladila. Ne bi umrla ni od upale pluća da se bolest nije već otprije nalazila u njoj. Florijane, moraš mi vjerovati: ove noći u kojoj osjećam da možda ni sama neću doživjeti jutro, moraš mi vjerovati.

Nisam ubila svoju sestru a nisam ni željela njezinu smrt, ali sam se radovala kad je umrla i oslobodila mi put.

To je istina, čista istina, tako mi bog pomogao.

Malo izmoren nakon teškog poroda blizanaca Mrs. Winston, dr Gerrich je sjeo kraj šofera ambulantnih kola, nadajući da će ga svježi zrak održati budnim. Watts i Rverson bili su ne baš osobito udob-

327

no smješteni u kabini klimavih starih bolničkih kola u kojoj su veći dio prostora zauzimala nosila. Na polici je stajala hrpa brižljivo pripremljenih ponjava i pokrivača, a vonjalo je\* po jodu i dezinfekciji. S vremena ma vrijeme šofer bi ukopčao sirenu. Oba su gospodina bila zamoljena da ne puše, ali su ipak pušila.

— To putovanje nije baš užitak, zar ne? — reče Watts. — Ne mogu pravo shvatiti zašto si se upustio u tu pustolovinu, Tom, umjesto da laka srca otpu-tuješ u Washington.

— No, to je stvar ukusa. Podsjeća me na vrijeme kad sam bio sudski reporter, a ovdje se osjećam vrlo udobno, usporedim li to s kojekakvim stvarima koje sam ma otocima doživio u ratu.

— Ta valjda ne kaniš reći da si na tragu nekoj reportaži.

— Ah, ne, nije u tome stvar. Ali kad sam već potpisao ugovor za svoju prvu knjigu, možda sada malo preoštro hvatam sve što mi se čini da bi mogao biti dobar materijal za kakvu pripovijest. Sjećaš li se, kad smo bili još u vlaku, obećao si mi jednu pripovijest. Kako si je ono nazvao? Čuvajte se srna? Ili možda: Kako je, do vraga, došlo do toga da je Miiss Ambros ostala stara djevica? Zmaš li, George, razgovarao sam s njom u Tokemi, samo nekoliko minuta, ali vrlo me se jako dojmila. Djevojka se nije javila ni jednim jedinim histeričnim ili lažljivim glasom. Divno držanje! Mora da ima vrlo snažnu volju i da izvrsno umije vladati sobom. Ona je jedna od onih ljudi koje čovjek poželi kao druga za vrijeme napadaja aviona bombardera. Pitam se kako?

— Izvrsno. I dalje pitaj samoga sebe zašto se Joy Ambros nije udala, a ja ću u međuvremenu upitati tebe što se dogodilo s Ann. Gospode, zaista se pitam što je ovaj put namjeravala učiniti ta pre-vejana starica?

— De mortuis nihil nisi bene, George.

— To -jie vrlo, pohvalno gledišće, Tom, mladiću moj, pa ti obećajem da ću napisati najljepše posmrtno slovo čim se budem uvjerio da je mrtva i gotova, ali ni jedne sekunde prije. Ja poznajem Ann, pa ti

328

kažem da kod tog njezina iznenadnog iščeznuća nešto nije u redu. Ne mogu ništa dokazati ali moj mi dobri stari nos kazuje da ovdje nije nešto posve u redu, i zaista se ne bih iznenadio da je organizirala neku prevaru da izvuče novac od osiguravajućih društava ili da natjera Joy u poteškoće, ili da upriliči bilo kakvu drugu svinjariju. Ne znam što je na stvari pa samo njuškam i tapkam po tami. Ali pitam sam sebe: budući da se vlak zaustavio odmah nakon nezgode i tračnice su gotovo deset minuta temeljito pretraživane kako to da je nismo pronašli)? Tu nema lešine, nema iznakaženog tijela, nema teško ranjene žrtve. Kako da nismo pronašli mi traga od Ann Ambros, ako je zaista pala s vlaka?

— Ali to je fantastično, to je...

— Ne bi' ti se to učinilo tako fantastičnim da poznaješ koji od Aninih trikova kao što ih ja poznajem. Dva me je puta prevarila pa ne želim dopustiti da me prevari i trećii put, i mišta više. Sve se malo predobro slaže. Ne razumijem se mnogo u tvoj posao, ali negdje sam čitao da se stvari u dobroj pripovijesti ne smiju baš mnogo tačno slagati. U mom je poslu isto tako, Tom. Kao pravni savjetnik jednoga velikog osiguravajućeg društva, koji mora oboriti priličan broj neosnovanih zahtjeva ma osiguranje, mogu ti samo reći da uvijek postajem nepovjerljiv ako se sve previše dobro slaže. U Annitnu su se životu mnoge stvari malo previše

dobro odvile, a da bi me uvjerile. Ljudi koji su joj stajali na putu, iščezli su ili su u pravi čas umrli. Razumiješ me, time ne kamim natuknuti da ih je Ann ubila, nipošto, no oni su ipak umrli. S druge strane, ljude koje je mogla iskoristiti, čvrsto je držala na uzdi, a to je, uzgred rečeno, odgovor na tvoje pitanje: kako to da je Miss Ambros ostala stara djeвица? A kad bi Ann ustrebao novac, uvijek bi se nešto dogodilo što joj je bacilo novac u krilo kao pokojnoj Danaji. Možda pokušava aranžirati smrtnu nesreću da bi na bilo koji način inkasirala svoje vlastito životno osiguranje. Ne znam ništa i samo žongliram s različitim mogućnostima.

— Zaista moram reći da imaš priličnu maštu. Kad samo pomislim na sirotu misis Ambros...

329

— Sirotu misis Ambros! To je tačno ono što su ljudi uvijek o njoj govorili. Bila je „sirota misis Hop-per“ kad joj je umro prvi muž i kad je ostala izvanredno lijepa mlada udovica. No, ja bih lično u svako doba rekao: „Ubogi mdster Hopper“. Us našim sam se spisima slučajno namjerio na upravo podlo dopisivanje zbog troškova Hopperova sprovoda. Prije nego što je pošao na Amazonku sklopila je ona za nj životno osiguranje i on je tako tačno podlegao žutoj groznici kao da ju je za nj naručila posebnom poštom.

— Zaista bih volio znati ^ašto si tako osvetoljubiv prema jednoj ubogoj staroj ženi čije ostatke upravo tražimo. Ta ne možeš je valjda ozbiljno pozvati na odgovornost zbog toga što je njezin muž obolio od tropske groznice i...

— Ne mogu ozbiljno, a ne mogu ni izravno, ali neizravno, to mogu. Smatram je odgovornom. Imala je, naime, ljubavnika i pobrinula se za to da to njezin muž dozna. Njezin je ljubavnik istodobno bio i muž njezine sestre, pa ćeš priznati da bi to moglo biti dovoljno da muža otjera u džunglu.

Rverson je čekao, a Watts šutke pušio. — Kao dječak bio sam vrlo odan Anninoj sestri Maud — nastavi zatim. — Oko nje je bilo nešto, jedna stalnost, tišina, ah, da, teško je opisati jednostavnu dobrotu. Kako se, na primjer, Maud samo smiješila: toplo, puna prijaznosti koja je izbijala iz nje, a ne to „cerenje kraljica ljepote koje kese zube, što danas slovi kao smiješak.“

— Najljepša hvala, ne trebam potanje opise. I sam sam upoznao tu vrst smiješka. Intimno sam je upoznao.

— Mladiću, prestani da i dalje lupaš po Corinni i nađi mjesta za nove dojmove. Govorili smo o Ann i Maud i Maudiinu mužu. Nezgoda je bila što sam slučajno sreo Ambrosa i Annie zajedno u starom Trocaderu; to je bio lokal daleko izvan grada kamo su don Juani San Franciska dovodili mlade dame sumnjiva glasa. Sa svojim chambre-separeeima, svojim glasovitim malim večerama uz šampanjac i svojim grijesnim renomeom, Trocadero nipošto nije bio restoran u koji bi čovjek pozvao svoju svastiku na bezazlenu večeru. U ono sam vrijeme bio vrlo mlad

330

i posve nepokvaren momak pa ti mogu reći da sam se žestoko trgnuo kad sam ondje ugledao mister Ambrosa u Anninu, društvu. Upravo su ulazili u svoj automobil i činilo se da su dobro raspoloženi uslijed šampanjca. Sve dotad sam Ambrosa poznavao samo kao nježnog supruga i oca. To me je uznemirilo i zabrinulo. Nisam pravo znao kako da se vladam pa me je počevši od toga susreta prožimao osjećaj da sam zapleten u neku prljavu intrigu. Bojao sam se da izađem Maud pred oči, a to je bio velik gubitak za mojih šesnaest godina, Tom, vjerovao ti to ili ne vjerovao.

Rverson se tiho nasmije. — To razumijem! Oni su teisto tako uhvatili na stranputici kao i ti njih. Smiješna predodžba, ti, mladić od šesnaest godina u tom brlogu grijeha.

— S tom tvojom prljavom maštom mogao si postati cenzor, Tom! Stvar se odigrala posve drukčije. Ja sam se na kotaču odvezao u Trocadero da posjetim našeg bivšeg kuhara, kao katran crnog genija koji je izrađivao najbolje čokoladne torte čitave sjeverne Kali-formije. Ali

Ann je pokušala da me podmiti ili da me ucijeni, kako god to kaniš nazvati, a to je bilo zlo za mene.

— Zaasta? Da te podmiti? Moga čestitog Geor-gea? A kako?

— Tako da me je zagrlila i poljubila da su mi trnci prošli kroz kosti, a onda me pogledala razro-gaćenSm očima i viknula: „Ah, dragi moj George, zaboravila sam da nisi više mali dječak, a što radiš ti u Trocaderu, ti mali razvratniče? U redu, u redu, ne želim to znati, a osim toga nećemo ni živog duši odati da smo se ovdje sreli, jer to bi samo uznemirilo tvoju majku, zar ne?" To je bfila primitivna ali vrlo djelotvorna metoda i ona se njome služila čitavog svog života: poljupci i prijetnja baršunastom šapom. Mi-sterAmbros je pokušao da spasi položaj promrm-ljavsi nešto o prijateljima koje čekaju da bi s njima proslavili nečiji rođendan. Uostalom, sav je taj napor bio posve suvišan, jer ja bih prije dopustio da me spale na lomači nego da ispriповijedim Maud sto sam znao. Koliko je sati, Tom? Uskoro ćemo stići na ono mjesto. Jesmo M već na prijevoju?

331

— Još nismo prešli preko njega. Uostalom, svaki bi sud odbio tvoj slučaj. Ne postoje dokazi, a osim toga što se tebe uopće ticalo da neki suprug održava nježne veze sa svojom svastikom?

— Ništa, osim što je Maud mnogo značila za mene i što je taj susret pokvario nešto što je za mene bilo vrlo važno, jer sam iza njega izbjegavao susrete s Maud, a ubrzo zatim ona je umrla. Ann i mister Ambros vjenčali su se nakon uobičajenog roka. Zatim je došao svjetski rat i obitelj nije dobro živjela. Kad sam Ann slijedeći put vidio bio sam već iskusni odvjetnik i ona je došla k meni po savjet kako da se domogne one svote novaca koju je stari gospodin Ballard uložio za Joy. Još uvijek je u prikladnom momentu zaboravljala da više nije bila mlada susjedova kćerkica i da ja više nisam bio dječčić pa je i dalje običavala da grli svakog muškarca kojega je htjela iskoristiti i da ga obrađuje poljupcima. Vrlo me je temeljito obrađivala! na svoj način, ali stari je gospodin bio oprezan i nitko nije mogao ni taknuti Joyin kapital. Možeš li mi dati vatre, Tbmmy?

Rverson kresnu šibicu i pripali Wattsovu cigaru. Za vrijeme tog kratkog plamsaja ugledao jje na trenutak buldovsko lice starog odvjetnika. Bilo je napeto i zamišljeno, a onda opet zavlada tama, a noć je vani bila isto tako neprozirna kao i tama u automobilu. Kiša je ponovo počela padati.

— Ako nemaš ništa protiv toga, htio bih te nešto upitati, George — reče Ryerson. — Zašto se zapravo nisi oženio?

Watts nije odmah odgovorio. Povukao je dim cigare čiji se vrh malo užari, zatim kratka stanka, a onda zlovoljni tih. smijeh. — Moram ti priznati, Tom, imaš bistru glavu. Ako želiš znati ima li Ann kakva posla s time što sam postao mrzovoljni stari momak, onda si u neku ruku na pravom tragu. U neku ruku, i s velikim ograničenjem. Ali ako možda misliš da je dama o kojoj! govorim zaludila i mene, no, to bi možda dalo pripovijest koja bi se mogla dobro prodati, ali u stvarnosti se dogodilo upravo obratno. Ona sigurno nije bila jedina žena koju sam uhvatio na stranputici, ali je bdla prva i toga se

332

čovjek nekako nikad ne može osloboditi. Dragi bože, sve one stvari koje čuju i vide odvjetnici i liječnici, mogle bi rasplodnog bika učiniti impotentnim. Ann, čarobna Angelima, usadila je u moje srce duboko nepovjerenje prema čitavu ženskom spolu. Drugim riječima, utjerala je u mene strah pred .svim ženama. Možda bih svladao tu mladenačku bojazan, ali svaki put, upravo kad bih je se počeo oslobađati, dogodilo bi se nešto novo s Ann, što je bilo dovoljno da se čitavo moje nepovjerenje održi budnim. Studirao sam na njoj kao što mladi medicinari proučavaju kostur. Možda bi ti se to moglo učiniti pretjeranim, sine moj, ali upravo time što sam tako potpuno i temeljito progledao Ann, u meni se nešto otrovalo i to je vjerojatno krivo što me mladi ljudi tvoje vrste nazivaju mvsogvništom. Sad povuci iz toga svoje psihološke zaključke, prijatelju!

— Samo zbog toga jer te je poljubila i zatražila tvoj savjet kao odvjetnika? Nisi li otišao malo predaleko, George? — upita Rverson. Vidi, vidi, pomisli, kakve skokove i akrobacije izvode osjećaji jednog mrzovoljnog starca. Čovjek nikada ne može zaviriti u dušu drugog čovjeka.

— Okay. Tu je dakle bio Joyin novac, a koliko je od kamata stvarno upotrijebljeno za Joy, to me se nije ništa ticalo i to uopće nisam želio znati. Znao sam samo da je Ambros plaćao visoku premiju za osiguranje svoje glasovite violine. Da rekнем istinu, violina je bila osigurana iznad vrijednosti. Ann je imala posve pravo da se zbog toga ljuti; s obzirom na ograničena sredstva kojima je obitelj morala proživjeti bila je upravo besramna raskoš što su zadržali tu violinu. To može, vjerojatno, razumjeti samo violinista, a kako znaš, meni nije ništa stalo do glazbe.

A onda je u njihovoj kući u Vallejo Streetu izbio požar i violina je izgorjela, čudesna violina od pedeset tisuća dolara, a ja sam zastupao poduzeće koje je moralo pljuknuti taj novac.

Čitava se stvar malo previše dobro slagala. Za vrijeme požara nije nitko bio kod kuće, ali postojale su različite sumnjive pojedinosti, tako, na primjer, krpica bar-

333

šunaste podstave kutije za violinu koja je vrlo sumnjivo mirisala po benzinu i paležu.

Postojale su vrlo brojne sumnjive tačke na kojima bi se dala zasnovati parnica. Vjerujem da bismo, da smo izašli na sud, mogli dokazati da vatra nije izbila slučajno. Sve je to vrlo lijepo, ali mi nismo izašli na sud. Ne pitaj me zašto nismo. Ann se pojavila u mom uredu, plakala je i jecala i pozivala se na naše staro prijateljstvo, i zazvala uspomenu na Maud, a osim toga je tu bio teško bolestan, gotovo na smrt bolestan muž, a onaj sladunjavi O'Shaughnessy vršio je pritisak na naš upravni odbor i...

— I? Da, i što je bilo onda? — upita Rverson iz tame i pripali šibicu da bi mogao odvjetnika pogledati u lice dok je polako pripaljivao lulu.

— Posve tačno, ti čovječe koji umiješ čitati misli. Pogodio si. Popustio sam, pao sam, recimo: ona me je korumpirala. Ne, ni izdaleka ono što sada misliš, sine moj. Nisam otišao s Ann u postelju, to mi ni u snu nije palo na pamet. U ono vrijeme bilo joj je oko četrdeset pet godina; bila je doduše vrlo dobro sačuvana, ali nipošto nije više bila zavodljiva Mesalina ili Kleopatra. Mora da se radile, o nekoj vrsti samilosti. Vjeruj mi, ne postoji ništa korumpativnije od samilosti na krivom mjestu. To je slabost koja rađa nove slabosti. Ann je bila slaba i umjela te je razoružati i smekšati ti srce. Čuvajte se srna!

— Čuj, Tom, to je priznanje, pa ga zadrži za sebe. Jedva jedvice sam spasao poštovanje prema samom sebi. Kako? Da joj nisam dopustio potpuni iznos, već da sam sklopio nagodbu. Počekaj samo još trenutak, nemoj još ništa reći: Pet mjeseci kasnije umro Florijan Ambros. Samoubojstvo.

Znao sam to. Joy je znala. Liječnik je znao. Ann je znala. Ona je to, štaviše, priznala u maloj sceni koja je parala srce, sama samnom u mojoj poslovnici, bez svjedoka. Postojalo je životno osiguranje koje je u slučaju samoubojstva gubilo vrijednost. Ne moram ti pripovijedati kako je stvar završila. Da, isplatili smo ga. Nisam rekao ni riječi i priuštio sam Ambrosu pristojali svršetak a moje društva je to platilo. Pretpostavimo da sam iz obzira prema Joy zažmirio na oba oka i držao jezik za zubima. Nisam

334

joj mogao više povećati teret koji je već nosila. Vidi, Tom, ja sam staromodan čovjek i moj izvještaj ima staromodni moral. Ne bi bilo vrijedno truda da tratim ma i jednu riječ na Ann kad bi ona predstavljala nešto neobično. Ali ona je isto tako obična kao per-šun i posvuda vrve milijuni žena njezine vrste, pa jedva da postoji ikoji muškarac koji nije već posrnuo o jedno biće njezina soja. Psihopatska lažljivka, eto, ali to je samo znanstveno pojednostavljenje. Ann je kao kraljica za koju Englezi kažu the Queen can't do wrong, jer je uvjerena da je sve pravo što ona radi. Milijuni takvih Anna žive u savršenoj harmoniji same sa sobom, šire svoja anđeoska krila dok dave svoju djecu, truju bunare i siju smrtonosni korov u

polja, usađuju opake ćelije raka u glave svojih dragih rođaka i prosječni dom pretvaraju u najdublji pakao. Tako mi bog pomogao, nadam se da je Ann slomila vrat dok je još vrijeme za Mau-dimu kćer da počne živjeti svojim vlastitim životom.

On povuče zastor, spusti prozor i izbaci kraj svoje cigare. Noć je svojim crnim mrkim neprekidnim šumovima kiše šibala ambulatna kola.

— Da, tako stoji stvar — reče Watts. — Misliš li; da smo već prešli preko prijevoja, mladiću? Angelina je teško hodala kroz kišu. Razderane čarape toliko su joj visjele da je pri svakom koraku stupala na njih, ali kad je pokušala da se sagne i da ih povuče gore, morala je od toga odustati jer su joj ruke i noge bile klonule i boljale su je. Oprla se protiv kiše kojom ju je žestoko šibao hladni vjetar. Njezin je krzneni kaput bio sav pun vlage pa će vjerojatno stajati čitav imetak da ga nakon te pustolovine da popraviti. Generaličinu antiknu komodu prodala je za dvije tisuće četiri stotine dolara muzeju i za taj novac kupila ogrtač. Tko bi mogao pomisliti da takav klimavi stari komad namještaja može donijeti toliko novaca! Uostalom, velika komoda je u malom stanu u Greenwich Streetu bila uvijek samo na putu, dok je ogrtač davao ženi klasu. On je bio kao znak, kao članska karta njezina' staleža koja je objavljivala da je ona, unatoč svim nezgo-

335

dama sudbine, još uvijek spadala u dobro društvo. Ali u slobodnoj prirodi, u neobuzdanoj krajini Divljeg Zapada, za vrijeme burne noći u kojoj je šibala kiša, taj joj ogrtač nije pružao nikakvih prednosti.

Angelkđne su se misli splele u neobično zamršeno klupko sjećanja, riječi, slika, a tu i tamo poneki jarki bistar blistaj stvarnosti, sve to muklo izmiješano kao neposredno prije nego što čovjek zaspi. Ali ona je prisilila sebe da ne zaspi'. Jedno joj je bilo jasno: nije smjela prestati da hoda. I opet je, doduše, zaboravila, zašto i čemu, i kamo, ali žilava izdržljivost koja je živjela u njoj, održavala ju je u pokretu.

Željeznički nasip postao je josi niži i Angelina se naposljetku našla u istoj razini s tračnicama. Malo kasnije dopre joj do svijesti da se s one strane tračnica, s one strane uske pruge zemlje, sakrivena iza neprozirnih zastora kiše, pruža glatka cesta kao da je doziva.

Zmirnula je i zagledala se u tamnu vlagu, ali trepavice su joj se lijepile od vlage i kiša je kao zastor od bisernih niiti visjela između nje i one ceste. Izvadila je svoj promočeni rupčić i uzalud pokušavala da njime obriše lice, proračunavajući u duhu opasnosti koje su je čekale kad bude prelazila preko tračnica. Jednom ili dva puta mogla je prijeko razabrati reflektore teretnih automobila koji su prolazili kraj nje. Kako sam samo luda, pomisli Angelina, ovdje se mučim na pogrešnoj strani, dok prijeko postoji lijepa glatka cesta puna automobila koji će me rado povesti sa sobom. To je idiotski. Ona se zacereka u sebi. Počeka samo dok „girls" ispričov-jedim svoju pustolovinu.

Angelina zatrese glavom. Mlake kapljice vode kliznuše joj niz zatiljak, u bluzu i niz hrptenjaču, i ona se strese od jeze. Ta ja to trčim u krugu, tužno pomisli. Ne smijem dobiti zimicu. Ne smijem početi sa zimicom, jer onda dolazi upala pluća kao kod Maud. Moram se usuditi da prijeđem preko tračnica i da stignem na cestu.

Činilo se da je to posve jednostavno, ali tek što se usudila da pođe nekoliko koraka naprijed tražeći među željezničkim pragovima uporište za noge, kad se čitavo tlo zatrese, jer se približavala neka soptava

336

neman koja se pojavila ni iz čega i neizmjernom brzinom narasla u golemu veličinu. U jednoj je sekundi sve bilo uzbuđenje, kaos i blizina smrti, ali ona je slijepo/ posrnula dalje i na protivnoj strani tračnica klonula, mala mlohava hrpica straha. U mokroj skliskoj travi jedva je hvatala dah, borila se za to da ne umre na tom mjestu. Još uvijek se čuo onaj glas koji je kroz tutnjavu i grmljavinu, kroz štopotanje vlaka i kroz noć i kroz kišu dozivao: „Ne smiješ zaspati, Angelina, ustani, ne popuštaj, moraš hodati dalje!"



— Ne mogu više, zar ne vidiš kako sam umorna? — očajno viknu ona. Htjela bih spavati, samo spavati, htjela bih ostati ovdje gdje sam sada, odmoriti se, spavati...

— Odmoriti se, spavati i umrijeti — rekao je glas.

— Dobro. I umrijeti. Meni je sve pravo, ni do čega mi više nije stalo, promrmlja Angelina, ali istodobno se uspravi i otvori oči, a zatim ustade tiho jadikujući.

Zamoliti ću prva kola koja naiđu da me rjovedu sa sobom, pa ću sjediti kraj šofera, i nasloniti glavu na njegovo rame i spavati, tješila je samu sebe. Mogla je pred sobom posve jasno razabrati šofera. Visok, snažan čovjek, crvenokosi orijaš, sirov ali dobrodušan, odjeven u košulju i jahače hlače sa slamnatim šeširov širokoga ruba i vrpcom od fazanovih perca.

Gotovo da je mogla osjetiti miris njegova teškog tijela: pivo, duhan, znoj, prženi šećer i žuta prašina Leihane. — Gledaj da nestaneš, odlazi — reče glasno Hopperu i on se odšulja da ustupi mjesto šoferu u gruboj debeloj kožnatoj bluzi postavljenoj krznom. Bude li vozio u suprotnom smjeru i dovezao je natrag u San Francisko, to bolje. — Moj vlastiti stan — obećavala je sama sebi — moja postelja, oh, kako će to biti dobro! Joy će zapaliti vatru u kaminu moje spavaće sobe i skuhati mi čaj, ali najprije ću je zamoliti da mi pusti vodu u kadu za vruću kupelj s eponskom solju, a možda i s nekoliko kapi engleskog despika, a zatim mala masaža, hvala ti, dijete, i molim te nemoj zaboraviti da zatvoriš radio čim zaspim.

22 Čuvajte se srna

337

— Ne smiješ zaspiti, samo nemoj popuštati, zlato moje — rekao je Hopper, ali možda je to bio i Johnnv O'Shaughnessv ili možda kondukter koji se kao nekom čarolijom pojavio iz noći. Možda čak i njezin otac, Mr. Ballard. Svakako visok, snažan čovjek kojemu je mogla uteći u najvećoj nevolji. Angelina poslušno sabere svoje kljenute bolne udove i krenu da prijeđe preko uske tamne pruge livade koja se pružala između željezničkog nasipa i ceste.

Ali ono što se na prvi pogled činilo prilično jednostavnim pothvatom, pokazalo se kao opaki lanac zapreka. Najprije je došao jarak pun klokotave vode u koju je zapala gotovo do koljena. Zatim zapreka od trstike i šaša s lišćem kao bodežima, oštrim i šiljatim, a zatim ograda od bodljikave žice koja joj nije dopustila da pođe dalje. Ali isto tako se činilo da se ne može ni vratiti. Nekoliko sekundi udarala je oko sebe kao divlja, a zatim brižnu u plač. Gorko plačući hodala je duž ograde od bodljikave žice služeći se opipom. I opet se približiše kola a iza njih je prošao teški teretni automobil dok je ona vikala i domahivala. Nije više mislila na to kako je izgrebena, oderana i slomljena, prestala je uopće išta osjećati osim težine ogrtača iz kojega je curila voda, i slomljenosti njezina tijela.

— Da vidimo — poče glasno govoriti sama sebi — malena sam i vitka pa ću se već nekako provući. Sad mi je milo što sam uvijek pazila na svoju figuru: „ima struk kao mlada djevojka“, još uvijek govore muškarci. „Pravo ste čudo, Ann!“ Dakle naprijed, moramo pokušati — zapovijedi sama sebi. Skinula je krzneni ogrtač i objesila ga preko žice. Unatoč kiši koja ju je šibala, osjećala se bolje, oslobođena tereta ogrtača. Legla je na zemlju, pritisla se o mokru kratku travu na livadi, podigla najdonju žicu i provukla se ispod nje. — Tako, to sam obavila — ponosno reče čim je opet smogla daha i nimalo joj nije bilo stalo do toga što su šiljci na žici poderali leđa njezina sako. Maud se nikada ne bi ovuda provukla, a ni Joy. Neko je vrijeme potrajalo dok se nije toliko oporavila da je mogla ustati i ponovo zaogrnuti teški ogrtač. Plitki jarak uz cestu kojega je još morala prijeći na drugoj strani mokre livade,

338

bio je jedva vrijedan spomena, a miris nakatranjena drveta pokaza joj je put do hrpe greda nai rubu ceste. Sjela je na njih da počeka prvo vozilo bez obzira na to u kojem pravcu kreće. Kiša je malo popustila.

Nakon duljeg vremena pojavio se teretni 'automobil. Angelina zamahne svojim mokrim rupčićem onako kao što možda brodolomac vješa košulju na improvizirani jarbol svoje splavi. Ali zastavica kojom je tražila pomoć nije više bila bijela. Krv, mulj i prljavština učinili su je gotovo nevidljivom i kola se približiše obasjavajući mokri asfalt dugačkim sjajnim odrazima svjetla i provezoše se kraj nje. Vidjela je još kako nestaje stražnje svjetlo podmuklo namigujući, zajedno s bukom i štopotom i zadahom po vrućem ulju dizelova motora. Šofer nije opazio An-gelinu. Vjerojatno je zadrijemao uz volan, ili je možda čak bio pijan, a možda mu se jednostavno nije dalo da stane, ta svinja. Angelina strese šake i stane ga grditi. Bila je nepodnošljivo umorna kad je ponovo klonula na tvrde nakatranjene grede. Teretni automobil je već davno prošao, ali buka je ostala. Ili je to možda bila iscrpljenost koja je čekićala i tutnjila u njezinim ušima. Brujanje u ušima, pomisli. Kadšto bi joj u glavi zvomilot svojeglavo zvonice, duge sate, kadšto je u njoj pucketalo i štopotalo kao okrutna vatra, šumni slapovi, siktava para, tutnjava morskog mlata, a zatim gotovo neprekidno jeka kucanja njezina srca, glasna kao ratni bubanj, a pogotovu ako je bila sama i umorna. Sada je bila veoma umorna. Sve tamo od velikog potresa nije bila tako umorna, a glasovi koji su dozivali oko nje tutnjali su joj u glavi. A onda, kao da je netko zavrnuo nevidljivi prekidač, utihnuo je svaka zvuk i odjednom zavlada tišina, potpuna tišina koja je izazvala strah. Iznad toga ponora nijemosti napeo se samo jedan vrlo visok i veoma tihi ton. Cvrčak? Duh ubijene violine ... ? — Ne, ne, ne, oh, molim ne, ne, ne! — viknu Angelina i pritisne ruke na uši da bi spriječila da u njih prodre ton koji se nije dao prigušiti. — Ne, Flori molim te, prestani. Podlo je od tebe da me tako

22«

339

mučiš, to je najgore što si mi mogao učiniti, ne podsjećaj me na to, to ja ne mogu izdržati. Ne mogu ako sam tako na smrt umorna i osamljena.

Ali sjećanje na onu noć kad je izgorjela kuća u Vallejo Streetu zajedno s „Caricom“, to sjećanje nije poznavalo milosti već se zagrizlo u nju kao čopor bijesnih pasa; bili su posvuda, dolazili su sa svih strana, a ona je bila preslaba da se brani i mrtva se je violina javljala sve dalje i dalje, uvijek onaj visoki jezoviti ton u tišini bez obala koja ju je plašila. Zar je ta tišina možda značila da je Angelina oglušila, ili zar je to bio kraj? Konačna tišina, smrt... ?

— Bože, bože — nečujno šapnu — ti znaš kako se to dogodilo. Ti to najbolje znaš. Nemoj me sada napustiti, bože.'

Uništenje „Carice“ bilo je, naime, jedna od onih rijetkih prilika kod kojih se Angelina pouzdala u boga, bar manje ili više.

Počevši od one večeri u Beču, otkako je otkrila da sq ne može pouzdati ni u svoga vlastitog oca, niže više bila sposobna da u bilo koga ima potpuno povjerenje, pa čak ni u boga. Ali ipak je došlo vrijeme kad ona, onako nježna i nemoćna, nije više znala što da radi pa se u svom očaju li svojoj nevolji obratila njemu, a on, bog otac, još uvijek je bio stvoren prema uzoru starog Mr. Charlesa Ballarda, dobroćudni bradati stari džentlmen koji joj je bio sklon i opraštao joj sve, ali je često bio zao u drugim stvarima i činilo se da je rastresen i da nije potpuno pouzdan, iako se nadala da će za nju učiniti sve što može. I tako se, u velikoj nevolji, Angelina obratila njemu moleći ga da joj pomogne.

Otkako se Florijanovo zdravlje pogoršalo, on nije više gotovo ništa zasluživao. Upravo joj se paralo srce kad je promatrala kako vene čovjek kojega je ljubila, a nije imala dovoljno novaca da plati najskuplje liječenje, najglasovitije specijaliste, jedinu kuru koja bi ga izliječila.

Angelina nije htjela vjerovati da bi je išta drugo nego pomanjkanje novaca moglo spriječiti u tome da kupi Florijanovo zdravlje. Ali novaca nije bilo^ samo Joyine četiri tisuće. Neugodna osrednjost koju je trebalo skrivati. Živ-

340

jeli su u pravoj džungli dugova i neispunjenih obaveza. Kuća je bila opterećena hipotekama, njezin nakit založen, umalo što nije propustila da plati premiju osiguranja, to ludo visoko osiguranje za Flori-jevu beskorisnu violinu. Upravo su se utapali u poplavi neplaćenih računa: mesar, trgovac povrćem, svemoćni bože, ta ipak moramo jesti i ti trebaš liječnika, a ako uskoro ne platimo, zatvorit će nam telefon, a listo tako i plin. Trebali bismo nabaviti ugljen za zimu, krov prokisnuje, a čovjek koji je trebao popraviti zahod nije došao, jer mu dugujemo još posljednji račun. A moram ti reći i to, ako ne dobijem novi zimski ogrtač, ne mogu se više pokazati na ulici.

Bilo je to godine 1927. Posvuda oko nje plivali su ljudi u novcu, novac se prosipao i tratio pa je grad upravo pucao od burzovnih dobitaka i lako stečenog imetka tako da je suprotnost između svega toga preobilja i njezinog sitničarenja bila razlog da je Ann još teže podnosila svoj položaj.

— Znaš koliko te volim, Flori, ali mora da si zaista izgubio pamet kad si jednom zauvijek odbio da prodaš svoju violinu. Ništa ti ne prebacujem, dragi, znam da se ne osjećaš dobro, ali sve je tako beznadno, i ja sam tako očajna, jednostavno više ne znam kako da to ide dalje. Slučajno je upravo u vrijeme nova katedrala na Nob Hillu ušla u modu.

Plan za rješanje svih financijskih problema otkrio se Angelini u čitavoj njegovoj jednostavnosti za vrijeme nedjeljne mise. Dolebdio je do nje na zvucima orgulja i kosim sunčevim zrakama pa ju je odmah ispunio tako jedinstvenim osjećajem olakšanja i harmonije da je mogla samo povjerovati kako joj sam bog otac pokazuje taj put.

Bila je to poruka koju je poslao gospod kao odgovor na njezinu mlaku molitvu, a koju je ona primila ponizno i zahvalno i odmah je počela pretvarati u djelo. Pošto joj je bog u silnoj moći i dobroti usadio u glavu taj plan, ona je preuzela ostatak. Očito je bio sretan slučaj da je Joy iste večeri morala održati predavanje u San Joseu kad je Florijan uporno zahtijevao da prisustvuje prvom koncertu

341

Paula Homera, tako da iznimno nitko nije bio kod kuće.

— Jesi li siguran da se dosta dobro osjećaš da možeš izaći, dragi moj? Neće li te toi previše izmoriti? Zar je zaista tako važno da večeras čuješ mladića kako svira? — upitala je Angelina puna brižne skrbi, dok se potajice nadala da će Florijan ustrajati kod svoje odluke.

— Prestani jadikovati nada mnom, draga moja, ja se izvrsno osjećam. Možda to za mene i nije baš jako važno, ali mladiću bi čitav koncert bio pokvaren kada mu ja ne bih prisustvovao. Osim toga sam veoma radoznao kako će se Paul ponijeti pred publikom. On je moj nasljednik, ima talent koji mnogo obećava, pa se nadam da će nastaviti ondje gdje sam ja morao prekinuti. Često mi se čini kao da se stara iscrpljena Evropa upravo posljednji puta klanja i da je za Ameriku i za Amerikanke došlo vrijeme da preuzmu rad na kulturi. Uzmognem li svojim učenicima predati samo dio moje baštine na području muzikalne tradicije, osjetit ću da sam pridonio svorj dio i to bolje nego što sam vozio ambulanta kola kroz ratni mulj Francuske. Te malo previše svečane riječi prošle su kraj Angelininih ušiju a da ih nije ni čula, ali je Florijanu poklonila rastreseni smiješak pun ohrabrenja. — No, onda je sve u redu, dragi moj, ali učini mi veselje pa pođi gore u sobu i dobro se odmori. Ostani u svojoj sobi i nemoj se ni maknuti dok se taksi ne zaustavi pred vratima. Ja ću se pobrinuti za sve...

Nije bilo baš tako da je sama zapalila kuću. U božjim je rukama bilo da se to izvrši. Izgovorila je čak kratku nijemu molitvu pošto je slučajno bočicu s benzinom za Florijev upaljač istresla na meku svilenu oblogu razmažene suparnice, „Carice". Na poklopcu klavira ležale su kojekakve lako zapaljive trice, dovoljne da izgori cio Vallejo Street,; ako je bog u svojoj velikoj dobroti tako odlučio. Naprotiv, ako on ne namjerava spaliti violinu, onda se neće dogoditi ništa, pa se dakle radilo samo o malom nesporazumu između njega i nje.

Na klaviru je stajala hrpa listova s notama a kraj otvorene kutije s violinom stajala je električna

svjetiljka s oguljenom, loše izoliranom žicom. Angelina je, opreza radi, naručila čak i električara da popravi svjetiljku, ali zbog jednog malog neplaćenog računa čovjek je samo neprijazno promrmljao da će u toku narednog tjedna poslati jednog od svojih momaka, možda. Angelina stavi ugljen na vatru u kaminu i dzvrnu bočicu s petrolejom koja je stalno stajala kraj vjedra s ugljenom da bi se petrolejom mogla, podjariti vatra. Malo petroleja protilo se na sag, nipošto mnogo, ali ako bi posve slučajno komadić užarenog ugljena pao na taj sag i kad bi se zapalile note koje su kliznule s police i kad bi se plamen podigao uz zastore i stigao do improvizirane zone opasnosti na klaviru...

Šofer taksija zazvonio je na vratima, a Angelina prebaci ovratnik od činčile preko svoje stare večernje haljine. Ogledalo u garderobi joj je kao obično šaptalo kompliment. — Ništa ne djeluje tako elegantno na jednoj dami kao činčila, pa mi dopustite da vam rekнем, madame, da izgledate mnogo mlađi nego što jeste.

— Vrijeme je, moramo poći, Flori! — viknu ona kroz stubište — taksu nas čeka\*

Florijao izade iz spavaonice, a u načinu na koji je silazio niz stepenice skrivao se potresni pokušaj da nastupa starom elegancijom: bio je odjeven u smoking i nosio ispravni crni šešir, a elegantni ogrtač nemarno je zabacio preko ramena. Smiješio se automatskom nemarnošću virtuozu koji izlazi iz sobe za umjetnike pred kojom se guraju njegovi obo-žavaoci čekajući ga.

— Kako si samo visok — reče ona, — nije čudo da žene trče za tobom kad ovako izgledaš! Dođi, moraš se sagnuti, ja sam premalena za tebe. On se sagne k njoj a ona mu dotjera crnu kravatu, uzdigne ogrlicu na njegovu ogrtaču i na sekundu položi vrhove prstiju na njegove jagodične kosti koje su, doduše, postale oštrije, ali su još uvijek bile lijepe. Ti, stari ciganine, ti! — reče uz nježni smiješak.

Šofer taksija nestrpljivo pozvoni po drugi puta. Na pragu stuba ona se još trenutak pridrži uz Flo-rijana i ruke 303 ogrldše njegov ubogi mršavi zatiljak.

### 34S

Nikad nećeš doznati, Flori, da sve to činim za tebe, pomisli ona, jer to je tajna između mene i samoga boga. Florijan galantno otvori za nju kućna vrata i pusti je da izade. — Ah, zaboga, zaboravila sam rukavice! Pođi samo naprijed, ne smiješ se prehladiti, i počekaj u taksiju na mene — reče i gotovo ga ugura u kola.

— Zapravo bih ti morao biti još i zahvalan da me u koncert ne prevoziš u bolesničkim kolicima, ti mala ludice — reče on zadovoljno. Angelina se vrati u sobu za glazbu.

Rijetko je pušila, ali sad naglo zapali cigaretu duboko udahne nekoliko dimova promatrajući kako je mala žarka iskra oživjela a zatim, ne gledajući kamo će pasti, nemarno ispusti cigaretu na poklopac klavira. Zatim uzme štipaljku za žeravicu, izvadi dva ili tri užarena komadića ugljena iz kamina pa i njih pusti da padnu gdje im se svidjelo. Zatim izgovori nekoliko riječi koje kao da su bile molitva. — Učinila sam što sam mogla, dragi bože, a sad sve prepuštam tebi. Radi što hoćeš, ali ako si sveznajući onda i ti znaš da novac trebamo nužnije nego violinu. Učinila sam ono što je spadalo na mene, gospode, a ti sad učini ono što je tvoja dužnost. Amen!

Je li bila osvetljiva? Malo osvetljiva, malo ljubomorna? Da, bila je, možda je bilo tako, ali zato su postojali i temeljiti razlozi. Nikad nije voljela „Caricu" i nikad nije shvaćala Flordjanovu strast za njegov instrument. Bit će pravo olakšanje ako je se riješi. Ona se razvaganiła u njegovu životu i gutala gotovo čitav jedan imetak u obliku premija za osiguranje.

Angelina uze svoje dugačke rukavice koje je namjerno zaboravila na stolcu. Na vratima baci još jedan pogled u sobu. Nekoliko razasutih listova nota na podu počelo je dobivati smeđu boju i svijati se na rubovima. Kad je Angelina zaključala vrata i izašla iz kuće, opet je osjetila da je učinila svoju dužnost. Kad se uspela u taksu počela se baviti brojnim malim dugmetima

na svojim dugačkim rukavicama, a onda potraži Florijevu ruku. — Nisi li zaboravila da utrneš svjetiljku na klaviru? — upita je on.

344

— Namjerno sam ostavila nekoliko svjetiljki da gore. Otkako je u susjedstvu izvršeno toliko provala, preporuča policija da kuću ne ostavimo u tami. O-sim toga ne mogu podnijeti kad pri povratku kući tapam u mraku. Ili zar si zaboravio kakva sam ja mala kukavica? — vedro je odvrtila ona.

Ali kad su se vratili, nađoše kuću previše jasno osvijetljenu. Plamtjela je, a ulica je bila zatvorena i svugdje su vrvjeli vatrogasci i parne štrcaljke, gumena crijeva i radoznali ljudi. Angelina je iz svega srca i posve ponizno bila zahvalna dragome bogu pa je počela razmišljati o tome da kao pobožni dokaz svoje zahvalnosti pokloni crkvi u kojoj je primila blagoslovljenu poruku, kakav veći dar. Cim primim svojih pedeset tisuća od osiguravajućeg društva, poklonit ću crkvi stotinu dolara, a možda i dvije stotine, budem li ih imala na raspolaganju, obeća ona samoj sebi i dragome bogu.

Ali kasnije, kad su se pojavile sve one poteškoće oko osiguranja i kad je Florijanovo zdravstveno stanje naglo nazadovalo i on je naposljetku napustio bez razjašnjenja i oprostaja, počela je Angelina samu sebe pitati nije li možda unatoč svemu krivo shvatila božju volju. Odbacila je sve misli na pobožnu darežljivoist i ubrzo se u crkvi počela neugodno osjećati pa je sve rjeđe i rjeđe odlazila na elitnu službu božju u novoj katedrali, sve dok naposljetku uopće nije prestala dolaziti. Bilo je upravo tako kao da izbjegava susrete s bogom, onako kao što čovjek izbjegava nekoga prema kome je učinio društveni faux pas...

Ali te noći nije bdio takvog lakomislenog i nadmenog izbjegavanja. Te je noći bila postavljena sama sučelice sebi. To je bio njezin sat kajanja i spoznaja, tu nije bilo više ogledala koja su laskala i pripovijedala joj! da je najljepša u cijeloj zemlji. Zgrbljena kao da ju je pritisla neka teška šapa čučala je na tvrdim gredama uz rub ceste. — Strašno mi je žao, dragi bože — šapnu — strašno mi je žao ako sam nešto krivo učinila, i odsad ću redovito ići u crkvu, to ti obećaj em. Ali, ti, svemoćni bože, ti znaš kako sam dobro mislila ...

345

Prošla su još dvoga kola a da je nisu opazila, a onda presta svaki promet na cesti. Zapuhao je hladan oštar vjetar, a s druge strane te crne, puste i prazne hladnoće, počeo ju je Florijan opet natjeravati. „Ustani, Angelina, ovdje ne možeš ostati. Pođi dalje. Put je kratak i neće više dugo potrajati...”

— Ali ne mogu više, Flori. Jednostavno ne mogu više. Umorna sam, zar ne vidiš, stara sam, slaba i na smrt umorna — branila se ona. Unatoč tome je nakon nekog vremena otkrila da ponovo ide dalje. Noge su joj marširale jedna za drugom, a da ih ona uopće nije morala na to siliti, po bijeloj crti usred ceste, i na svakom koraku javljao se onaj ružni pljeskavi zvuk u njezinim promočenim cipelama, a vjetar je sada jurio za njom i gurao je dalje.

Kiša se opet pojačala u pravi prolom oblaka, a vjetar se pretvorio u oluju koja ju je nasilno tjerala pred sobom i prisiljavala njezine stare noge da trče, pa je savijala kao šibano drveće, udarala je po leđima i pritiskala, joj mokru odjeću o hrptenjaču kroz koju su joj prolazili trnci, dizala joj suknju i rezala bore u ranjenu kožu njezinih nogu. Bila je ogorčena zbog toga nasilja i to joj je dalo malo snage. — Dobro dakle, meni je pravo — mrko je soptala — ako se bog želi malo našaliti samnom, ja pristajem. Ako ta oluja treba da bude lekcija i da me pouči o tome što je moja sestra Maud propatila onoga dana kad je dobila upalu pluća, onda ne mogu reći ništa drugo nego da žalim ono što sam učinila, da se kajem zbog toga. Čuješ li me, kajem se od svega srca. Možda sam bila malo nepromišljena, nemam dovoljno razvijenu maštu, bar Joy mi to neprekidno predbacuje. Ali zar je to zločin? Previše sam egocentrična, to mi govori Suzan, a Charlev to misli o meni. Ali kako da se tome usprotivim? Da se promijenim, da postanem drugi čovjek? Kako se to može učiniti? Stare pse ne možeš naučiti novim vještinama, tako se govori, a ja sam veoma stari pas, veoma star i izbatinan, ali ipak ću

pokušati, Da, pokušat ću, obećajem to. Pomozi mi, Florijane, pomozite mi da sretno stignem kući, pomozite mi Joy, Charlev, djeco moja, pomozite mi, a ja ću pokušati da postanem drukčija. Pokušat ću svom snagom.

346

A onda opet beznadno pomisli: Sve to više ne pomaže, i nikad više neću doći kući. Nikad više. Ne mogu dalje. Gotova sam. Svršeno je sa mnom. Voljela bih neke stvari ispraviti u kojima sam pogriješila, ali sad je prekasno. Oprosti mi, Flori, možda te nisam voljela na pravi način, ali to je jedini na Čin koji sam poznavala, a možda i nije dobro voljeti jednog čovjeka tako kao što sam ja voljela tebe. Oprosti mi, dragi bože, a oprostite mi i vas dvoje, Joy i Charley, djeco moja. Kajem se. Možete li me čuti? Kajem se, kajem ...

Gotova, oborena na tlo, izgubljena. Na kraju ne preostaje ništa drugo osim nagona ranjene životinje, zaštita pred okrutnim nevremenom, mir za slomljeno tijelo. Još jedan kratak odmor iz milosti za klonulo srce i za pluća koja sopću. Ništa se drugo ne ubraja kad je Angelina stigla do posljednje stanice te noći. Iz tame se izvukla cesta i zakrenula onamo gdje se u pravom kutu sastaje s drugom velikom cestom, a zatim se na protivnoj strani opet zavlači u tamu. Ceste se križaju tako da jedna prolazi ispod druge i taj mali tunel razjapljuje ralje i guta Angelinu. Bila je previše iscrpljena a da bi potpuno shvatila to čudo: dolje je suho, nema kiše, a čak i vjetar ostaje negdje vani i zrak se ponovo pretvara u poznati element kojega možeš udisati umjesto onih potoka kiše kojima ju je dosad šibao vjetar i koji umalo što je nisu ugušili. Tamo dolje je toplo i što dublje zalazi u tunel, biva sve toplije. To je tamna kolijevka koja je zaštićuje, to je sigurnost. Još jednom je tako kao ispod Beatricinog crnog vunenog rupca.

Angelina se leđima nasloni na kamenu stijenu i upravo beskrajnom zahvalnošću primi taj potporanj. Pustila se da klizne niza stijenu i u tami otkrila neku vrst pločnika na kojemu je mogla sjediti i noge spustiti u jarak da se odmire. Ovdje osjeti jednostavnu ugodnost skitnice bez krova i poče uživati u posljednjem zadovoljstvu onih najsiromašnijih bića, koja žive pod gradskim mostovima i ležaj pripremaju u napuštenim ambarima. Samo skitnice su bile bolje opremljene za takav život od Angeline. Kad bi sad imala cigaretu da smiri živce, kutiju šibica ili džepnu svjetiljku da malo pogleda svoje iskrovište! Hrpu sta-

347

rih novina da ih ugura između tijela i svoje mokre odjeće. Sto bi još trebala, da bude zadovoljna? Možda nekoliko suhih grančica ili ostatke kakva drvenog sanduka da pripali vatricu uz koju bi se mogla osušiti i ogrijati. Odjednom je njezina inače vrlo nedostatna mašta počela grozničavo raditi i kao nekom čarolijom stvarati sve više i više radosti; šalica vrućeg čaja ili guste juhe kakvu dijeli armija spasa ili, još bolje, gutljaj jake rakije koja peče u grlu pa makar bila i prosta špira, samo da protjera zimicu. Postelja u koju bi mogla leći, ha, je li na čitavom svijetu postojalo još nešto tako divno, tako poželjno i nebesko kao što je bila postelja? Ispružiti se u postelji, pokriti se pokrivačem, samo postelju, i mirovati u njoj. Ona se izvuče iz hladnog odvratnog krznenog kaputa s kojega se cijedila voda jj koji umalo da jje nije povukao sa sobom u dubinu. Do đavola sa svim krznenim kaputima! Uzmite moj ogrtač od nerca i umjesto njega mi dajte suhi ručnik, bilo kakvu suhu krpu da da se čvrsto otarem i zagrijem. Suknja joj je bila teška od kiše i ona je skine. Sako joj je bio s vanjske strane mokar ali podstava je bila svega nešto malo vlažna, a bluza ispod nje gotovo suha. Komad za komadom odbacila je odjeću, cipele koje su strašno cvi-ljele, razderane najlonske čarape, četiri dolara po paru. One su u njoj samo pobudile čežnju za debelim vunanim čarapama i visokim gumenim čizmama. Njezin je steznik bio jedini komad koji je spriječio vodi da joj prodre do tijela. I tako se opet može vidjeti da sam imala pravo kad sam Joy neprekidno poučavala da se dama, ma kako vitka bila, nikad ne smije pokazati bez steznika. Pretpostavimo da je Joy zapala u takav neugodni položaj i da nije imala steznika: što bi je očuvalo pred time da oboli od upale pluća i da umre od nje kao njezina majka?

Pipajući po tami i tražeći uspjela je Angelina da se odjene na vrlo problematičan i fragmentaran način, da tijelo pokrije upola suhom odjećom a promočenu da baci. Onom začuđujućom sposobnošću kojom raspoložu ljudi niskoga stasa brzo se oporavila. Ali još uvijek je bila upravo neshvatljivo umorna. Kako je čovjek uopće mogao biti tako umoran i unatoč tome

348

živjeti? Ona nasloni glavu na zid, sklopi oči i poče obračunavati sama sa sobom.

Sad se osjećala dobro, ni sa čime nije bila opterećena i sav težak teret briga bio joj je skinut s ramena. „Čitav je uzorak bio od samoga početka posve pogrešan“, rekla je smiješeći se sama seta. Upravo kao onda kad je pokušala da, izrađujući goblene, zaradi novaca. Brojala je ubode, brojala ih, ali bi pogriješila, jednu sitnu pogrešku ovdje, drugu ondje, i cio bi uzorak odjednom ležao ukoso. Nisi mogao učiniti ništa drugo nego da sve baciš ili otparaš do posljednjeg uboda, tolike brojne pogreške u goblenu moga života, ali hoće li mi preostati još dovoljno vremena da ih otparam?

Bila sam egoistična a da to nisam zaijala, no sada znam. Egoizam je nešto najosamljenije na svijetu, rekao mi je jednom netko, to je bio onaj Larry Grant. Zvučalo je kao da poznaje život osamljenih ljudi ali u ono sam vrijeme bila gluha. Tek sada mi je proradio sluh, tek sada, dragi bože, daj mi malo vremena, molim te samo toliko vremena da izbrišem sve ono opako što sam nanijela drugima, a i sebi samoj!. Uvijek sam zahtijevala više nego što sam imala i nikad nisam bila zadovoljna. Odakle dolazi taj osjećaj mira i zadovoljstva kad mi ne pripada ništa osim suhog mjestanca na kojemu smijem sjediti i odmarati se u tami?

\_\_ Mnogo uzaludnog nemira — jednom je to nazvao

Florijan. Eto, što je bilo: — mnogo uzaludnog nemira. Proporcije svih stvari su se izmijenile, teret je bio drukčije raspodijeljen i što god joj se prije činilo važnim, sve je to odvejala tamna oluja te noći.

Ostavi mlade ljude da žive svojim životom, a ja ću živjeti svojim, koliko mi je od njega još preostalo, pomisli ona. Može li mil netko reći zašto sam se toliko uzrujavala zbog Charleva i Suzan i Larry Granta? Sve me se to ništa ne tiče, a ja sam ionako previše stara da bih shvatila današnje mlade ljude. A sto se tiče Joy, bože moj, pokušala je da me ubije, a ja jos uvijek ne znam pravo što sam učinila da me tako gorko mrzi, dok je ja ipak volim. Toliko sam te voljela dok si bila beba, Joy, na rukama sam te iznijela iz zapaljene kuće, to nije laž, zaista sam to učinila. Istina je, Beatrice je išla ispred nas, ali da nje i nije

349

bilo, vjeruj mi, ja bdh te posve sama spasila, to mi možeš vjerovati, mala moja Joy.

Već je gotovo spavala, držeći malu Joy na krilu. Ti si lijepa, ti si moja lijepa mama, rekao je Charlev i gladio joj obraze svojim ljepljivim dječjačkim prstima. — Naša mala Ann ima dara za brojke — rekao je otac. — Kladimo se da ćeš biti kraljica plesa? — Smilujrte mi se i obećajte mii još jedan valcer, ili ću si morati prostrijeliti glavu — rekao je nadvojvoda.

— Znam da nisam dosta dobar za tebe, ali ja te upravo ludo ljubim, ženice — rekao je neki skršeni visoki crvenokosi muškarac čijeg se imena nije mogla sjetiti.

— Dovoljno je da kažeš samo jednu riječ, Ann, pa ću svoju ženu otjerati do đavola i oženiti se s tobom

— rekao je Johnnv O'Shaughnessy, a zatim je ovdje opet bio Charlev, odrastao čovjek i rekao: — Mi te samo dražimo, majko. Kad te ne bismo voljeli, ne bismo se s tobom ni šalili. A djeca te upravo ludo vole. — Šuti, majko, lezi, sve je dobro, odmah ću ti donijeti termofor — rekla je Joy.

Ona zaroni u nekakvu veliku toplinu koja ju je okruživala sa svih strana ublažujući, oslobađajući i nježno mirišući. Tako mnogo ljudi, toliko glasova i svi su joj htjeli nešto dati. Sklonost, privrženost, blizinu. Blago je klizila nekamo u vječnom ritmu i izmjeni davanja i uzimanja, ali glasovi je nisu ispuštali i ona se trgne.

Gledaj, Joy, ti ne bii postala sretna s tvojim Freedom Hollenbeckom. On nije bio pravi čovjek za tebe. Daleko previše ambiciozan, a ambicioznost je gorko piće, to mi možeš vjerovati, ja to znam. Glupost, ti nisi previše stara da se udaš, Joy, a nešto ćemo učiniti za tvoju kosu. Čula sam da je Lambert dobio izvrsnu novu frizerku. Istina, nije bilo lijepo od tebe što si me htjela ubiti, ali svaka stvar ima dvije strane, da sam to samo prije shvatila.

Čuj me, Florijane, što god sam pogrešno učinila, ja te ipak ljubim. Nisam uvijek govorila istinu, ali u tome nisam nikad lagala: Počevši od trenutka kad sam te prvi puta ugledala, ljubila sam te i nikad nisam prestala da te ljubim, i ljubiti ću te do svog smrtnog časa pa i nakon njega.

350

Angelina je zaspala. Krzneni je ogrtač bio još skroz naskroz mokar, ali kosa joj se počela sušiti. Ta se fina svileni dječja kosa uvijek brzo sušila. Upravo se htjela pustiti da duboko padne u meke jastuke sna kad ju je Florijan ponovo pozvao.

— Angelina! Dođi k meni! Probudi se i dođi k meni!

— Ne baš sada, molim te, dopusti mi da se malo odmorim, umorna sam.

— Angelina, Angelina, Angelina!

Ona otvori oči i strese glavu. Je li to bio san ili joj je opet šumjelo u ušima? Đavo neka odnese te simptome starosti doktora Bryanta! Piljila je u crni tunel koji joj je pružio zaklon i| sad je pred njenim očima počeo poprimati oblik. Kao prve slabašne površine svjetla i sjene u fotografskom razvijaču polako se u crnoj boji pojavila velika siva četvorina, ondje gdje je završavao tunel. Slabašni pokret nekog dalekog svjetla prodro je u taj otvor i otvor posta proziran, počeo se osvjetljivati a zatim je neki žućkasti sjaj pozlatio mlazove kiše tamo vani. Zato svjetlo prodre dublje u tunel i klizne kraj zida koji odjednom posta vidljiv sa svojim opekama. Svjetlo i njegovi sjajni odrazi se pojačavaju, postadoše oštri i jači, a glas ju je dozivao sve odlučnije a ipak iz jedne sve nedohvatljivije daljine. Zatim nije mogla vidjeti više ništa osim jarke svjetlosti.

— Da Florijane, evo me, idem — poslušno odvrati Angelina i bosih nogu izađe u kišu, u susret onoj svjetlosti!

Krzneni ogrtač ostane za njom zaboravljen, prljavi mokri svežanj.

— Sad zaista ne znam što bih mislio o tome — promrmljao je šerif Lambson prije nekoliko minuta brišući kišu s lica. — Pretražili smo svaku prokletu stopu u čitavu području između prijevoja i rijeke, ali nigdje ni najmanjeg traga kakvom čovjeku ili kakvoj nezgodi. Dakle, prema mom iskustvu, lešine ne mogu jednostavno ustati i odmarširati, a ranjeni ljudi ostavljaju tragove.

351

Još jednom je u svjetlu džepne svjetiljke pregledao izveštaj što su ga službenici vlaka ostavili u To-kemi. — Kako god gledali tu stvar, nikako je ne možemo prozrijeti. Miss Ambros je ušla u salonska kola i zatražila viski odmah pošto je vlak prošao kroz treći zavoj, a stara je dama nestala prije nego što je vlak stigao do prijevoja. Preostaje nam dakle najviše dvanaest milja na kojima bismo je mogli potražiti. Pregledali smo svaki prokleti kamen pa ako se itko živ sad snalazi...

— Jedino što znam, jeste da sutra rano ujutro u sedam sati moram operirati jedan intrauterinalni tumor, a sad su tri sata već prošla — promrmlja dr Gerrick. — Prema mom mišljenju učinili smo sve što smo mogli, pa smatram da je krajnje vrijeme da pođemo kući. McFarland koji je po svom zvanju umio postupati s lešinama još uvijek je svojom džepnom svjetiljkom čeprkao u nekom trnovitom grmlju mokrom od kiše. Major Rverson pošao je naprijed prema šerif ovim kolima u kojima je sjedila Miss Ambros, vrlo kruta, vrlo uspravna, sa strašno bijelim usnicama. Rverson osjeti žestoku želju da nešto učini, da učini bilo što kako bi je malo otopio, natjerao je u plač ili u bilo što drugo.

— Cigaretu, Miss Ambros?



— O, da. Hvala. Najljepša hvala, majore Rverson.

— To je strašna stvar. Mi muškarca smo trebali biti pametniji a ne dopustiti da pođete s nama.

— Ne, dobro je takoi Poludjela bih da sam morala i dalje čekati na onom kolodvoru.

— George Watts mi je pripovijedao koliko ste privrženi svojoj' majci, koliko ste bili privrženi. Vama se sve to mora učiniti veoma okorjelim, ali stručni postupak u takvoj prilici obično pobuđuje taj dojam.

— Svemu sam ja kriva. Voljela bih da sam mrtva samo kad bi to moglo pomoći da majka ponovo oživi. Ne smijete vjerovati, majore Rverson, da se volim služiti teatralnim izrazima.

— A ja opet ne bih volio da stojim pred vama kao ludi optimist. Ne mogu pravo povjerovati da vam je maj\*ka mrtva. Možda je još imala dovoljno snage da

352

se nekamo odvuče, ili, a to mi se čini još vjerojatnije, možda ju je u međuvremenu netko pronašao i odvezao u nekom drugom smjeru, na primjer u Winnemuc-cu na cesti 40.

Kamenim licem prijeđe mali titraj. — Vi imate živu maštu, majore Rverson, s kojom se može lako živjeti. Konj koji pobjegne akoi ga pravodobno ne naučimo na uzde.

Tako je, pomisli Rverson. A što znate vi o tome, Miss Ambros, i kakav to konj kani pobjeći dok vi sjedite na sedlu?

— Moja je mašta dobro odgojena, gotovo prikladna za salon, htio bih ustvrditi. Vidite, pokušavam pisati novele pa ih čak i objaviti — odgovori on. Odjednom se smeo. Njezine dugoljaste sive oči promatrale su ga dugim pogledom, gledale kroz njega. — Je li to razlog zbog kojega ste pošli na taj mali izlet? Jeste li možda na tragu kakvom zgodnom i zanimljivom gradivu? — upita ona. Bilo je čudno da su joj riječi zvučale više tužno nego oštro.

— Bojim se da moji razlozi nisu ni meni potpuno jasni, ali vas uvjeravam da je u ratu bilo dovoljno uzbudljivog gradiva da me za cio život opskrbe zalihom. Pretpostavimo da sam pošao ovamo zato jer sam mislio da bih mogao biti od koristi. Ili zvuči li to previše nezamršeno?

— Ne. To je bilo lijepo od vas. Oprostite mi ako se neuljudno vladam. Živci su mi malo napeti. — Njezina se ruka oklijevajući ispruži iz prozora automobila čekajući njegovu. On brzo skine rukavicu i primi tu hladnu ruku svojom toplom pa je još časak zadrži. — Eto, dolazi šerif. Sada ćemo čuti što kani učiniti. U svakom slučaju, glavu gore, Joy!

— To je prilično tvrda glava, i, hvala na cigareti. Hvala na svemu.

— Odveset ćemo se dalje u Winnemuccu da vidimo nisu li je možda odvezli onamo — izjavi šerif i pope se u kola. — Samo još malo strpljenja, gospođo, nećemo popustiti dok ne pronađemo vašu majku, živi ili mrtvu.

Živu ili mrtvu, pomisli Joy. Bilo što bilo, za mene je to kraj. Ako je mrtva, sama ću dati da me zatvore

23 Gurajte se srna

353

u ludnicu, a ako još živi, ona će me smjestiti u tamnicu pa makar je to stajalo posljednjeg daha. Siromašni Charlev! Njegova je nesreća što ima majku i sestru koje inu obje žele odviše dobra! Kakva je to gorka ironija: iz rata je došao bez ijedne ogrebotine, a sada nalazi ovo kao dobrodošlicu! Ubogi moj mali brat, ubogi Charlev! O, prokletstvo, sada ne smiješ postati mekana, glavu gore, Joy, samo još malo strpljenja, gospođo.

Auto zaškripi na mokroj cesti kad je McFarland pritegao kočnice, a ambulatna kola iza ojega nale-tješe na šerif ova kola i udariše o njih.

— Do đavola, što je to? — reče šerif piljeći u pojavu koja je izašla iz tunela i sada stajala golih nogu i uzdignutih ruku u jarkom svjetlu reflektora.

Zatim je slijedilo nekoliko posve zamršenih trenutaka kojih se kasnije nitko nije mogao sjetiti, ali čini se da su svi istodobno istrčali iz oba automobila pojurili prema Angelini, Joy na čelu, kao konj za trku tik ispred cilja. — Majko — viknu koliko god glasno je mogla, ali iz grla joj nije izbio ni glas — majko, ti još živiš, majko, nisi još mrtva. Hvala, oh hvala ti, hvala ti... Ni sama nije znala što da učini, da zagrlj tu vitku sijedu pojavu, da je uzdigne, nosi je, ljubi je, da joj neprekidno i iznova zahvaljuje što još živi. Ali onda odjednom zastane i zadrži u sebi taj nijemi izljev na dva koraka ispred Angeline. Trenutak kasnije muškarci je stigoše i svi počеше istodobno govoriti. Vikali su, vikali, pitali, jedan sve glasnije od drugoga. Sada, pomisli Joy, sad će im ispriповjediti kako se dogodilo, sad sam izgubljena. Charley, siromašni, ubogi Char-ley.

Nikad nije Angelina bila manja, nježnija, nemoć-nija i tako silna kao sad u svojoj slabosti. Sićušna, prljava, gola stopala, prljavo lice izbrazdano tragovima suza. Vitke stare još uvijek graciozne noge prekrivene korom krvi,. Sijeda joj se kosa uzdizala oko glave kao nježno kovrčava svetačka aureola a tijelo joj je bilo pokriveno upravo ludim kaosom donjeg rublja, bluzom, steznikom i njezinim šalom umjesto suknje. Ali Angelina se unatoč svemu smiješila.

Bio  
354

je to polagani anđeoski smiješak koji se uzdizao kao sićušni izlaz sunca, novi, veoma dobrotivi smiješak, ali ipak začinjjen s malo žensko-lukavog razumijevanja. Joy nije mogla s vati ti značenje toga smiješka sve dok Angelina nije progovorila.

— Silno mi je žao da sam vam zadala toliko muke — vrlo je ljubezno rekla. — Morate mi oprostiti, George, i vi, majore Ryerson, a i vi gospodo. Ja sam vrlo luckasta stara žena, a srce mi nije osobito zdravo, mora da me je uhvatio napadajl omaglice, znate, pa sam pala s vlaka. Takva nespretnost, tako glupo od mene.

A zatim, bar tako se učini Joy, nezatno je na-mignula desnim okom kao u nekoj zavjeri koja je zabavlja. Neko se brdo počelo okretati i pomicati i napuštati svoje mjesto u Joyinim prsima, ondje gdje je ležala njegova težina otkako je mogla pamtiti. — Majko, draga, draga... — nečujno šapnu, a onda se i ona poče smiješiti. Nije znala zašto, ali smiješila se. Angelina je iskoristila taj trenutak da konačno popusti i da onesviještena klone šerifu u naručaj, Major Ryerson uhvati Joy koja se, potpuno nenavikla na to neobično olakšanje što ga je doživjela, također onesvijestila. Bez svijesti na nekoliko blaženih sekundi olakšanja, ona se još uvijek smiješila. Ryerson je malo začuđeno promatrao njezino Lice koje je odjednom postalo mekano, izgubilo napetost i postalo lijepo.

— Tko zna? Možda...? — pomisli u sebi, kao da se pred njim otvaraju još neodređeni horizonti, i za njega...

— Eto sad imamo, i to obje odjednom, ne, to je zaista previše — reče George Watts najmrzovoljnije što je uopće mogao. — Dajte da pronađemo bar kakvo suho mjestance jer ću inače i ja klonuti. — Rekavši to krene na čelu male spasilačke povorke u zaklon tunela. McFarland je stručnjački ponio s ambulantskih kola pokrivač na kojega su oprezno položili An-^elinu. Joy je još uvijek sklopljenih očiju ležala u Ryersonovu alaručju i još uvijek se smiješila, a on oklijevajući podigne ruku i poče milovati njezino vedro lice.

Dr Gerrick je prišao Mrs. Ambros, pregledao je, osluhnuo pomoću stetoskopa i opipao je liječničkim

23\*

355

prstima. — Kako je, doktore? Hoće li se spasiti? — upita Watts.

Dr Gerrick ustane, opraši hlače na koljenima i nasmije se. — Sve je u najboljem redu — začuđeno reče. — Normalan puls, bez unutrašnjih ozljeda, a koliko mogu vidjeti, nema čak ni jedne slomljene kosti; srce joj je zdravo da bi joj čovjek upravo mogao zavidjeti. Stara je dama malo iznurena, i to je sve. Upravo ne bih mogao povjerovati, takva stara dama pada

najprije s vlaka a zatim maršira dalje, koliko je milja prema vašem mišljenju prošla kroz tu oluju? Osam ili devet? Nevjerojatno. — Snopom svjetla svoje džepne svjetiljke prijeđe preko krhkog dirljivo nježnog lica i zatrese glavom.

— Najžilavija stara mrcina na koju sam nadšao u toku čitavog svog života — promrmlja bez ikakve nježnosti. George Watts sklopi ruke i kašljucne. — Amen — reče.

Za izdavača  
DARIVOJ ŽILIC